

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення XXXII сесії
обласної ради VII скликання
від 20.12.2019 № 1511

(у редакції рішення V сесії
обласної ради VIII скликання
від 23.04.2021 № 114)

СТРАТЕГІЯ

**розвитку Херсонської області
на період 2021 - 2027 років**

ЗМІСТ

I.	ВСТУП	4
II.	СТИСЛИЙ ОПИС ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	6
1.	Загальна характеристика області	6
1.1.	<i>Географічна характеристика</i>	6
1.2.	<i>Система розселення та адміністративно-територіальний устрій</i>	8
1.3.	<i>Типологія регіону</i>	11
1.4.	<i>Основні планувальні документи території</i>	12
1.5.	<i>Транспортна доступність</i>	22
2.	Природні ресурси області	23
2.1.	<i>Земельні ресурси</i>	23
2.2.	<i>Лісові ресурси</i>	26
2.3.	<i>Водні ресурси</i>	27
2.4.	<i>Мінерально-сировинні ресурси області</i>	29
3.	Демографічна ситуація, ринок праці	31
3.1.	<i>Чисельність населення</i>	31
3.2.	<i>Природний приріст населення</i>	32
3.3.	<i>Міграція населення</i>	35
3.4.	<i>Розподіл населення за статтю та віком</i>	37
3.5.	<i>Демографічне навантаження на населення працездатного віку</i>	38
3.6.	<i>Трудові ресурси та зайнятість населення</i>	40
3.7.	<i>Доходи населення</i>	44
4.	Розвиток інфраструктури	49
4.1.	<i>Транспортна інфраструктура</i>	49
4.2.	<i>Зв'язок</i>	56
4.3.	<i>Енергопостачання</i>	58
4.4.	<i>Освітня інфраструктура</i>	63
4.5.	<i>Охорона здоров'я</i>	68
4.6.	<i>Соціальна сфера</i>	74
4.7.	<i>Культура</i>	76
4.8.	<i>Туристично-рекреаційний комплекс</i>	77
4.9.	<i>Фізична культура і спорт</i>	80
4.10.	<i>Житлово-комунальне господарство</i>	82
5.	Економічний розвиток та підприємництво	85
5.1.	<i>Структура регіональної економіки</i>	85
5.2.	<i>Промисловий потенціал</i>	88
5.3.	<i>Сільське господарство</i>	93
5.4.	<i>Інвестиційна діяльність</i>	108
5.5.	<i>Зовнішньоекономічна діяльність</i>	116

5.6.	<i>Мале та середнє підприємництво</i>	121
6.	Сфера досліджень та інновацій	126
7.	Види економічної діяльності, які володіють інноваційним потенціалом	130
8.	Фінансово – бюджетна сфера	131
8.1.	<i>Доходи бюджету. Загальна характеристика</i>	131
8.2.	<i>Доходи бюджету області у розрізі територій</i>	133
8.3.	<i>Бюджет розвитку</i>	135
9.	Екологія та безпека життєдіяльності населення	137
9.1.	<i>Стан атмосферного повітря</i>	137
9.2.	<i>Екологічна ситуація в галузі водокористування</i>	140
9.3.	<i>Стан ґрунтів</i>	144
9.4.	<i>Природні об'єкти та збереження біорізноманіття</i>	145
10.	Урахування гендерного компонента в процесах економічного та соціального розвитку області	147
11.	Результати проведення моніторингу реалізації діючої Стратегії	148
III.	ГОЛОВНІ ЧИННИКИ ТА СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ	153
1.	SWOT-аналіз для Херсонської області	153
2.	SWOT-матриця	155
3.	Порівняльні переваги, виклики і ризики розвитку області	158
4.	Сценарії розвитку Херсонської області до 2027 року	159
IV.	СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ І МІСІЯ	166
V.	СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ, ОПЕРАЦІЙНІ ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ	167
1.	Стратегічна ціль 1. Регіональний економічний розвиток з урахуванням діджиталізації та інноваційно-інвестиційних процесів	171
2.	Стратегічна ціль 2. Демографічний та просторовий розвиток	182
3.	Стратегічна ціль 3. Екологічна безпека та ресурсозбереження	195
4.	Стратегічна ціль 4. Посилення конкурентних переваг області на основі смарт-спеціалізації	202
VI.	ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ	208
VII.	УЗГОДЖЕНІСТЬ З ЦІЛЯМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	215

I. ВСТУП

Херсонщина – південна житниця України, яка багата на неоціненні скарби природи та має потужний інтелектуальний потенціал громад.

Основною відмінністю Херсонської області є поєднання значних обсягів високопродуктивних земель, водних ресурсів, кліматичних умов як для вирощування сільськогосподарських культур та риборозведення, так і реалізації рекреаційного потенціалу переважно на берегах Азовського та Чорного морів.

Розвиток економіки області на основі впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій в усіх сферах життя – виробництві, організації туризму, простору населених пунктів – шлях вирізнити Херсонщину із конкурентного середовища та є гарантією стабільного покращення якості життя громадян у майбутньому.

Водночас сучасні виклики глобального, національного та локального масштабів, з якими стикається регіон у процесі соціально-економічного розвитку, вимагають перегляду стратегічних пріоритетів на середньострокову перспективу. Стратегія розвитку Херсонської області на період 2020 – 2027 років має стати основним документом, що визначатиме напрями подальших дій у сфері реформування економіки регіону, розробки і фінансування регіональних та місцевих програм соціально-економічного розвитку.

Відповідно до вимог чинного законодавства рішенням обласної ради від 25 квітня 2019 року № 1255 обласній державній адміністрації доручено забезпечити розроблення проекту Стратегії розвитку Херсонської області на період 2020-2027 років та плану заходів з її реалізації.

Стратегія розвитку Херсонської області на період 2020 – 2027 років (далі – Стратегія) розроблена, зокрема:

- на підставі Законів України «Про засади державної регіональної політики», «Про стимулювання розвитку регіонів»;
- з урахуванням положень та завдань Указу Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», Програми діяльності Кабінету Міністрів України (постанова Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2019 року № 849);
- згідно з вимогами Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 року № 932 (із змінами), Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації (далі - Методика) наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 березня 2016 року № 79 (із змінами).

При розробці Стратегії враховано результати, досягнуті при реалізації Стратегії розвитку Херсонської області на період до 2020 року, затвердженої рішенням обласної ради від 10 вересня 2015 року № 1296.

З метою координації зусиль усіх інституцій для розробки Стратегії сформовано:

- керівний комітет з розробки Стратегії (утворено розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 25 лютого 2019 року № 155 (зі змінами внесеними розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 24 жовтня 2019 року № 711) для прийняття зважених рішень у рамках роботи над проектом Стратегії;

- робочу групу з розробки Стратегії (склад затверджено головою обласної державної адміністрації 19 квітня 2019 року за № 14/311, 24 жовтня 2019 року за № 27/311), тематичну підгрупу з визначення сфер смарт-спеціалізації (склад затверджено головою обласної державної адміністрації 27 червня 2019 року № 18/311), до складу яких увійшли представники місцевих органів виконавчої влади, суб'єктів господарської діяльності, установ, організацій, наукових установ, органів місцевого самоврядування.

Загалом до складу робочої групи та тематичної підгрупи увійшло понад 180 осіб, з них представники органів влади – 52%, громадськості – 48%.

При розробці Стратегії вперше закладено принципи смарт-спеціалізації регіону, що дозволить сконцентрувати спільні зусилля представників бізнесу, науково-освітнього середовища та органів влади на розвитку інноваційно активних сфер економічної діяльності.

У ході розробки Стратегії також було враховано гендерну складову та міжнародні зобов'язання України щодо реалізації гендерної політики в державі.

Згідно з вимогами вищезазначеної Методики сформовано, зокрема, стратегічне бачення розвитку регіону на період до 2027 року, що являє собою бажану картину майбутнього регіону, на досягнення якого спрямована реалізація стратегічних цілей і завдань; стратегічні цілі розвитку області, які визначено в найзагальніших рисах на основі порівняльних переваг регіону з урахуванням викликів, а також можливих перешкод і ризиків на шляху розвитку; операційні цілі, які визначено як пріоритетні на шляху досягнення стратегічних цілей (передбачають реалізацію необхідних заходів з метою досягнення відповідних стратегічних цілей).

На засіданнях робочої групи з розробки Стратегії 21 травня, 22 серпня 2019 року проведено презентацію та обговорення: стратегічного аналізу; SWOT-аналізу; видів економічної діяльності, які доцільно включити до стратегічної цілі на засадах смарт-спеціалізації; проекту структури можливих стратегічних цілей та бачення розвитку Херсонської області до 2027 року.

Проект Стратегії презентовано та обговорено на спільному засіданні керівного комітету і робочої групи 28 листопада 2019 року.

Відповідно до положень Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» робочою групою розроблено стратегічну екологічну оцінку, що є невід'ємною частиною Стратегії.

Реалізація Стратегії полягатиме у здійсненні комплексної системи заходів, які зможуть забезпечити досягнення стратегічних цілей і створити безпечні умови та гідний рівень життя в регіоні.

Стратегія є основою для впровадження проектів регіонального розвитку, а також базисом для ухвалення управлінських рішень у сфері розвитку області.

II. СТИСЛИЙ ОПИС ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБЛАСТІ

1.1. Географічна характеристика

Херсонська область розташована у південній частині України, в басейні нижньої течії р.Дніпро в межах Причорноморської низини, омивається Чорним і Азовським морями.

На сході Херсонська область межує із Запорізькою, на північному заході – з Миколаївською, на півночі – з Дніпропетровською областями, на півдні по Сивашу та Перекопському перешийку – з Автономною Республікою Крим. По території області проходить державний кордон протяжністю 458 км, у тому числі по морях: Чорному – 350 км, Азовському – 108 км.

Унаслідок свого периферійного положення в Україні область має помірний показник сукупного індексу транспортно-географічної зручності. Відстань від Херсона до Києва залізницею – 664 км, автомобільними шляхами – 605 км.

Важливим фактором є значний вихід області до азово – чорноморського узбережжя, що дає можливості для розвитку туризму, а також активної участі у транскордонному співробітництві країн Чорноморського басейну.

Як природно-територіальний комплекс Херсонщина розташована в південно-західній частині Східноєвропейської рівнини, її степовій зоні. Усі лісові масиви, за винятком плавнів, штучного походження.

Територію області перетинають Дніпро та Дніпро-Бузький лиман, а лівобережну частину – р. Інгулець. Унікальним явищем міжнародного значення є дельта Дніпра. Її водно-болотні угіддя знаходяться під захистом Рамсарської конвенції, ратифікованої Україною 15 листопада 1997 року.

Лівобережна частина області має переважно рівнинний рельєф та балочну місцевість уздовж Каховського водосховища та Дніпро-Бузького лиману. Правобережну частину характеризують рівнинно-подові, балочні, яружні, схиліві, заплавно-терасові типи місцевості. В геоморфологічному відношенні область має найбільші абсолютні відмітки висот і слабкий похил на південь до узбережжя Чорного моря. Розчленованість рельєфу незначна.

Коливання відносних висот становить 50 – 80 м, на півдні – 20 – 30 м. Вододіли, особливо на лівобережжі, – це рівнини, які характеризуються наявністю замкнутих улоговин.

Ґрунти Херсонщини – важливий компонент її ландшафтів, що значною мірою визначає спеціалізацію економіки області, спосіб життя її жителів.

Основними ґрунтами Херсонської області є чорноземи (звичайні та південні), каштанові ґрунти (темно-каштанові та каштанові в комплексі із солонцями і солончаками), оглеєні ґрунти подів і дернові ґрунти піщаних терас Дніпра. Однією з головних особливостей ґрунтів області в частині, що прилягає до Азовського та Чорного морів, є досить великий вміст солей у них.

Клімат Херсонської області помірно-континентальний з порівняно м'якою зимою (середні температури зимових місяців – -1° – -3°C) та спекотним і довгим літом (середні температури – $+22^{\circ}$ – $+23^{\circ}\text{C}$, максимальні – більше 40°C). Середньорічна температура дорівнює $9,3^{\circ}\text{C}$ – $9,8^{\circ}\text{C}$ і має стійку тенденцію до підвищення. Середня багаторічна кількість опадів по області – близько 400 мм, але за останнє десятиріччя кількість опадів збільшилася. Найбільш вологими районами північно-західні (450 – 470 мм), найменш – південні (300 мм). Херсонська область – це найбільш суха область України. Переважна кількість опадів випадає влітку у вигляді злив, взимку сніговий покрив нестійкий, не тане кілька десятків днів, а в прибережній частині області ще менше – близько 15 днів. В останні роки, у зв'язку зі зміною клімату, сніговий покрив практично відсутній.

Клімату Херсонщини притаманні літні суховії – потужні вітри (понад 5 м/с) при низькій вологості (менше 30%) та високих температурах (вище 25°C). Такі вітри негативно впливають на розвиток сільськогосподарських культур.

Мінерально-сировинна база області на 53,1% складається з корисних копалин будівельної галузі, на 36,8% – із прісних та мінеральних підземних вод, решта – паливно-енергетичні та гірничо-хімічні.

1.2. Система розселення та адміністративно-територіальний устрій

Населення Херсонської області на 01 січня 2019 року становило 1037,7 тис. осіб, на 01 січня 2018 року – 1047 тис. осіб, у тому числі міське населення – 641,4 тис. осіб (61,3%), сільське – 405,6 тис. осіб (38,7%).

Маючи значну площу – 28,5 тис. кв. км (4,7% території України, 7 місце серед областей України), Херсонщина є слабозаселеною.

Середня щільність населення області складає 37 осіб на кв. км і розподіляється нерівномірно – від 12 осіб на кв. км у Іванівському районі до 43 осіб на кв. км у Білозерському.

Майже 67% міського населення зосереджено в містах обласного значення: Херсоні, Каховці, Новій Каховці, Голій Пристані, які виступають основними центрами розселення області. Значна частина районів має відносно низький рівень урбанізації (центри є невеликими містами чи селищами міського типу).

Несприятливою обставиною для функціонування системи розселення в області є розміщення 11 адміністративних районів на відстані понад 100 км від обласного центру, що свідчить про диспропорцію розселення і певним чином впливає на функціонування адміністративно-територіальної системи.

За адміністративно-територіальним поділом область включає 18 районів, 30 об'єднаних територіальних громад, 698 населених пунктів, у тому числі

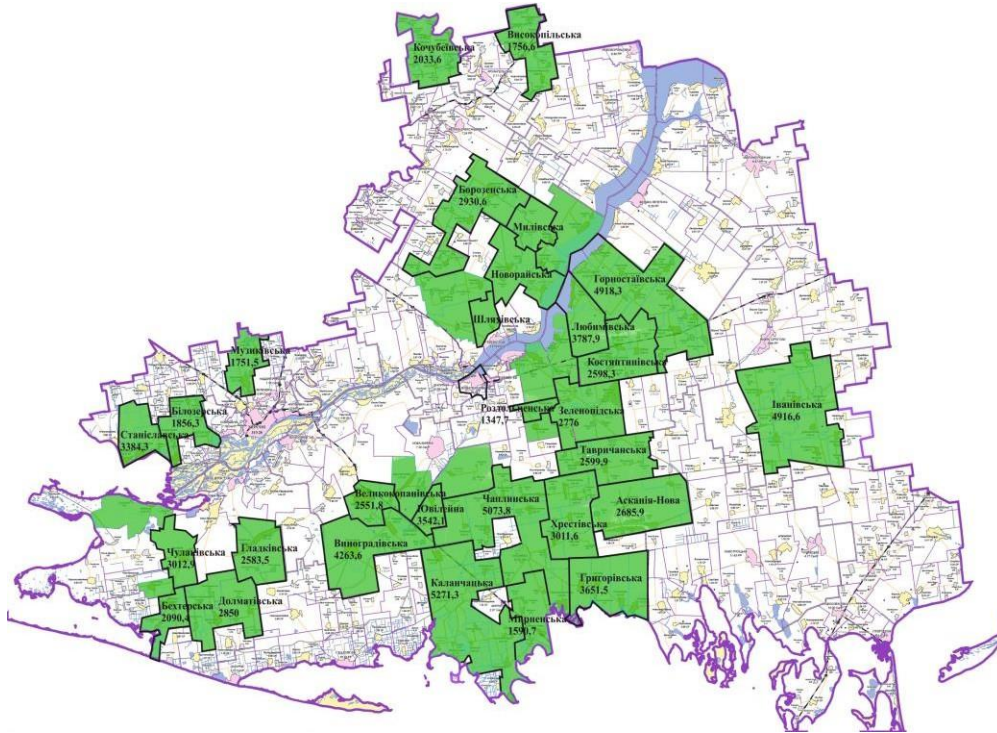
4 міста обласного значення, 5 міст районного значення, 31 селище міського типу, 658 сільських населених пунктів. Обласний центр – м. Херсон.

Основні характеристики адміністративно-територіального устрою області

Найменування району, міста	Населення, тис. осіб	Територія тис. кв. км	Щільність населення, осіб / кв. км	Об'єднані територіальні громади	Міста		Селища міського типу	Сільські населені пункти
					Усього	у тому числі обласного значення		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Херсонська область	1047,0	28,461	37	30	9	4	31	658
Бериславський	47,2	1,721	27	3	1	-	1	41
Білозерський	65,8	1,534	43	3	-	-	1	56
Великолепетиський	16,4	1,000	16	-	-	-	1	12
Великоолександрівський	25,3	1,540	16	1	-	-	4	54
Верхньорогачицький	11,6	0,915	13	-	-	-	1	20
Високопільський	14,8	0,701	21	2	-	-	2	34
Генічеський	59,1	3,008	20	-	1	-	2	65
Голопристанський	45,3	3,411	13	4	-	-	-	51
Горностаївський	19,5	1,018	19	2	-	-	1	28
Іванівський	13,6	1,120	12	1	-	-	1	27
Каланчацький	21,3	0,916	23	2	-	-	2	20
Каховський	35,4	1,451	24	4	-	-	1	43
Нижньосірогизький	15,6	1,209	13	-	-	-	1	24
Нововоронцовський	20,9	1,005	21	-	-	-	1	19
Новотроїцький	35,2	2,298	15	-	-	-	2	42
Олешківський	71,0	1,759	40	3	1	-	2	28
Скадовський	47,1	1,456	32	-	1	-	1	37
Чаплинський	34,8	1,722	20	4	-	-	2	39
м. Гола Пристань	14,5	...	x	-	1	1	-	1
м. Каховка	36,3	0,031	1171	-	1	1	-	-
м. Нова Каховка	66,9	0,223	300	1	2	1	1	8
м. Херсон	329,4	0,423	779	-	1	1	4	9

Створення ОТГ у Херсонській області

Перспективним планом формування територій громад Херсонської області, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2015 року № 832-р (зі змінами), передбачено створення 49 об'єднаних територіальних громад.

З початку дії Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» в області утворено 30 об'єднаних територіальних громад, до складу яких увійшли 103 місцеві ради, в тому числі місто обласного значення Нова Каховка. Частка територіальних громад, що об'єдналися, становить 35% до загальної кількості громад області, яка обліковувалась на 01 січня 2015 року.

Майже завершено процедуру об'єднання громад Чаплинського та Каланчацького районів. Повністю покрито об'єднаними територіальними громадами територію Горностаївського району. Розпочато процес об'єднання громад у Нижньосірогозькому районі, процедуру приєднання Преображенської сільської ради до Чаплинської об'єднаної територіальної громади.

Більша частина населення області (61,5%) – це мешканці спроможних територіальних громад (об'єднані територіальні громади та міста обласного значення), їх чисельність становить 643,2 тис. осіб.

Площа, охоплена спроможними територіальними громадами, становить 9448 кв. км, або 33,2% від загальної площі території області.

Залишається 189 територіальних громад, що не об'єдналися і не приєдналися. Не створено жодної об'єднаної територіальної громади у Великолепетиському, Верхньорогачицькому, Генічеському, Новотроїцькому, Нововоронцовському та Скадовському районах.

Добровільний процес створення об'єднаних територіальних громад на Херсонщині продовжується і має позитивну динаміку.

1.3. Типологія регіону

Херсонська область належить до регіонів з повільним рівнем розвитку. До цього типу також належать Сумська, Вінницька, Кіровоградська та Чернігівська області.

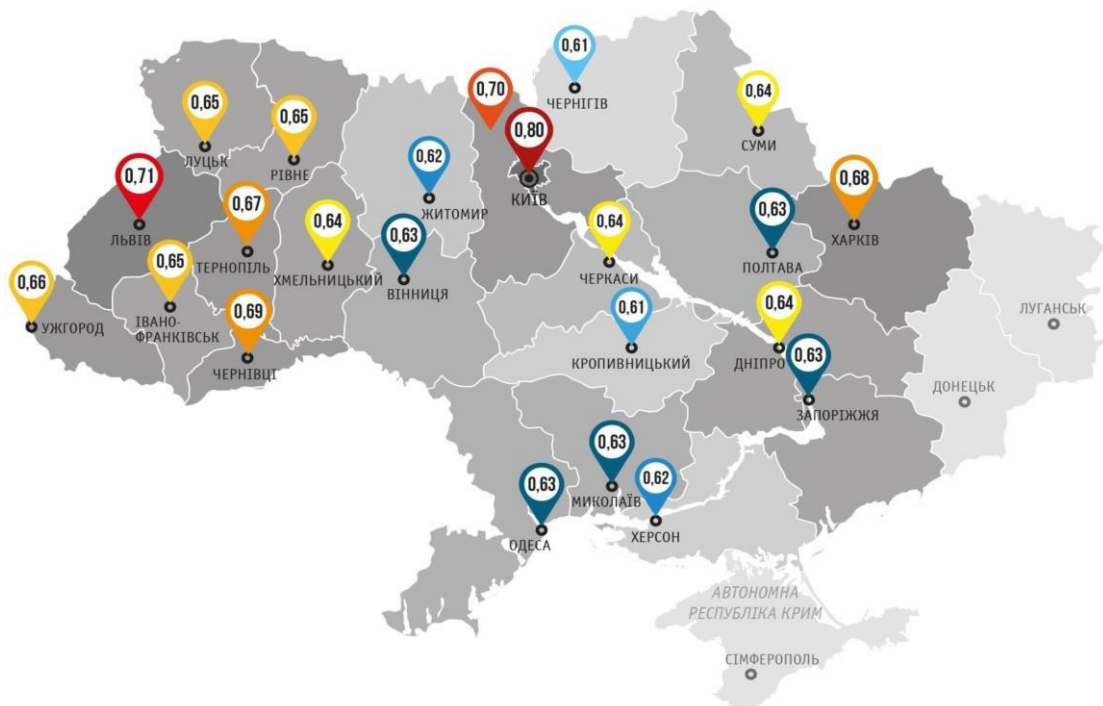
**Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політики», підготовлений Проектом ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні».*

Спільні риси областей та місце Херсонщини серед регіонів цього типу:

- скорочення населення, що характерне для більшості областей України. Цей показник у розрахунку на 1000 осіб наявного населення в Херсонській області склав -8,3 особи, Вінницькій – -9,2, Сумській – -9,4, Кіровоградській – -9,9, Чернігівській – -13,1, при середньоукраїнському показнику – -4,7 особи;
- нижче середнього рівень урбанізації. Частка міського населення в Херсонській області становила 61,3%, а в областях такого типу – від 51,2% у Вінницькій до 68,9% у Сумській, середній показник по Україні – 69,3%;
- низька щільність населення – від 31,5 особи на 1 кв.км у Чернігівській області до 58,9 особи на 1 кв.км у Вінницькій області, в Херсонській області – 37 осіб на 1 кв.км, загальнодержавний показник – 70,3 особи;
- в економіці областей домінує частка сфери послуг (понад 40%);
- невисока частка областей в загальному обсязі ВВП України, що коливається у межах від 1,6% (Херсонська область) до 3,1% (Вінницька область);
- низький рівень ВРП на 1 особу – від 45532 (64,8% до середнього показника по Україні – 70233 грн) у Херсонській області до 58384 грн (83,1%) у Вінницькій області;
- низька питома вага у загальнодержавних обсягах: обсягів капітальних інвестицій – 1,2 – 1,6% (у Вінницькій області – до 3%), обсягів залучених іноземних інвестицій – 0,2 – 1,3%;

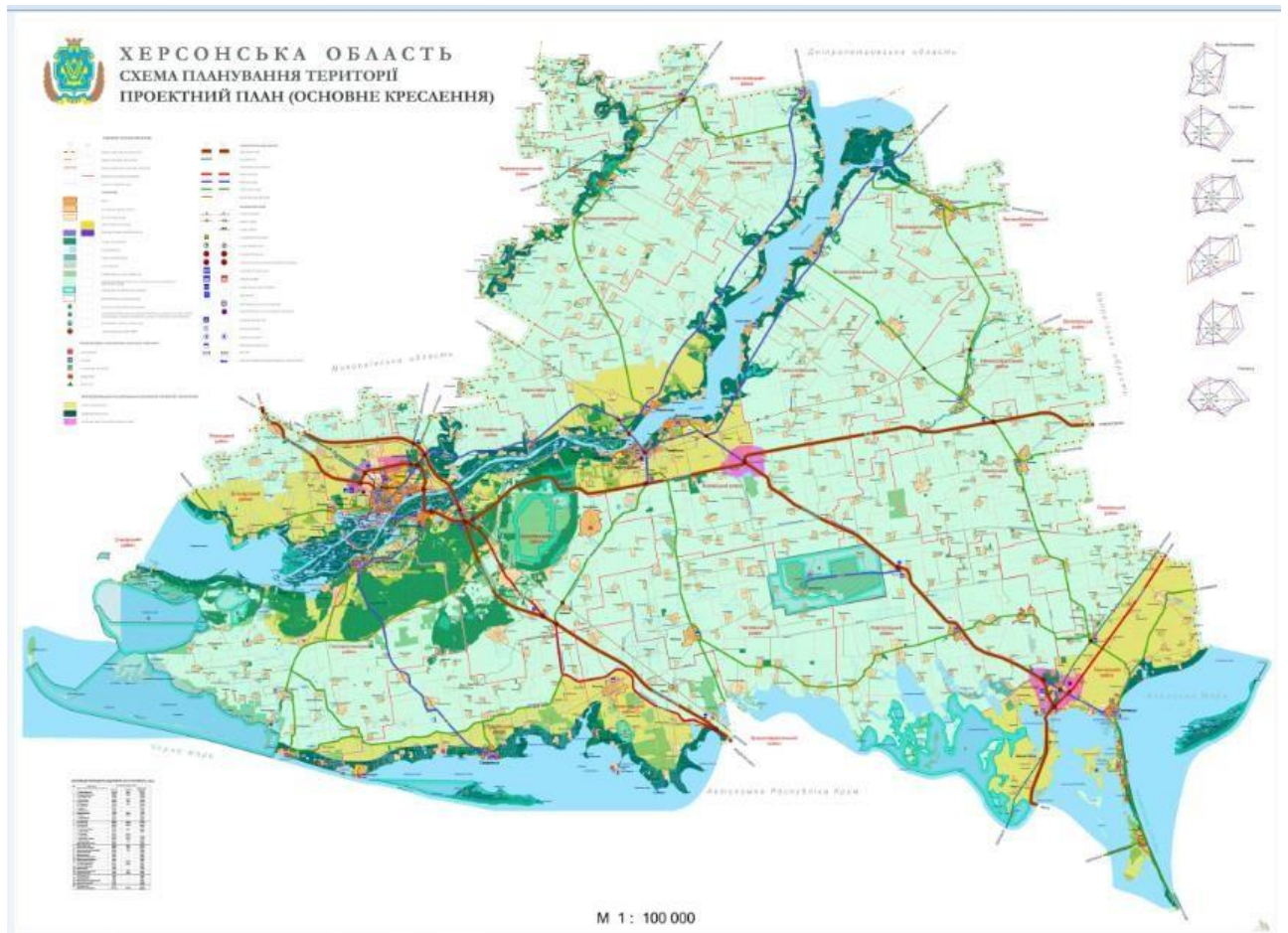
- незначна частка експорту областей в загальному обсязі експорту по Україні (від 0,6% у Херсонській до 1,7% у Сумській областях) (у Вінницькій області – до 3%);
- низький рівень середньомісячної заробітної плати до середньоукраїнського показника – 8865 грн, який становить 78,9% у Чернігівській області, 87,9% – у Вінницькій області), 79,6% – у Херсонській області;
- вищий, ніж у середньому по Україні (8,8%) рівень безробіття за методологією МОП (за винятком Сумської області) – від 9,9% у Вінницькій області до 11,6% у Кіровоградській (Херсонська область – 10,3%).
- регіони цього типу мають індекс регіонального людського розвитку нижче середнього рівня по Україні (0,65), від 0,61 (найнижчий рівень серед регіонів країни) у Кіровоградській і Чернігівській областях до 0,64 у Сумській, у Херсонській області – 0,62.

Індекс регіонального людського розвитку 2017 рік

1.4. Основні планувальні документи території

Базовим планувальним документом містобудівної документації регіонального рівня є Схема планування території Херсонської області (далі – Схема), розроблена ДП «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпромісто» ім. Ю.М. Білоконя та затверджена рішенням Херсонської обласної ради від 08 серпня 2014 року № 1070.

Необхідність виконання Схеми викликана змінами, що відбулися в соціально-економічній сфері країни та пов'язані, зокрема, з переходом до ринкової економіки, а також змінами нормативно-законодавчої бази.

Метою роботи в цьому напрямку є визначення стратегії розвитку Херсонської області та шляхів її реалізації, а також:

- врахування та конкретизація рішень Генеральної схеми планування території України;
- врахування загальнодержавних та регіональних інтересів;
- розробка раціональної планувальної організації території регіону в частині забезпечення оптимальних умов проживання населення, раціонального використання природних ресурсів, розвитку галузей господарського комплексу, охорони навколишнього середовища, збереження об'єктів культурної спадщини, захисту територій від небезпечних геологічних та гідрогеологічних процесів, створення транспортної та інженерної інфраструктури.

У 2010 році було перший етап роботи за схемою (сучасний стан).

У 2011 – 2013 роках виконано наступний етап Схеми: проведено аналіз потенціалу та рівня розвитку адміністративно-територіальних одиниць області, визначено місце області в міжобласній системі розселення, розроблено заходи з інженерної підготовки території.

Розрахунковий термін Схеми – 2036 рік.

Схема складається з графічних і текстових матеріалів:

Графічні матеріали:

- проектний план (основне креслення);
- план сучасного використання території;
- схема транспорту;
- схема електропостачання;
- схема водопостачання та каналізації;
- схема магістральних трубопроводів;
- схема захисту територій і населених пунктів від небезпечних геологічних і гідрогеологічних процесів;
- комплексна оцінка території. Схема природно-ресурсного потенціалу;
- схема розміщення регіону в планувальній структурі території України;
- пофакторна оцінка потенціалу та рівня розвитку адміністративно-територіальних одиниць;
- схема розташування об'єктів культурної спадщини;
- схема природно-техногенної небезпеки.

Текстові матеріали: пояснювальні записки у складі 5 томів.

За окремим завданням сформовано розділ схеми «Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони) на особливий період» (1 креслення з пояснювальною запискою).

Схема визначає основні напрями господарського і територіального розвитку регіону. Вона містить принципові рішення щодо:

- визначення пріоритетних напрямів розвитку господарського комплексу;
- основних напрямів планування розвитку територій;
- раціонального використання природних ресурсів;
- розвитку інженерно-транспортної інфраструктури.

Схема передбачає детальний аналіз особливостей демографічного розвитку та формування трудових ресурсів, наведено варіантний прогноз розвитку демографічної ситуації в Херсонській області у розрізі основних міст та адміністративних районів, прогноз проектної чисельності населення і трудових ресурсів.

Прогноз галузевої структури господарства Херсонської області
(за чисельністю зайнятих)

Сфери економіки та види економічної діяльності	2011 р.		2036 р.	
	Тис. осіб	%	Тис. осіб	%
Виробнича сфера	232	48,3	168,4	42,0
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство; рибальство, рибництво	143,9	30,0	60,9	15,2
Промисловість	45,8	9,5	60,1	15,0
Будівництво	15,8	3,3	20,0	5,0

Сфери економіки та види економічної діяльності	2011 р.		2036 р.	
	Тис. осіб	%	Тис. осіб	%
Діяльність транспорту та зв'язку	26,5	5,5	27,3	6,8
Невиробнича сфера	248,7	51,7	232,5	58,0
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку; діяльність готелів та ресторанів	107	22,2	82,2	20,5
Фінансова діяльність	4,5	0,9	11,2	2,8
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	18,1	3,8	20,1	5,0
Державне управління	26,4	5,5	18,0	4,5
Освіта та наука	41,8	8,7	42,1	10,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	29,6	6,2	42,9	10,7
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	21,3	4,4	16,0	4,0
Всього за видами економічної діяльності	480,7	100,0	400,9	100,0
Самозайняте населення, студенти, безробітні у працездатному віці	166,1		100,0	
Населення у працездатному віці	646,8	59,7	500,9	51,8
Всього населення	1083,4		966,8	

Відповідно до Генеральної схеми планування території України в межах області формується 3 міжрайонні системи розселення (МРСР): Херсонська (центр – Херсон), Каховська (центр – Каховка), Генічеська (центр – Генічеськ).

Згідно до Схеми пропонуються 4 основні напрями розвитку території:

I. Зона урбанізації (переважного містобудівного розвитку):

1. Центральна (з центром у м. Херсон).
2. Новокаховська (з центром у м. Нова Каховка).
3. Скадовська оздоровчо-рекреаційна (з центром у м. Скадовськ).
4. Генічеська оздоровчо-рекреаційна (з центром у м. Генічеськ).

II. Зона переважного оздоровчо-рекреаційного освоєння.

III. Зона впливу міжнародних транспортних коридорів та транспортних вузлів.

IV. Райони пріоритетної сільськогосподарської діяльності.

До стратегічних пріоритетів державної політики у транспортній галузі області віднесено:

- оновлення основних виробничих фондів, у першу чергу рухомого складу і дорожнього господарства;
- технічне переоснащення підприємств транспорту;
- підвищення технічного рівня автомобільних доріг, ремонт доріг, будівництво транспортних розв'язок, штучних споруд, залізниць, залізничних станцій, автостанцій;
- розвиток аеропорту м. Херсон.

Визначено, що область має високий оздоровчо-рекреаційний, туристичний потенціал, обумовлений наявністю низки факторів, сприятливих для розвитку цієї сфери. Це насамперед наявність ресурсів, які можуть бути задіяні у процесі формування рекреаційно-оздоровчої інфраструктури – унікальний клімат, мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, ропа лиманів та озер, морська вода.

Визначено три можливі напрями подальшого розвитку галузі:

- 1) інерційний (збереження наявної практики управління сферою туризму і діяльності курортів);
- 2) впровадження ефективного державного регулювання розвитку туризму і діяльності курортів;
- 3) посилення регулятивної ролі держави в поєднанні з упровадженням європейської моделі державно-приватного партнерства.

Пропонується будівництво нових оздоровчо-рекреаційних та туристичних закладів на території області з визначенням допустимої ємності для кожної окремої території на перспективу до 2036 року.

На основі спеціалізації тваринництва та рослинництва адміністративно-територіальних одиниць Херсонської області проведено сільськогосподарське районування. У Схемі виділено 4 сільськогосподарські райони:

I. Східний сільськогосподарський район. Включає в себе 9 адміністративних районів: Верхньорогачицький, Великолепетиський, Генічеський, Горностаївський, Іванівський, Каланчацький, Нижньосірогозький, Новотроїцький та Чаплинський.

II. Північний сільськогосподарський район. Включає в себе 4 адміністративні райони: Бериславський, Великоолександрівський, Високопільський та Нововоронцовський.

III. Південно-західний сільськогосподарський район. Включає в себе 4 адміністративні райони: Голопристанський, Каховський, Скадовський та Олешківський.

IV. Північно-західний сільськогосподарський район. Представлений Білозерським районом та землями Херсонської міської ради.

У межах робіт з формування Схеми вивчено наявні джерела електро-, тепло- та газопостачання, їх потужності, встановлено відповідні проектні потреби з урахуванням розвитку господарського комплексу області, чисельності населення та потреб житлово-комунального сектору, надано пропозиції стосовно розвитку цих систем, встановлено основні напрямки трас інженерних мереж.

Беручи до уваги, що область нерівномірно забезпечена запасами якісних підземних вод, Схемою запропоновані заходи щодо проведення геологорозвідувальних робіт з пошуку джерел водопостачання у Великоолександрівському, Горностаївському та Високопільському районах, а також продовження будівництва артезіанських свердловин, ділянок водопровідних очисних споруд, магістральних водоводів з будівництвом та реконструкцією систем водопостачання та водовідведення у населених пунктах області.

Визначено необхідність подальшої розробки ТЕО будівництва нових групових водопроводів та вибору джерела водопостачання з розглядом можливості транспортування води із суміжних районів (з кращими показниками якості та кількості підземних вод) або використання поверхневих джерел для питного водопостачання (Каховське водосховище).

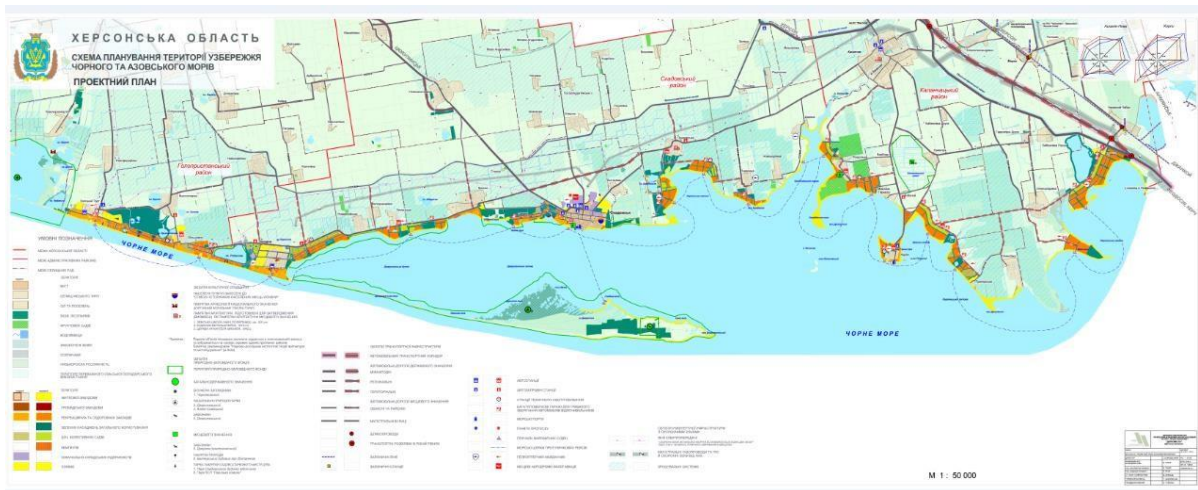
Намічено заходи з інженерної підготовки та захисту території, зокрема регулювання русел річок, благоустрій водойм, меліоративні заходи, протиерозійні, протикарстові, протизсувні та протипросідні заходи, захист від затоплення та підтоплення територій, рекультивація порушених територій.

Розділом «Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони)» Схеми визначено комплекс інженерно-технічних заходів щодо забезпечення захисту та життєдіяльності населення під час надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на особливий період.

Відповідно до заходів обласної програми розроблення містобудівної документації на 2012 – 2013 роки, затвердженої рішенням обласної ради від 27 грудня 2011 року № 372, програми економічного, соціального та культурного розвитку Херсонської області на 2014 рік, затвердженої рішенням обласної ради від 24 січня 2014 року № 969, на замовлення управління містобудування та архітектури обласної державної адміністрації Державним підприємством УДНДПМ «Діпромісто» розроблено Схему планування території узбережжя Чорного та Азовського морів у межах Херсонської області (далі – Схема узбережжя). Зазначена містобудівна документація регіонального рівня є доповненням до Схеми планування території Херсонської області.

Мета розроблення Схеми узбережжя – виявлення стратегічних містобудівних проблем та визначення напрямів розвитку території узбережжя Чорного й Азовського морів у межах Херсонської області щодо перспективного їх використання в оздоровчо-рекреаційних цілях.

Схема узбережжя розроблена на термін 20 – 25 років (від початку розроблення). Вихідна інформація надана станом на 01 січня 2014 року.

Містобудівна документація складається з 2 томів текстових матеріалів та 8 схем графічної частини.

Схема узбережжя затверджена рішенням Херсонської обласної ради від 03 березня 2017 року № 378.

Матеріали Схеми узбережжя містять інформацію щодо:

- аналізу та оцінки природного середовища;

- використання оздоровчих та рекреаційних ресурсів морського узбережжя;
- перспективи ємності закладів оздоровчого та рекреаційного призначення узбережжя Чорного й Азовського морів;
- пропозицій розвитку оздоровчо-рекреаційної галузі на території узбережжя;
- планувальної організації території узбережжя Чорного та Азовського морів;
- розвитку транспортної мережі морського узбережжя;
- пропозицій з інженерної підготовки та захисту території узбережжя;
- пропозицій розвитку інженерної інфраструктури на проєктованій території;
- заходів забезпечення санітарного благополуччя та охорони навколишнього природного середовища.

У вказаній роботі представлена стратегія використання оздоровчо-рекреаційного потенціалу узбережжя Чорного та Азовського морів на території області з урахуванням необхідності збереження оздоровчо-рекреаційних ресурсів та резервування територій для їх перспективного розвитку.

З точки зору планувальної організації територій узбережжя Чорного та Азовського морів можна констатувати наступне.

1. Щодо чорноморського узбережжя: оздоровчо-рекреаційні комплекси склалися стихійно в межах Голопристанського, Скадовського і Каланчацького адміністративних районів. У різні часи була розроблена містобудівна документація (генеральні плани сіл Залізний Порт, (Приморське), смт Лазурне, м. Скадовськ), де вирішувалися локальні завдання з розміщення в населених пунктах оздоровчо-рекреаційних закладів, інженерно-транспортної інфраструктури, питання інженерної підготовки території, а також розміщення житлового будівництва. Східна частина Чорного моря взагалі не охоплена містобудівною документацією.

На чорноморському узбережжі відсутня єдина дорожня мережа, яка б оптимально обслуговувала узбережжя та забезпечувала зв'язок з Херсоном й іншою частиною країни. Відсутні заходи щодо охорони навколишнього середовища й інженерна підготовка території, не визначена прибережно-захисна смуга тощо.

2. Щодо азовського узбережжя: оздоровчо-рекреаційні комплекси склалися також стихійно в межах Генічеського району, Щасливцевської і Стрілківської сільських рад на Арабатській Стрілці.

На сьогодні виконані генеральні плани м. Генічеськ, сіл Генічеська Гірка, Щасливцеве, Стрілкове. Відсутня містобудівна документація по східному узбережжю Генічеського району – це території Фрунзенської, Стокопанівської і Озерянської сільських рад.

На азовському узбережжі, з урахуванням нових рекреаційних зон, відсутня дорожня мережа для обслуговування рекреаційних зон у межах Генічеського району і транспортного обслуговування рекреаційних зон. Не визначені заходи з охорони навколишнього середовища й інженерної

підготовки територій у східній частині узбережжя в межах Генічеського району.

З характеристики існуючого планування території чорноморського та азовського узбережжя вбачається, що основним її недоліком є відсутність чіткого функціонального зонування території, організації дорожньої мережі і транспортного обслуговування, а також заходів з охорони навколишнього середовища й інженерної підготовки території.

Для виконання цих завдань Схемою узбережжя передбачається:

- зонування території;
- диференціація вулично-дорожньої мережі за її функціональним призначенням, організація транспортного обслуговування;
- інженерна підготовка та благоустрій територій;
- заходи щодо охорони навколишнього природного середовища.

За планувальною структурою виділені два планувальні утворення: чорноморське узбережжя та азовське узбережжя.

По чорноморському узбережжю пропонується формування оздоровчо-рекреаційної зони в межах адміністративних районів: по Голопристанському району під оздоровчо-рекреаційну діяльність намічено освоєння 717 га територій, по Скадовському району – 1473,2 га, по Каланчацькому району – 1818,0 га. Усього намічено освоєння 4008,2 га територій чорноморського узбережжя, у тому числі під рекреацію – 3945,0 га.

Проведено функціональне зонування територій оздоровчо-рекреаційних зон, а саме:

- зона оздоровчо-рекреаційних закладів – 1718,4 га;
- закладів обслуговування – 119,7 га;
- зона зелених насаджень загальнорекреаційного обслуговування – 1099,8 га;
- території під вулично-дорожньою мережею, транспортною інфраструктурою (АЗС, СТО, стоянки), території комунальних підприємств, пляжі – 1008,0 га.

Загальнорекреаційним центром чорноморського узбережжя є м.Скадовськ, що має зручні зв'язки з обласним центром – м. Херсон та іншими областями країни.

Усі заклади азовського узбережжя сконцентровані на території Генічеського району (4225,3 га).

Характерною особливістю оздоровчо-рекреаційної діяльності в Генічеському районі є наявність оздоровчого ресурсу (термальні води, ропа, мінеральні води). Під оздоровчі заклади планується близько 300,3 га територій.

У схемі узбережжя визначено функціональні зони прибережних територій Генічеського району:

- зона оздоровчих закладів – 300,3 га та рекреаційних закладів – 1537,0 га;
- зона закладів обслуговування – 125,8 га;
- зона зелених насаджень загальнорекреаційного користування – 1258,8 га;

- території під вулично-дорожньою мережею, транспортною інфраструктурою (АЗС, СТО, стоянки), території комунальних підприємств, пляжі – 1069,8 га.

Загальнорекреаційним центром азовського узбережжя є м. Генічеськ, яке зручно зв'язане з м. Херсон та іншими територіями країни.

Основні проблемні питання.

1. У проектних рішеннях містобудівної документації регіонального рівня (Схема планування території Херсонської області та Схема планування території узбережжя Чорного та Азовського морів у межах Херсонської області) не враховані заходи процесу децентралізації, які відбуваються з прийняттям у 2014 році Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні та згідно із Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад».

Схеми планування територій районів були розроблені в 70-х – 80-х роках минулого сторіччя, на сьогодні не відповідають вимогам чинного законодавства та потребують оновлення.

Враховуючи зазначене, після завершення адміністративно-територіальної реформи та остаточного утворення нових одиниць адміністративно-територіального устрою базового та субрегіонального рівнів на території області необхідне внесення відповідних змін до наявної документації з просторового планування регіонального рівня та розроблення схем планування територій новоутворених районів.

2. Низька забезпеченість населених пунктів області оновленою містобудівною документацією місцевого рівня (генеральні плани, плани зонування, детальні плани території).

Забезпеченість містобудівною документацією місцевого рівня

(станом на 01 січня 2019 року)

№ з/п	Адміністративно-територіальне утворення (АТУ)	Кількість АТУ за офіційною статистикою	Затверджена містобудівна документація по періодах				%	у 2018 році
			до 1990	1991-2010	2011-2018	всього		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ГЕНЕРАЛЬНІ ПЛАНИ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ								
1	Обласний центр м. Херсон	1	-	1	-	1	100	-
2	Міста (обласного значення)	4	-	2	2	4	100	1
3	Міста (районного значення)	5	1	3	1	5	100	-
4	Селища міського типу	31	15	2	14	31	100	3
5	Селища	80	57	8	10	75	94	-
6	Села	578	410	29	82	521	90	18
7	Всього (одиниць)	699	483	45	109	637	91	22
8	% (по населених пунктах)	-	69	6	16	91	-	-
9	План зонування території				62	62	-	22
10	Детальні плани території (в межах населених пунктів)				1028	1028	-	158
11	Детальні плани території (за межами населених пунктів)				419	419	-	61

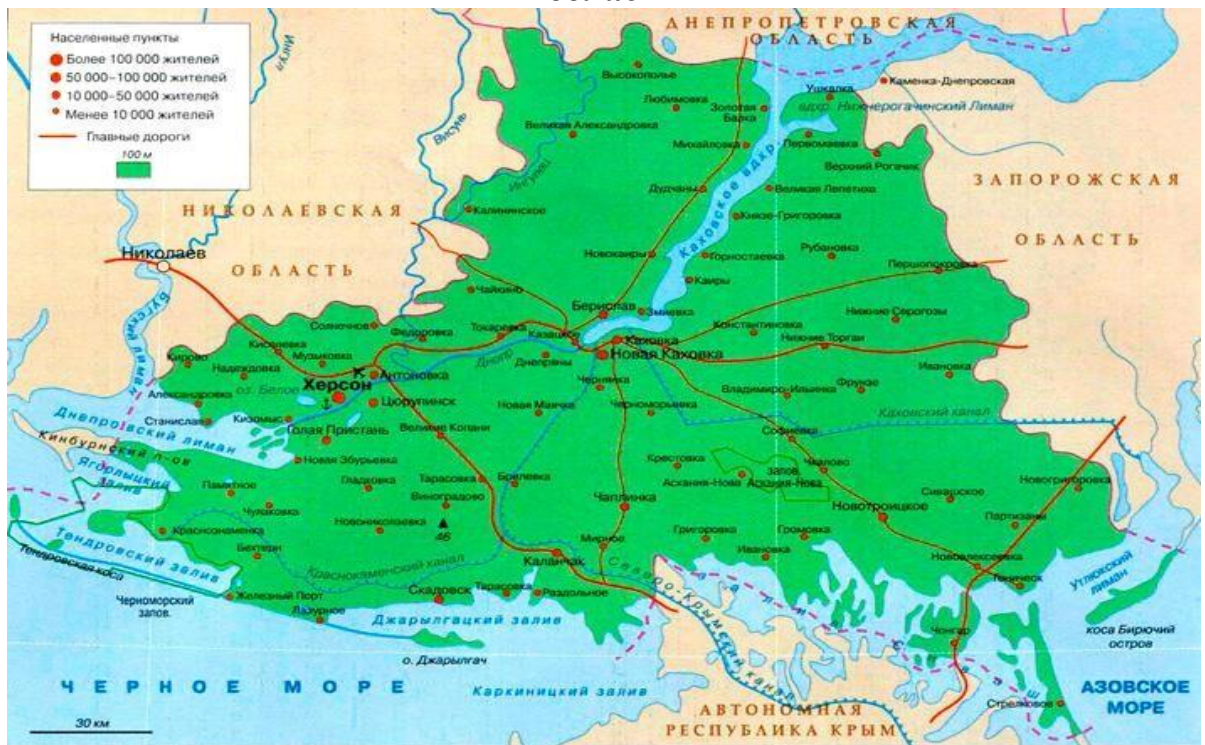
Розроблення містобудівної документації місцевого рівня належить до повноважень відповідних органів місцевого самоврядування.

1.5. Транспортна доступність

Головними транзитними транспортними магістралями, що проходять територією області, є: магістральні залізниці Миколаїв – Херсон – Джанкой, Херсон – Снігурівка – Апостолове, Снігурівка – Каховка – Нововесела; автошляхи міжнародного значення М-14 (Одеса – Мелітополь – Новоазовськ (на м. Таганрог), М-17 (Херсон – Джанкой – Феодосія – Керч) та М-18 (Харків – Сімферополь – Алушта – Ялта) та автошляхи регіонального значення: Р-47 (Херсон – Нова Каховка – Генічеськ), Р-57 (Олешки – Гола Пристань – Скадовськ), Р-81 (Казанка – Снігурівка – Антонівка – /Р-47/).

Вигідне географічне розташування області та розміщення на її території транспортних коридорів: Євро – Азіатського (Херсон – Красноперекопськ – Сімферополь) – 92,4 км та Чорноморського ЕС (Одеса – Мелітополь – Новоазовськ) – 223,6 км, позитивно впливають на економічний розвиток не тільки області, а й прилеглих до неї територій.

Основні транспортні шляхи Херсонської області

На території області сформовано досить розвинену інфраструктуру автомобільних доріг, за допомогою якої налагоджено автобусне сполучення фактично з усіма населеними пунктами області і можлива доставка туристичних груп до будь-яких зон відпочинку та пам'ятних місць області.

У транспортній галузі на сьогодні функціонує 130 підприємств, установ та організацій, а саме: 2 державні морські торговельні порти, 2 річкових порти, що є акціонерними товариствами, 1 державне підприємство залізничного транспорту, 3 авіапідприємства, 119 інших суб'єктів господарювання, які здійснюють перевезення автомобільним транспортом пасажирів і вантажів.

Чисельність працюючих у транспортному комплексі становить понад 17 тис. осіб.

Висновки:

1. Херсонська область виділяється серед областей Південної України нижчим рівнем урбанізації, структурою регіональної економіки і за своєю типологією є близькою до Сумської, Кіровоградської, Чернігівської та Вінницької областей.

2. Завдяки своєму вдалому розташованню та наявності міжнародних транспортних коридорів і важливих магістральних залізниць область має значний транзитний потенціал.

3. Потребують ремонту дороги внутрішнього сполучення, що стримує покращення рівня транспортного обслуговування сільських населених пунктів.

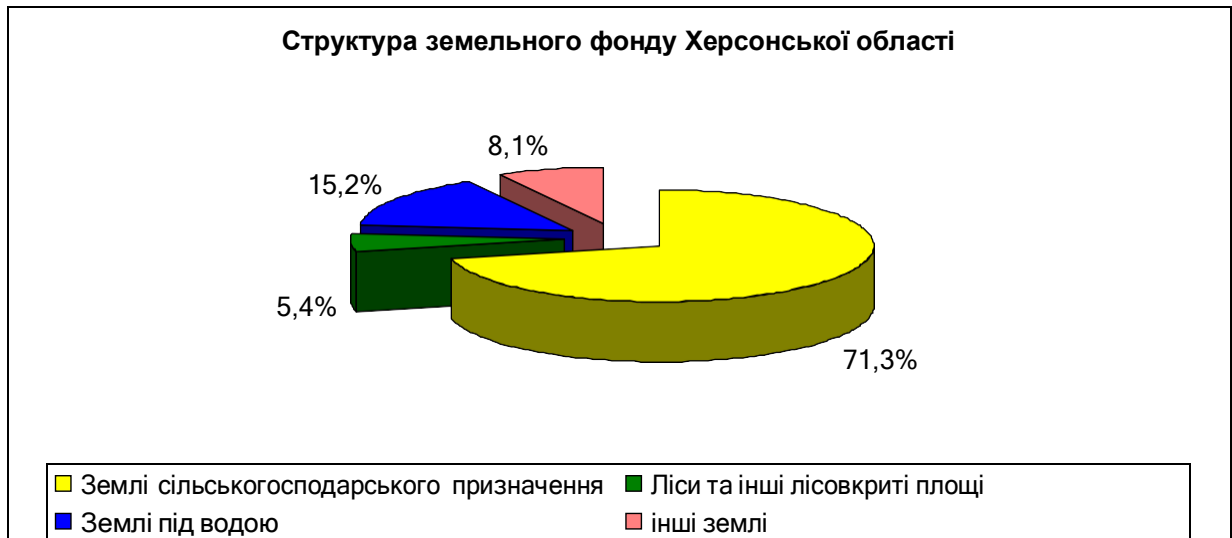
Особливо це стосується автомобільних доріг з білощобеним покриттям, протяжність яких в області становить понад 1 тис. км.

4. Область має значний потенціал для залучення інвестицій, розвитку системи розселення та підвищення антропогенного навантаження для території без шкоди для довкілля.

2. ПРИРОДНІ РЕСУРСИ ОБЛАСТІ

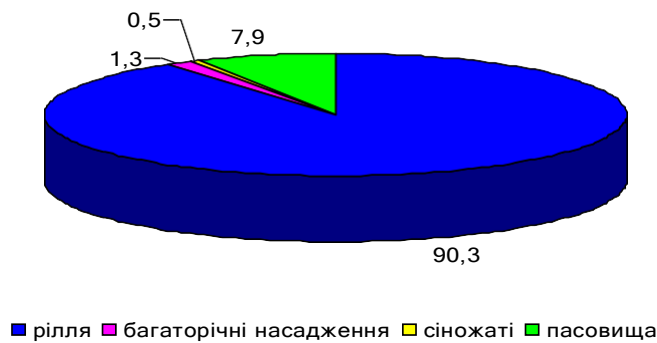
2.1. Земельні ресурси

Площа земель в адміністративних межах області становить 2846,1 тис. га.

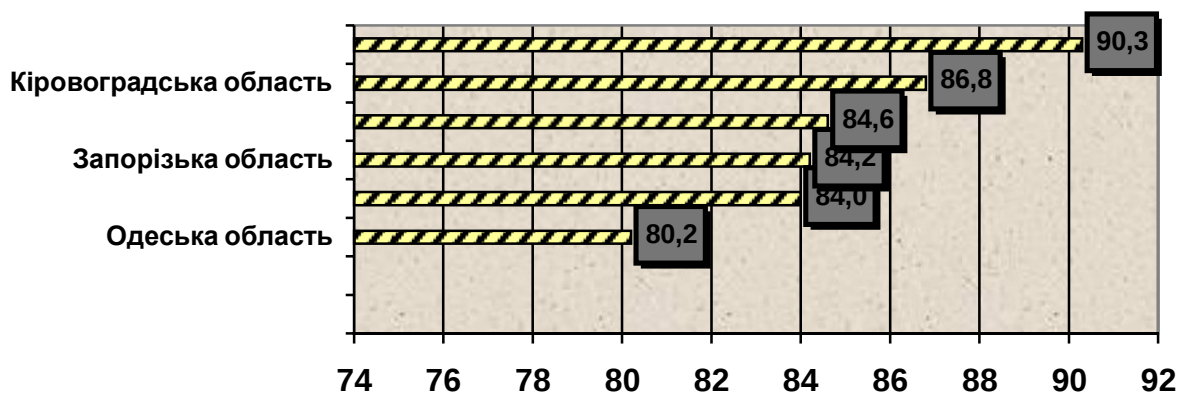

Площа земель сільськогосподарського призначення складає 2029,8 тис. га, або 71,3% загальної площі земель області. За цим показником область займає 10 місце серед регіонів України. Розораність території області – 62,7%, що є вище за середній рівень по країні (53,9%), сільськогосподарських земель – 87,9%. У складі сільськогосподарських земель сільськогосподарські угіддя становить 1966,5 тис. га, або 96,9%.

Структура сільськогосподарських угідь, %

Розораність сільськогосподарських угідь досягла 90,3%. Це найвищий показник серед південних і східних регіонів країни.

Територіально Херсонська область знаходиться в межах степової кліматичної зони. За ґрунтовими та природно- кліматичними критеріями область умовно поділяється на сім основних природно-сільськогосподарських районів:

Бериславський природно-сільськогосподарський район охоплює Бериславський, Великоолександрівський, Високопільський, Нововоронцовський райони та частину Білозерського. Площа сільськогосподарських угідь – 415,2 тис. га.

Ґрунтовий покрив району складається в основному з чорнозему південного з важко- та середньосуглинковим механічним складом з переважанням крупнопилюватої фракції – це визначає схильність ґрунтів до процесів дефляції та ерозії.

Площа подових ґрунтів (близько 10% ріллі) характеризується досить потужним гумусованим профілем (60 – 70 см) та відзначається низькою водопроникністю, значною вологоємністю при невеликому запасі доступної для рослин води. Ґрунтам притаманне короткострокове сезонне перезволоження, вони потребують регулювання водно-повітряного режиму.

Нижньосірогоський природно-сільськогосподарський район об'єднує Великолепетиський, Верхньорогачицький, Горностаївський, Нижньосірогоський, частину господарств Каховського та Іванівського районів.

Площа сільськогосподарських угідь – 490,3 тис. га.

Переважаючі ґрунти (понад 80%) – високопродуктивні чорноземи південні солонцюваті, які передаються під впливом дефляції.

Ґрунти потребують проведення протидефляційних заходів.

Білозерський природно-сільськогосподарський район включає господарства Білозерського району і райони міста Херсона. Загальна площа сільськогосподарських угідь – 104,8 тис. га.

Ґрунтовий покрив району представлений темно-каштановими ґрунтами в комплексі із солонцями, що займають близько 70% ріллі. Ґрунти характеризуються розвиненим гумусованим профілем з середньо- і важкосуглинистим механічним складом, дефляційно небезпечні.

За рахунок зрошення водами Дніпровського лиману та р. Інгулець у ґрунтах спостерігається вторинне осолонцювання, місцями затоплення і підтоплення територій. Такі масиви потребують проведення меліоративних заходів.

Олешківський природно-сільськогосподарський район розташований на піщаних аренах тераси р.Дніпро та об'єднує господарства Голопристанського, Олешківського, Каховського районів та м. Нова Каховка. Площа сільськогосподарських угідь складає 47,3 тис. га.

У ґрунтовому покриві переважають чорноземи осолоділі здебільшого супіщаного механічного складу, які характеризуються слабкою гумусованістю (0,96%), потужним ґрунтовим профілем, низькою поглинальною здатністю, слабкою оструктуреністю, високою водопроникністю, малою вологоємністю, а також низькою забезпеченістю поживними речовинами. Ґрунти значною мірою перебувають під впливом дефляції і потребують проведення відповідних заходів збереження.

Скадовський природно-сільськогосподарський район охоплює територію Скадовського району, частину господарств Голопристанського, Олешківського, Каховського районів і належить до тераси дельти р.Дніпро. Площа сільськогосподарських угідь – 272,2 тис. га.

Ґрунтовий покрив району представлений здебільшого темно-каштановими ґрунтами та їх комплексами з солонцями.

Ґрунти характеризуються легким механічним складом, добре розвиненим гумусовим профілем зі слабкою структурою, що характеризується значною водопроникністю на слабосолонцюватих ґрунтах і дуже низькою на сильно солонцюватих ґрунтах та солонцях. Це, у свою чергу, викликає технологічні ускладнення при поливах.

На зрошуваних землях відзначається наявність вторинно осолонцюваних ґрунтів, подекуди – засолення та підтоплення, що зумовлює інтенсивне вимивання поживних речовин, погіршення фізичних властивостей ґрунту.

Інтенсивне навантаження на ґрунт, при проведенні механічних обробітків, обумовлює його переущільнення – утворення в орному та підорному горизонтах щільних прошарків, які значно погіршують водопроникність ґрунту.

Чаплинський природно-сільськогосподарський район. До його складу входять Чаплинський, Каланчацький і декілька господарств Новотроїцького району. Загальна площа сільськогосподарських угідь – 236,7 тис. га.

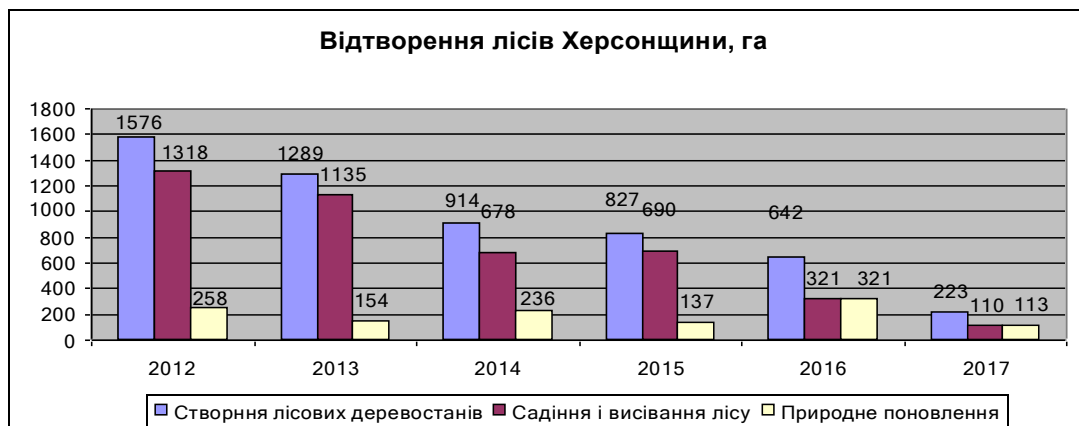
Грунтовий покрив представлений темно-каштановими ґрунтами та їхніми комплексами із солонцями, які характеризуються гумусованим профілем потужністю 40 – 48 см, значною солонцюватістю та слабкою оструктуреністю орного шару.

Генічеський природно-сільськогосподарський район охоплює територію Генічеського, Новотроїцького та частину господарств Іванівського району. Площа сільськогосподарських угідь – 349,5 тис. га.

Характеристика ґрунтів району аналогічна до Чаплинського природно-сільськогосподарського району. Землі, які зрошуються упродовж багатьох років мінералізованими артезіанськими водами, вторинно осолонцювані, засолені та потребують меліоративного покращення.

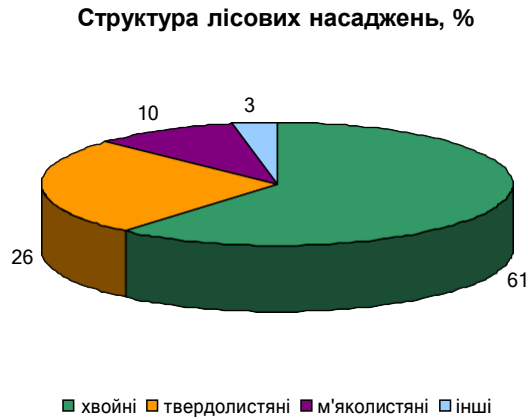
2.2. Лісові ресурси

Ліси Херсонщини є переважно штучного походження (за винятком плавнів уздовж р. Дніпро та малих річок) і виконують в основному екологічні, водоохоронні, захисні та рекреаційні функції. Площа лісового фонду області (за даними Головного управління Держземагенства у Херсонській області на 01 січня 2017 року, становить 152,1 тис. га, у тому числі вкрита лісовою рослинністю – 130,7 тис. га.

Лісові масиви розташовані нерівномірно, найбільш великі – в Олешківському, Голопристанському районах та м.Нова Каховка. Лісистість у середньому по області становить 4,6% і коливається від 0,8% до 20,4%.

Середній вік дерев у лісових насадженнях області оцінюється в 49 років. У їх віковій структурі середньовікові становлять 46%, пристигаючі – 1%, стиглі та перестійні – 21%, молодняки – 32%.

За площею лісових насаджень домінують хвойні (61%) і твердолистяні (26%) породи. Переважаючими у складі наведених груп порід є сосна й акація.

Загальний запас деревостанів складає 11 млн куб.м, у тому числі хвойних лісових насаджень – 6,5 млн куб.м.

Загальна площа природно-заповідних територій та об'єктів на землях лісогосподарського призначення на 01 січня 2019 року становить 32,5 тис. га (45% від земель, вкритих лісовою рослинністю).

2.3. Водні ресурси

Гідрографічна сітка Херсонської області представлена р. Дніпро з Каховським водосховищем (довжина в межах області – 200 км), р. Інгулець (180 км) та 24 малими річками загальною довжиною 373,7 км.

В області налічується 430,5 тис. га земель водного фонду, в тому числі:

- природні водотоки (річки, потічки та інші) – 10,7 тис. га;
- озера, лимани, прибережні замкнуті водойми – 327,9 тис. га;
- водосховища – 64,3 тис. га;
- ставки – 12,3 тис. га;
- канали – 15,3 тис. га.

При цьому розташування природних водних об'єктів надзвичайно нерівномірне, вони сконцентровані в основному в західній та центральній частинах території, в той час як східна частина безводна.

Водозабезпечення області відбувається за рахунок ресурсів поверхневих вод та Причорноморського басейну підземних вод. Прогнозні ресурси підземних вод по районах розподілені нерівномірно, показник коливається від 11,6 тис. куб. м/добу (Високопільський район) до 735,4 тис. куб. м/добу (Олешківський район).

Наявні водні ресурси забезпечують потреби населення та секторів економіки в повному обсязі.

Основним джерелом зрошення в Херсонській області є Каховське водосховище, яке перетинає область з півночі на південь протяжністю 100 км.

Постачання населенню питної води здійснюється з підземних джерел та одним водозабором з Каховського магістрального каналу, з якого вода після очищення та знезараження подається до Іванівського групового водопроводу.

Річки південної степової частини України, в тому числі і Херсонщини,

використовуються в першу чергу для малого зрошення сільськогосподарських угідь і для водопостачання, тому влітку спостерігається зменшення водності, обміління та забруднення малих річок. В останні десятиріччя у річках виникло майже хронічне і прогресуюче захворювання. Внаслідок замулювання русла річок піднявся рівень підґрунтових вод, що призвело до заболочення русел, зниження якості води.

В окремих районах Херсонської області проблема забезпечення населених пунктів питною та поливною водою залишається однією з найгостріших. Це, зокрема, такі райони, як Високопільський, Нововоронцовський, Новоолександрівський, Бериславський, Горностаївський, Великопететиський, Верхньорогачицький, Нижньосірогозький. Незважаючи на розташування відносно недалеко (до 30 км) від Каховського водосховища, багато степових сіл і селищ не забезпечені водою в достатній кількості, інколи вона подається лише 2 години на добу. Майже в усіх населених пунктах Каховського району питна вода незадовільної якості.

Із природних водних об'єктів протягом 2017 року було зібрано 1718 млн куб. м прісної води (з поверхневих джерел – 1659 млн куб. м, з підземних – 59 млн куб. м), що на 20,8% (на 296 млн куб. м) більше порівняно з 2016 роком. Майже 11% (186,7 млн куб. м) води втрачено при транспортуванні.

Використано 1276 млн куб. м води, у тому числі на:

- виробництво – 31 млн куб. м;
- побутово-питні потреби – 39,5 млн куб. м;
- на зрошення – 1203 млн куб. м.

Найбільша кількість води використовується на потреби зрошення – понад 94%.

Основні показники водокористування в Херсонській області

	Одиниця виміру	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7
Зібрано прісної води – усього	млн куб. м	1470,4	1441,8	1457,3	1422,0	1718,0
з поверхневих джерел	млн куб. м	1402,0	1377,0	1397,0	1364,0	1659,0
з підземних джерел	млн куб. м	68,4	64,8	60,3	58,0	59,0
Зібрано прісної води (на одну особу)	куб. м	1371,0	1350,1	1371,7	1347,1	1640,9
з поверхневих джерел	куб. м	1307,2	1289,4	1314,9	1292,2	1584,5
з підземних джерел	куб. м	63,8	60,7	56,8	54,9	56,4
Використано свіжої води, всього	млн куб. м	1074,0	1062,0	1037,0	989,5	1276,0
у тому числі:						
на виробництво	млн куб. м	30,5	28,1	32,8	33,8	31,0
на побутово-питні потреби	млн куб. м	45,8	44,7	40,6	40,0	39,5

1	2	3	4	5	6	7
на зрошення	млн куб. м	988,6	984,1	960,6	913,8	1203,0
Використано свіжої води (на одну особу), всього	куб. м	1001,4	994,5	976,1	937,4	1218,7
у тому числі:						
на виробництво	куб. м	28,4	26,3	30,9	32,0	29,6
на побутово-питні потреби	куб. м	42,7	41,9	38,2	37,9	37,7
на зрошення	куб. м	921,8	921,5	904,2	865,7	1149,0
Втрати прісної води при транспортуванні	млн куб. м	185,4	172,5	202,9	208,8	186,7
Скинуто у поверхневі водні об'єкти	млн куб. м	73,6	56,0	69,3	62,3	69,4
забруднених зворотних вод	млн куб. м	1,5	1,2	0,2	1,0	0,9
без очищення	млн куб. м	1,1	0,8	0,0	0,6	0,5
недостатньо очищених	млн куб. м	0,4	0,4	0,2	0,4	0,4
нормативно очищених	млн куб. м	25,2	23,1	22,8	22,5	21,8
Скинуто у поверхневі водні об'єкти (на одну особу)	куб м	68,6	52,4	65,2	59,0	66,3
забруднених зворотних вод	куб м	1,4	1,1	0,2	0,1	0,9
без очищення	куб м	1,0	0,7	0,0	0,6	0,5
недостатньо очищених	куб м	0,4	0,4	0,2	0,4	0,4
нормативно очищених	куб м	23,5	21,6	21,5	21,3	20,8

2.4. Мінерально-сировинні ресурси області

Мінерально-сировинна база як найважливіша складова частина природних ресурсів має виняткове значення не тільки для розвитку економіки області, але і є гарантією її безпеки та обумовлює перспективні стратегічні напрями стійкого соціально-економічного розвитку. Однак дані геологорозвідувальних робіт свідчать, що корисні копалини в межах області обмежено поширені.

Мінерально-сировинна база області на 53,1% складається з корисних копалин будівельної галузі, на 36,8% – із прісних та мінеральних підземних вод, решта – паливно-енергетичні та гірничо-хімічні корисні копалини, мінеральні солі та лікувальні грязі.

На території Херсонської області враховано 96 родовищ нерудних корисних копалин (піски, вапняки, суглинки), 1 родовище марганцевих руд, 1 родовище природного газу, 50 ділянок родовищ питних і технічних підземних вод, 6 родовищ мінеральних вод, у тому числі 3 мінеральні лікувальні

термальні, 3 родовища лікувальних грязей та 1 родовище промислових йодних вод.

Перспективними напрямками розширення мінерально-сировинної бази є розвідка родовищ:

- корисних копалин для будівництва, а саме пісків, прогнозні ресурси яких на території області є одними з найбільших в Європі, та вапняків;
- мінеральних лікувальних термальних вод у межах курортної зони Арабатської Стрілки на базі Північно-Сиваського родовища промислових йодних вод та Скадовської курортної зони. На увагу заслуговують поклади лікувальних грязей оз. Сиваш.

За наявними даними Південно-Української гідрогеологічної експедиції, станом на 01 січня 2018 року для розробки родовищ в області Державним балансом запасів корисних копалин України враховано 7 родовищ вапняків, придатних для випалювання на вапно, із запасами 89,6 млн тонн (або 12,65% від загальних запасів України). На даний час у промисловій розробці перебувають Західно-Тягинське родовище (ПАТ «Таврійська будівельна компанія») та Старосільське родовище (ПАТ «АрселорМіттал Берислав»).

В області розвідано понад 20 родовищ будівельного піску, з яких 11 родовищ із загальними запасами 194,39 млн куб. м враховано Державному балансі запасів корисних копалин України (до промислової розробки залучено три родовища будівельного піску – Шабовське, Каланчацьке та Кардашинське).

Розвідано родовище марганцевих руд (Федорівське родовище) з експлуатаційними запасами корисних копалин 31,5 млн тонн, що забезпечить термін його експлуатації не менше 30 років.

Відомо 39 родовищ будівельного каменю, з яких 16 враховано у Державному балансі запасів корисних копалин України, зокрема:

- 2 родовища каменю пиляного, з яких розробляється одне (Львівське родовище пиляних вапняків);
- 20 родовищ цегельно-черепичної сировини із запасами 38,432 млн куб.м (або 1,58% від загальних запасів України), з яких розробляється одне – Камишанське родовище (ПАТ «Таврійська будівельна компанія»);
- 2 родовища бутового каменю, фракційного та нефракційного щебеню та вапняку, площею 418 га та 20 га, що розташовані на територіях смт Біла Криниця та с. Давидів Брід Великоолександрівського району.

Найбільш актуальною на сьогодні є розробка вже розвіданого родовища мергелю (сировини для виготовлення цементу) із запасами сировини при видобуванні 100 тонн на добу на 100 років, розташованого в с. Заповіт на території Бобровокутвської сільської ради Великоолександрівського району.

У 1976 році введено у дослідно-промислову розробку Стрілківське газове родовище (початкові запаси газу затверджені в обсягах 3087 млн куб.м за категорією С1 та 996 млн куб.м за категорією С2). Накопичений видобуток газу за весь період його розробки складає 1907,3 млн куб. м, або 61,8% від балансових запасів.

Висновки:

1. Різноманіття природних ресурсів Херсонської області створює необхідні умови для розвитку господарської діяльності та забезпечення якості життя населення регіону.

2. Водний потенціал області дозволяє забезпечувати водними ресурсами всі сектори економіки регіону, які у процесі свого виробництва використовують поверхневі та підземні води, стимулює подальший розвиток рибогосподарських підприємств і туристично-рекреаційної сфери.

3. Має місце проблема із забезпеченням населених пунктів Високопільського, Нововоронцовського, Новоолександрівського, Бериславського, Горностаївського, Великолепетиського, Верхньорогачицького, Нижньосірогозького районів питною та поливною водою. Багато степових сіл і селищ не забезпечені водою в достатній кількості, іноді вона подається лише 2 години на добу. Майже в усіх населених пунктах Каховського району питна вода незадовільної якості.

4. Потребує вирішення питання щодо поліпшення стану річок: їх розчистки, заліснення та залуження.

5. Відбулося значне скорочення щорічних обсягів відтворення лісів Херсонщини.

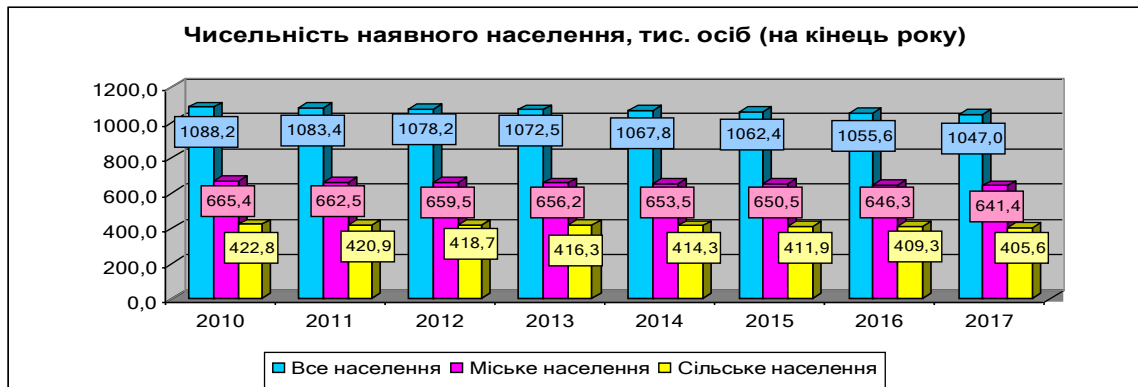
6. Рівень лісистості області необхідно збільшувати за рахунок створення штучних лісових насаджень на малопродуктивних, деградованих, техногенно забруднених землях, а також на низькопродуктивних землях сільськогосподарського призначення.

3. ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ, РИНОК ПРАЦІ

Загальна чисельність наявного населення області станом на 01 січня 2019 року склала 1037,7 тис. осіб, на 01 січня 2018 року вона становила 1047 тис. осіб, у тому числі міського населення – 641,4 тис. осіб (61,3%), сільського – 405,6 тис. осіб (38,7%).

3.1. Чисельність населення

Динаміка показників чисельності населення є визначальною демографічною характеристикою регіону. На Херсонщині, як і в цілому по Україні, спостерігається подальше скорочення чисельності населення як за рахунок природного скорочення, так і за рахунок міграції.

Порівняно з 2013 роком чисельність наявного населення області зменшилася на 25,6 тис. осіб, або на 2,4%.

Скорочення населення спостерігалось по всіх містах і районах області, що обумовлено, передусім, природними чинниками – перевищення смертності над народжуваністю та міграційні процеси.

Херсонська область серед регіонів, що належать до однієї типології, та сусідніх областей

Назва області	Чисельність наявного населення станом на 01.01.2018, тис. осіб	Зменшення чисельності населення за 2017 рік
Україна	42386,4	-0,47%
Херсонська область	1047	-0,81%
Вінницька область	1575,8	-0,92%
Кіровоградська область	956,3	-0,98%
Сумська область	1094,3	-0,92%
Чернігівська область	1020,1	-1,29%
Миколаївська область	1141,3	-0,77%
Запорізька область	1723,2	-0,94%
Дніпропетровська область	3231,1	+0,02%

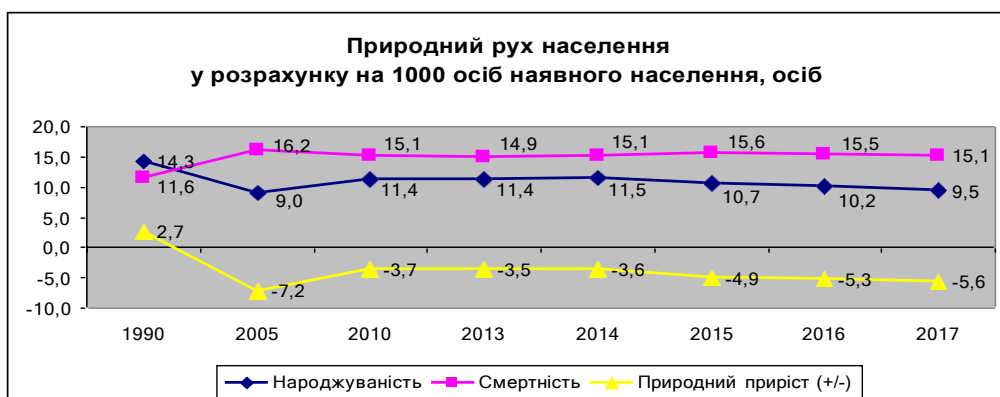
Питома вага населення Херсонської області становить 2,5% від населення України.

3.2. Природний приріст населення

Протягом останніх років в області спостерігається від'ємний природний приріст населення, що свідчить про перевищення рівня смертності населення над рівнем народжуваності.

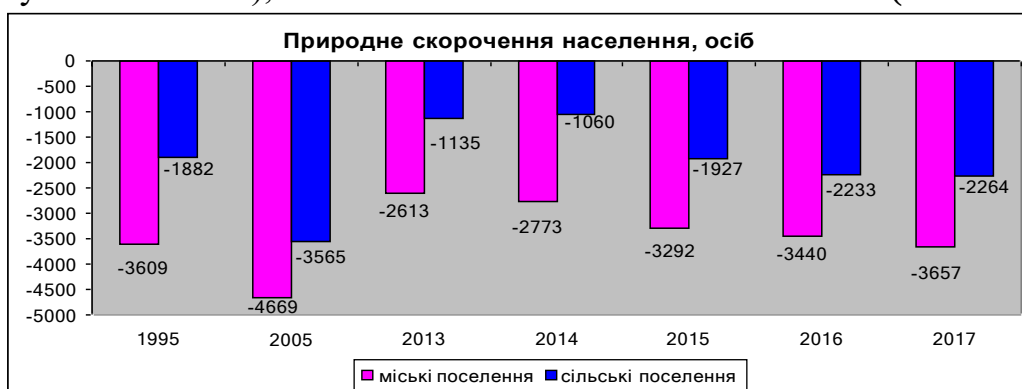
Починаючи з 2014 року спостерігається стійка тенденція щодо погіршення зазначеного показника

За підсумками 2017 року показник народжуваності склав 9,5 особи на 1000 осіб наявного населення, смертності – 15,1 особи на 1000 осіб наявного населення, природне скорочення населення дорівнює -5,6 особи на 1000 осіб наявного населення, що перевищує середній показник по Україні (-5,1 особи на 1000 осіб наявного населення).

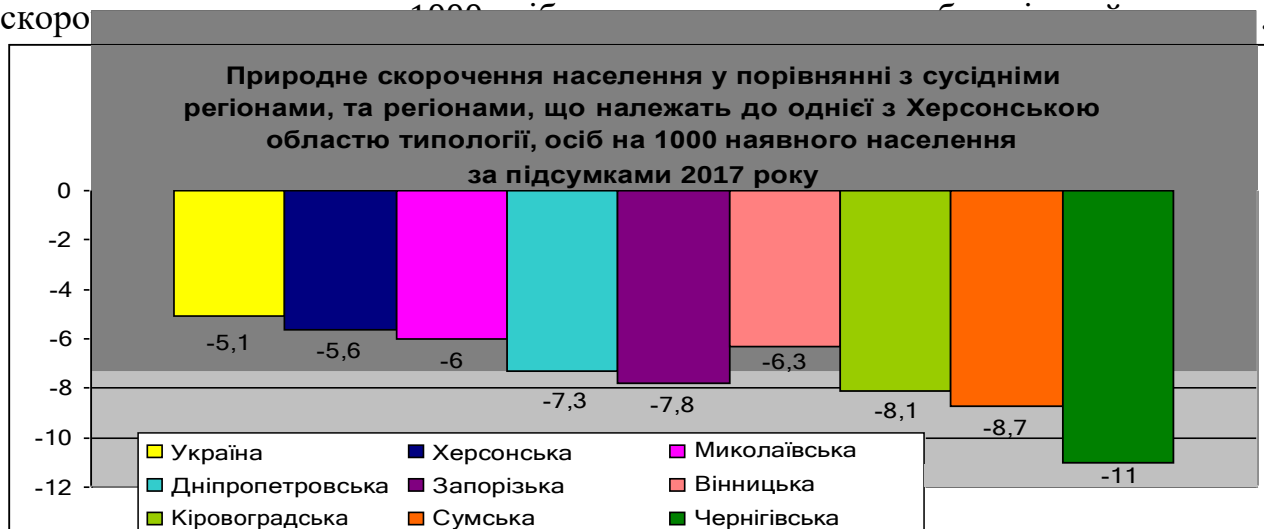
Природне скорочення населення відбувається як за рахунок міського, так і сільського населення. При цьому інтенсивність зменшення міського населення є постійно вищою, ніж сільського.

У продовж 2017 року за рахунок природного скорочення чисельність міського населення в області зменшилась на 3657 осіб (відповідний показник 2014 року – 2773 особи), сільського населення – на 2264 особи (1060 осіб).

Природне скорочення населення спостерігалось в усіх містах обласного значення і районах області та за підсумками 2017 року коливалось в містах у межах від 210 осіб (м.Гола Пристань) до 1593 особи (м.Херсон), у районах – від 40 осіб (Каланчацький район) до 349 осіб (Білозерський район).

Порівняно із сусідніми регіонами (Миколаївська, Запорізька, Дніпропетровська області) та з регіонами, що належать до однієї з Херсонською областю типології, за підсумками 2017 року показник природного скоро

**Природний приріст (скорочення) населення
у розрізі районів та міст обласного значення**

	2010		2016		2017		2018	
	осіб	на 1000 осіб наяв- ного насе- лення	осіб	на 1000 осіб наяв- ного насе- лення	осіб	на 1000 осіб наяв- ного насе- лення	осіб	на 1000 осіб наяв- ного насе- лення
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Область	- 4044	-3,7	-5673	-5,4	-5921	-5,6	-7068	-6,8
Міста обласного значення:								
Херсон	- 1325	-3,9	-1475	-4,4	-1593	-4,8	-2029	-6,2
Гола Пристань			-166	-11,3	-210	-14,4	-226	-15,7
Каховка	-155	-4,1	-288	-7,9	-234	-6,4	-300	-8,3
Нова Каховка	-291	-4,2	-520	-7,7	-469	-7,0	-547	-8,2
Райони								
Бериславський	-150	-3,1	-310	-6,5	-280	-5,9	-396	-8,4
Білозерський	-113	-1,7	-276	-4,2	-349	-5,3	-456	-7,0
Великопетиський	-125	-7,1	-151	-9,1	-119	-7,2	-133	-8,2
Великоолександрівський	-139	-5,2	-181	-7,0	-215	-8,4	-233	-9,3
Верхньорогачицький	-98	-7,8	-112	-9,5	-113	-9,6	-112	-9,7
Високопільський	-72	-4,6	-90	-6,0	-93	-6,2	-139	-9,5
Генічеський	-273	-4,4	-291	-4,9	-329	-5,5	-451	-7,7
Голопристанський	-336	-5,4	-216	-4,7	-233	-5,1	-233	-5,2
Горностаївський	-80	-4,0	-92	-4,7	-130	-6,6	-135	-7,0
Іванівський	-58	-4,0	-86	-6,2	-114	-8,3	-136	-10,1
Каланчацький	-95	-4,3	-122	-5,7	-40	-1,9	-70	-3,3
Каховський	-61	-1,7	-118	-3,3	-131	-3,7	-174	-4,9
Нижньосірогоський	-93	-5,5	-105	-6,6	-138	-8,8	-164	-10,6
Нововоронцовський	-136	-6,1	-147	-6,9	-190	-9,0	-171	-8,2
Новотроїцький	-182	-4,9	-237	-6,7	-218	-6,2	-110	-3,1
Скадовський	-116	-2,4	-315	-4,4	-321	-6,8	-310	-6,6
Олешківський	-153	-2,1	-332	-7,0	-296	-4,2	-433	-6,1
Чаплинський	7	0,2	-43	-1,2	-106	-3,0	-110	-3,2

Народжуваність як соціально-біологічне явище складає основу процесу відтворення населення. За підсумками 2017 року рівень народжуваності порівняно з 2014 роком знизився з 11,5 до 9,5 особи у розрахунку на 1000 жителів. Народжуваність у міських поселеннях є вищою, ніж у сільській місцевості: 9,5 особи проти 9,4 особи на 1000 жителів, і така тенденція спостерігається з 2015 року.

Найвищий коефіцієнт народжуваності відмічено в Каланчацькому (14,5%), Чаплинському (11,8%), Генічеському (10,8%) районах, найнижчий – у

Верхньорогачицькому (6,5%), Нововоронцовському (7,6%), Скадовському (7,7%) районах.

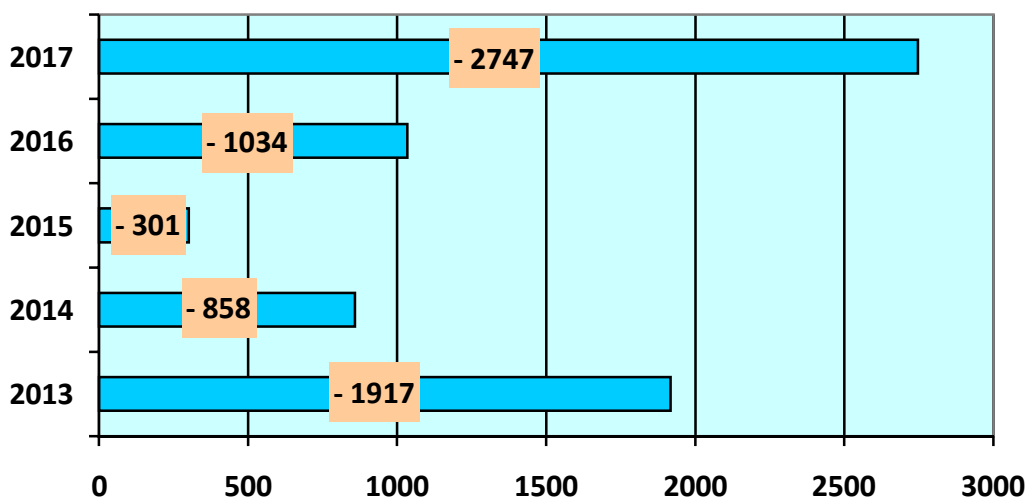
На рівень народжуваності впливають структурні зміни у віковому складі населення. Поряд зі зменшенням частки жінок репродуктивного віку (15 – 49 років) у загальній чисельності населення відбулося і зниження спеціального коефіцієнта народжуваності. Порівняно з 2013 роком питома вага жінок у віці 15 – 49 років у 2017 році зменшилася на 2,2 відсоткового пункту і становила 43,3%, а спеціальний коефіцієнт народжуваності знизився із 46 народжених до 40,2 народжених на 1000 жінок у віці 15 – 49 років.

Народжуваність в області є недостатньою для простого відтворення населення. Сумарний коефіцієнт народжуваності (кількість дітей, яку може народити кожна жінка впродовж усього репродуктивного періоду свого життя) в області за підсумками 2017 року становив 1,432.

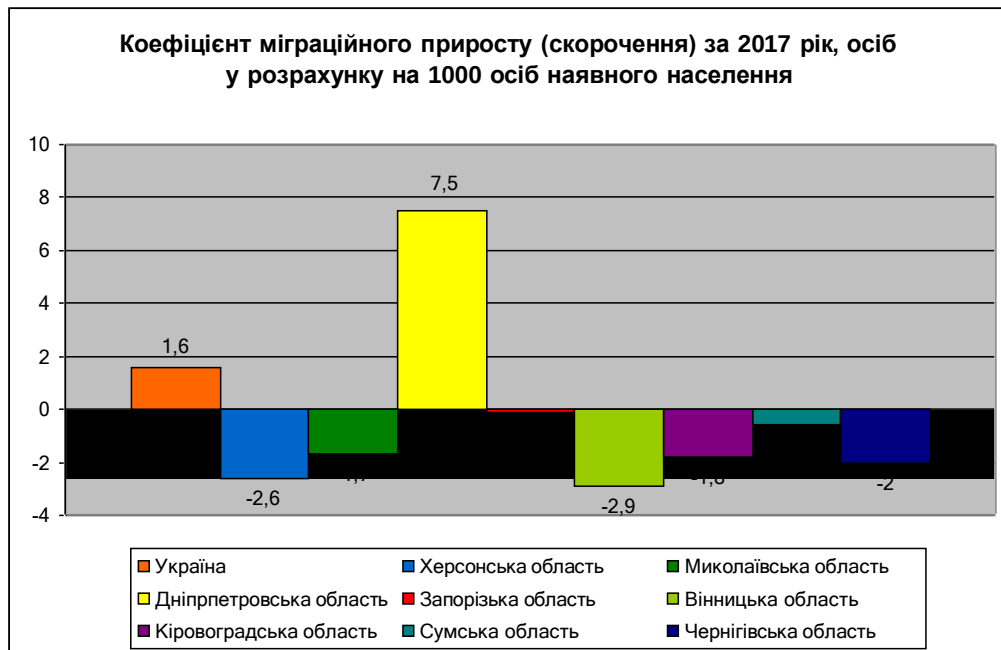
3.3. Міграція населення

Протягом останніх років характерним для області залишається процес міграційного скорочення населення. При цьому, якщо у 2014 – 2015 роках спостерігалось уповільнення міграційного руху, то в наступних роках ситуація значно погіршилась за рахунок збільшення міграційного відтоку населення.

Міграційне скорочення населення, осіб

Упродовж 2017 року за рахунок міграції чисельність населення області скоротилась на 2747 осіб. Рівень міграційного скорочення становив -2,6 особи у розрахунку на 1000 осіб наявного населення. Це один з найвищих показників серед регіонів країни (Вінницька область – -2,9 особи на 1000 осіб наявного населення).

Міграційний приріст (скорочення) населення у розрізі районів та міст обласного значення

	2010		2016		2017		2018	
	осіб	осіб на 1000 осіб наявного населення	осіб	осіб на 1000 осіб наявного населення	осіб	осіб на 1000 осіб наявного населення	осіб	осіб на 1000 осіб наявного населення
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Область	-1150	-1,1	-1034	-1,0	-2747	-2,6	-2273	-2,2
Міста обласного значення								
Херсон	-703	-2,1	-367	-1,1	-497	-1,5	-439	-1,3
Гола Пристань	0		-20	-1,4	-21	-1,4	42	2,9
м. Каховка	222	5,9	-57	-1,6	-107	-2,9	25	0,7
Нова Каховка	41	0,6	-95	-1,4	-111	-1,7	76	1,1
Райони								
Бериславський	-252	-5,1	-60	-1,3	-112	-2,4	-255	-5,4
Білозерський	60	0,9	-9	-0,1	-47	-0,7	-79	-1,2
Великопетиський	-16	-0,9	-41	-2,5	-81	-4,9	-88	-5,4
Великоолександрівський	-155	-5,8	-14	-0,5	-154	-6,0	-139	-5,5
Верхньорогачицький	-54	-4,3	-21	-1,8	-84	-7,2	-88	-7,6
Високопільський	-55	-3,5	-7	-0,5	-100	-6,7	-222	-15,2
Генічеський	118	1,9	-15	-0,3	-177	-3,0	17	0,3
Голопристанський	137	2,2	-18	-0,4	-53	-1,2	2	0,04
Горностаївський	-55	-2,7	-40	-2,0	-35	-1,8	-95	-4,9
Іванівський	-103	-7,0	-25	-1,8	-99	-7,2	-124	-9,2
Каланчацький	40	1,8	-8	-0,4	-15	-0,7	-62	-2,9
Каховський	-146	-4,0	-19	-0,5	-198	-5,6	-269	-7,6

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Нижньосірогозький	-60	-3,6	-21	-1,3	-90	-5,7	-83	-5,4
Нововоронцовський	-58	-2,6	-28	-1,3	-116	-5,5	-141	-6,8
Новотроїцький	-97	-2,6	-80	-2,3	-100	-2,8	-30	-0,9
Скадовський	144	3,0	-6	-0,1	-180	-3,8	-163	-3,5
Олешківський	3	0,04	-40	-0,8	-184	-2,6	-15	-0,2
Чаплинський	-161	-4,5	-43	-1,2	-186	-5,3	-143	-4,1

3.4. Розподіл населення за статтю та віком

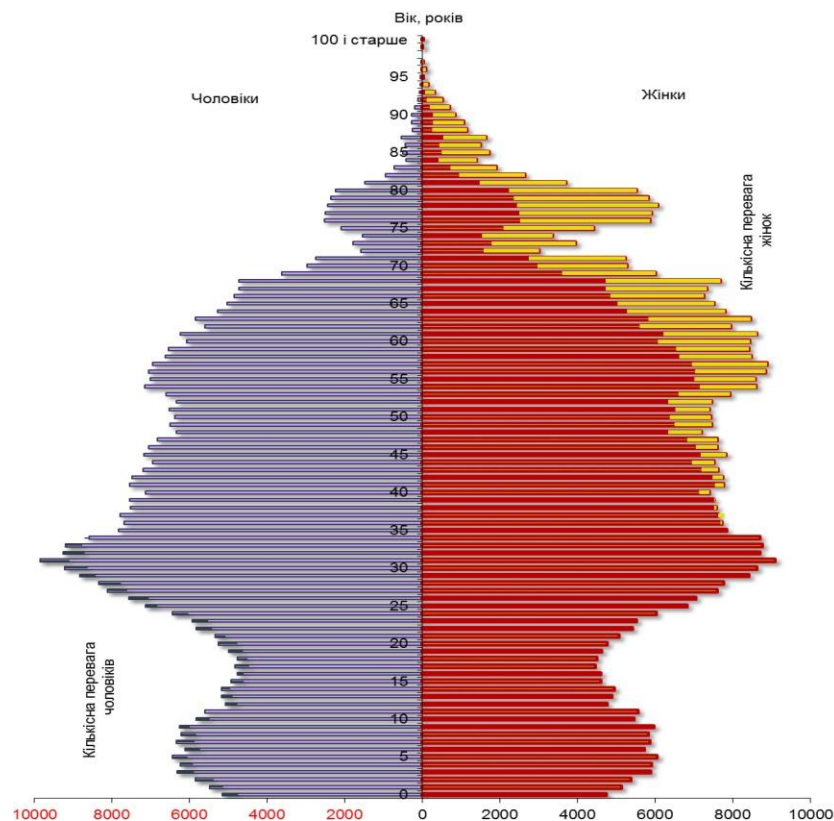
Одним з важливих демографічних показників є статеві-віковий склад населення, що формується в результаті дії багатьох факторів. Зміни в ньому є основою для оцінки перспектив подальшого відтворення населення.

Структура населення регіону характеризується стабільною перевагою кількості осіб жіночої статі. На 01 січня 2018 року в області налічувалось 560,5 тис. жінок (53,6% від загальної кількості постійного населення) та 485,1 тис. чоловіків (46,4%) (по Україні співвідношення жінок та чоловіків складає 53,7%:46,3%).

Статеві-вікова піраміда населення області відображає співвідношення між чоловіками і жінками та має суттєву різницю залежно від віку.

Розподіл постійного населення Херсонської області за статтю та віком на 01 січня 2018 року, осіб

(на 1 січня 2018 року, осіб)

Спостерігається розширення діаграми у вікових таких групах: 29 – 34 років, 54 – 57 років та 75 – 79 років, причому у двох останніх

розширення відбувається більше за рахунок жіночої частини населення. Статеві-вікова піраміда населення виглядає відносно симетричною у молодших вікових групах. Це вказує на те, що різниця між частками чоловічого та жіночого населення у Херсонській значною мірою пояснюється дисбалансом у старших вікових групах. Найбільше диспропорція між чоловічим населенням і жіночим є помітною у віковій групі старше 75 років, де чоловіків майже вдвічі менше ніж жінок.

За останні роки в області спостерігається тенденція щодо збільшення частки населення старшого віку (60 років і старше). Так, якщо у 2005 році ця частка становила 19,1%, у 2013 році – 21%, то у 2017 році – 22,4%, що свідчить про погіршення структури населення області у напрямку його старіння.

Слід відзначити, що через 10 років спостерігатиметься значне скорочення населення у віці 25 – 30 років на 40%, що спричинятиме значний дефіцит робочої сили.

Однією характеристик демографічного постаріння є середній вік населення. Станом на 01 січня 2018 року значення цього показника складало 40,8 року (чоловіків – 37,9 року, жінок – 43,3 року), у 2013 році – 40,2 року (37,4 року та 42 року відповідно). Це «наймолодше» населення серед сусідніх і тих областей, що належать до однієї з Херсонською областю типології: Миколаївської (41,1 року), Запорізької (42,2 року), Дніпропетровської (41,6 року), Вінницької (41,5 року), Кіровоградської (42 року), Сумської (42,9 року), Чернігівської (43,5 року).

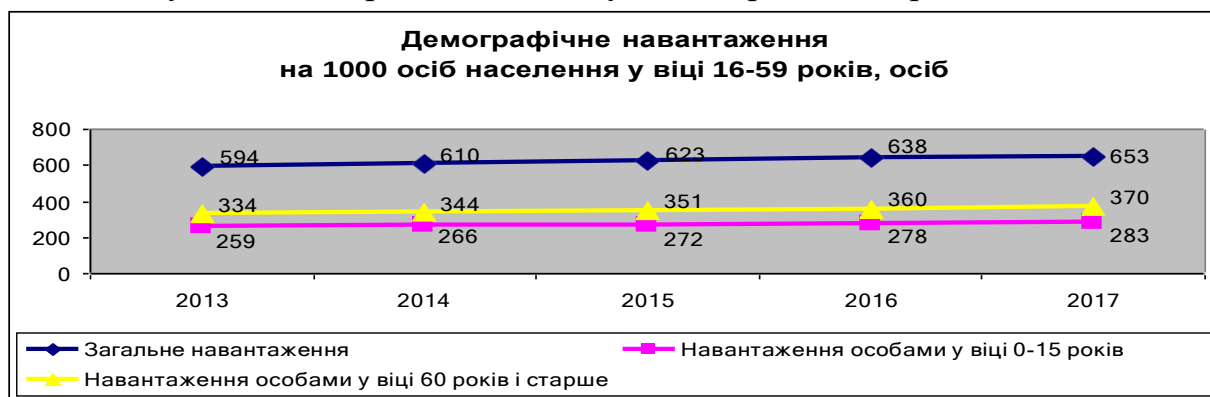
Середня очікувана тривалість життя при народженні у 2017 році

(років)

	Обидві статі	Чоловіки	Жінки
Міські поселення та сільська місцевість	70,80	65,71	75,75
Міські поселення	71,13	65,79	76,12
Сільська місцевість	70,31	65,70	75,10

3.5. Демографічне навантаження на населення працездатного віку

Вікова структура визначає і демографічне навантаження. Так, на 01 січня 2018 року на 1000 осіб у віці 16 – 59 років припадало 653 особи, у тому числі 283 особи у віці 0 – 15 років, 370 осіб у віці 60 років і старше.

Демографічне навантаження на 1000 осіб працездатного віку зростало протягом 2013 – 2017 років як за рахунок осіб молодше працездатного віку, так і за рахунок осіб старше працездатного віку.

**Демографічне навантаження на 1000 осіб працездатного віку
у міських поселеннях та сільській місцевості**

осіб

Рік	Місцеві поселення			Сільська місцевість		
	Навантаження особами у віці 0-15 років	Загальне навантаження	Навантаження особами у віці 60 років і старше	Навантаження особами у віці 0-15 років	Загальне навантаження	Навантаження особами у віці 60 років і старше
2013	244	586	341	284	607	322
2014	252	604	352	288	618	331
2015	260	620	359	289	626	337
2016	268	639	370	291	636	345
2017	275	655	380	294	650	355

Результати аналізу загального демографічного навантаження на території області засвідчили, що цей показник у міських поселеннях і сільській місцевості суттєво не відрізняється. За категоріями навантаження у сільській місцевості вищий показник навантаження особами молодше працездатного віку, у міських поселеннях переважає навантаження особами старше працездатного віку.

Показник	Дата/період	Херсонська область	Україна	Позиція Херсонської області
Природний приріст (скорочення) населення	2017 рік	-5,6 на 1000 осіб	-5,1 на 1000 осіб	Слабка
Міграційний приріст (скорочення) населення	2017 рік	-2,6 на 1000 осіб	1,6 на 1000 осіб	Слабка
Частка жінок у населенні	Станом на 01.01.2018	53,61%	53,67%	Сильна
Частка населення у віці 60 років і старше	Станом на 01.01.2018	22,39%	22,93%	Сильна
Демографічне навантаження на населення у віці 16-59 років	Станом на 01.01.2018 року	653 особи	646 осіб	Слабка

3.6. Трудові ресурси та зайнятість населення

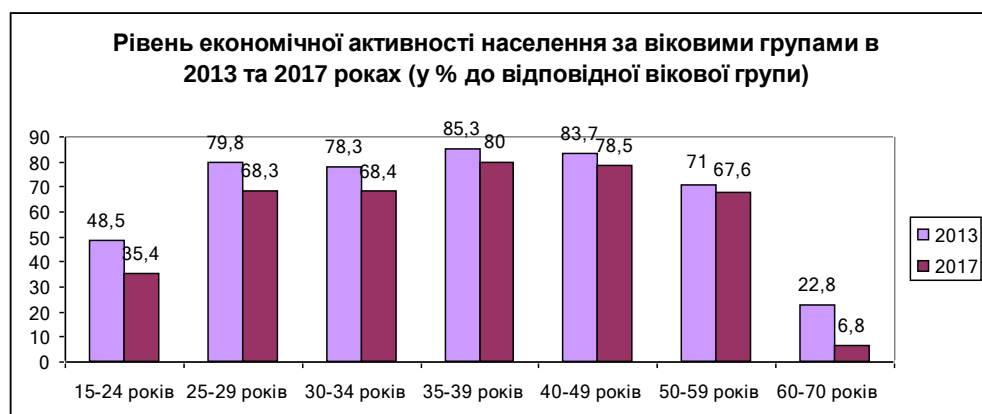
Упродовж 2013 - 2017 років в області продовжувалася тенденція щодо зменшення чисельності економічно активного населення віком 15 - 70 років. Так, за цей період вона скоротилася на 27,4 тис. осіб (на 5,2%) і склала 497,2 тис. осіб, з яких 442,2 тис. осіб, або 89%, були зайняті економічною діяльністю.

Відмічено динаміку щодо збільшення кількості безробітних з 44,4 тис. осіб у 2013 році до 55 тис. осіб у 2017 році.

Економічна активність населення в Херсонській області за статтю та місцем проживання у 2014 - 2017 роках

	Економічно активне населення у віці 15 - 70 років, тис. осіб				Рівень економічної активності, %			
	жінки	чоловіки	міські поселення	сільська місцевість	жінки	чоловіки	міські поселення	сільська місцевість
2014	228,0	271,8	290,2	209,6	54,3	71,7	59,0	68,3
2015	232,7	263,9	291,7	204,9	55,7	70,0	59,6	67,0
2016	224,0	272,9	293,8	203,1	53,9	72,8	60,4	66,7
2017	221,2	276,0	294,3	202,9	53,4	73,9	60,9	66,7

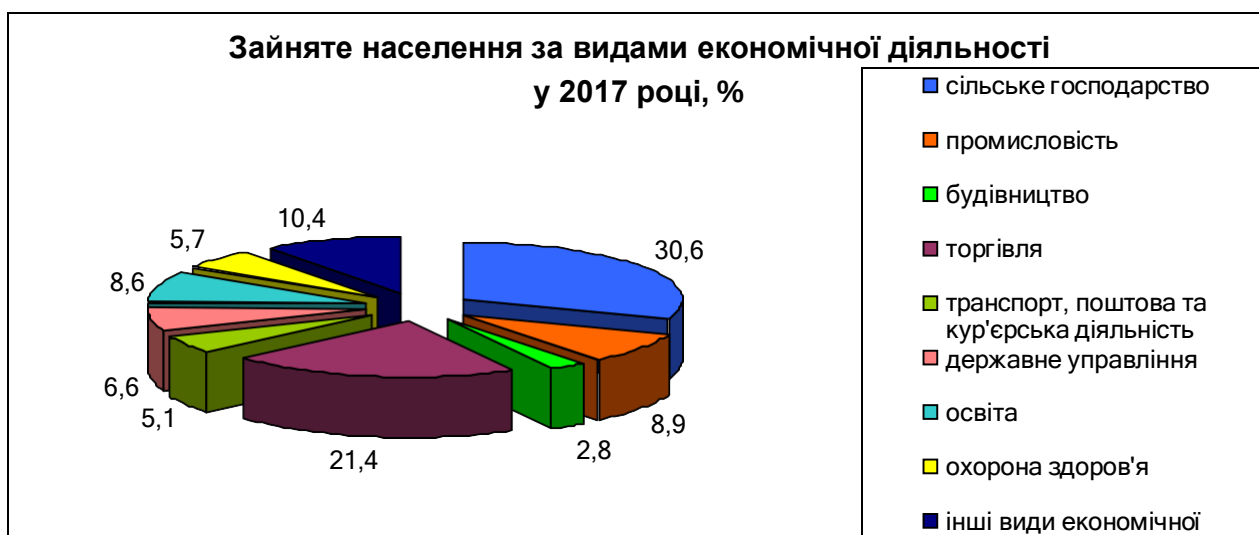

Найвищий рівень економічної активності був характерним для осіб віком від 35 до 39 років (80%), найнижчий – для молоді віком 15 - 24 роки (35,4%) та осіб пенсійного віку (6,8%).

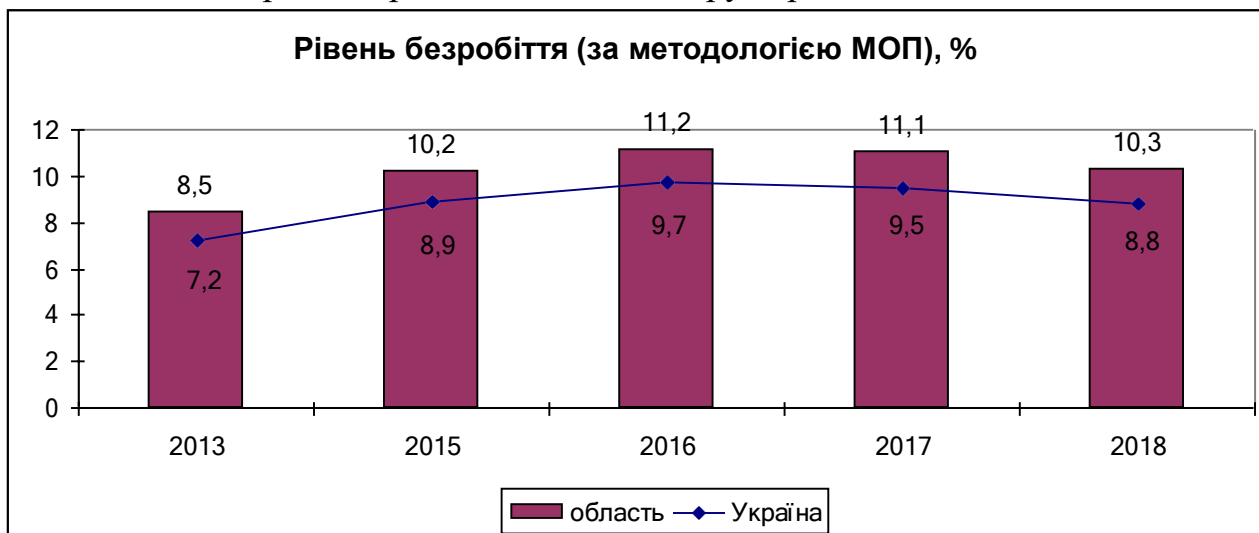
Рівень зайнятості населення за статтю та місцем проживання, за віковими групами у 2017 році

(відсотків до кількості всього населення відповідної вікової групи)

	Усього у віці 15–70 років	У тому числі за віковими групами						
		15–24	25–29	30–34	35–39	40–49	50–59	60–70
Усе населення	56,2	35,4	68,3	68,4	80,0	78,5	67,6	6,8
жінки	48,2	24,8	56,7	56,9	75,1	74,2	60,5	4,6
чоловіки	65,0	45,3	79,3	79,5	85,0	83,2	76,3	10,0
міські поселення	52,7	29,5	66,7	63,5	76,7	74,0	63,8	6,1
сільська місцевість	61,7	42,9	70,7	77,5	85,4	85,5	73,7	8,0

За останні роки на Херсонщині суттєвих змін у структурі зайнятості по галузях не відбулося. Найбільшими за чисельністю зайнятих залишаються сільське господарство, промисловість, сектору торгівлі та освіти.

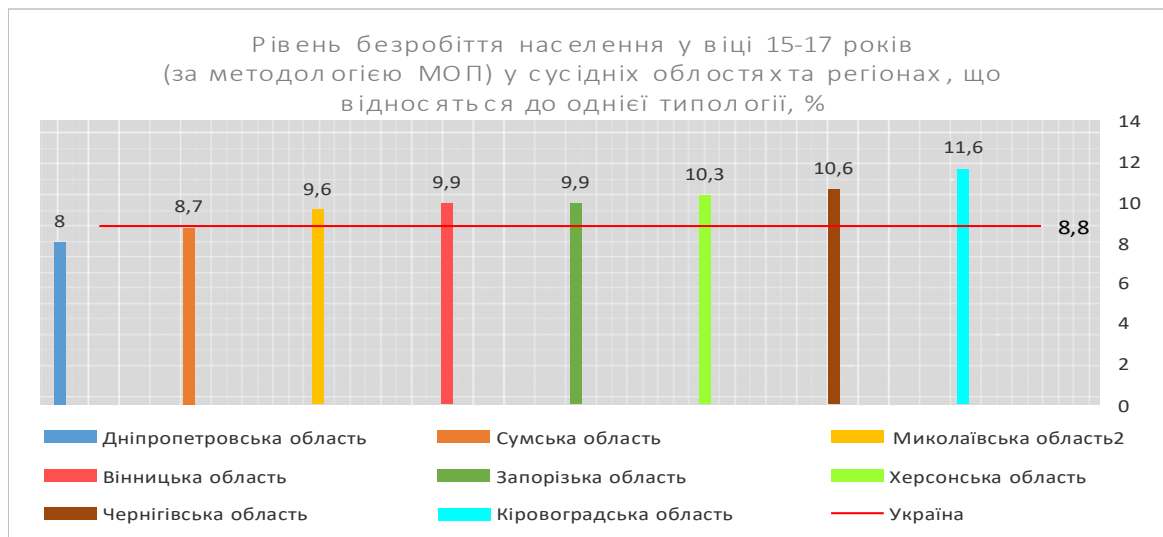

Рівень безробіття населення у віці 15 - 70 років (за методологією МОП) по області є вищим за середній показник по державі і протягом останніх двох років має тенденцію до зменшення.

Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за статтю та місцем проживання, за віковими групами у 2017 році

(відсотків до кількості економічно активного населення відповідної вікової групи)

	Усього у віці 15–70 років	У тому числі за віковими групами						
		15–24	25–29	30–34	35–39	40–49	50–59	60–70
Усе населення	11,1	21,0	13,2	14,1	6,9	11,1	6,8	–
жінки	9,7	26,1	10,7	13,9	1,4	11,4	4,7	–
чоловіки	12,1	18,1	14,8	14,2	11,3	10,8	8,8	–
міські поселення	13,5	21,5	15,1	18,5	8,6	15,5	8,1	–
сільська місцевість	7,5	20,6	10,4	6,3	4,3	4,5	4,9	–

У порівнянні з іншими регіонами країни за цим показником Херсонська область у 2018 році займала 16 позицію. При цьому серед областей, що належать до однієї типології, він на 1,3 відсоткового пункту нижчий за максимальне значення в Кіровоградській області (11,6%) і вищий на 1,6 відсоткового пункту мінімального значення в Сумській області (8,7%).

Слід відмітити, що рівень безробіття населення віком 15 - 70 років (за методологією МОП) на 8,5 відсоткового пункту перевищує рівень зареєстрованого безробіття, розрахованого по відношенню до середньорічної кількості населення працездатного віку (10,3% проти 1,8%).

Кількість зареєстрованих безробітних на кінець грудня 2018 року налічувала 11,2 тис. осіб, з них допомогу по безробіттю отримували 82,7%.

Більше половини від загальної кількості безробітних становили жінки (50,7%).

Кількість вакансій, заявлених роботодавцями до державної служби зайнятості, у грудні 2018 року порівняно з груднем 2017 року збільшилась на 82 одиниці, або на 17,2%, і на кінець місяця становила 558 одиниць.

Пропозиція робочої сили значно перевищує її попит. У середньому на одне вільне робоче місце претендують 20 зареєстрованих безробітних. Найбільше навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію серед кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства – 338 осіб на одне вільне робоче місце, найменше – серед професіоналів – 6 осіб.

Попит на робочу силу та її пропозиції за професійними групами

	Кількість зареєстрованих безробітних, осіб		Кількість вакансій, одиниць		Навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію, осіб	
	2018 р.	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.	2017 р.
1	2	3	4	5	6	7
Усього	11228	11223	558	476	20	24
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	1315	1181	39	39	34	30
Професіонали	803	768	124	83	6	9
Фахівці	925	852	88	59	11	14
Технічні службовці	586	571	24	26	24	22
Працівники сфери торгівлі та послуг	1645	1706	65	91	25	19
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	1350	1296	4	8	338	162
Кваліфіковані робітники з інструментом	688	708	72	47	10	15
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	2109	2145	61	49	35	44
Найпростіші професії	1807	1996	81	74	22	27

У територіальному розрізі навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію коливається від 5 осіб у м.Нова Каховка до 255 осіб у Великолепетиському районі, тоді як у Великоолександрівському, Верхньорогачицькому та Новотроїцькому районах на підприємствах, в установах та організаціях взагалі не було вакансій.

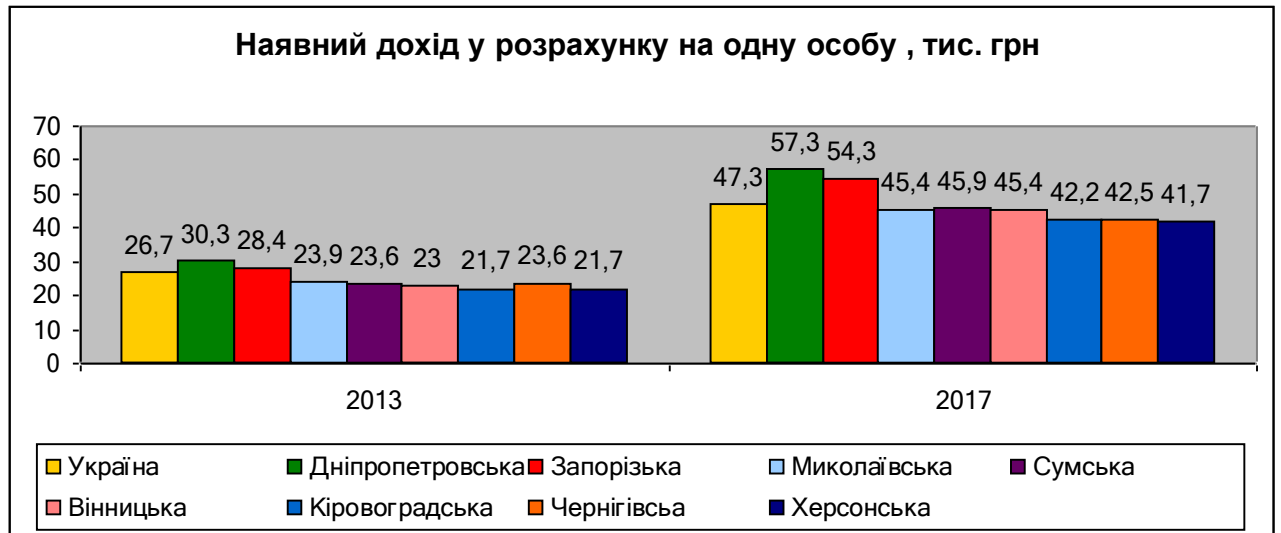
Попит на робочу силу та її пропозиції в територіальному розрізі

	Кількість зареєстрованих безробітних, осіб		Кількість вакансій, одиниць		Навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію, осіб	
	2018 р.	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.	2017 р.
1	2	3	4	5	6	7
Херсонська область	11228	11223	558	476	20	24
м.Нова Каховка	659	581	138	88	5	7
м.Херсон	1761	1536	179	139	10	11
райони						
Бериславський	389	509	33	30	12	17
Білозерський	433	493	38	47	11	10
Великолепетиський	255	303	1	–	255	–
Великоолександрівський	305	320	–	3	–	107
Верхньорогачицький	342	352	–	1	–	352
Високопільський	398	423	5	1	80	423
Генічеський	995	955	8	9	124	106
Голопристанський	824	871	42	25	20	35
Горностаївський	283	368	2	37	142	10
Іванівський	285	259	3	9	95	29
Каланчацький	591	582	5	3	118	194
Каховський	804	731	24	30	34	24
Нижньосірогозький	395	419	4	1	99	419
Нововоронцовський	373	456	7	5	53	91
Новотроїцький	515	604	–	3	–	201
Олешківський	380	311	13	13	29	24
Скадовський	765	674	50	31	15	22
Чаплинський	476	476	6	1	79	476

Основою розвитку, поряд з іншими факторами, є трудові ресурси високого рівня кваліфікації. Станом на 01 січня 2014 року в області 56,5% найманих працівників мали вищу освіту, з них 32,3% – повну вищу (освітньо-кваліфікаційні рівні «магістр», «спеціаліст»), 24,2% – неповну та базову вищу (освітньо-кваліфікаційні рівні «бакалавр», «молодший спеціаліст»). Це є свідченням високої підготовки кадрів для економіки регіону.

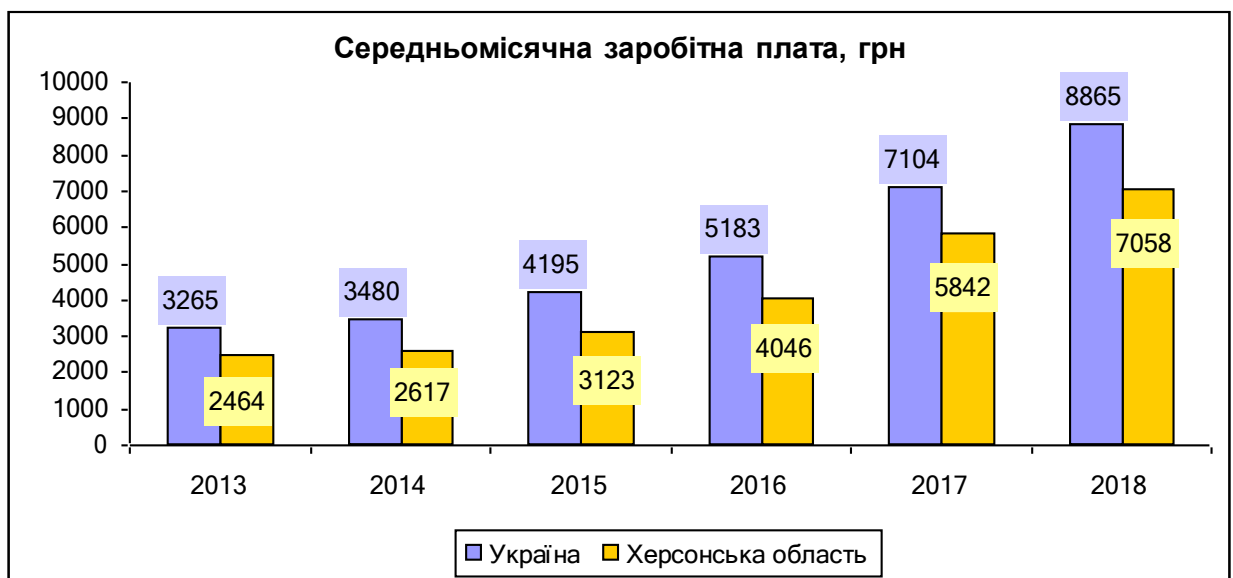
3.7. Доходи населення

Одним з важливих показників соціально-економічного розвитку та добробуту населення є його доходи.

Наявний дохід у розрахунку на 1 особу населення в Херсонській області зріс у порівнянні з 2013 роком майже вдвічі (на 92%). Разом з тим, показник залишається нижчим за середньодержавний і найменшим серед регіонів однієї типології та сусідніх областей.

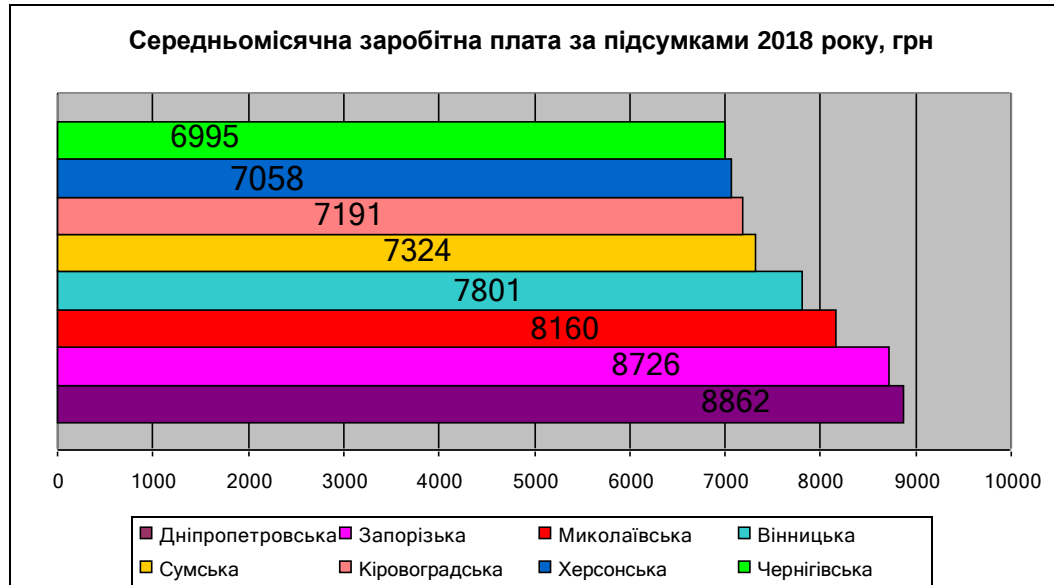
Значну частину в доходах населення складає заробітна плата – 37,7%. Розмір середньомісячної номінальної заробітної плати протягом 2013 - 2018 років зріс майже втричі (у 2,9 разу), однак при цьому він був набагато нижчим (в 1,3 разу) за середньодержавний показника.

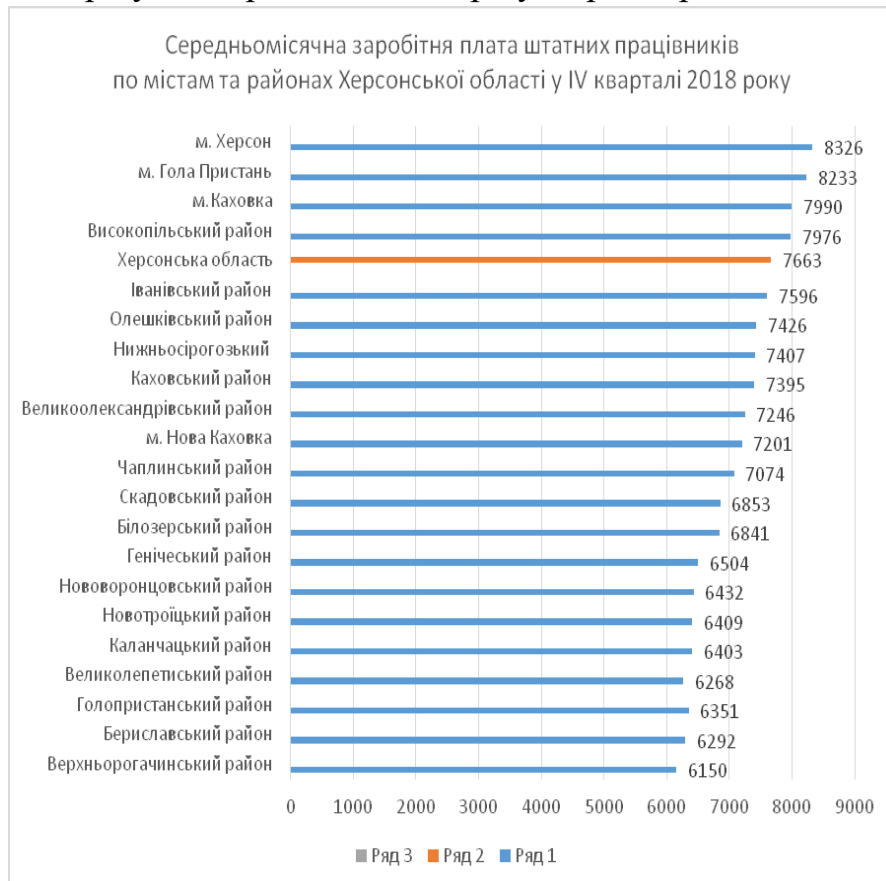
**Середньомісячна заробітна плата в Херсонській області
за статтю та видами економічної діяльності у 2014 - 2017 роках**

	Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, грн							
	2014		2015		2016		2017	
	жінок	чолові- ків	жінок	чолові- ків	жінок	чолові- ків	жінок	чолові- ків
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Усього	2492	2778	2935	3373	3673	4530	5512	6270
сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	2082	2411	2586	3059	3237	3888	4894	5670
промисловість	2484	3074	3240	3913	4101	5234	5406	6641
будівництво	1835	1905	2622	2492	3209	3337	4230	4625
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2100	2571	2614	2883	3878	7003	5258	7485
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	2493	3363	2936	4262	3930	5181	5121	6949
тимчасове розміщування й організація харчування	1572	1781	1807	2347	2519	3366	4689	5986
інформація та телекомунікації	2352	2982	3058	3346	3746	4306	5196	5639
фінансова та страхова діяльність	3975	4563	4275	6247	5305	6559	7068	8036
операції з нерухомим майном	2878	2831	2739	2878	3144	3500	4099	4533
професійна, наукова та технічна діяльність	2493	2589	2631	2656	3454	3472	5232	5214
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1839	1959	2187	1899	2999	2270	3742	3507
державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	3187	2941	3650	3457	5088	4475	8039	7095
освіта	2522	2539	2927	2916	3496	3443	5545	5780
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2323	2726	2719	3181	3129	3670	4671	5119
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2021	2161	2319	2167	2727	2656	3980	4329
надання інших видів послуг	1982	2549	2880	2587	3193	2724	5083	4147

Рівень оплати праці на Херсонщині залишається одним з найнижчих серед регіонів країни. За підсумками 2018 року розмір середньомісячної номінальної заробітної плати становив 7058 грн, що перевищує лише показники Чернігівської (6995 грн), Чернівецької (6991 грн) та Тернопільської (6969 грн) областей.

За територіальною ознакою співвідношення між максимальним і мінімальним розмірами заробітної плати у IV кварталі 2018 року склало 1,4 разу (8326 грн у м. Херсон та 6150 грн у Верхньорогачицькому районі).

Висновки:

1. На Херсонщині, як і в цілому по Україні, спостерігається скорочення чисельності наявного населення як за рахунок природного скорочення, так і за рахунок міграції. При цьому більше швидкими темпами, ніж у середньому по країні.

2. Природне скорочення населення області відбувається як за рахунок міського, так і сільського населення. Інтенсивність зменшення міського населення є постійно вищою ніж сільського.

3. Міграційний рух населення області характеризується перевищенням чисельності вибулих над прибулими та стрімким міграційним скороченням населення у 2017 році в 1,5 разу у порівнянні з попереднім роком.

4. Демографічна ситуація в області містить ризики для майбутнього розвитку її територій. Спостерігатиметься подальше скорочення чисельності наявного населення і при збереженні його темпів на початок 2028 вона становитиме менше 990 тис. осіб. Зменшення чисельності населення стосуватиметься як міських населених пунктів, так і сільських поселень.

Трансформації відбудуться й у статеві-віковій структурі населення області: дещо зменшиться диспропорція між чоловіками та жінками, але збільшиться абсолютна кількість і питома вага населення 60 років і старше та зменшаться чисельність і частка населення працездатного віку.

Тенденція до збільшення чисельності осіб 60 років і старше та скорочення кількості і питомої ваги осіб працездатного віку інтенсивніше відбуватиметься у міських поселеннях, ніж у сільській місцевості.

Через десять років чисельність працездатного населення у віці 25 - 30 років скоротиться на 40%, що спричинить значний дефіцит робочої сили.

Процес «старіння» населення призведе до зростання демографічного навантаження на населення працездатного віку.

5. Сумарний коефіцієнт народжуваності (1,432) свідчить про те, що в області не забезпечується просте відтворення населення. Якщо середнє число дітей, народжених однією жінкою не буде перевищувати 2,2, то яким би низьким не був низьким рівень смертності, відтворення населення не відбудеться.

6. В області є значний ресурсний кадровий потенціал, який може забезпечити економіку регіону кваліфікованими кадрами в сільському господарстві, промисловості, сфері торгівлі та послуг, інших видах економічної діяльності.

7. Обмежені можливості працевлаштування у сільській місцевості зумовлюють високий рівень безробіття населення працездатного віку.

8. З метою поліпшення демографічної ситуації в області необхідно вжити заходів, спрямованих на працевлаштування молоді, створення соціально-економічних умов, сприятливих для народження, утримання та виховання кількох дітей.

4. РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ

4.1. Транспортна інфраструктура

Інфраструктура Херсонської області включає автомобільний, залізничний, водний та повітряний транспорт.

Територією області проходять 2 транспортні коридори: Європейсько-Азіатський (Херсон – Красноперекіпськ – Сімферополь) – 92,4 км і Чорноморського ЕС (Одеса – Мелітополь – Новоазовськ) – 223,6 км.

Мережа автомобільних доріг загального користування Херсонської області становить 5002 км, з них державного значення – 1440,2 км, місцевого значення – 3561,8 км.

Протяжність автомобільних доріг комунальної власності в населених пунктах області – 7577,0 км, у тому числі 5557,0 км з твердим покриттям.

Автомобільні дороги Херсонської області

Із загальної протяжності з твердим покриттям в області 77% становлять дороги з удосконаленням його типом (цементобетон, асфальтобетон, «чорне шосе»), а решти – дороги з перехідним типом покриття («біле шосе», бруківка), які потребують удосконалення.

Забезпеченість автомобільними дорогами на 1000 кв.км території складає 174 км при середньому показнику по Україні 280 км. Протяжність доріг в області на 1000 осіб складає 4,4 км при середньому показнику по Україні 3,6 км (за рахунок густонаселених областей).

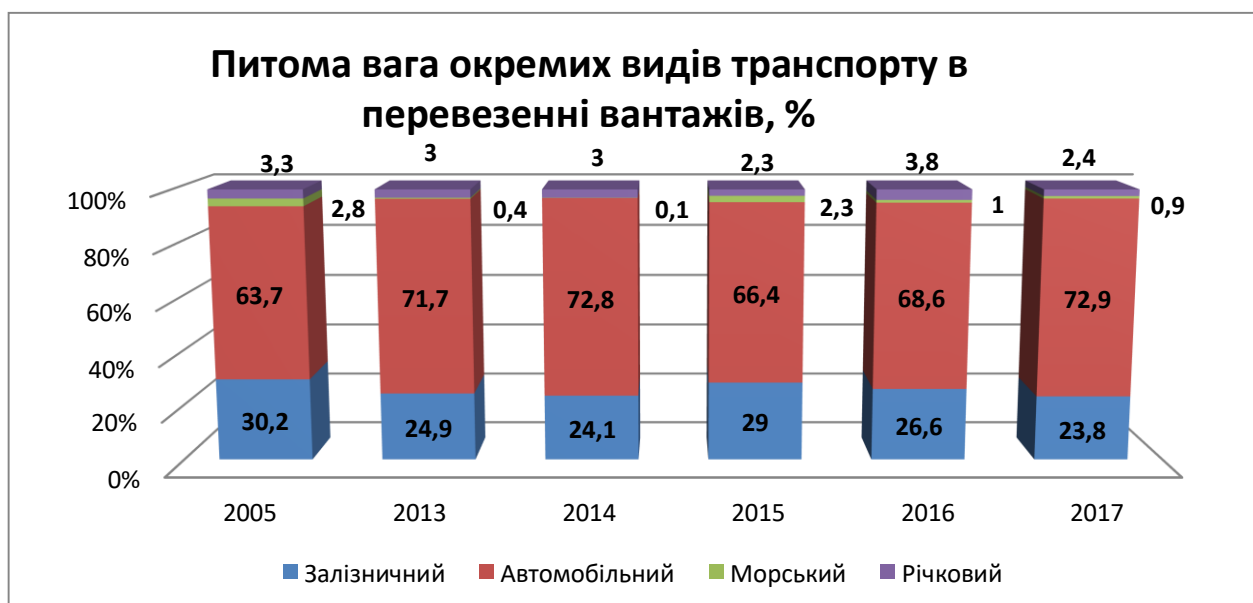
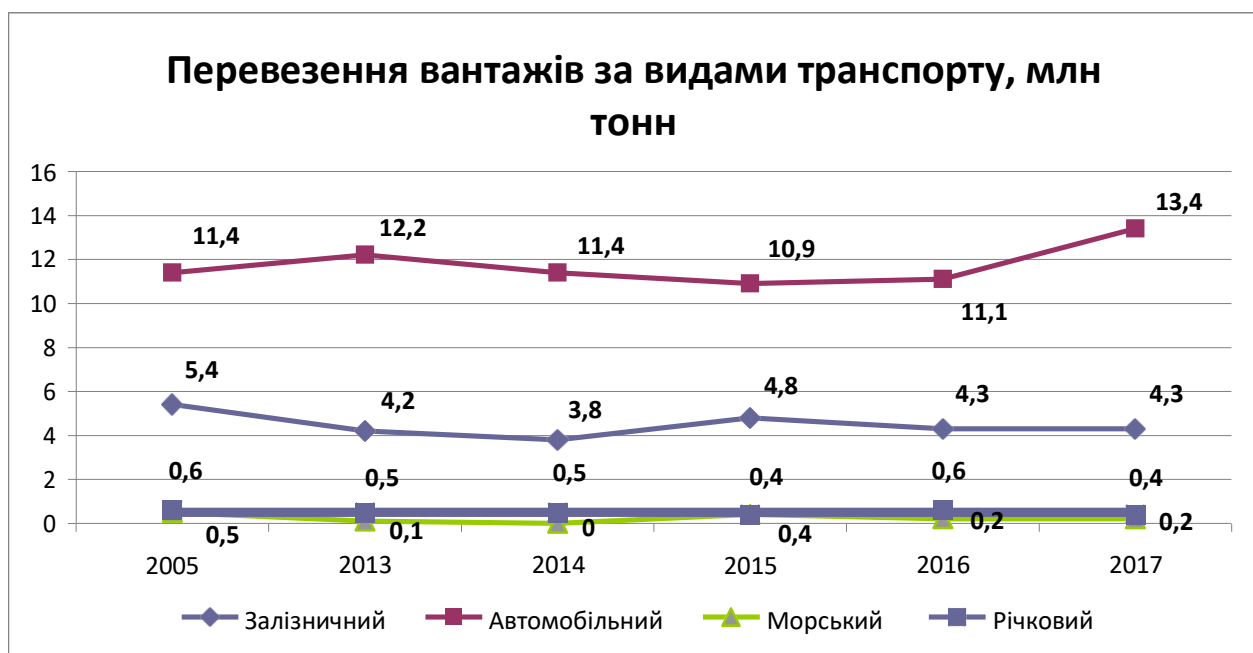
При цьому технічний стан доріг неповною мірою відповідає потребам області, більшість доріг потребують ремонту покриття проїзної частини.

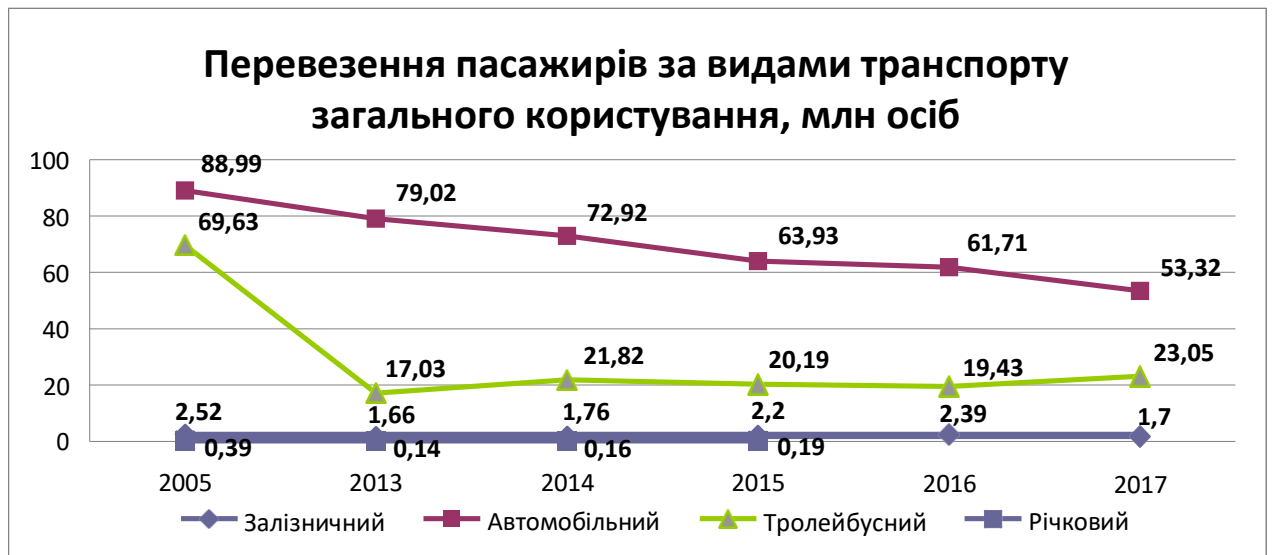
Частка доріг I та II технічних категорій становить 8,2% (по Україні – 8,8%), зокрема доріг I категорії – 0,96% (48,1 км).

Інфраструктура автомобільних доріг області дозволяє здійснювати автобусне сполучення практично з усіма населеними пунктами області та доставку туристичних груп до будь-яких зон відпочинку і пам'ятних місць.

Для покращення якості, безпеки та швидкості перевезення пасажирів і вантажів продовжуються роботи з будівництва та реконструкції автомобільної дороги М-14 Одеса – Мелітополь – Новоазовськ (на м. Таганрог).

Нижче наведено динаміку обсягів вантажних і пасажирських перевезень, їх розподіл між видами транспорту за роками.

Чисельність працюючих у транспортному комплексі становить понад 17 тис. осіб.

Автомобільний транспорт

Автомобільна галузь – важлива складова інфраструктури області, яка забезпечує життєдіяльність суспільства у виробничій і невиробничій сферах, задовольняє потреби населення у перевезеннях пасажирів автобусами загального користування.

На сьогодні маршрутна мережа області складається з 465 міжміських та приміських внутрішньообласних автобусних маршрутів.

Перевезення пасажирів здійснюють 25 перевізників, з них:

- 8 базових пасажирських підприємств;
- 9 приватних фірм-перевізників;
- 8 приватних підприємців-перевізників (фізичних осіб).

Основними перевізниками області є:

- ТОВ «Іксора»;
- ТОВ «Херсонське АТП 16527»;
- ТОВ СП «Ямак»;
- ТОВ «Каховське АТП 16506»;
- ТОВ «Автотранс»;
- ТОВ «Авто-Лайф».

В області забезпечено щоденне виконання понад 2,0 тис. рейсів з 23 автостанцій та 2 автовокзалів.

Протягом останніх років поступово скорочуються обсяги пасажирських перевезень автомобільним транспортом. Так, у 2013 році перевезено 79 млн пасажирів, у 2014 році – 72,9 млн пасажирів, у 2015 році – 63,9 млн пасажирів, у 2016 році – 61,7 млн пасажирів, у 2017 році – 53,3 млн пасажирів.

Через зменшення населення у сільській місцевості спостерігається зменшення пасажиропотоку на приміських маршрутах у районах області, що призводить до зниження рентабельності перевезень та їх припинення.

Водний транспорт

ДП «Херсонський морський торговельний порт» розташоване на правому березі р.Дніпро, на відстані 28 км від Дніпро-Бузького лиману.

З Чорним морем порт зв'язує підхідний канал (Херсонський морський канал) загальною довжиною 68 км, який проходить по Дніпру (28 км) і в Дніпровсько-Бузькому лиману (40 км). Порт має можливість приймати судна довжиною до 200 метрів з осіданням до 7,6 м.

До складу порту входить 10 причалів, оснащених порталними кранами вантажопідйомністю від 5 до 20 тонн, причали елеватора та портофлоту. Довжина причального фронту становить 1446,95 м.

У порту застосовується технологія навантаження (до 35,0 тис.тонн) великотоннажних суден типу «Панамакс» з подальшим довантаженням на глибоководному рейді.

Порт спеціалізується на перевантаженні мінеральних і хімічних добрив, а також зернових вантажів.

Виробничі потужності порту дозволяють обробляти до 4,5 млн тонн вантажів на рік.

Обсяг вантажопереробки всіх операторів Херсонського морського порту за 2016 рік становив 3,712 млн тонн, за 2017 рік – 3,341 млн тонн, за 2018 рік - 1,911 млн тонн.

Міністерством інфраструктури України разом з проектним офісом з питань державно-приватного партнерства в інфраструктурі «SPILNO» розроблено проект передачі в концесію зазначеного підприємства.

ДП «Скадовський морський торговельний порт» розташоване на березі Джарилгацької затоки Чорного моря. У наявності 8 причалів загальною довжиною 1100,6 м, в експлуатаційному стані знаходяться 3. У порту є 5 підйомних кранів вантажопідйомністю від 5 до 21 тонни. Портовий флот складається із 6 суден.

Порт має розвинену інфраструктуру, систему енергопостачання, зручні морські підходи та може приймати судна з осадкою до 6 м і вантажопідйомністю до 6 тис.тонн.

На ДП «Скадовський морський торговельний порт» упродовж тривалого часу функціонувала поромна переправа сполученням Скадовськ – Зонгулдак (Туреччина).

У 2008 році ДП «Скадовський морський торговельний порт» займав перше місце серед портів України з обсягу ТІР-перевезень.

Однак починаючи з 2009 року показники роботи порту погіршилися.

Обсяг вантажопереробки:

- у 2008 році – 1117,7 тис.тонн;
- у 2009 році - 735,0 тис.тонн;
- у 2010 році – 400,3 тис.тонн;
- у 2011 році – 375,8 тис.тонн;
- у 2012 році – 180,8 тис.тонн;
- у 2013 році – 270,8 тис.тонн;
- у 2014 році – 54,1 тис.тонн;
- у 2015 році – 6,8 тис.тонн;
- у 2016 році – 32,1 тис.тонн;
- у 2017 році – 22,5 тис.тонн;
- у 2018 році – 8,4 тис.тонн.

На сьогодні для відновлення роботи паромної лінії Скадовськ – Зонгулдак (Туреччина) здійснено реконструкцію причалу № 3 з приведення причальної стінки у відповідність із сучасними конструкціями поромів типу RO-RO, а також створено розворотне коло для автомобілів ТІР у тиловій частині причалу.

Керівництвом ДП «Скадовський морський торговельний порт» проводяться переговори з компаніями-операторами поромних ліній щодо поновлення перевезень, а також завантаження виробничих потужностей порту.

До складу порту входить портопункт Хорли, розташований у Каркінітській затоці Чорного моря. Площа земельної ділянки – 7,4 га.

Портопункт має зовнішній та внутрішній рейди з глибинами від 7,4 м до 10,4 м та від 5,4 м до 8,0 м відповідно. Має 3 причали загальною довжиною

298 м, з них у робочому стані причал № 3 (110 м) з двома порталними кранами. Глибина біля причалів – від 2,0 до 2,8 м.

Портопункт спеціалізувався на видобутку та перевантаженні морського піску. Але на теперішній час видобування та перевантаження піску через зазначений портопункт не здійснюється.

Залізничний транспорт

Залізничний транспорт області представлений виробничим підрозділом «Херсонська дирекція залізничних перевезень», що входить до регіональної філії «Одеська залізниця» ПАТ «Укрзалізниця».

Протяжність колій складає понад 900 км, яка забезпечує потреби в перевезеннях трьох областей України: Херсонської, Миколаївської та частково Автономної Республіки Крим. Уздовж колії розташовано 38 міст, 76 районів, 82 селища міського типу.

Через пасажирські залізничні вокзали Херсон та Миколаїв щороку здійснюються перевезення близько 3,0 млн пасажирів, з яких у прямому (дальньому) сполученні – близько 1,2 млн пасажирів, у місцевому сполученні – понад 300 тис. пасажирів та більше 1,5 млн пасажирів у приміському сполученні.

У планах розбудови залізничного транспорту області – проведення електрифікації залізничних колій на дільниці Миколаїв – Долинське в межах Херсонської області.

Авіаційний транспорт

Міжнародний аеропорт «Херсон» розташований на площі 297,3 га, має штучну злітно-посадкову смугу довжиною 2500 м, шириною 42 м, магістральні та допоміжні руліжні доріжки, комплекс радіотехнічних споруд (радіонавігаційних), засобів забезпечення польотів, що дозволяє приймати повітряні судна типу Boeing-737-800, Airbus-319/320/321, Ан-24/26/12/140/74, Bombardie, а також вертольоти всіх типів.

Аеровокзальний комплекс включає: пасажирський термінал (приліт-виліт), розрахований на обслуговування 400 пасажирів на годину, бізнес-зал та загальний пасажирський термінал.

Аеропорт охоплює 200-кілометрову зону Херсонської області та частину Запорізької, Дніпропетровської, Миколаївської, Кіровоградської областей і АР Крим (понад 6 млн осіб).

Враховуючи значний туристичний потенціал області, що включає курортно-рекреаційні зони на узбережжях Чорного та Азовського морів і дельти річки Дніпро, створюються можливості для авіакомпаній в організації регулярних та чартерних рейсів, що позитивно вплине на міжнародний імідж Херсонської області та України в цілому.

Спільними зусиллями депутатського корпусу обласної ради та обласної державної адміністрації після багаторічного простою у 2014 році відновлено регулярну авіаційну діяльність аеропорту, отримано всі сертифікати для обслуговування внутрішніх та міжнародних рейсів.

Упродовж 2014 – 2018 років на розвиток аеропорту спрямовано понад 150 млн грн коштів державного фонду регіонального розвитку, обласного бюджету та власних коштів аеропорту.

Аеропорт налагодив співпрацю з авіакомпаніями «Turkish Airlines Inc.», ПАТ «Авіакомпанія «Міжнародні Авіалінії України», ТОВ «Браво» та ТОВ «Янейр».

Діють щоденні регулярні авіаційні рейси до міст Київ, Стамбул (Туреччина), а також чартерні рейси (сезонні) на замовлення туроператорів до курортних міст Єгипту та Туреччини.

Пасажири активно користуються послугами аеропорту. За 2018 рік перевезено 150,1 тис. пасажирів, що на 45,0 тис. пасажирів більше ніж у 2017 році.

Висновки:

1. Херсонська область має вдале територіально-географічне розташування зі значним транзитним потенціалом. Наявної мережі автомобільних та залізничних магістралей в основному достатньо для забезпечення вантажних і пасажирських перевезень. Однак технічний стан доріг неповною мірою відповідає потребам області, оскільки більшість доріг потребують ремонту покриття проїзної частини.

2. Перевезення мешканців і гостей Херсонщини вкрай важливе для розвитку регіону.

В області вдосконалюється мережа приміських та міжміських внутрішньообласних автобусних маршрутів загального користування.

Разом з тим, майже 60% приміських автобусних маршрутів загального користування, що не виходять за межі району, де організатором перевезень є районні державні адміністрації, мають збитковий характер через низький пасажиропотік.

3. Розвиток міжнародного аеропорту «Херсон» свідчить про позитивну динаміку в авіаційній галузі. Розбудова інфраструктури, залучення нових авіакомпаній, збільшення пасажиропотоку, покращення якості обслуговування впливає на позитивний імідж області.

Злітно-посадкова смуга міжнародного аеропорту «Херсон» експлуатується понад 30 років і за цей час її капітальний ремонт не проводився, що негативно позначається на безпеці та регулярності польотів повітряних суден. Потребує підсилення, розширення, подовження покриття злітно-посадкової смуги та переобладнання систем посадки.

Вкрай важливим для подальшого розвитку аеропорту «Херсон» є встановлення сучасної світлосигнальної системи.

4. Невизначення на законодавчому рівні засад організації пасажирських перевезень водним транспортом негативно впливає на забезпечення умов перевезень та безпеку судноплавства.

Обласні державні адміністрації не мають повноважень щодо регулювання пасажирських перевезень водним транспортом, унаслідок чого неможливо визначити умови перевезень, здійснити відбір на конкурентних засадах юридичних або фізичних осіб, які забезпечуватимуть необхідні обсяги та якості перевезень водним транспортом на маршрутах у межах області з дотриманням вимог безпеки судноплавства.

Необхідно забезпечити нормативно-правове врегулювання порядку проведення конкурсу з перевезення пасажирів водним транспортом і повноважень обласних державних адміністрацій з визначення умов перевезень та відбору пасажирських перевізників для роботи на внутрішніх водних об'єктах і територіальному морі України в межах області.

Основними пріоритетами на середньострокову перспективу мають стати:

- оновлення рухомого складу пасажирського транспорту загального користування, залучення до роботи автобусів, пристосованих для перевезення осіб з обмеженими фізичними можливостями;
- розвиток виробничих потужностей морських портів;
- залучення інвестицій у розвиток авіаційної галузі, а саме міжнародного аеропорту «Херсон», з метою розширення географії польотів;
- розвиток малої авіації із запровадженням авіаційного сполучення до населених пунктів на узбережжі Чорного й Азовського морів;
- подальший розвиток водного транспорту із запровадженням рейсів до міст Гола Пристань, Нова Каховка, Одеса та до Кінбурнської коси.

4.2. Зв'язок

Провідним підприємством поштового зв'язку в області є Херсонська дирекція АТ «Укрпошта», що забезпечує надання населенню області послуг поштового зв'язку через 417 відділень, 15 з яких – пересувні. Обслуговує 1076,8 тис. осіб у 698 населених пунктах області та надає понад 50 видів послуг.

У 2018 році підприємствами пошти та телекомунікації надано послуг на суму 1344,57 млн грн, у тому числі для населення – на 1016,88 млн грн.

У загальному обсязі наданих послуг найбільшу питому вагу займають рухомий (мобільний) зв'язок (69,2%), інтернет-послуги (14,3%), фіксований телефонний зв'язок (7,2%), поштова та кур'єрська діяльність (5,3%).

В області налічується 1597,8 тис. абонентів рухомого (мобільного) зв'язку.

Кількість абонентів Інтернету в області протягом 2013 – 2017 років збільшилась майже у 7 разів і становить 477,1 тис.

Інтернетом з широкосмуговим доступом користуються 463,2 тис. абонентів.

Через відключення аналогового мовлення відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 липня 2018 року № 580 «Про внесення змін до Плану використання радіочастотного ресурсу України» в області виникла проблема так званих «білих плям», тобто є території, де відсутній цифровий сигнал.

**Перелік населених пунктів області,
які не повністю охоплені цифровим сигналом мережі ТОВ «Зеонбуд»**

- Високопільський район, смт Високопільля;
- Нововоронцовський район, смт Нововоронцовка;
- Великоолександрівський район, смт Велика Олександрівка;
- Верхньорогачицький район, смт Верхній Рогачик;
- Іванівський район (селища, наближені до Запорізької області);
- Генічеський район (селища, наближені до Запорізької області присивашся);
- Новотроїцький район (присивашся);
- Чаплинський район (присивашся);
- Каланчацький район (чорноморське узбережжя);
- Скадовський район, м. Скадовськ (чорноморське узбережжя);
- Голопристанський район (чорноморське узбережжя).

Херсонська філія Концерну радіомовлення, радіозв'язку та телебачення має в обслуговуванні вежі у таких населених пунктах області: м. Херсон, с. Василівка, смт Чаплинка, смт Каланчак, м. Скадовськ, смт Лазурне, смт Верхній Рогачик, смт Нижні Сірогози, смт Велика Олександрівка, м. Генічеськ, смт Новотроїцьке, с. Великі Копані (антенно-щоглова споруда в селі Великі Копані використовується Концерном РРТ для роботи каналів зв'язку. У перспективі її можливо задіяти для розміщення нового

передавального обладнання. Висота підвісу – до 50 м). Розміщення на вказаних об'єктах цифрових передавачів фактично спроможне вирішити проблемне питання щодо покриття «білих плям» цифровим сигналом.

У співпраці з Національною радою України з питань телебачення та радіомовлення в області продовжується реалізація проекту «Радіо громад», який передбачає прорахунок частот і створення місцевих радіоредакцій на території громад області. Вони працюватимуть в FM-діапазоні за допомогою малопотужних передавачів з радіусом мовлення до 30 км та спільним контентом власного мовленнєвого продукту та національного радіо.

Основне завдання проекту – дати можливість місцевому населенню отримувати гіперлокальну інформацію про події, що відбуваються в їхніх населених пунктах.

Ліцензії на мовлення вже отримали в смт Рикове Генічеського району та смт Велика Лепетиха. На черзі – смт Іванівка, м. Олешки, Милівська та Веселівська сільські ради Бериславського району, Кам'янська сільська рада Каховського району.

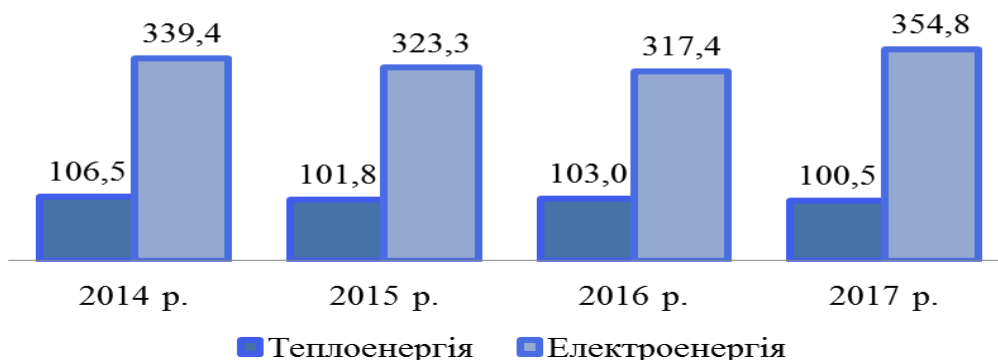
Висновки:

Потребує вирішення питання щодо покриття цифровим сигналом всієї території області.

4.3. Енергопостачання

Херсонська область характеризується відсутністю енергоємних галузей промисловості із застарілим виробничим фондом (вугільна, нафтогазова, хімічна, металургійна) та низькою часткою енергоємних видів економічної діяльності. Слід відмітити, що характерна особливість питомих витрат на одиницю окремих видів виробленої продукції – їх зменшення в частині палива та теплової енергії і водночас збільшення в частині витрат електричної енергії. Це є наслідком постійного зростання вартості продуктів переробки нафти та природного газу – ресурсів для отримання палива та теплової енергії – і відповідної переорієнтації на збільшення частки електроенергії у паливно-енергетичному балансі підприємств.

Динаміка використання електричної та теплової енергії підприємствами на виробничо-експлуатаційні та комунально-побутові потреби, тис. тонн у.п

Результати аналізу використання в області електричної та теплової енергії за 2014 – 2017 років засвідчили, що обсяги використання електроенергії збільшилися на 4,3%, а теплоенергії зменшилися на 5,6%.

Основними споживачами електроенергії по області є підприємства промисловості (29,2% від загального обсягу використаної електроенергії, за даними 2017 року), споживання електричної енергії якими за вказаний період зросло з 308,8 млн кВт.год до 318,8 млн кВт.год, або на 3,1%. Організаціями та підприємствами державного управління й оборони, обов'язкового соцстрахування (27,9%) використано 266,8 млн кВт.год електроенергії протягом 2014 року та 304,7 млн кВт.год упродовж 2017 року, або більше на 12,4%. Організаціями та підприємствами сільського, лісового та рибного господарства (20,8%) протягом 2014 року використано 205,2 млн кВт.год електроенергії, у 2017 році – 227,5 млн кВт.год, або на 9,8% більше.

Серед основних споживачів теплової енергії є також підприємства промисловості (46,8% від її загальної кількості), якими у 2014 році спожито 182,1 тис.Гкал, що на 33,3% менше ніж у 2017 році (273,1 тис.Гкал); організації та підприємства державного управління й оборони, обов'язкового соцстрахування (18,8%), якими протягом 2014 року спожито 125,2 тис.Гкал теплової енергії, що на 12,2% більше ніж у 2017 році (109,9 тис.Гкал); охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (11,4%), якими упродовж 2014 року спожито 76,3 тис.Гкал теплової енергії, що на 13% більше ніж у 2017 році (66,4 тис.Гкал).

Загальне кінцеве енергоспоживання в Україні виглядає таким чином:

		Одиниці виміру	2014	2015	2016	2017
1.	Загальне кінцеве енергоспоживання	тис. т н.е.	61 460	50 831	51 649	50 086
	із нього					
2.	Промисловість	тис. т н.е.	20 570	16 409	14 955	15 103
	у % до підсумку	%	33,5%	32,3%	29,0%	30,2%
3.	Транспорт	тис. т н.е.	10 327	8 750	9 165	9 768
	у % до підсумку	%	16,8%	17,2%	17,7%	19,5%
4.	Домашні господарства	тис. т н.е.	20 384	16 554	17 588	16 435
	у % до підсумку	%	33,2%	32,6%	34,1%	32,8%
5.	Сектор послуг	тис. т н.е.	4 663	3 838	4 856	4 396
	у % до підсумку	%	7,6%	7,6%	9,4%	8,8%
6.	Сільське, лісове та рибне господарство	тис. т н.е.	2 016	1 961	2 143	1 870
	у % до підсумку	%	3,3%	3,9%	4,1%	3,7%
7.	Інші види діяльності	тис. т н.е.	0	0	31	0
	у % до підсумку	%	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%
8.	Неенергетичне використання енергії	тис. т н.е.	3 500	3 318	2 910	2 515
	у % до підсумку	%	5,7%	6,5%	5,6%	5,0%

Специфіка електроенергетики в області

Електроенергетичний комплекс області представлений такими підприємствами:

- Херсонські магістральні електричні мережі – транспортування електроенергії;
- Каховська ГЕС – виробництво електроенергії;
- АТ «Херсонська теплоелектроцентрально» – виробництво теплової та електричної енергії;
- ТОВ «Херсонська обласна енергопостачальна компанія» – постачальник електричної енергії;
- АТ «Херсонобленерго» – підприємство з розподілу електричної енергії.

АТ «Херсонобленерго» є підприємством з розподілу електричної енергії у Херсонській області. До складу компанії входять 15 структурних підрозділів (райони енергозбуту та електричних мереж – РЕЗ і ЕМ). До електромереж товариства підключено 465,3 тис. споживачів, з яких 455,1 тис. – фізичні особи.

Середньорічне виробництво електроенергії Каховською ГЕС становить 1 060,5 млн кВт.г.

Каховська ГЕС працює вже понад п'ятдесят років, тому її обладнання застаріле та зношене. На сьогодні в рамках реалізації проекту реабілітації гідроелектростанцій «Дніпрогідроенерго», який частково фінансується Світовим Банком, проводиться реконструкція основного та допоміжного обладнання Каховської ГЕС.

На території Херсонської області, у південній частині об'єднаної енергосистеми України, розміщена підстанція «Новокаховська», яка передає електроенергію від електростанцій до мереж енергопостачальних компаній. Потужність підстанції «Новокаховська» складає 700 МВт при напрузі 330 кВ.

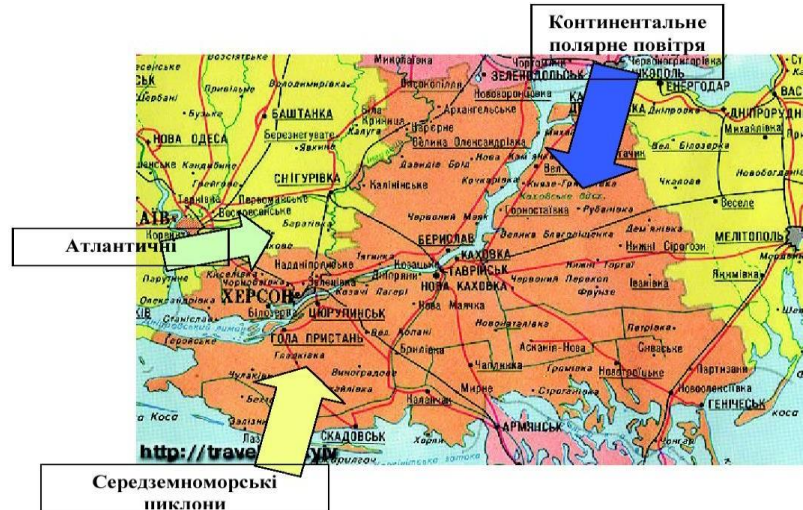
Відновлювальна енергетика Херсонської області

Частина Херсонської області, прилегла до Чорного моря, розташована на Причорноморській низині, має рівнинний рельєф, сприятливий для будівництва вітроелектростанцій на базі вітроелектроустановок будь-яких габаритів і великих за площею сонячних електростанцій.

Вітрова картина на території Херсонської області, особливо в її причорноморській частині, визначається кількома чинниками:

- північно-східними вітрами, які утворюються в результаті руху повітря із зони високого тиску, що з'єднує Азійський та Азорський максимуми, й зони низького тиску над Чорним морем. Ці холодні й сухі вітри віють, як правило, взимку і навесні;
- південно-західними вітрами, що дмуть також переважно взимку та навесні із Середземного моря;
- західними вітрами, які віють з Атлантичного океану, головним чином влітку;
- локальними вітрами – бризами (віють влітку та восени). Вдень з моря на сушу віють морські бризи, а вночі із суші на море – берегові бризи. Швидкість таких вітрів може бути значною – 9 м/с і вище.

Основні напрямки вітрів у Херсонській області

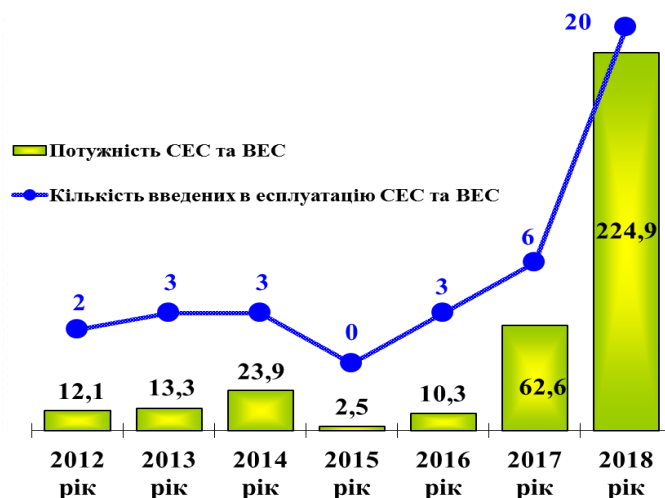
Наявний річний технічно досяжний потенціал відновлювальних джерел енергії, за даними науковців, в області складає: вітроенергетики – 2 860 тис. тонн, сонячної енергетики – 310 тис. тонн умовного палива на рік. Це дозволяє побудувати на території Херсонщини електростанції із загальною встановленою потужністю 4,4 ГВт.

Область споживає в середньому за рік 350 млн куб. м природного газу та 2 300 млн кВт.г електроенергії, що становить 1 322 тис. тонн умовного палива.

Тобто при реалізації проектів альтернативної енергетики, за умови досягнення обласного потенціалу відновлювальних джерел енергії, в області виробництво енергоносіїв майже в 2,8 разу перевищить їх споживання.

За своїм «сонячним» потенціалом Херсонська область посідає одну з перших позицій у державі. Кількість сонячних днів на рік складає 240 днів, або 65%. Середня сонячна інсоляція на території області – 1,25 МВт/кв. м за рік.

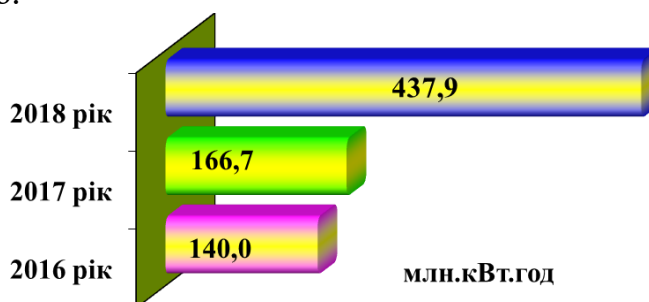
В області вже збудовано 5 вітрових електростанцій потужністю 77,5 МВт та 32 сонячні електростанції потужністю 272,1 МВт, що забезпечило залучення понад 10 млрд грн інвестицій.

ФЕС «Білозерка», 11 МВт СЕС «Олешки-1», 21,8 МВт ВЕС «Сиваська», 2,9 МВт

Загальний обсяг виробленої у 2018 році електроенергії об'єктами відновлювальної енергетики становить 437,9 млн кВт.год, що складає 23% від загальної генерації, або 18,2% від загального споживання електроенергії областю.

Загалом передбачається до 2020 року за рахунок відновлювальної енергетики збільшити обсяг виробництва електроенергії, довівши частку електроенергії, виробленої з відновлювальних джерел, до загальної її генерації в області до 25%.

Також значна увага в області приділяється виробництву паливних брикетів (з урахуванням агропромислової специфіки регіону). На Херсонщині вже функціонують такі підприємства, які успішно переробляють лушпиння соняшнику в брикети (міста Нова Каховка і Каховка).

В області щороку накопичується приблизно 1700 тис. тонн соломи зернових культур, 13 тис. тонн лушпиння олійних культур, 22 тис. тонн відходів технічних культур.

Так, наприклад, переробка лише 35 тис. тонн лушпиння олійних і технічних культур може забезпечити 31,8 тис. тонн паливних брикетів, здатних замінити за теплотворною спроможністю 30,5 тис. тонн вугілля (кам'яне) або 15,2 млн куб. м природного газу, що становить 3% від річного обсягу його споживання.

Висновки:

1. Специфіка постачання електроенергії споживачам Херсонської області полягає у відсутності диверсифікації джерел енергопостачання. Як зазначалося, Каховська ГЕС – єдине в області генеруюче підприємство. З огляду на обсяги споживання електроенергії для області цього недостатньо. З урахуванням величини середньорічного виробництва електроенергії Каховською ГЕС річний дефіцит складає 864 млн кВт.г електроенергії.

За певних несприятливих умов Херсонська область може з часом мати ще більший енергетичний дефіцит. Це обумовлює нагальну потребу в розвитку відновлювальної енергетики.

2. Особливості географічних та кліматичних умов Херсонської області (значна протяжність берегової лінії морів, низинний рельєф, південне розташування), відсутність значимих джерел енергозабезпечення створюють сприятливі умови для розвитку нетрадиційної та відновлювальної енергетики. Такі особливості, як невелика щільність поселень, значна протяжність ліній електропостачання і високий ступінь зношеності енергетичного та електротехнічного обладнання у віддалених і центральних районах області, створюють сприятливі умови для децентралізованого енергозабезпечення на основі використання місцевого енергетичного потенціалу. Цьому також сприяє недостатній рівень газифікації області. Негазифікованими залишаються Великолепетиський, Горностаївський, Іванівський, Новотроїцький та Нижньосірогозький райони.

3. Для негазифікованих районів області перспективним напрямом розвитку відновлювальної енергетики є залучення інвесторів для створення сонячних та вітроенергопарків, міні-заводів з виробництва паливних брикетів/пілетів (з урахуванням агропромислової специфіки району) з гарантованим укладанням договорів з інвесторами на постачання палива для об'єктів бюджетної сфери територіальних громад.

4.4. Освітня інфраструктура

Дошкільна освіта

Станом на 01 січня 2018 року мережа дошкільної освіти області налічувала 468 закладів, у яких виховувалося 37899 дітей проти 38839 осіб у попередньому році.

Протягом 2014 – 2018 років показник охоплення дітей віком від 3 до 6 років дошкільною освітою збільшився з 62% до 68%. Значення показника вище середньообласного рівня відмічено в містах Нова Каховка (88%), Каховка (90%), Гола Пристань (84%), Херсон (79%) та Каховському (73%), Білозерському (70%) районах. Найменший показник спостерігається у Новотроїцькому (48%), Високопільському (48 %) та Горностаївському (49%) районах.

Показник охоплення дітей п'ятирічного віку всіма формами дошкільної освіти залишається сталим – 100%.

За вище вказаний період створено 1639 додаткових місць для дітей віком від 3 до 6 років, відновлено функціонування 5 закладів дошкільної освіти та створено 6 освітньо-виховних комплексів з дошкільними підрозділами у 8 районах та 2 об'єднаних територіальних громадах області, відкрито 76 додаткових груп у функціонуючих закладах дошкільної освіти області, надано ліцензію приватному закладу дошкільної освіти.

Охоплення дітей закладами дошкільної освіти по районах і міськрадах області у 2017 році

(відсотків)

	усього	у міських поселеннях	у сільській місцевості
Херсонська область по районах і міськрадах	68	79	54
Бериславський	64	76	59
Білозеський	70	78	68
Великолепетиський	60	63	56
Великоолександрівський	59	72	52
Верхньорогачицький	53	55	51
Високопільський	48	57	42
Генічеський	57	61	52
Голопристанський	51	-	51
Горностаївський	49	57	46
Іванівський	59	71	49
Каланчацький	64	73	55
Каховський	73	81	72
Нижньосірогозький	57	65	53
Нововоронцовський	62	66	60
Новотроїцький	48	50	47
Олешківський	65	85	52
Скадовський	61	74	48
Чаплинський	52	70	43
м.Гола Пристань	84	85	-
м.Каховка	90	90	-
Нова Каховка (міськрада)	88	96	32
Херсон (міськрада)	79	81	28

Загальна середня освіта

Загальна середня освіта представлена 425 закладами загальної середньої освіти, в яких навчалися в 2017/18 навчальному році 108 тис. учнів, що майже на 2 тис. осіб менше ніж у попередньому році.

У 2015 – 2018 роках вживалися заходи, спрямовані на оптимізацію мережі шкіл з метою підвищення якості освіти, внаслідок чого кількість шкіл з чисельністю до 100 учнів зменшилася на 15 об'єктів і становить 63 заклади, або 14,8% (у 2017 році – 78 закладів, або 17,6%, у 2016 році – 92 заклади, або 66%).

Удосконалення мережі закладів освіти було спрямовано також на забезпечення територіальної доступності повної загальної середньої освіти. В області створено 20 опорних закладів освіти, із них 16 – в об'єднаних територіальних громадах. Опорні заклади у своєму складі мають 30 філій.

Перевезення 6479 дітей здійснюється за допомогою 187 шкільних автобусів, з них 42 одиниці придбано у 2016 – 2018 роках.

У 2018 році розпочато формування мережі профільних шкіл. За результатами інвентаризації наявної мережі загальноосвітніх шкіл-інтернатів 1 заклад реорганізовано в гімназію, 1 заклад – у науковий ліцей. Видано ліцензію на провадження освітньої діяльності Іванівському ліцею Іванівської селищної ради Херсонської області.

З метою забезпечення рівного доступу дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю, до отримання освітніх послуг у 2018/19 навчальному році відкрито 256 класів з інклюзивною формою навчання для 444 дітей (у 2017/18 навчальному році – 275 дітей, 160 класів).

Для реалізації освітніх потреб таких дітей через проведення корекційно-розвивальних занять на початок 2019 року в області створено 10 інклюзивно-ресурсних центрів (м.Херсон, м.Каховка, м.Нова Каховка, Білозерський, Бериславський, Великопетиський, Голопристанський, Новотроїцький, Скадовський, Олешківський райони). Також у закладах освіти розпочато облаштування ресурсних та сенсорних кімнат.

Професійно-технічна освіта

Підготовку кваліфікованих робітників для 7 секторів економіки області: промисловості, сільського господарства, транспорту, зв'язку, будівництва, торгівлі, громадського харчування і невиробничої сфери побутового обслуговування, здійснюють 25 закладів професійно-технічної освіти. У 2018 році цими закладами підготовлено 3300 кваліфікованих робітників за 88 професіями. Регіональне замовлення на підготовку робітничих кадрів сформовано з урахуванням потреби регіонального ринку праці та затверджено в кількості 3600 осіб. Виконання замовлення становить 86,4%.

Вживаються заходи щодо модернізації професійної освіти шляхом створення навчально-практичних центрів галузевого спрямування. У 2018 році відкрито 12 навчально-практичних центрів з підготовки кваліфікованих робітників будівельного, промислового, аграрного напрямів (по

4 центри з кожного напрямку). Центри обладнано сучасною технікою та устаткуванням.

У 2018 році вперше було проліцензовано надання освітніх послуг за такими професіями:

- «Електромеханік торговельного та холодильного устаткування» в ПТУ № 27 м. Генічеська;

- «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення» в Херсонському вищому професійному училищі сервісу та дизайну;

- «Слюсар з контрольно-вимірювальних приладів та автоматики» в Херсонському професійному ліцеї зв'язку та поліграфії.

Із року в рік користуються популярністю наступні спеціальності (у дужках зазначено кількість учнів, яких було прийнято на спеціальності у 2018 році):

1. «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва категорії «А1», «В1». «Водій автотранспортних засобів категорії «С» (275 осіб).

2. «Слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування І-ІІ розрядів». «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва категорії «А1», «А2». «Водій автотранспортних засобів категорія «С» (94 осіб).

3. «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів» (255 осіб).

4. «Електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування» (147 осіб).

5. «Електрозварник ручного зварювання» (208 осіб).

6. «Муляр. Штукатур. Лицювальник-плиточник. Маляр» (262 осіб).

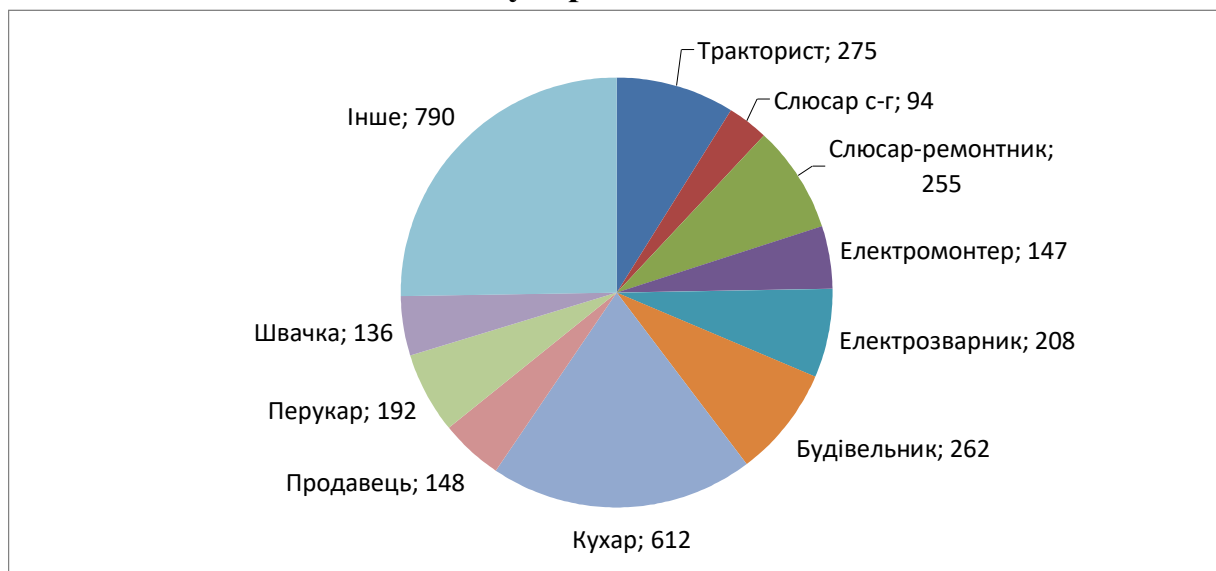
7. «Кухар (Кухар-офіціант, кухар-кондитер)» (612 осіб).

8. «Продавець продовольчих товарів». «Продавець непродовольчих товарів» (148 осіб).

9. «Перукар/перукар-модельєр» (192 осіб).

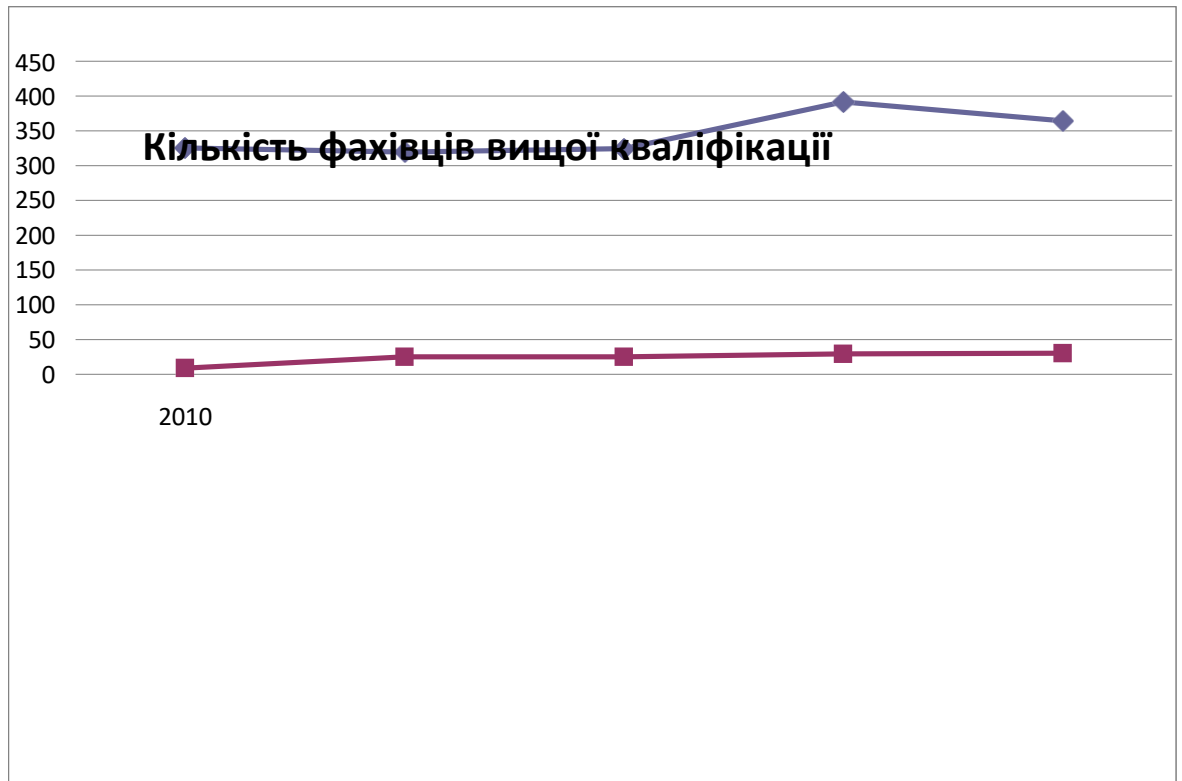
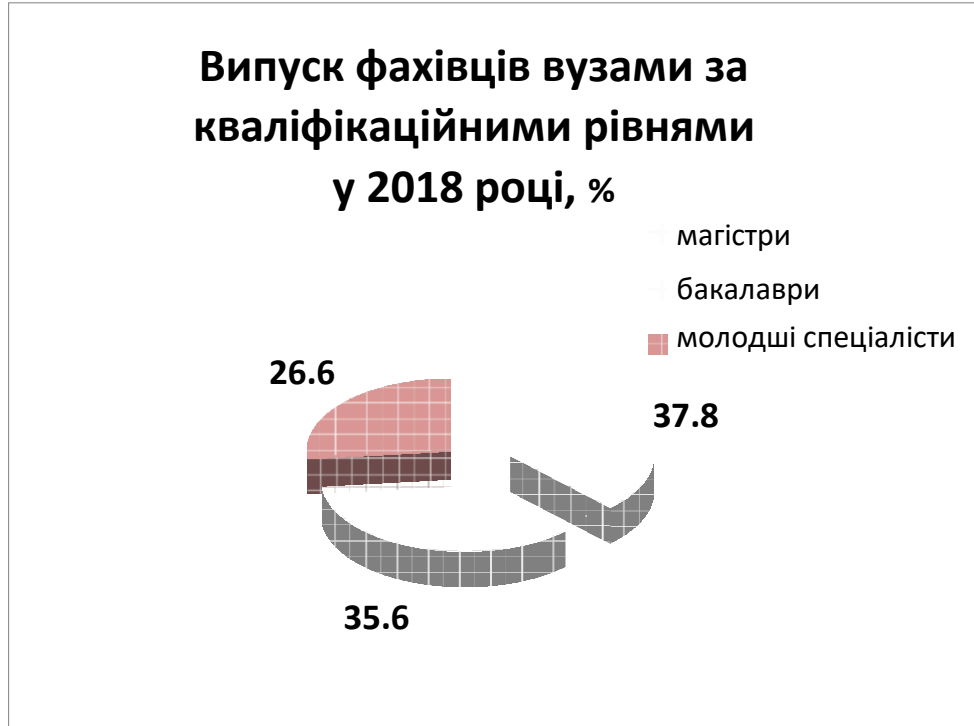
10. «Швачка». «Кравець» (136 осіб).

Найпопулярніші спеціальності

Вища освіта

Спеціалістів з вищою освітою готують 27 закладів вищої освіти, в тому числі I-II рівнів акредитації – 17 та III-IV рівнів акредитації – 10, де створено умови для розвитку регіональної вищої освіти, здатної забезпечити підготовку фахівців для ринку праці Херсонщини.

Для забезпечення неперервності освіти та професійного росту майбутніх спеціалістів в області розпочато процес створення освітніх холдингів. Ініціатором такого процесу в 2018 році став Херсонський державний університет, до складу якого ввійшли два заклади фахової передвищої освіти – Бериславський педагогічний коледж імені В.Ф. Беньковського та Генічеське медичне училище.

Позашкільна освіта

З метою реалізації завдань позашкільної освіти щодо інтелектуального, духовного, творчого та фізичного розвитку учнівської молоді станом на 01 січня 2019 року в області функціонують 73 заклади позашкільної освіти (станом на 01 січня 2018 року – 79 закладів), з яких 6 закладів обласного підпорядкування та 20 – дитячо-юнацькі спортивні школи системи освіти. Скорочення закладів позашкільної освіти відбулося в умовах децентралізації у результаті злиття закладів.

У зазначених закладах здобувають освіту 38310 вихованців (станом на 01 січня 2018 року – 39461 особа). Зростає пріоритетність роботи у сфері патріотичного виховання дітей та молоді. У закладах позашкільної освіти області працюють 142 військово-патріотичні гуртки, в яких здобувають освіту 2451 вихованець (станом на 01 січня 2018 року – 132 гуртки, 1975 вихованців).

Висновки:

1. Значна кількість закладів загальної середньої освіти потребує оптимізації через відсутність наповнюваності. Разом з тим, завдяки реформі децентралізації повноваження з оптимізації мережі освітніх закладів покладено на органи місцевого самоврядування, що у свою чергу забезпечує реалізацію освітніх потреб на території об'єднаних територіальних громад повною мірою. У зв'язку з потенційним завершенням реформи у 2020 році мережу закладів загальної середньої освіти буде повністю передано до сфери управління ОТГ.

2. Виконання замовлення по професійно-технічній освіті на сьогодні забезпечує потреби регіонального ринку праці.

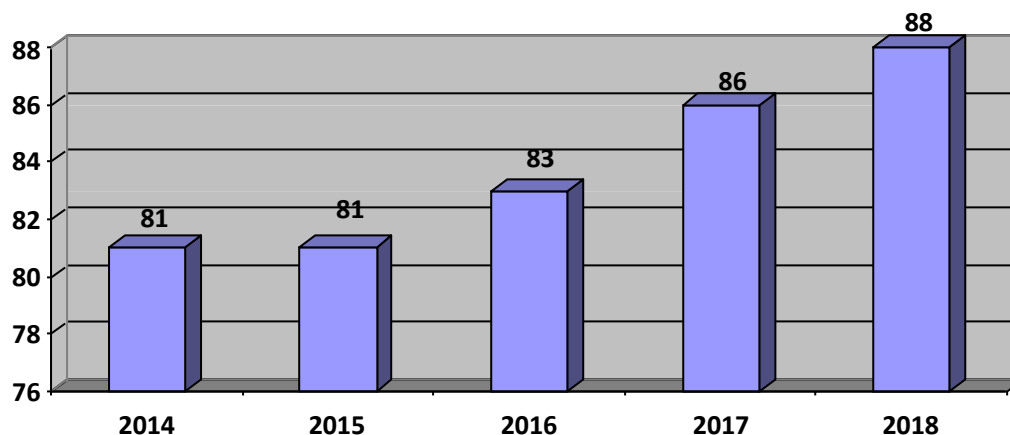
3. Відбувається модернізація навчально-практичних центрів недостатньо швидкими темпами через брак фінансування.

4. Наукова робота в Херсонській області знаходиться на достатньому рівні, проте через невідповідність наукових напрямів сучасним викликам потребує суттєвого доопрацювання і переосмислення. Позитивний результат можливий у випадку налагодження співпраці бізнесу і науки, особливо з урахуванням підходу SMART.

4.5. Охорона здоров'я

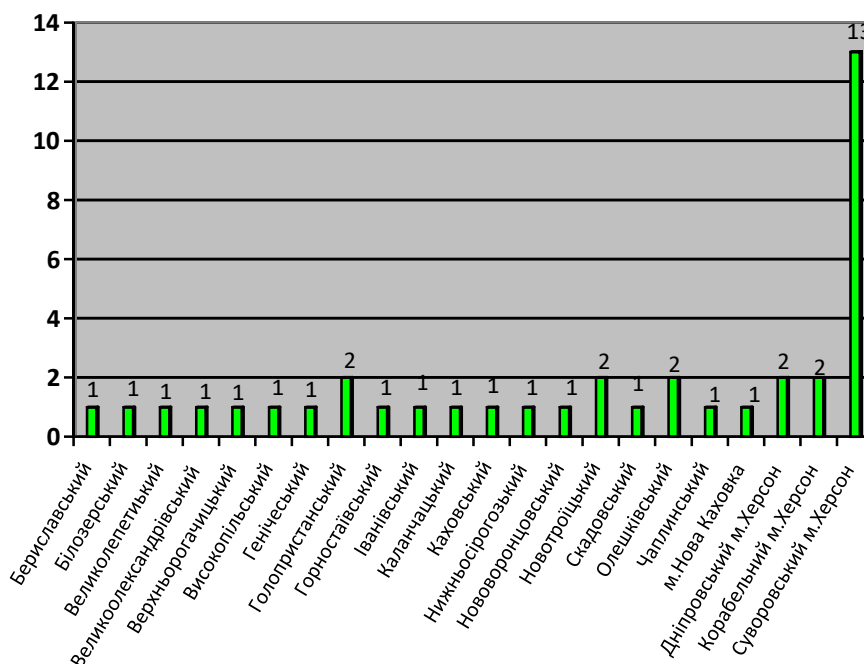
За період 2014 – 2018 років в області проводилась певна робота щодо оптимізації мережі закладів охорони здоров'я. Мережа закладів, які мають у своєму складі стаціонари, станом на 01 січня 2019 року складає 39 установ, а всіх лікарняних закладів – 88.

Мережа всіх закладів

Збільшення кількості закладів відбулося за рахунок їх створення в об'єднаних територіальних громадах для покращення доступності, якості надання первинної медичної допомоги населенню у сільській місцевості (ЦПМСД ОТГ та ЛА ЗПСМ).

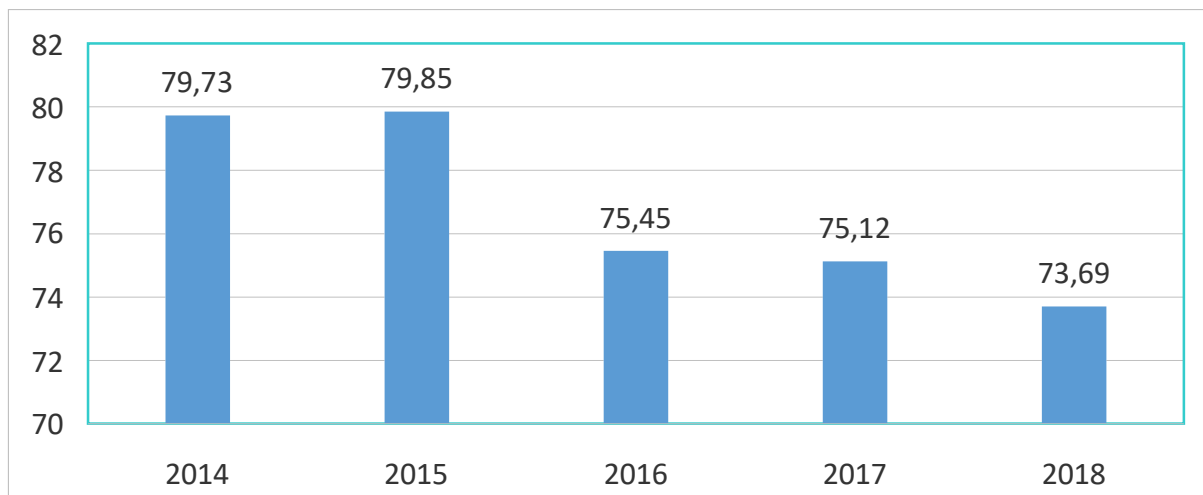
Кількість лікарняних закладів, які мають стаціонари, в розрізі районів за 2018 рік – 39

Кількість лікарняних закладів у районах області в середньому становить 1 - 2 заклади на район. Вирізняється серед районів і міст Суворовський район м. Херсона, де розташовано 10 обласних та 3 міських закладів.

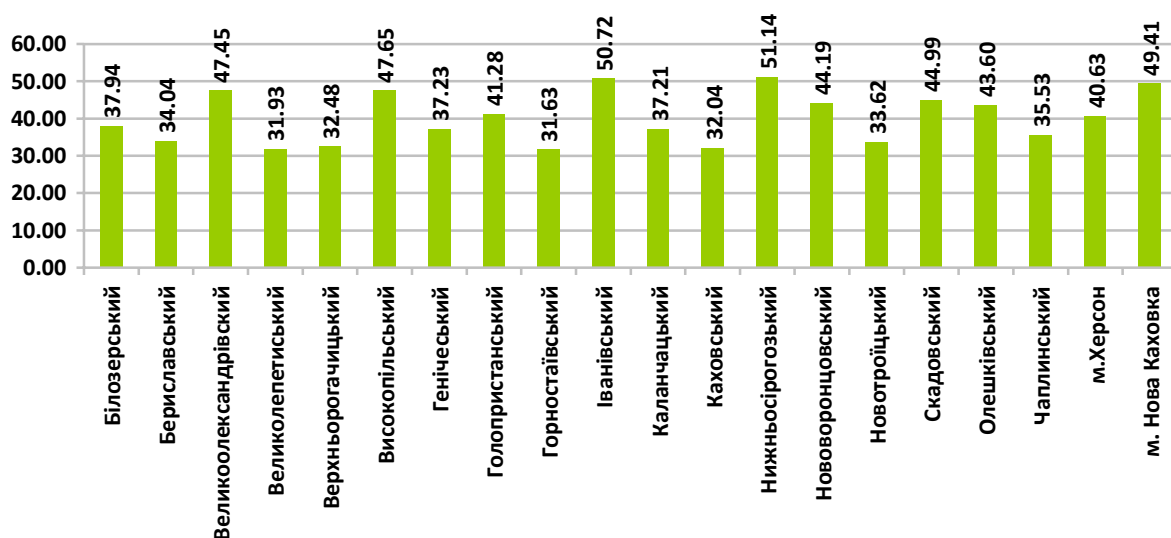
Протягом 2014 – 2018 років загальна чисельність стаціонарних ліжок складала 7704, забезпеченість стаціонарними ліжками на 10 тисяч населення станом на 01 січня 2019 року склала 73,69.

**Забезпеченість стаціонарними ліжками
(на 10 тис. населення)**

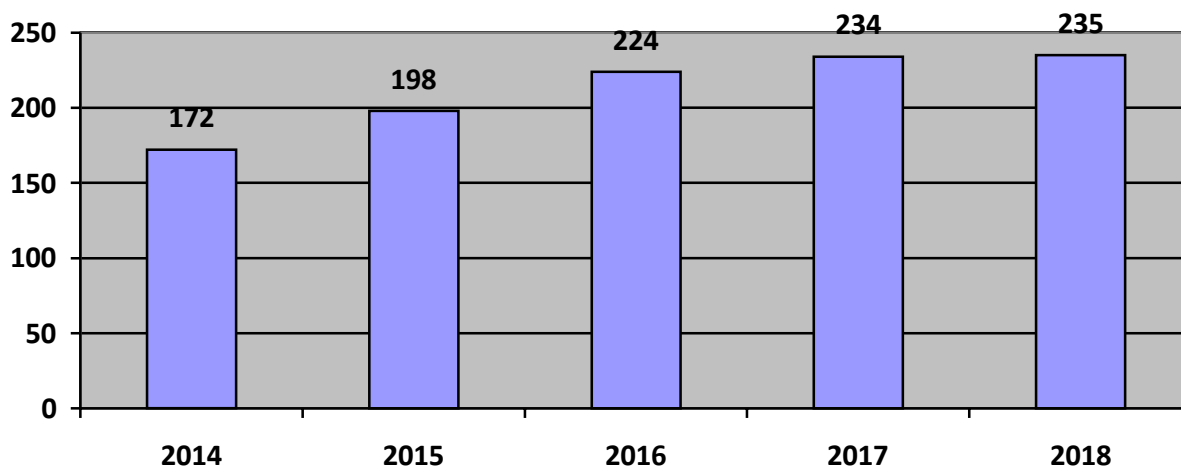
Зниження показника забезпеченості стаціонарними ліжками населення області відбулося в результаті виконання вимог постанови Кабінету Міністрів України від 25 листопада 2015 року № 1024 «Про затвердження нормативу забезпечення стаціонарними ліжками у розрахунку на 10 тис. населення» (не більше 60 ліжок) та наказу Міністерства охорони здоров'я України від 01 лютого 2016 року № 51 «Про затвердження Методики щодо забезпечення стаціонарними лікарняними ліжками у розрахунку на 10 тис. населення».

**Забезпеченість стаціонарними ліжками у 2018 році
в розрізі районів та міст області (на 10 тис. населення)**

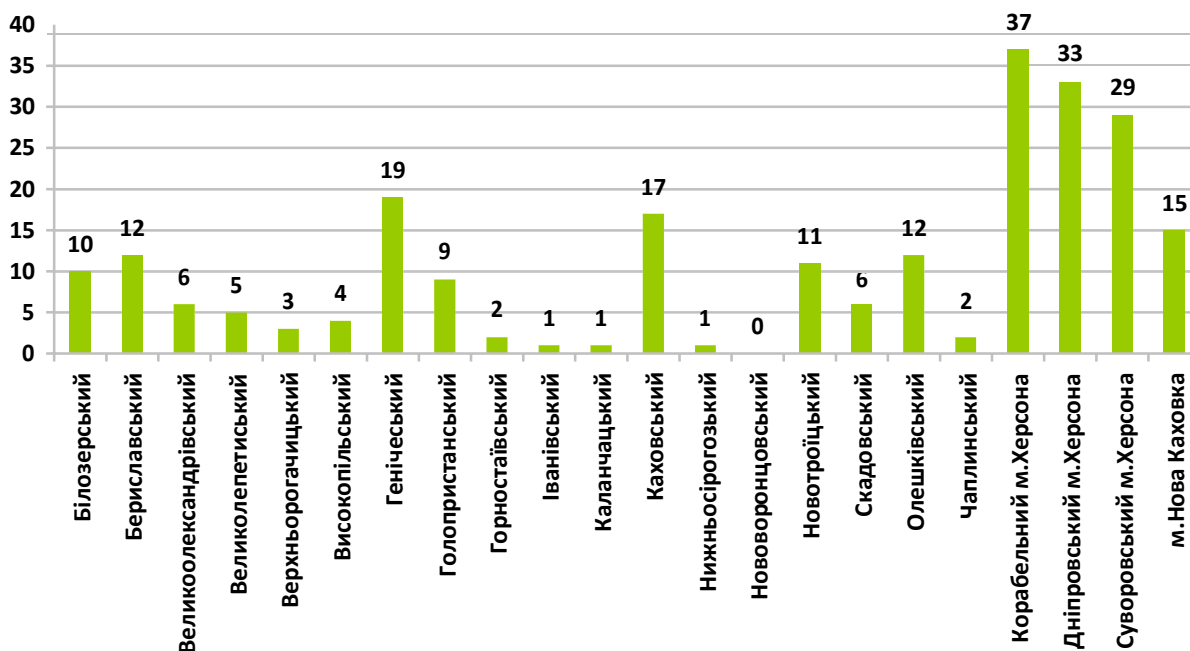
Забезпеченість стаціонарними ліжками в районах області різна і залежить від кількості населення, рівня захворюваності тощо. Також населення районів отримує стаціонарну допомогу при лікуванні в обласних закладах охорони здоров'я.

Кількість лікарів, які працюють у підрозділах загальної практики сімейної медицини

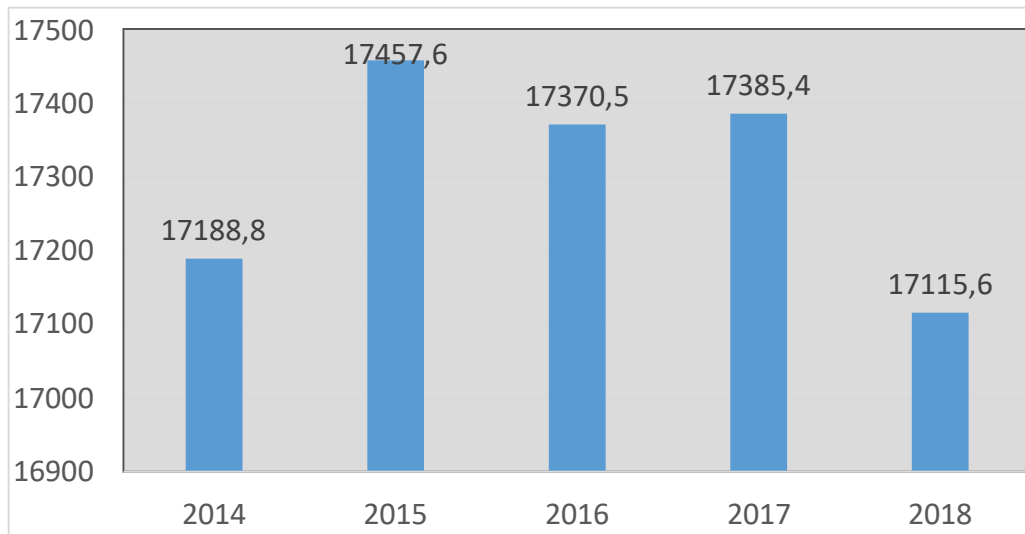

Загальна кількість лікарів загальної практики – сімейної медицини поступово збільшується після створення належних умов праці в лікарських амбулаторіях, її оплати та інших чинників.

Кількість лікарів загальної практики – сімейної медицини у 2018 році в розрізі районів та міст області

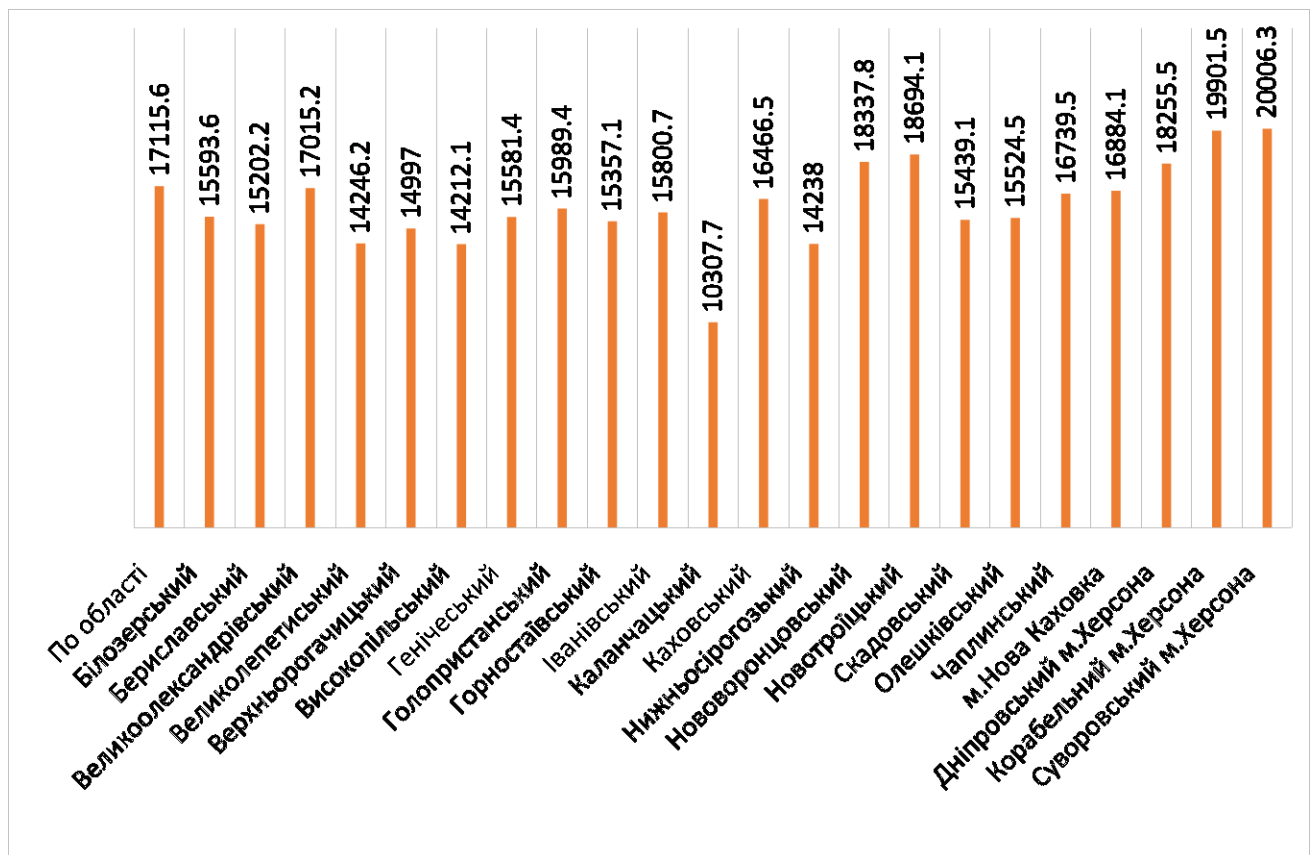

**Поширеність захворювань серед всього населення області
(на 10 тис. населення)**

Захворюваність серед жителів районів області має тенденцію до зниження, особливо у 2018 році.

**Поширеність усіх хвороб по Херсонській області за 2018 рік
(на 10 тис. населення)**

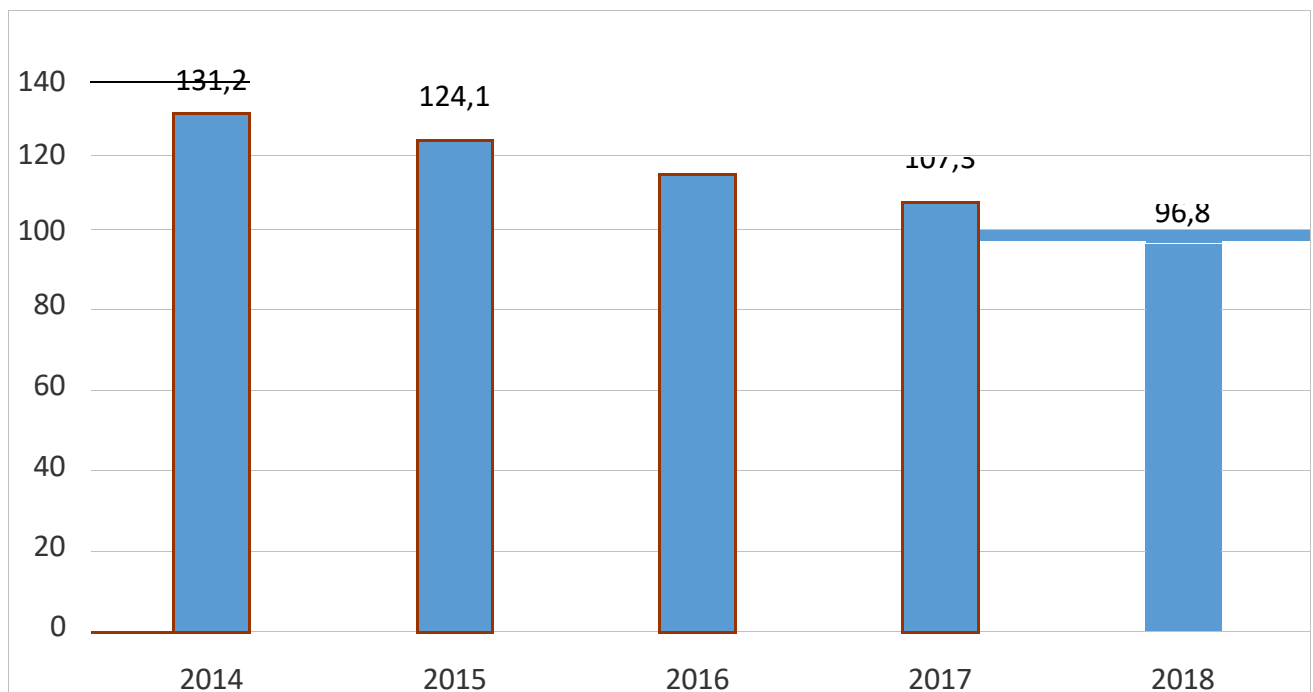

Високі показники поширеності захворювань свідчать про низький рівень життя населення області.

Відмічається збільшення поширеності захворювань серцево-судинної системи та онкологічних захворювань, які відіграють провідну роль у формуванні показників смертності та інвалідності населення.

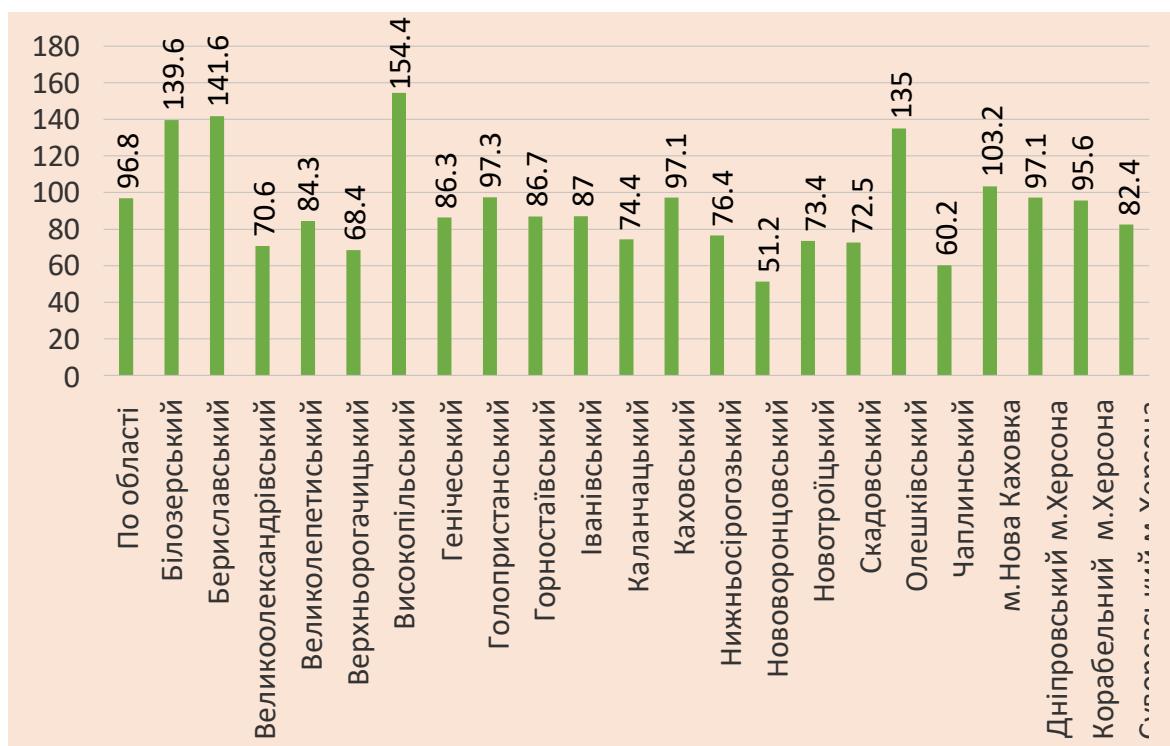

Поширеність захворюваності на всі форми туберкульозу по Херсонській області (на 100 тис. населення)

Упродовж п'яти років відмічається стабільне зниження поширеності захворюваності на туберкульоз.

Поширеність захворюваності на всі форми туберкульозу по районах Херсонської області за 2018 рік (на 100 тис. населення)

Зниження цього показника досягнуто завдяки широкому впровадженню диспансеризації населення, введенню уніфікованого клінічного протоколу, контрольованих методів лікування та сучасних методів діагностики хвороби, покращенню забезпеченості лікувальних закладів протитуберкульозними препаратами, підвищенню рівня санітарно-культурного розвитку населення.

Висновки:

1. Протягом останніх 5 років в області збільшилась кількість закладів охорони здоров'я завдяки створенню центрів первинної медико-санітарної допомоги та лікарських амбулаторій загальної практики – сімейної медицини в об'єднаних територіальних громадах області для надання первинної медичної допомоги населенню.
2. Поступово збільшується кількість лікарів загальної практики – сімейної медицини, які надають первинну медичну допомогу, в тому числі на селі.
3. Показники поширеності захворювань основних класів хвороб залежать від соціально-економічного рівня життя населення.
4. Залишаються високими показники смертності від хвороб системи кровообігу.
5. Мають тенденцію до зниження показники поширеності всіх форм туберкульозу.

4.6. Соціальна сфера

В області серед установ, що надають соціальні послуги самотнім непрацездатним громадянам, особам з інвалідністю та іншим категоріям

громадян, які опинилися в складних життєвих обставинах, станом на 01 січня 2019 року функціонують 25 територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) (далі – територіальні центри) та 3 центри надання соціальних послуг, з них 22 – у сільській місцевості та 6 – у містах.

При територіальних центрах, центрах надання соціальних послуг діють 79 відділень:

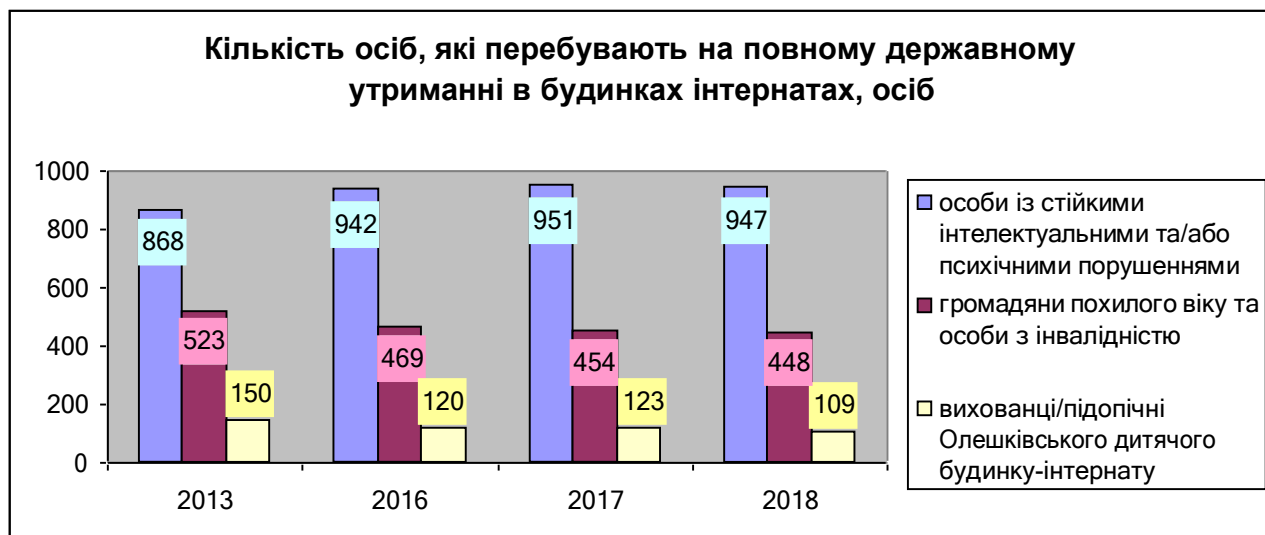
- соціальної допомоги вдома – 33;
- денного перебування – 19;
- відділів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді – 6;
- стаціонарні, для постійного і тимчасового проживання – 9;
- організації надання адресної грошової та натуральної допомоги – 11;
- відділення з надання інших видів соціальних послуг – 1.

Кількість обслужених територіальними центрами одиноких непрацездатних громадян, осіб з інвалідністю та інших категорій населення, які опинилися в складних життєвих обставинах, з 2014 – 2018 роки становить:

В області функціонують 10 будинків-інтернатів системи соціального захисту населення, розрахованих на 1539 ліжко-місць, з яких 3 геріатричні пансіонати, 5 психоневрологічних, 1 спеціальний та 1 дитячий будинки-інтернати I, II, III, IV профілю.

У зазначених будинках-інтернатах на повному державному утриманні станом на 01 березня 2019 року перебувають 1504 особи, з яких 947 осіб зі стійкими інтелектуальними та/або психічними порушеннями, 448 громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, а також 109 вихованців/підопічних Олешківського дитячого будинку-інтернату.

Кількість розгорнутих у будинках-інтернатах загального типу ліжко-місць задовольняє потребу області. Однак існує черга на влаштування осіб зі стійкими інтелектуальними та/або психічними порушеннями до психоневрологічних інтернатних закладів.

Висновки:

Мережа закладів/установ системи соціального захисту населення області спроможна забезпечити на період до 2027 року надання необхідних соціальних послуг населенню.

4.7. Культура

Сфера культури Херсонської області представлена мережею закладів, серед яких 951 заклад культури і мистецтва, в тому числі 440 клубних закладів, 463 бібліотеки, 2 театри, обласна філармонія, 6 музеїв, 37 шкіл естетичного виховання, 2 вищі навчальні заклади культури і мистецтв I-II рівнів акредитації.

Закладами культури і мистецтв обласного підпорядкування є: обласна універсальна наукова бібліотека ім.О.Гончара, обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрової Чайки, обласна бібліотека для юнацтва ім.Б.Лавреньова, обласний центр народної творчості, обласний навчально-методичний центр культури і мистецтв, комунальне підприємство «Кіновідеопрокат» херсонської обласної ради, обласна інспекція по охороні пам'яток історії та культури, обласний краєзнавчий музей, обласний художній музей ім.О.Шовкуненка, обласний академічний музично-драматичний театр ім.М.Куліша, академічний обласний театр ляльок, обласна філармонія, обласний Палац культури, музичне училище та училище культури.

Щороку музеї області відвідують понад 120,1 тис. осіб, проводиться понад 4200 екскурсій.

Важливою складовою цієї сфери є бібліотеки, переважна більшість яких (359) розташована в сільській місцевості. Послугами бібліотек кожного року

користуються понад 345,2 тис. читачів. Сукупний бібліотечний фонд становить 6,0 млн примірників. Щорічна книговидача складає в середньому понад 7,9 млн примірників.

Справжніми осередками розвитку мистецької освіти в області є мистецькі навчальні заклади, мережа яких складається з музичного училища, училища культури, 37 шкіл естетичного виховання (у районних центрах – 21, у сільській місцевості – 10), де навчаються понад 7,5 тис. учнів та працюють 832 викладачі, з них у сільських школах – 104.

Водночас, на утримання закладів культури та покращення їхнього матеріально-технічного стану у повною мірою не виділяються кошти, більшість з них потребують капітального ремонту.

У сфері культури та мистецтва Херсонщини працюють близько 4,5 тис. осіб, з них 1,3 тис. – у сільській місцевості. З метою заохочення та підтримки діяльності працівників галузі представникам творчої інтелігенції області щороку призначаються стипендії, 86 працівників культури та мистецтва мають почесні звання.

На території Херсонської області налічується 5749 об'єктів культурної спадщини, в тому числі пам'яток археології – 3418, історії – 2259, мистецтва – 72. Із зазначеної кількості 35 пам'яток національного значення: археології – 29, історії – 3, мистецтва – 3.

Висновки:

1. Херсонська область має розгалужену мережу закладів культури, яка задовольняє творчі, інформаційні, духовні, індивідуальні, естетичні, фізичні, інтелектуальні потреби населення.

2. Поєднання бюджетної підтримки зі стимулюванням добродійності, меценатства, підприємницької активності культурних закладів забезпечить оновлення матеріально-технічної бази сфери.

4.8. Туристично-рекреаційний комплекс

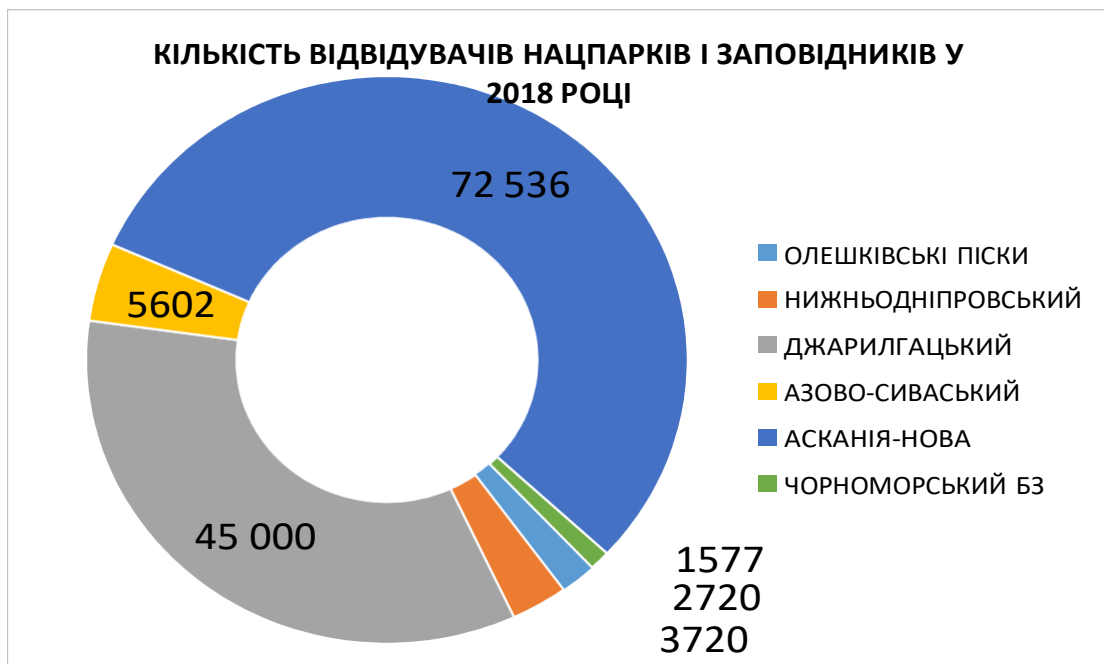
Херсонщина – унікальна територія для туризму, відпочинку та рекреації, яка має достатньо переваг для формування та розвитку потужного курортно-туристичного комплексу.

Область має широкий вихід до Дніпровської водної магістралі, і це єдина з областей України, яка має вихід одночасно до двох морів – Чорного й Азовського. Саме на Херсонщині розташовані: єдина в Європі природна пустеля – Олешківські піски, найбільший у світі рукотворний ліс і навіть унікальні горні ландшафти посеред степу – Станіславські кручі.

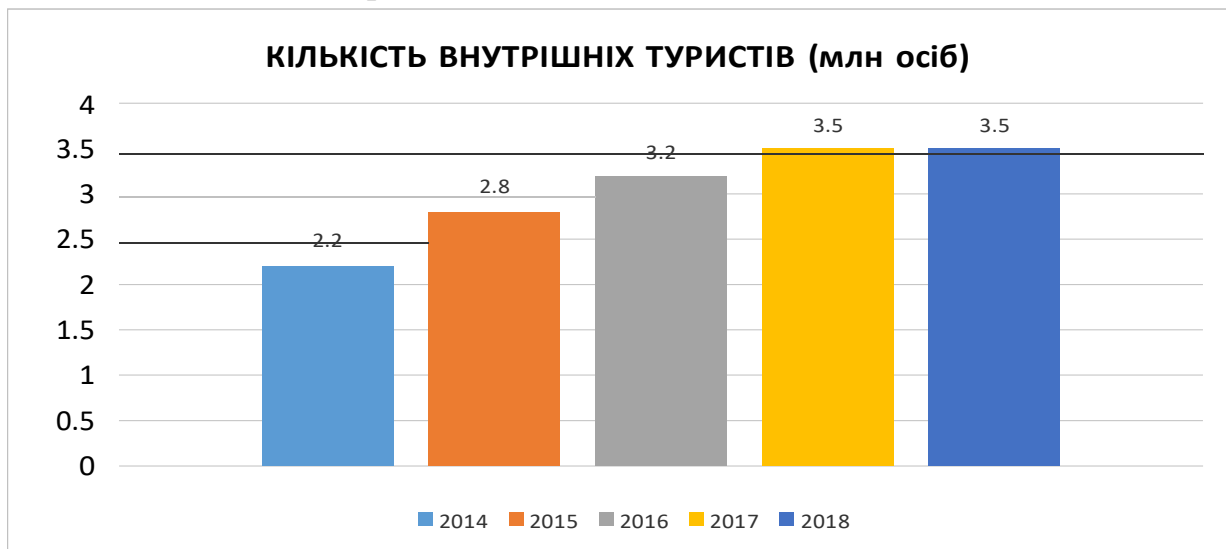
В області 12 курортних населених пунктів, понад 450 км морської берегової лінії, з них 200 км обладнаних піщаних пляжів, найдовша піщана коса у світі – Арабатська Стрілка, понад 70 родовищ цілющих бальнеологічних ресурсів (мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, ропи соляних озер), серед яких унікальне Лемурийське озеро, лікувальна грязь якого пройшла клінічні випробування, сертифікована і дозволена для використання

як лікувальний та косметичний продукт. Місто Скадовськ – курорт державного значення, центр дитячого оздоровлення та відпочинку

На території області розташовані 80 об'єктів природно-заповідного фонду національного, міжнародного та місцевого значення. Із чотирьох біосферних заповідників України два розташовані саме на Херсонщині – це Чорноморський та «Асканія-Нова», які входять до всесвітньої мережі природних територій, що охороняються ЮНЕСКО. Справжніми туристичними перлинами краю є національні природні парки «Азово-Сиваський», «Олешківські піски», «Джарилгацький», «Ниžньодніпровський» та нещодавно створений «Кам'янська Січ».

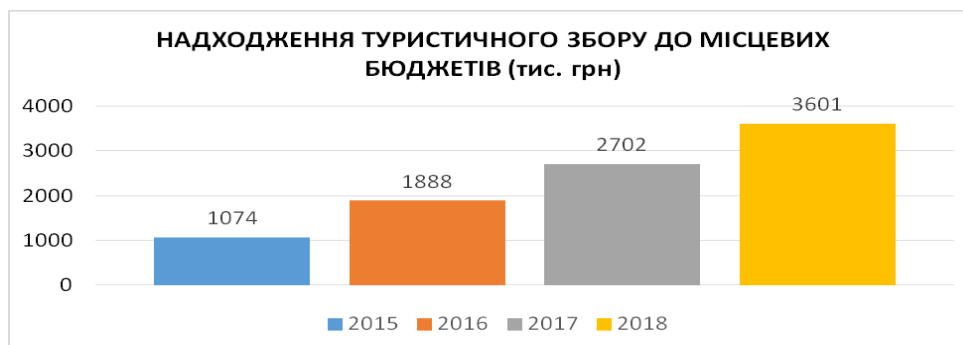
За даними моніторингу, протягом 2014 року область відвідали понад 2,2 млн туристів. У 2018 році за яскравими враженнями та неповторними емоціями до області вже приїздили понад 3,5 млн гостей.

Крім того, у 2018 році у приватних цілях Херсонщину відвідали понад 20 тис. іноземців. Топ-5 країн-відвідувачів Херсонщини – Туреччина, Німеччина, Ізраїль, США, Японія.

В області понад 1000 об'єктів відпочинку, оздоровлення та розміщення надають послуги гостям Таврійського краю (з них 49 дитячих, 60 садиб зеленого туризму, 51 готельний комплекс). Загальний ліжковий фонд – понад 100 тис. місць.

Надання туристичних послуг в області забезпечують 14 туроператорів, понад 100 туристичних агентів та близько 60 екскурсоводів, які обслуговують відвідувачів музеїв, заповідників, культурно-історичних комплексів. Результати проведеного аналізу засвідчили, що більшість з туроператорів та туристичних агентів надають послуги з організації виїзного туризму.

До послуг туристів розроблено понад 90 туристичних маршрутів територією Херсонщини різного спрямування та для різних вікових категорій, найпопулярнішими з яких є: науково-пізнавальні маршрути біосферним заповідником «Асканія-Нова», пішохідні маршрути однією з найбільших піщаних пустель Європи (Олешківські піски), відвідування святині українського козацтва, пам'ятника історії національного значення – Кам'янської Січі, об'єктів історико-культурної спадщини обласного центру та інших історичних місць.

Також в області активно розвивається водний туризм, сільський зелений, винний, екологічний, історико-культурний, гастрономічний, подієвий.

Туристичні пропозиції задовольняють попит на атмосферні тури на будь-який смак, для будь-якої вікової категорії, і в будь-яку пору року. Це кайтинг, яхтинг, байдарки, прогулянки на квадроциклах, риболовля, полювання, театр під відкритим небом, відвідування «долини тюльпанів», подорожування козацькими шляхами та багато інших туристичних атракцій.

Туризм, відпочинок, лікування та оздоровлення набувають все відчутнішого значення в соціально-економічному розвитку Херсонщини. Проте значна частина природних територій, об'єктів культурної спадщини та туристичної інфраструктури не пристосована відповідно до міжнародних вимог для туристичних відвідувань, а туристичні послуги в усіх секторах індустрії туризму здебільшого не відповідають вимогам щодо якості обслуговування.

Висновки:

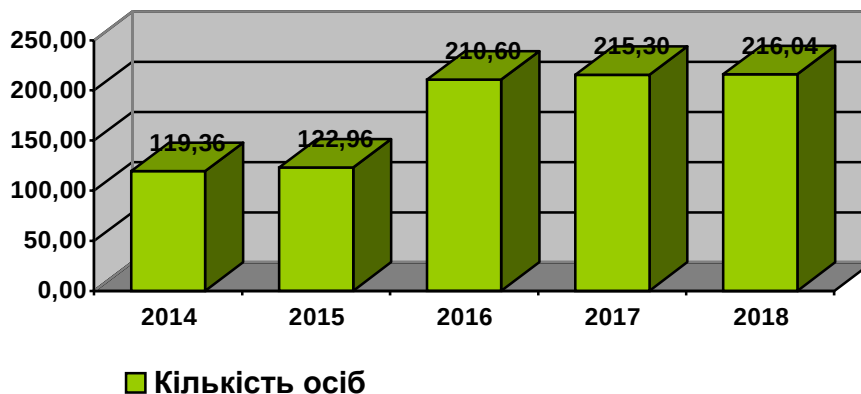
1. Аналіз передумов і тенденцій розвитку туризму Херсонської області дозволяє стверджувати, що область має значні можливості для того, щоб увійти до найбільш розвинутих у туристичному плані регіонів Європи: вигідне геополітичне розташування, комфортні мікрокліматичні умови, різноманітний ландшафт, унікальну флору та фауну, історико-культурну, архітектурну спадщину, розвинуту мережу транспортного сполучення, достатні людські, матеріальні, у тому числі природно-оздоровчі ресурси.
2. Сфера туризму та курортів потребує залучення значних інвестицій у розбудову туристично-рекреаційної інфраструктури області та приведення її у відповідність з міжнародними стандартами, збільшення уваги до розвитку внутрішнього в'їзного, екологічного туризму.

4.9. Фізична культура і спорт

В області функціонують 2706 спортивних споруд, з яких 34 стадіони, 5 легкоатлетичних ядер, що не входять до складу стадіонів, 2 плавальні басейни, 459 спортивних залів площею не менше 162 кв.м, 335 приміщень для фізкультурно-оздоровчих занять, 1048 спортивних майданчиків (52 майданчики зі штучним покриттям для ігрових видів спорту) та 360 майданчиків з тренажерним обладнанням, 348 футбольних полів, 34 тенісні корти, 6 веслувально-спортивних та 7 водноспортивних баз, 65 стрілецьких тирів на дистанцію не менше 25 м, 1 льодовий комплекс.

До фізкультурно-оздоровчої діяльності протягом 2018 року було залучено 216,0 тис. осіб, що становить 20,7% населення регіону.

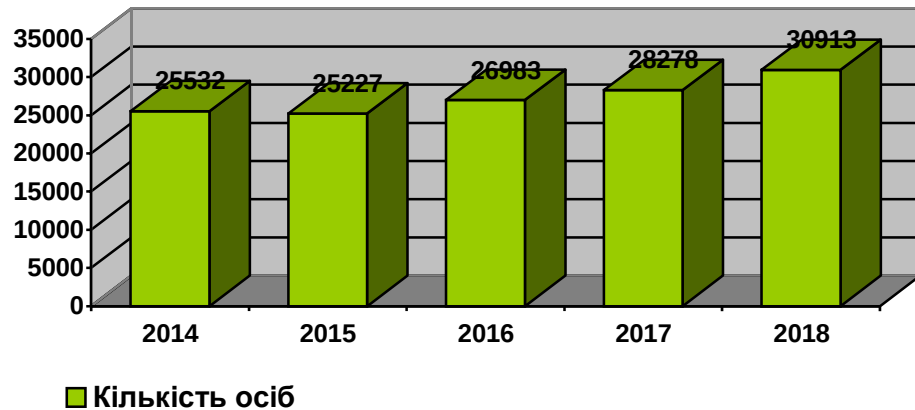
Кількість осіб, які займаються всіма видами фізкультурно-оздоровчої роботи, тис. осіб

У закладах загальної середньої освіти всіма видами фізкультурно-оздоровчої роботи займаються 100804 особи, закладах професійної (професійно-технічної) освіти – 7314 осіб, закладах вищої освіти – 20462 особи.

Кількість осіб, які займаються всіма видами спорту, становить 30913 осіб, з них у дитячо-юнацьких спортивних школах, спеціалізованих дитячо-юнацьких школах олімпійського резерву, школі вищої спортивної майстерності та Херсонському вищому училищі фізичної культури – 15196 осіб.

Кількість осіб, які займаються спортом

У Херсонській області функціонують 40 дитячо-юнацьких спортивних шкіл (з них 2 спеціалізовані дитячо-юнацькі школи олімпійського резерву), 4 дитячо-юнацькі клуби фізичної культури, школа вищої спортивної майстерності (7 видів спорту, 79 спортсменів основного складу), Херсонське вище училище фізичної культури з філією в м. Скадовську (10 основних видів спорту, 434 учні), центр олімпійської підготовки з гандболу (30 спортсменок).

Розвиваються 94 види спорту, в тому числі 29 літніх олімпійських, 2 зимові олімпійські, 47 неолімпійських, 16 паралімпійських.

У 2018 році на офіційних міжнародних змаганнях спортсменами області в олімпійських видах спорту завойовано 19 медалей, в тому числі 2 золоті, 8 срібних, 9 бронзових, що на 9 медалей більше ніж у 2017 році.

До складів збірних команд з літніх олімпійських видів спорту у 2018 році входили 145 спортсменів області (50 – до основного складу, 41 – до списку кандидатів, 54 – до резервного складу), що на 2 більше ніж у 2017 році.

У 2018 році на офіційних міжнародних змаганнях спортсменами області завойовано 69 медалей в неолімпійських видах спорту в тому числі 23 золотих, 29 срібних, 17 бронзових, що на 8 медалей більше ніж у 2017 році.

До складів збірних команд з неолімпійських видів спорту у 2018 році входили 171 спортсмен області (75 – до основного складу, 44 – до списку кандидатів, 52 – до резервного складу), що на 44 більше ніж у 2017 році.

Зі спортсменами ДЮСШ працюють 585 тренерів, з яких 324, або 55,4%, штатні (у 2017 році – 565, з них 315, або 55,8%, штатних).

Висновки:

1. Фізична культура і спорт Херсонської області мають сталий розвиток у напрямі залучення населення до фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи.
2. З метою приведення спортивної інфраструктури області у відповідність із сучасними стандартами необхідно продовжувати розпочату в попередніх роках роботу щодо модернізації спортивної бази.
3. Потрібне збільшення витрат з місцевих бюджетів на фізичну культуру і спорт, перш за все на навчально-спортивну роботу, вдосконалення матеріально-технічної бази.

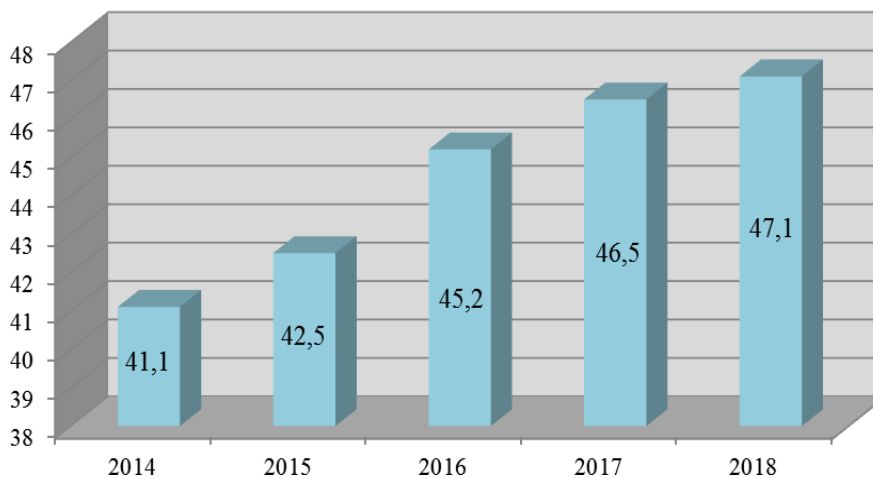
4.10. Житлово-комунальне господарство**Водопостачання**

Із 698 населених пунктів області централізованим водопостачанням забезпечено 83,3%, у 2014 році – 82,8%.

Основною проблемою в галузі водопостачання та водовідведення є фізичний знос та експлуатація енергоємного обладнання.

Протяжність аварійних комунальних водопровідних мереж у порівнянні з 2014 роком збільшилася на 215,7 км і становить 1663 км, або 47,1% від їх загальної протяжності.

Питома вага аварійних комунальних водопровідних мереж, %

Найбільш проблемним у сфері питного водопостачання залишається питання відповідності питної води за фізико-хімічними компонентами вимогам ДсанПіНу 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» за такими показниками, як загальна жорсткість, сульфати, сухий залишок, хлориди, нітрати.

Найгірша ситуація в Нижньосірогозькому, Горностаївському, Каховському та Новотроїцькому районах.

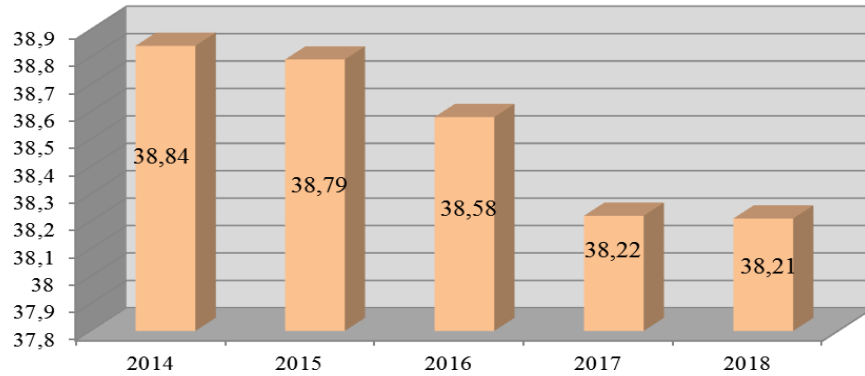
З цієї причини у двох населених пунктах смт Високопілья (частково) та смт Партизани Генічеського району 8,1 тис. мешканців використовують привізну воду (у 2014 році привізну воду використовували у 7 сільських населених пунктах).

Водовідведення

Загальна протяжність мереж водовідведення у 2018 році становила 987,56 км, із них в аварійному стані – 377,4 км, або 38,2%, у 2014 році з 981 км мереж водовідведення в аварійному стані експлуатувалося 381 км, або 38,8%.

За 2014 – 2018 роки проведено аварійно-відновлювальні роботи на каналізаційних мережах протяжністю 21,71 км.

Питома вага аварійних комунальних мереж водовідведення, %

Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти Херсонської області

	Одиниця виміру	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7
Скинуто у поверхневі водні об'єкти	млн куб. м	73,6	56,0	69,3	62,3	69,4
забруднених зворотних вод	млн куб. м	1,5	1,2	0,2	1,0	0,9
без очищення	млн куб. м	1,1	0,8	0,0	0,6	0,5
недостатньо очищених	млн куб. м	0,4	0,4	0,2	0,4	0,4
нормативно очищених	млн куб. м	25,2	23,1	22,8	22,5	21,8
Скинуто у поверхневі водні об'єкти (на одну особу)	куб. м	68,6	52,4	65,2	59,0	66,3
забруднених зворотних вод	куб. м	1,4	1,1	0,2	0,1	0,9
без очищення	куб. м	1,0	0,7	0,0	0,6	0,5
недостатньо очищених	куб. м	0,4	0,4	0,2	0,4	0,4
нормативно очищених	куб. м	23,5	21,6	21,5	21,3	20,8

Відсутність очисних споруд стічних вод у переважній більшості населених пунктів області становить небезпеку для навколишнього природного середовища. Неякісне очищення стічних вод, незастосування сучасних технологій та відповідного обладнання призводить до потрапляння неочищених

стоків до Каховського водосховища, в курортно-рекреаційні зони та створює загрозу забруднення поверхневих вод.

Теплопостачання

У 2018 році протяжність ветхих та аварійних теплових мереж становила 47,8 км, або 16,9% від загальної протяжності (у 2014 році – 46,2 км, або 15,5%). Загальна протяжність теплових мереж скоротилася на 1,06 км у зв'язку із закриттям нерентабельних котелень.

Упродовж 2014 – 2018 років кількість котелень, що експлуатуються підприємствами комунальної теплоенергетики, зменшилася на 4 та становить 63 одиниці.

Основною проблемою в галузі теплопостачання є фізичний знос та експлуатація застарілого обладнання, що призводить до втрат теплової енергії.

Протягом 2014 – 2018 років втрати теплової енергії збільшилися від 125,4 тис.Гкал (18%) до 158,4 тис.Гкал (25,1%).

Поводження з твердими побутовими відходами

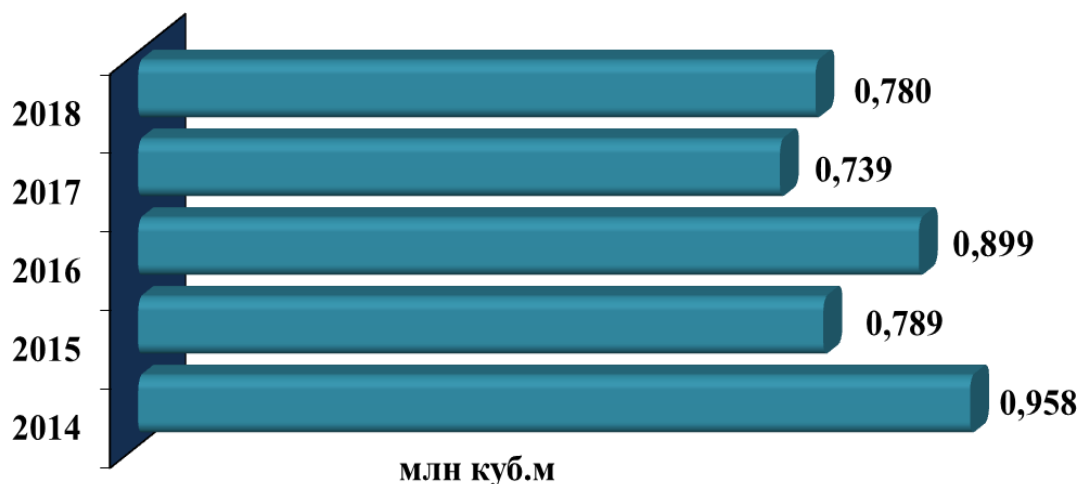
Одним з пріоритетних завдань у сфері поводження з твердими побутовими відходами в області є захист навколишнього природного середовища та здоров'я людини від негативного впливу відходів.

В області функціонують 302 місця видалення відходів, з яких 54 полігони твердих побутових відходів (паспортизовані) та 248 сміттєзвалищ.

На жодному з полігонів не здійснюється знешкодження фільтрату.

На полігонах твердих побутових відходів та сміттєзвалищах щороку розміщується від 0,74 до 1 млн куб. м твердих побутових відходів, централізованим збиранням яких охоплено 46% сільського та 100% міського населення.

Динаміка утворення твердих побутових відходів на території області

Проведення заходів із збирання, транспортування та утилізації твердих побутових відходів передбачено схемами санітарної очистки населених

пунктів.

На полігонах тверді побутові відходи знешкоджуються шляхом захоронення. Сміттесортувальні лінії та потужності з переробки відходів в області відсутні.

З метою зменшення навантаження на діючі полігони твердих побутових відходів в окремих населених пунктах розпочато впровадження роздільного збирання корисних компонентів відходів (папір, пластик, скло та інше).

Висновки:

1. Не всі населені пункти області забезпечені централізованим водопостачанням (83,3%).

2. Фізичний знос споруд, водопровідних та теплових мереж, експлуатація енергоємного обладнання призводять до втрат води і теплової енергії та погіршення якості житлово-комунальних послуг, що надаються населенню.

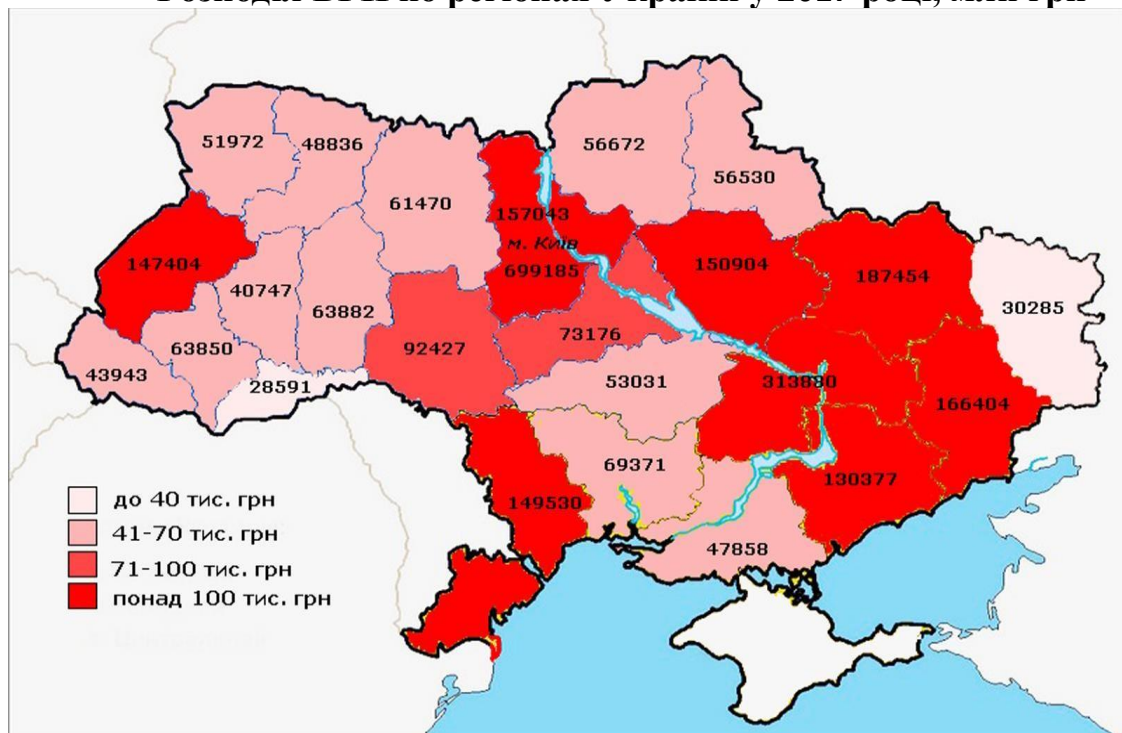
3. Відсутність очисних споруд стічних вод у переважній більшості населених пунктів області, застосування застарілого обладнання, низький рівень впровадження сучасних технологій з очищення стічних вод призводить до погіршення навколишнього природного середовища.

5. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО

5.1. Структура регіональної економіки

За економічним потенціалом Херсонська область належить до регіонів з нижче середнього розміром регіональної економіки. За обсягами валового регіонального продукту (ВРП), який у 2017 році становив 47868 млн грн, вона займає 20 місце серед регіонів України.

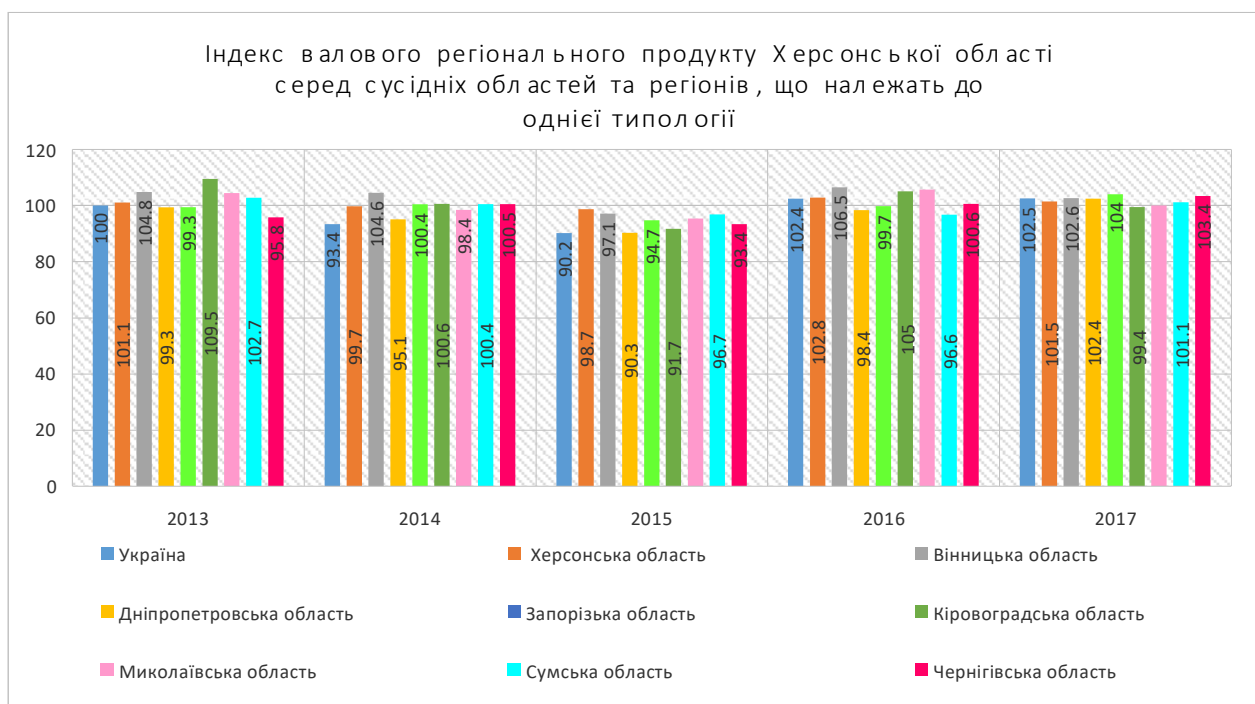
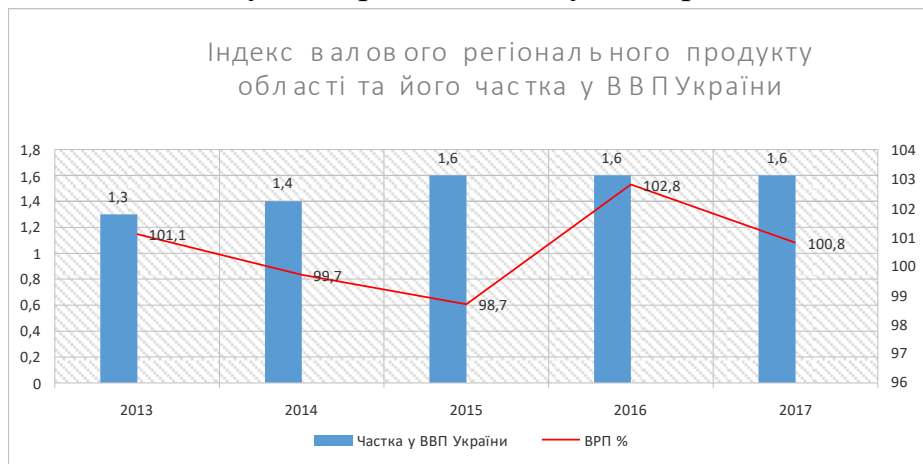
Розподіл ВРП по регіонах України у 2017 році, млн грн

Протягом 2013 – 2017 років (крім 2014 та 2015) в області відмічався приріст обсягів валового регіонального продукту в порівнянних цінах. Його динаміка відповідала загальнодержавним показникам і впродовж чотирьох років індекс валового регіонального продукту по області був вище середнього показника по Україні: 2013 рік – 101,1% (по Україні – 100%), 2014 рік – 99,7% (93,4%), 2015 рік – 98,7% (90,2%), 2016 рік – 102,8% (102,4%). У 2017 році Херсонщина також демонструвала економічне зростання, але нижчим темпом, ніж у середньому по державі: індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту склав 100,8% (по Україні – 102,5%).

Стримуючим фактором більш суттєвого зростання валового регіонального продукту в 2017 році стало скорочення у порівнянні з попереднім роком обсягів продукції сільського господарства на 0,4%, перевезення пасажирів усіма видами транспорту – на 7,4%, прийнятого в експлуатацію житла – на 8,7%.

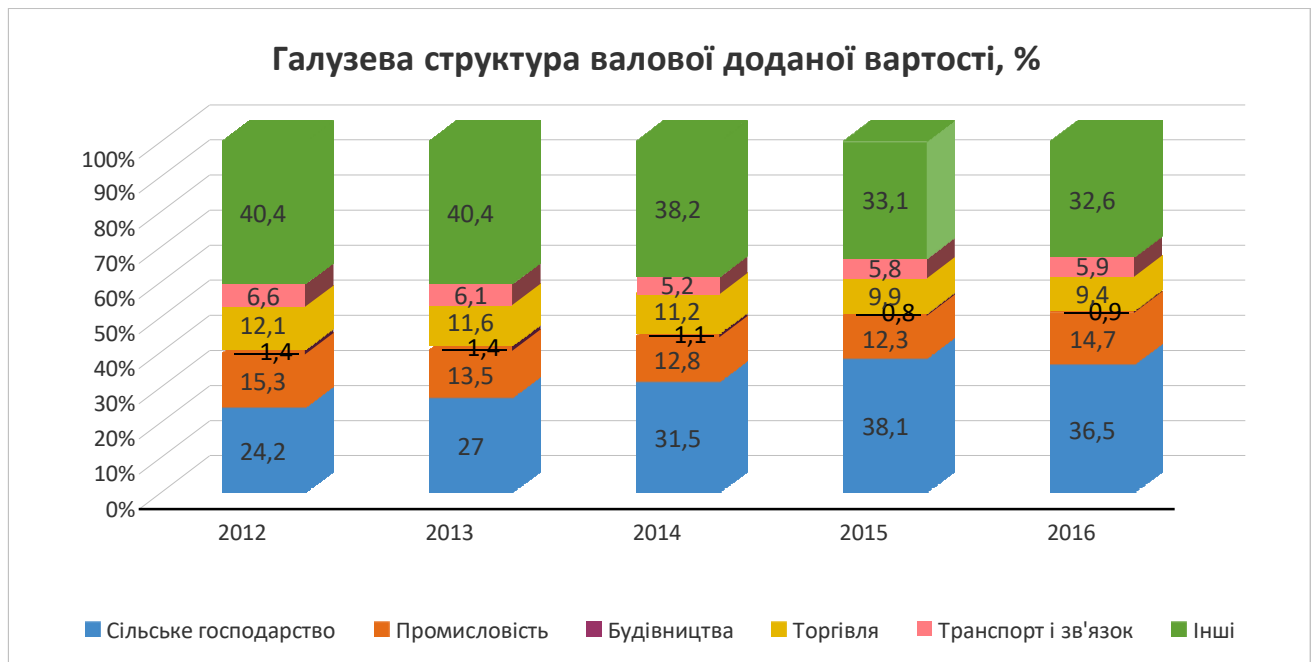
Частка Херсонщини у валовому внутрішньому продукті держави збільшилася з 1,3% у 2013 році до 1,6% у 2017 році.

Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу населення у 2017 році склав 45532 грн, що нижче загальнодержавного показника на 35,2% (70233 тис. грн). За цим показником область займає 18 місце серед регіонів України і останнє серед сусідніх областей та регіонів, що належать до однієї типології.

Структура валової доданої вартості області в розрізі видів економічної діяльності протягом 2013 – 2017 років постійно змінювалась під впливом активізації окремих сфер діяльності та, відповідно, зниження обсягів інших.

Відмічено тенденцію до збільшення частки виробничих видів діяльності з 40,9% у 2012 році до 52,1% у 2016 році і навпаки зменшення частки сфери послуг з 52,1% до 40,5%.

Висновок:

1. На фоні спадної динаміки 2014 – 2015 років зростання економіки області у 2016 – 2017 роках (на 2,8% та 0,8% відповідно) дозволило у 2017 році перевищити рівень валового регіонального продукту 2013 року на 2%.

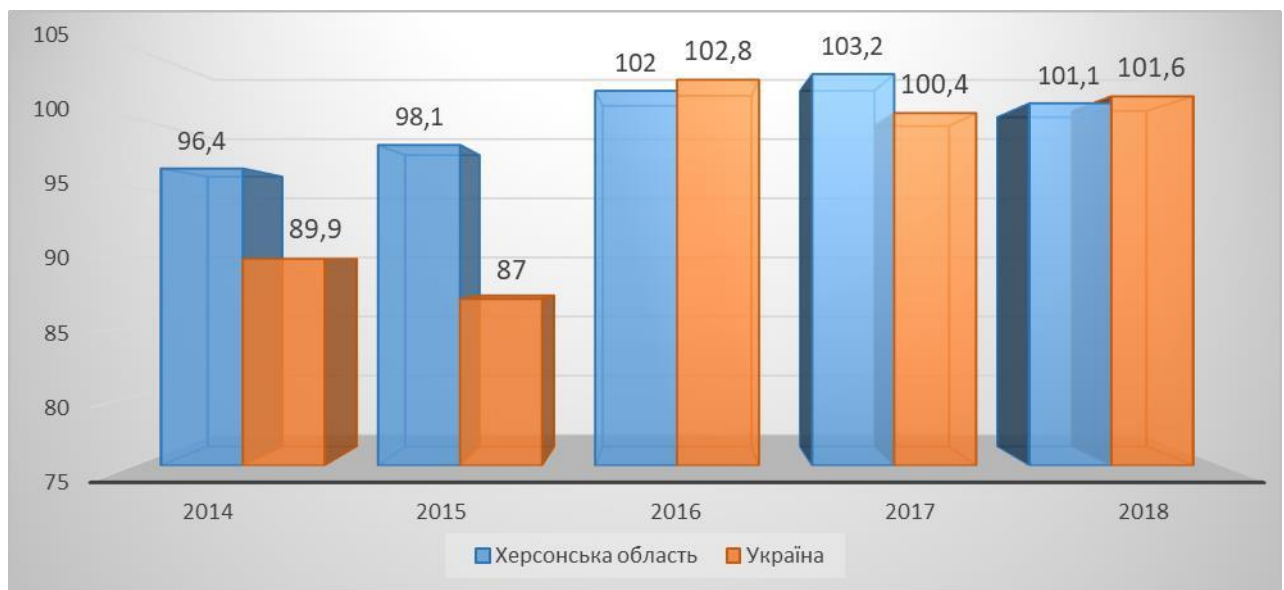
2. Зміни в галузевій структурі валової доданої вартості характеризуються збільшенням частки сільського господарства.

5.2. Промисловий потенціал

У промисловому комплексі області, до якого належать 99 великих та середніх підприємств (у 2013 році – 108 підприємств), переважають галузі, що виробляють продукти харчування, папір і картон, будівельні матеріали, металовироби, продукцію машинобудування, електроенергію, гумові та пластмасові вироби.

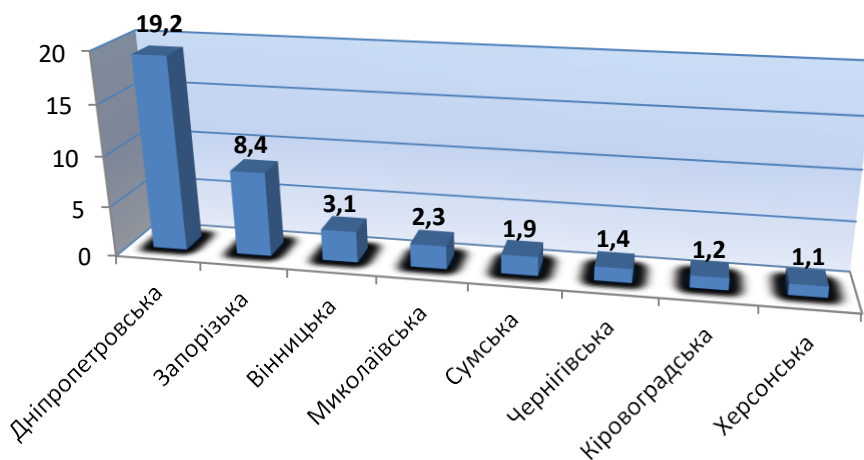
Дворічний спад обсягів промислового виробництва у 2014 – 2015 роках (-3,6% та -1,9%) фактично компенсований трирічним їх нарощенням у 2016 – 2018 роках (+2,0%, +3,2% та +1,1%), що дозволило перевищити рівень 2013 року на 0,6%.

Індекси промислової продукції за 2014 – 2018 роки, %

Обсяг реалізованої промислової продукції у 2018 році збільшився проти 2014 року в 2,2 разу та перевищив 28,7 млрд грн, але його частка в загальнодержавних обсягах становить лише 1,1%. Це найменший показник серед регіонів, що належать до однієї з Херсонською областю типології, та сусідніх областей.

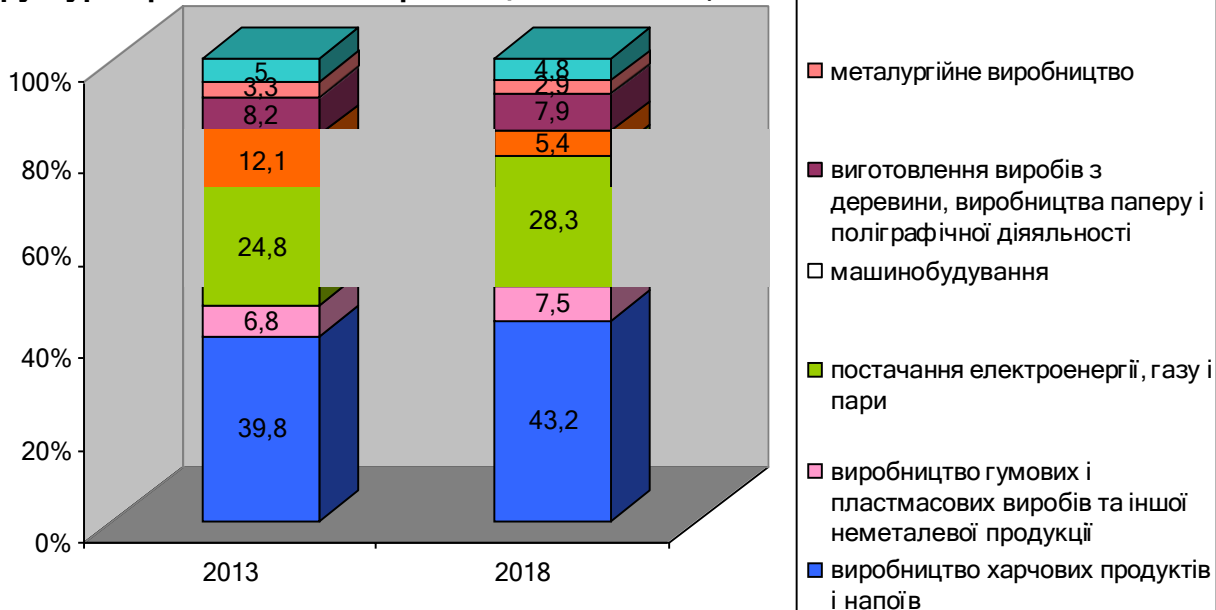
Частка реалізованої продукції у загальнодержавних обсягах у 2018 році, %

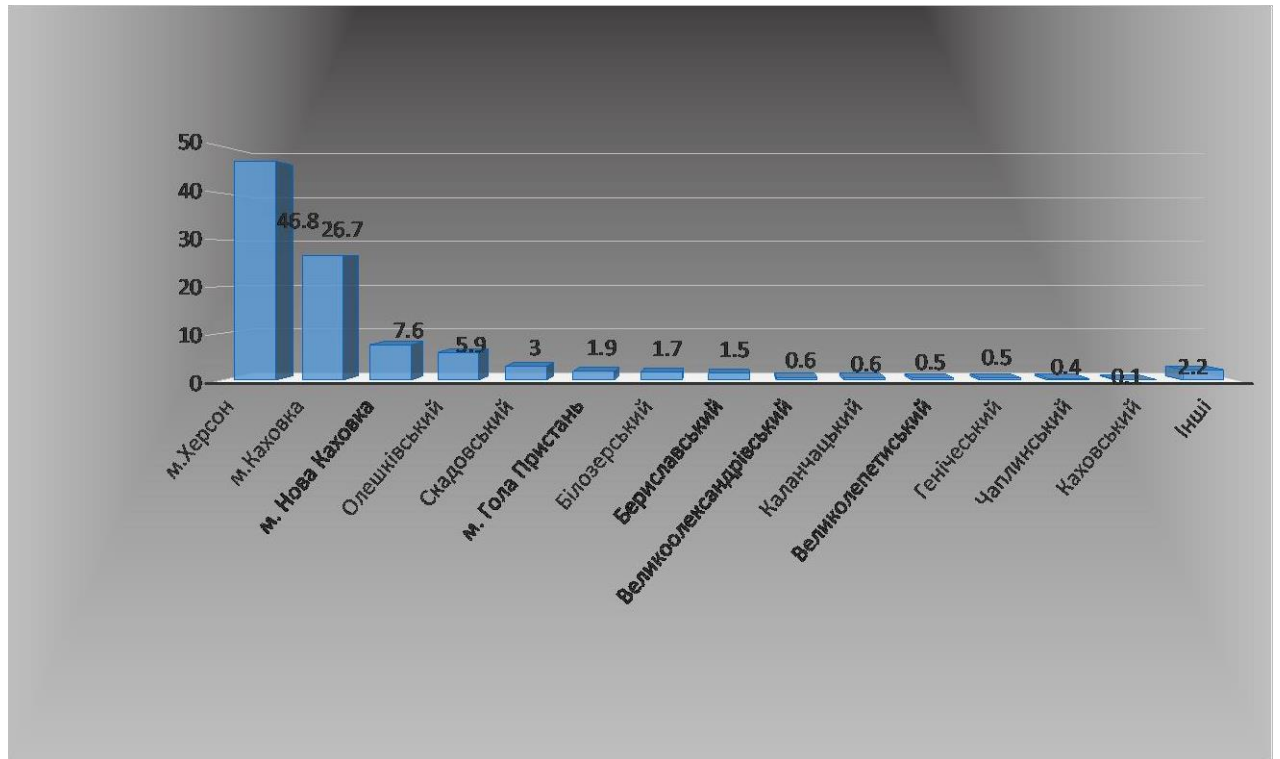
Структура промислового виробництва за останні 5 років поступово змінюється. Так, частка виробництва харчових продуктів і напоїв у загальних обсягах реалізованої промислової продукції зросла з 39,8% у 2013 році до 43,2% у 2018 році, виробництва гумових і пластмасових виробів та іншої неметалевої мінеральної продукції – з 6,8% до 7,5%, постачання електроенергії, газу і пари – з 24,8% до 28,3%.

Разом з тим, питома вага машинобудування зменшилася з 12,1% до 5,4%, виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу і поліграфічної діяльності – з 8,2% до 7,9%, металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів – з 3,3% до 2,9%.

Структура промислового виробництва області, %

**Питома вага міст та районів Херсонської області
у загальному обсязі реалізації промислової продукції
за 2018 рік**

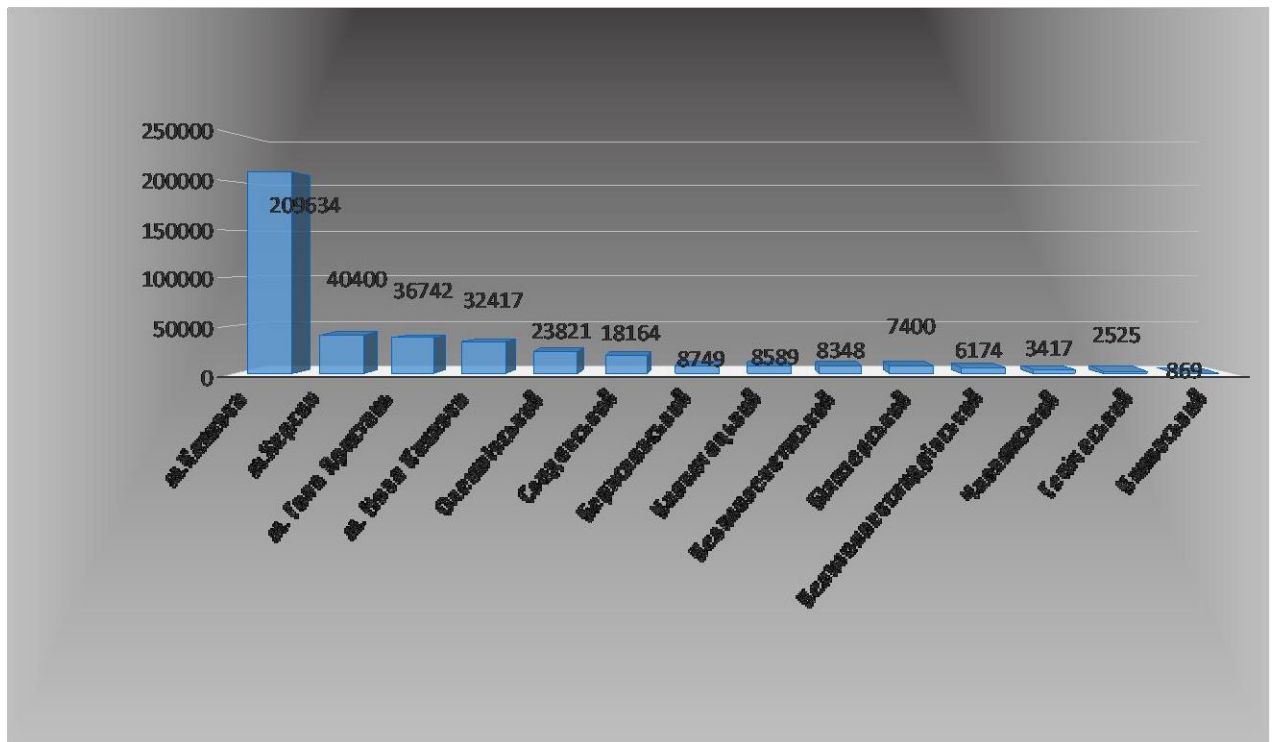

Найбільшими промисловими центрами області, сумарна частка яких становить 81,1% загальних обсягів реалізованої продукції у 2018 році, є м. Херсон (46,8%), м. Каховка (26,7%) та м. Нова Каховка (7,6%).

Структура реалізації промислової продукції у розрахунку на одну особу серед районів і міст області свідчить про значну територіальну диспропорцію у розподілі промислового потенціалу по території області.

Серед районів найбільші обсяги реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу в 2018 році були забезпечені підприємствами Олешківського (23821,0 грн), Скадовського (18164,8 грн) районів, а найменші – Каховського (869,0 грн) району. Співвідношення максимального та мінімального значення цього показника серед районів області становить 27,4 разу.

Обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу населення по містах та районах області за 2018 рік

Серед міст найбільші обсяги реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу в 2018 році були забезпечені підприємствами м. Каховка (209634 грн), а найменші – м. Нова Каховка (32417 грн). Співвідношення максимального та мінімального значення цього показника серед міст області становило 6,5 разу.

Провідними підприємствами, що визначають промисловий потенціал області, є:

- у галузі виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – Каховська філія ТОВ «АТ Каргілл», ПрАТ «Дім марочних коньяків «Таврія», ТОВ «Данон Дніпро», ПрАТ «Чумак», ТОВ «Південмлин», ПАТ «Завод плавлених сирів», ФГ «Інтегровані агросистеми»;

- у легкій промисловості – ПП «Олешківська швейна фабрика «Юність», ТОВ «Швейна фабрика «Від» та її філії;

- у виготовленні виробів з деревини, виробництві паперу та поліграфічній діяльності – ТОВ «Фірмово-промисловий комплекс «Корабел», ТОВ «Олешківська паперова компанія» та ТОВ «Дунапак Таврія»;

- у виробництві гумових і пластмасових виробів; іншої неметалевої мінеральної продукції – ТОВ ВКФ «Еліт-Пласт», ТОВ «Опентек», ТОВ «Мегатек-Україна», ТОВ «Енерджи Продакт», ТОВ «Аскона-Південь», філія в м. Олешки «Хенкель Баутехнік», ПАТ «Таврійська будівельна компанія», ТОВ «Планета РС»;

- у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів – ТОВ «Механічний завод», ПАТ «Гідросталь», ТОВ «Олеся», ПП «Комплектавтодор».

Найбільшими підприємствами машинобудування є ПрАТ «Завод крупних електричних машин», ТОВ НВП «Новокаховський електромеханічний завод», ПрАТ «Каховський завод електрозварювального устаткування», ПАТ «Акумуляторний завод «САДА», ПАТ «Бериславський машинобудівний завод», ТДВ «Херсонський електромеханічний завод», ТОВ НВП «Херсонський машинобудівний завод», ТОВ «Смарт Меритайм Груп», ХДЗ «Палада».

Постачання електроенергії, газу пари та кондиційованого повітря здійснюють ТОВ «Віндкрафт Україна», філія «Каховська ГЕС ім. П.С. Непорожнього» ПрАТ «Укргідроенерго», АТ «Херсонобленерго», АТ «Херсонгаз», АТ «Херсонська теплоелектроцентрально».

Висновки:

Коло основних проблем розвитку промисловості в області:

1. Значна орієнтованість виробництва на експорт, низька здатність виробничих підприємств оперативно реагувати на коливання зовнішньої кон'юнктури.
2. Низька конкурентоспроможність значної частки продукції вітчизняного виробництва, невідповідність промислового виробництва потребам внутрішнього ринку.
3. Висока затратомісність, матеріало- і енергоємність виробництва.
4. Низький рівень інвестиційної й інноваційної активності суб'єктів економічної діяльності.
5. Промисловий комплекс здебільшого орієнтований на виробництво ресурсомісткої та екологічно брудної проміжної продукції при низькій ефективності державних механізмів регулювання «провалів ринку» та відсутності усталених стимулів до інвестування в інновації.
6. Недостатня забезпеченість підприємств кваліфікованими кадрами робочих професій.

Основними пріоритетними завданнями на найближчу перспективу мають стати:

- створення сучасного, інтегрованого у світове виробництво промислового комплексу, здатного в умовах інтеграції та глобалізації виконувати основні завдання соціально-економічного розвитку та розв'язувати екологічні проблеми, у тому числі пов'язані з необхідністю обмеження та скорочення викидів парникових газів і збільшення їх поглинання;
- впровадження інноваційної моделі з урахуванням принципів екологоорієнтованого розвитку й формування ефективного інвестиційного клімату;
- розвиток сфери використання і виробництва енергоефективних технологій та обладнання, енергоносіїв з відновлювальних джерел енергії, а також альтернативних видів палива;
- сприяння у створенні регіональних індустріальних та технологічних парків, реалізація на території області інвестиційних проектів.

5.3. Сільське господарство

Херсонщина зі своїми сприятливими кліматичними умовами та інвестиційним потенціалом може нарощувати сільськогосподарське виробництво, забезпечувати тим самим зростаючу потребу в сільськогосподарській продукції.

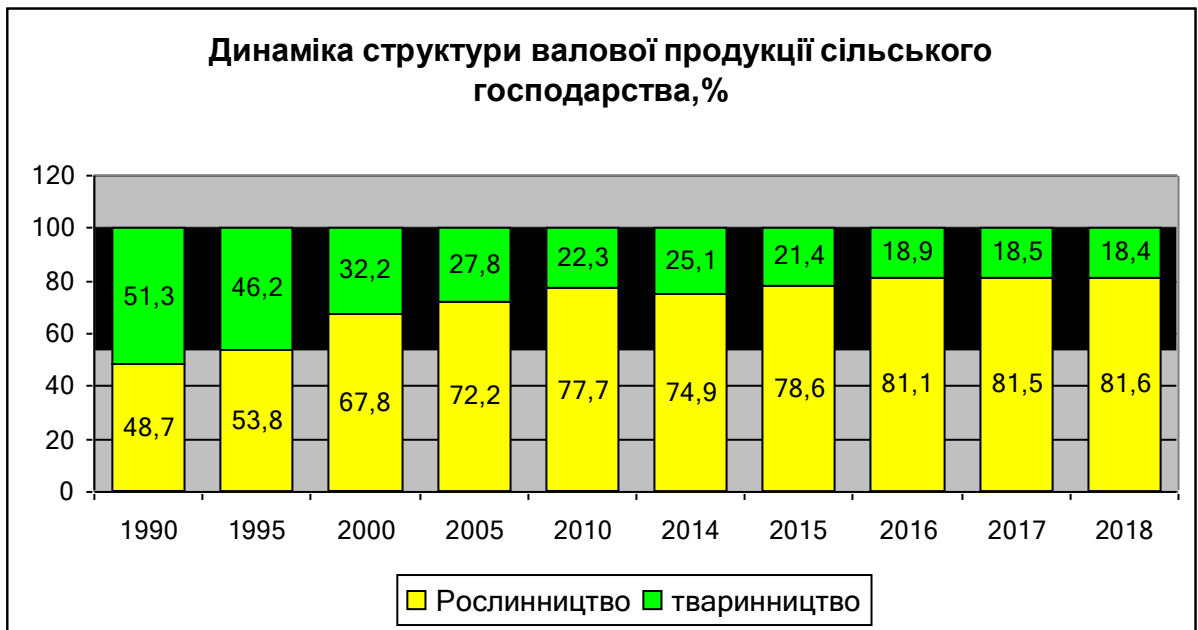
Область у 2018 році зайняла 12 місце у виробництві валової продукції сільського господарства України з часткою у 4,2% від загального виробництва (у 2014 році – 12 місце з часткою 4,1%). Індекс продукції сільського виробництва до 1990 року становив 108,7% (у 2014 році – 99,7%).

Протягом 2014 – 2018 років спостерігалось зростання виробництва продукції на одного зайнятого працівника в сільськогосподарському виробництві на 30%, що зумовлено зростанням виробництва продукції та зменшенням середньої чисельності працівників, зайнятих у сільському господарстві. Підвищення продуктивності праці є запорукою поліпшення добробуту сільського населення, здійснення соціальних перетворень на селі.

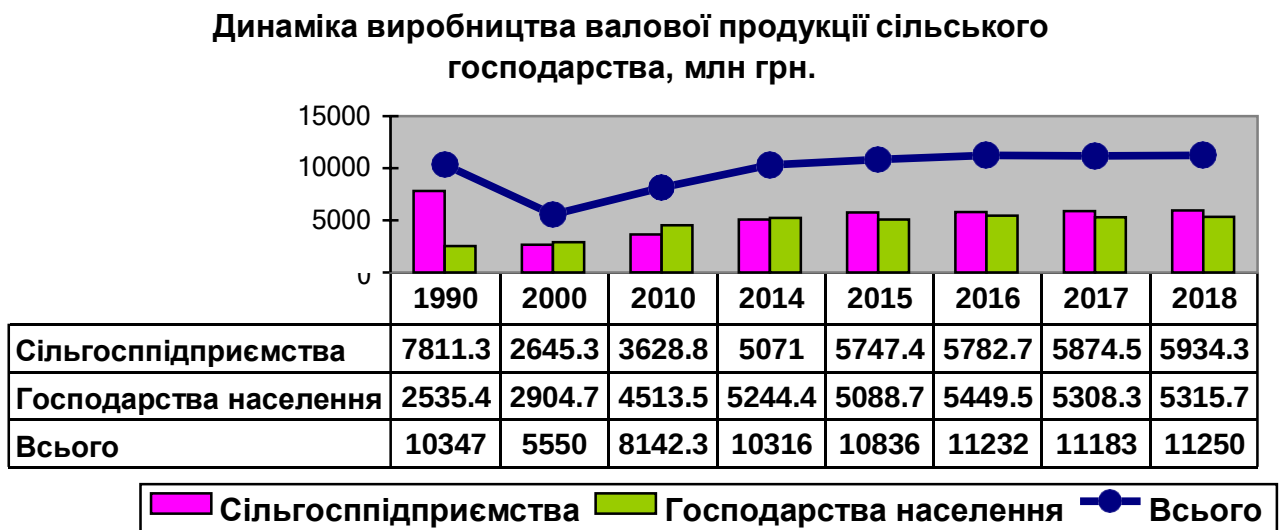

У структурі сільськогосподарського виробництва частка сільськогосподарських підприємств у 2018 році склала 52,7% (у 2014 році – 49,2%). З кожним роком зменшується частка господарств населення у виробництві сільськогосподарської продукції, яка у 2018 році склала 47,3% (у 2014 році – 50,8%). Така тенденція пояснюється появою в області великих підприємств, які суттєво збільшили виробництво, створюючи виробничі комплекси сільськогосподарської продукції, що орієнтуються на загальнодержавний та європейський ринок.

Для Херсонської області, як і для всього сільськогосподарського комплексу держави, характерним є стійке переважання у структурі сільськогосподарського виробництва рослинництва, передусім зернового господарства та овочівництва.

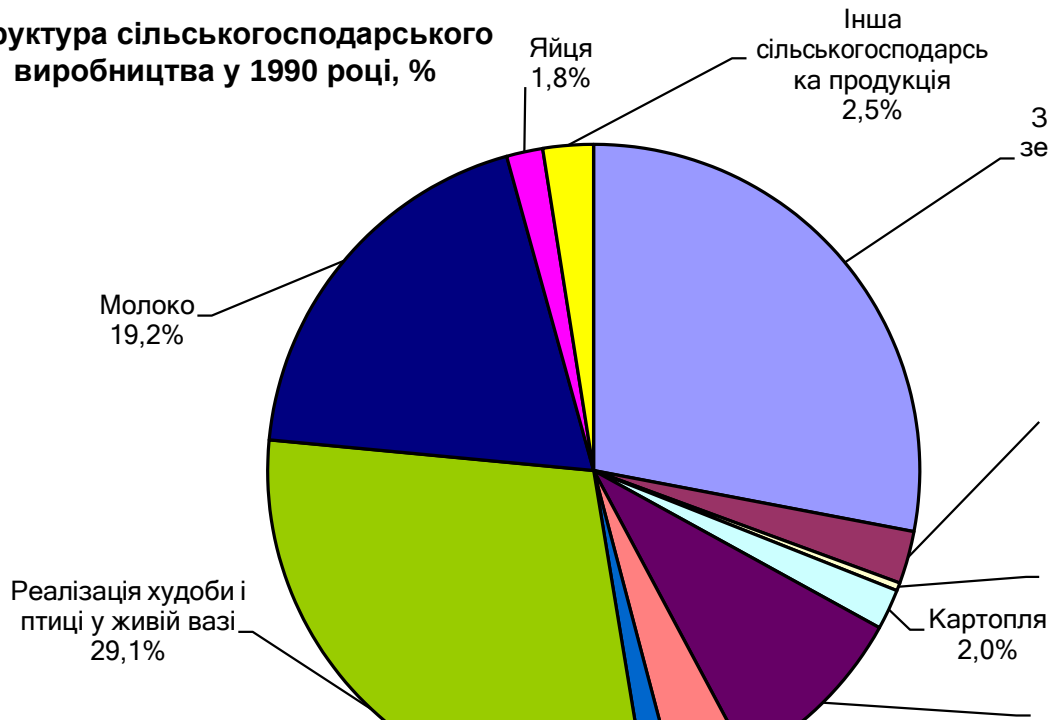

Разом з тим, у Херсонській області частка господарств населення у сільськогосподарському виробництві є відносно значною. Господарства населення в 2018 році виробили 47,3% всієї продукції сільського господарства, в рослинницькій продукції їх частка склала 43,5%, а у тваринництві – 64%.

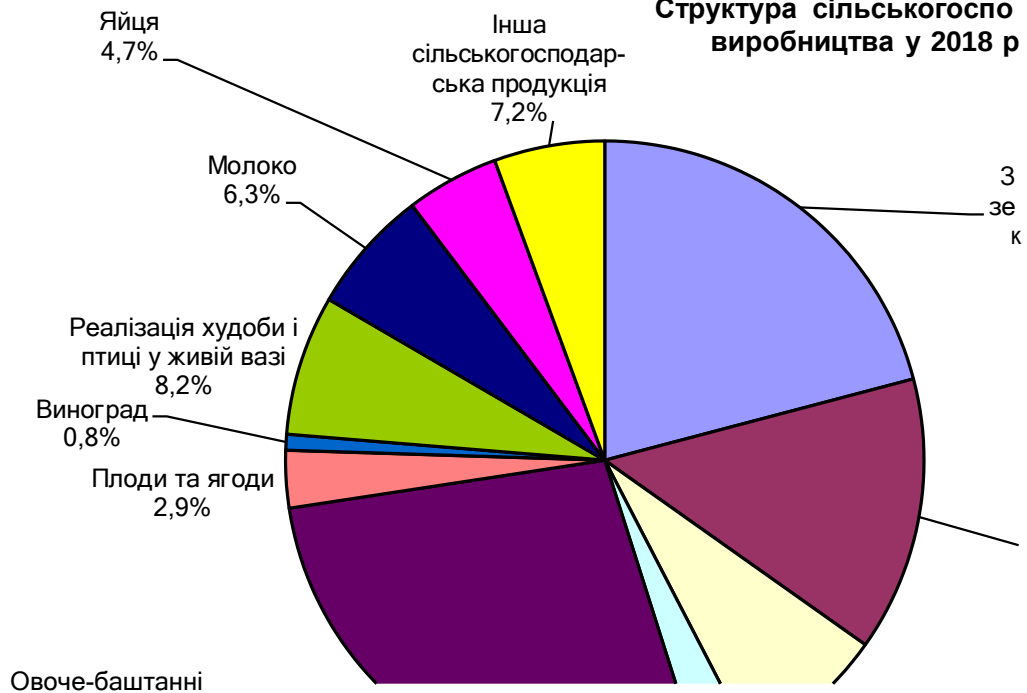

Враховуючи те, що Херсонська область досягла валового виробництва 1990 року, можна стверджувати, що за 28 років суттєво змінились основні рушійні галузі та спеціалізація області.

Структура сільськогосподарського виробництва у 1990 році, %

Структура сільськогосподарського виробництва у 2018 р

За характером структури можна стверджувати, що при поступовому переході сільгосптоваровиробників до ринкових відносин в області змістилися акценти сільськогосподарського виробництва.

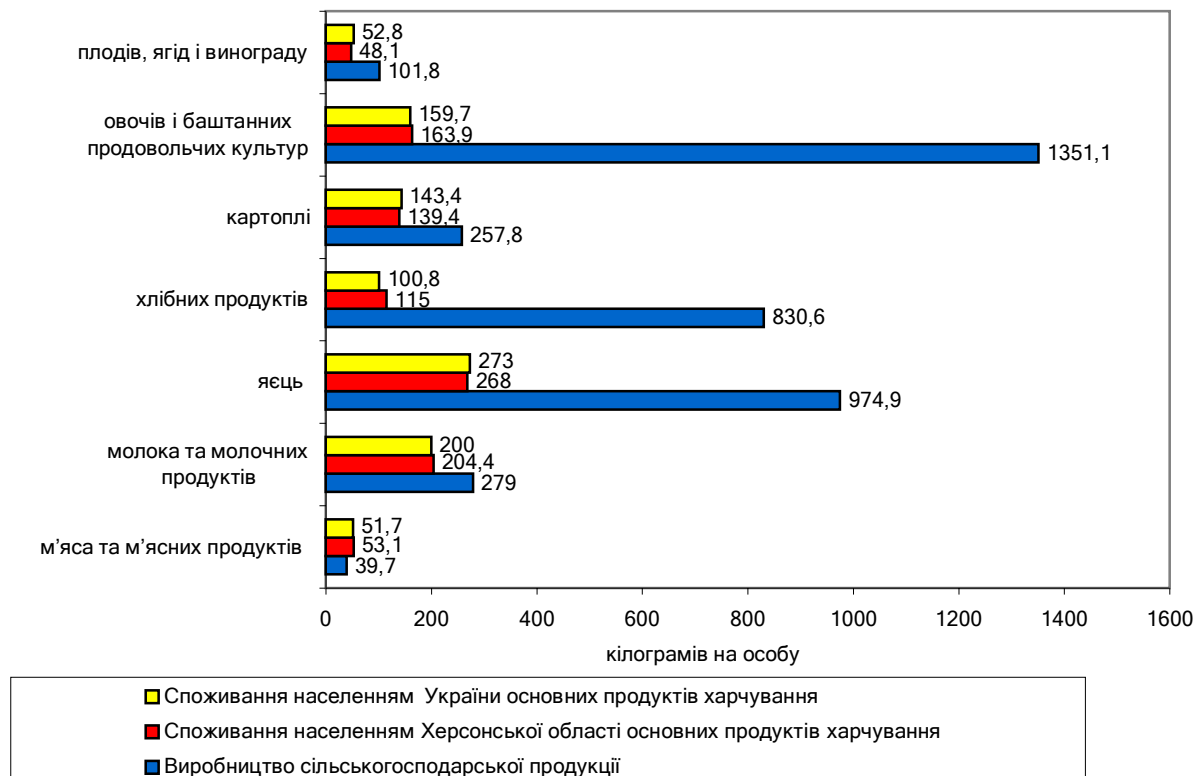
**Виробництво валової продукції
сільського господарства по всіх категоріях господарств
(у постійних цінах 2010 року) за 2018 рік, млн грн**

більше 1 млрд грн(3)
600 млн грн – 1 млрд грн(5)
400 млн грн – 600 млн грн.(4)
200 млн грн – 400 млн грн.(6)

Виробництво сільськогосподарської продукції має пряме відношення до споживання основних продуктів харчування населенням області.

Споживання та виробництво основних харчових продуктів

Потребу населення області забезпечено майже в усіх продуктах продовольства за рахунок власного виробництва. У достатній кількості для споживання виробляються хліб та хлібопродукти, олія, картопля, овочі, баштанні, плодово-ягідні культури та виноград, з продуктів тваринництва – яйця.

Разом з тим, такі необхідні продукти для організму людини, як м'ясо, молоко, молокопродукти, риба споживаються в недостатній кількості, хоча і мають тенденцію до зростання. Зазначені продукти ввозяться до області. Однак, враховуючи географічне розташування, ґрунтово-кліматичні умови регіону, саме м'ясо-молочний напрям є сегментом нарощування обсягів аграрного виробництва в перспективі, можливого збуту продукції в інші області та за кордон.

Основними завданнями подальшого формування інфраструктури регіонального продовольчого ринку залишаються наявність переробних підприємств, розвиток логістики зі зберігання продукції, розширення існуючих та формування нових ринків збуту.

Рослинництво.

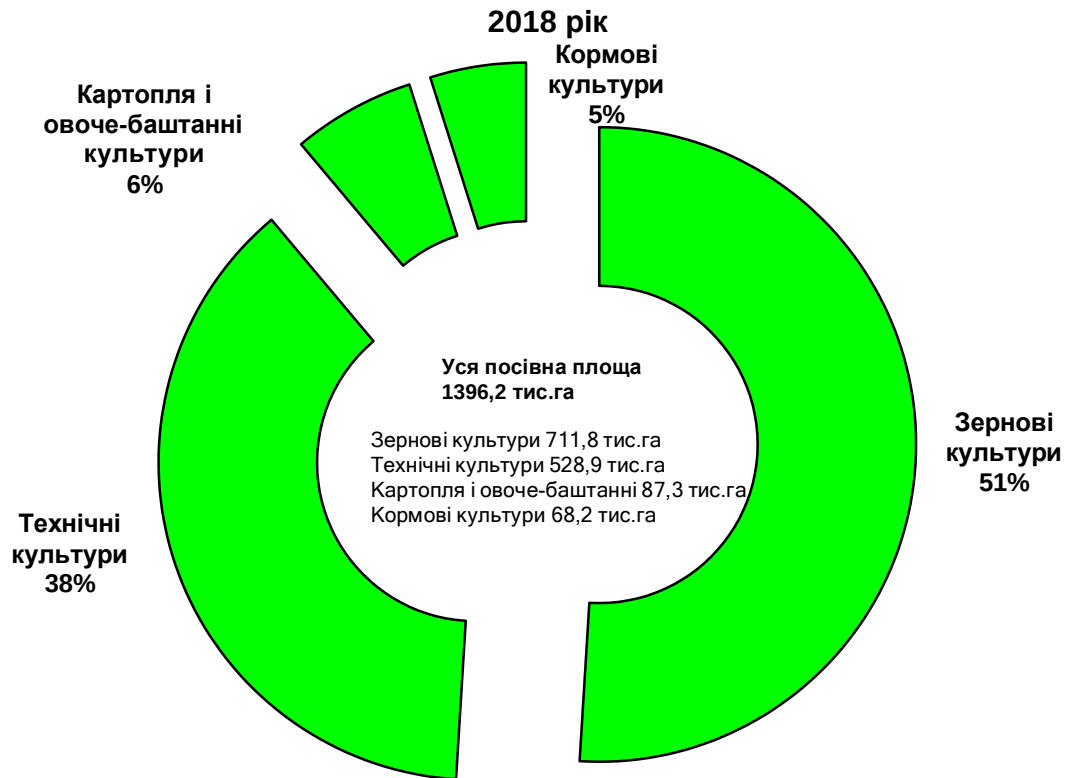
Частка рослинництва у валовому виробництві сільськогосподарської продукції становить 81,6%. Основними культурами, що вирощуються на Херсонщині, є зернові, технічні та овочеві. З 1990 року по 2018 рік посівні площі скоротилися на 181,6 тис.га.

В області майже не вирощуються кормові культури, що опосередковано підтверджує слабкий розвиток тваринництва та містить загрозу для збереження ґрунтів області.

Натомість у Херсонській області суттєво збільшились площі вирощування технічних культур (майже у 4 рази порівняно з 1990 роком). Це пов'язано з тим, що вирощування таких видів культур є більш прибутковим.

Структура посівних площ основних сільськогосподарських культур

Динаміка виробництва основних сільськогосподарських культур

(тис. тонн)

Вид культури	1990 рік	2000 рік	2010 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Зернові та зернобобові культури	2792,4	1166,3	1514,8	2156,2	2621,9	2262,4	2545,4	2267,2
Соняшник	95,6	154,8	360,5	272,3	486,5	613,1	499,2	549,9
Соя	16,0	22,0	259,8	310,1	328	364	348,2	361,9
Картопля	210,2	295,2	249,6	278,7	287,2	279,6	271	296,4
Овочі	423,4	421,5	841,5	1282,3	1251,5	1278,2	1268,9	1317
Баштанні культури	219,4	116,7	382,5	266,1	222,9	225,9	151,6	163,1
Плоди та ягоди	86,5	65,3	58,8	75,2	64,7	57,2	66,2	73,5
Виноград	68,3	26,3	29,3	54	36,9	34	40,8	39

У порівнянні з 1990 роком суттєво збільшилось виробництво сої (майже у 23 рази), соняшнику (майже у 6 разів), овочів (більш ніж у 3 рази), картоплі (на 41%).

Обсяги посівних площ та виробництва соняшнику з кожним роком збільшуються, що виснажує ґрунти і вважається негативним фактором.

Вирощування сільськогосподарськими підприємствами
Херсонської області у 2018 році, тис.тонн

Зернових культур

Соняшнику

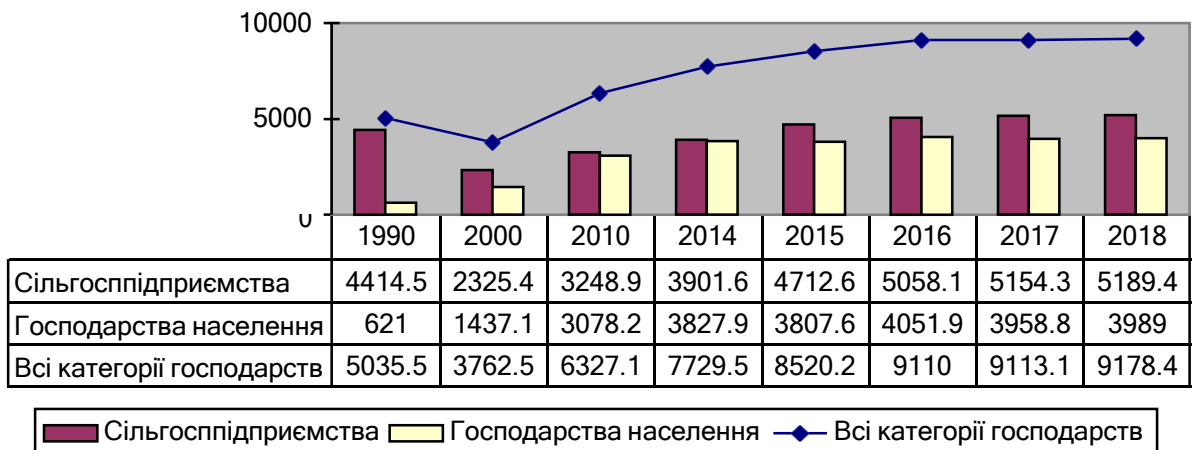
Овочевих культур

У рослинництві частка сільськогосподарських підприємств складає 56,5% від усієї виробленої продукції. Порівнюючи з рівнем 1990 року, вона знизилась на 31,2 відсоткового пункту, разом з тим, порівняно з 2014 роком зросла на 6,7 відсоткового пункту.

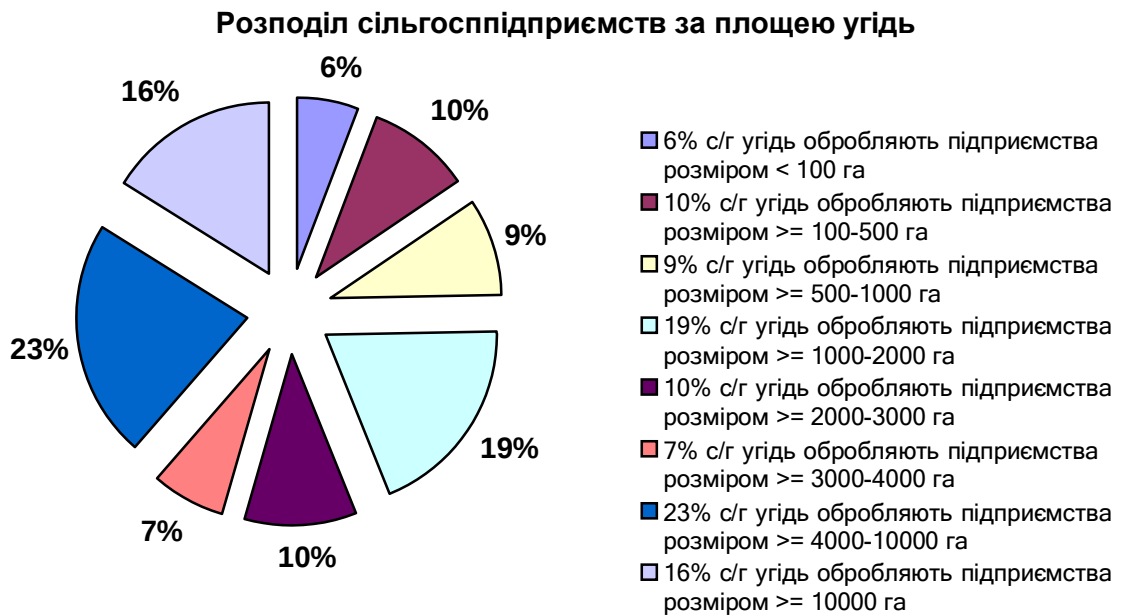
У ринкових умовах сільськогосподарським підприємствам стало не вигідно вирощувати деякі культури, що дало змогу господарствам населення збільшувати свою частку у виробництві відповідних культур.

**Динаміка виробництва валової продукції рослинництва,
млн грн**

Концентрація виробництва

Херсонська область на сьогодні не є винятком серед українських областей, де відбувається стрімка концентрація сільськогосподарських угідь у великих виробників.

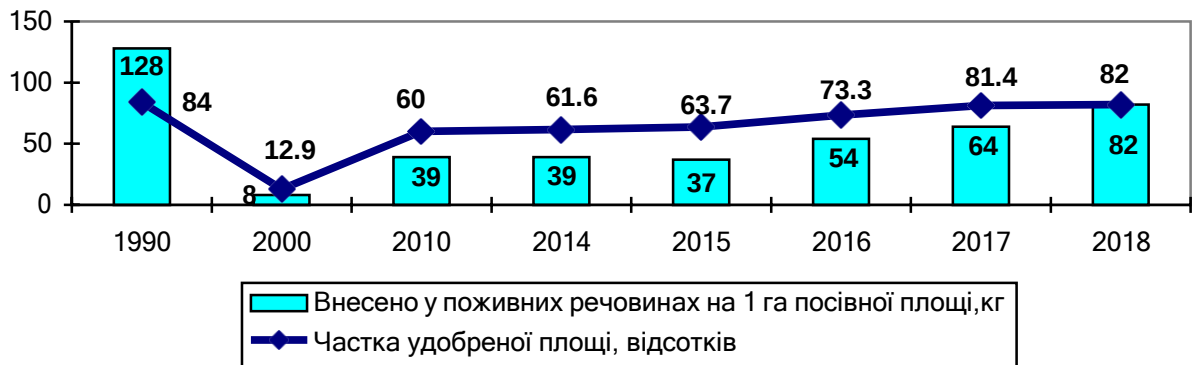
На території області 1028,7 тис. га сільськогосподарських угідь, які використовують 2258 сільськогосподарських підприємств. У загальній площі сільськогосподарських угідь 16% займають сільськогосподарські підприємства з площею угідь понад 10000 га, 30% - від 3000 га до 10000 га, 29% - від 1000 га до 3000 га, 25% - до 1000 га.

Зміна структури сільськогосподарського виробництва та збереження ґрунтів

У сільськогосподарському виробництві почало домінувати передусім зернове виробництво, відбулася значна концентрація земель у великих виробників, що в свою чергу суттєво змінило структуру внесених у ґрунти добрив.

У порівнянні з 1990 роком кількість внесених на 1 га поживних речовин зменшилась на 35%, що є негативним фактором, адже це зменшує врожайність та виснажує ґрунти області. Таке різке зменшення пояснюється високою ціною на мінеральні добрива, які в достатніх обсягах не можуть купувати малі та середні підприємства. Хоча з кожним роком кількість добрив збільшується разом із площею, яка ними удобрюється.

Внесення у ґрунт мінеральних добрив по сільськогосподарських підприємствах

Використання зрошуваних земель

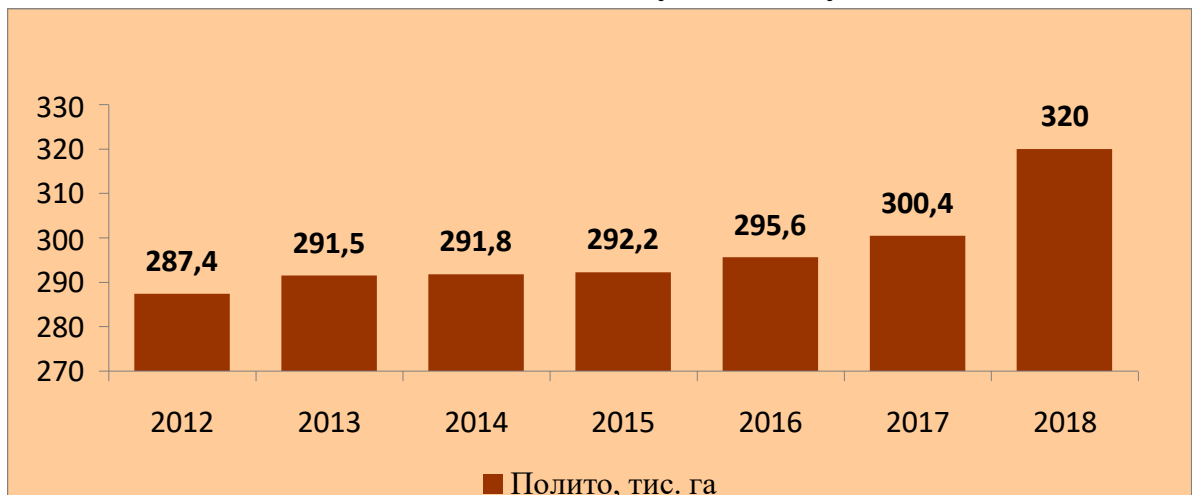
Зрошені землі є гарантом продовольчої безпеки держави, особливо в роки з несприятливими погодними умовами. Зрошення в області – запорука вирощування стабільних урожаїв сільськогосподарських культур, збільшення виробництва продукції, створення розвинутої матеріально-технічної бази сільського господарства, поліпшення матеріальних та побутових умов населення області.

В області налічується 427,1 тис. гектарів зрошуваних земель, або 21,6% від загальної площі сільгоспугідь, у тому числі від державних зрошувальних систем – 384,5 тис. га.

Поливні землі області залишаються страховим фондом стабільного виробництва сільськогосподарської продукції, особливо в посушливі та гостро посушливі роки.

Завдяки проведеним організаційним заходам, залученню коштів інвесторів та сільгосптоваровиробників різних форм власності за останні сім років площі використання зрошення збільшилися з 287,4 тис.га у 2012 році до 320 тис.га у 2018 році.

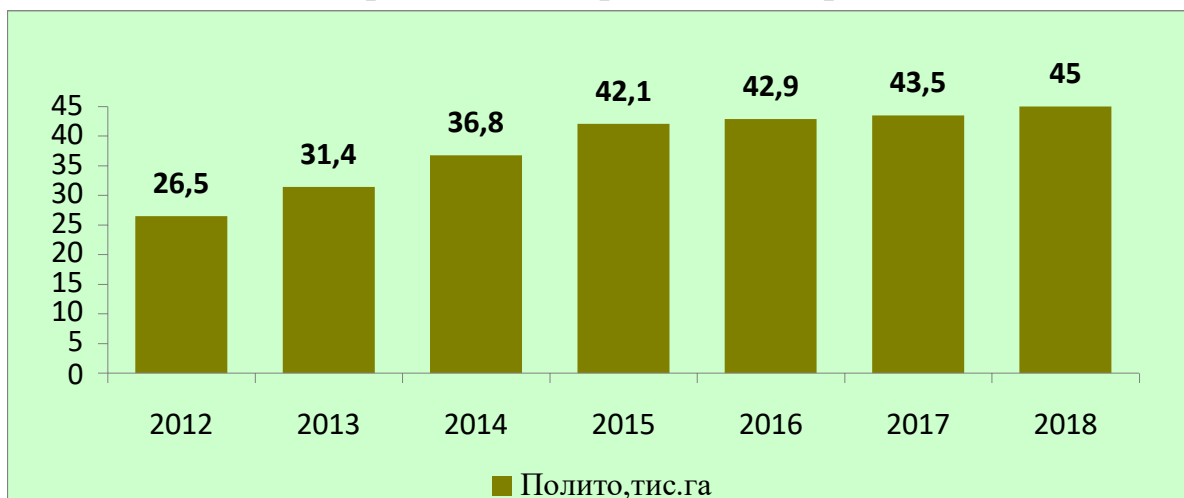
Динаміка поливу сільгоспугідь

Широкого застосування в області набуло впровадження прогресивних ресурсо- та енергозберігаючих технологій поливу, домінуючим з яких є краплинне зрошення. Особливо це актуально в умовах дефіциту водних ресурсів. За своєю суттю краплинне зрошення водозберігаюче і дозволяє зменшити витрати поливної води в 1,5 – 3 рази порівняно з традиційними способами поливу.

На сьогодні на Херсонщині зосереджені найбільші площі під краплинним зрошенням, які за підсумками поливного сезону 2018 року становили 45 тис.га. Для порівняння: у 2012 році було полито за допомогою краплинного зрошення 26,5 тис.га.

Впровадження краплинного зрошення

Проте в області не використовується близько 30% наявного зрошення.

Використання зрошення, всього по області

При цьому державні магістральні та розподільчі канали з насосними станціями зрошення і відкритими водовиділами збережені та знаходяться у технічно справному стані.

У результаті реформування аграрного сектору економіки зрошувані землі були розпайовані. Подрібнення зрошуваних ділянок на сотні окремих власників «знищило» потужного землекористувача, внутрішньогосподарська зрошувальна мережа та дощувальна техніка фактично залишилися без господаря, що призвело до їх руйнування.

Однією з основних проблем на шляху становлення високопродуктивного агропромислового виробництва є незадовільний технічний стан внутрішньогосподарських зрошувальних систем, спричинений недостатністю фінансування їх реконструкції та модернізації.

Виділені протягом 2017 – 2018 років кошти як з державного (76 млн грн), так і з місцевого (20 млн грн) бюджетів дали можливість відновити зрошення на площі 1,9 тис га, виконати реконструкцію насосних станцій зрошення та провести капітальний ремонт гідротехнічних споруд, додатково задіяти у використанні близько 4 тис га зрошуваних земель та забезпечити стабільний водозбір аграріями для поливу близько 10 тис. гектарів.

Тваринництво

У 2018 році частка тваринництва в загальному виробництві валової продукції сільського господарства становила 18,4%, а в 1990 році – 51,3%.

За 28 років значно зросла частка виробництва яєць у загальному виробництві валової продукції тваринництва – із 3,1% до 26,2%.

Найбільші частки виробництва продукції тваринництва у господарствах населення складають м'ясо (у живій вазі) – 77,8% та молоко – 84,1%. Тобто ті галузі, які найменш рентабельні для підприємств, хоча в господарствах населення і не спостерігається різкого зростання виробництва в цих галузях, що свідчить про важкий їх стан та необхідність державного втручання.

Динаміка виробництва основних видів продукції тваринництва у Херсонській області

Вид продукції	1990 рік	2000 рік	2010 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
М'ясо (у ж.в.), тис. тонн	247,2	89,6	67,7	78,3	78,1	67,4	65,3	66,7
Молоко, тис. тонн	799,0	320,1	305,9	302,9	300,1	296,1	293,3	284,4
Яйця, млн шт.	392,8	189,8	437,3	1805,5	1590,6	1029,4	1024,9	1126,5

У порівнянні з 1990 роком спостерігається значне зменшення виробництва м'яса в 3,7 разу, молока – у 2,8 разу. Відбулося вагоме збільшення виробництва яєць у 2,9 разу.

Виходячи з географії виробництва основних видів продукції тваринництва, Білозерський район є лідером по виробництву яєць, Чаплинський і Новотроїцький райони – по виробництву молока, Новотроїцький і Олешківський райони – по виробництву м'яса.

Виробництво основних видів продукції тваринництва всіма категоріями господарств Херсонської області у 2018 році

Виробництво яєць, млн шт.

менше 10 млн шт.(9)
10 – 100 млн шт.(8)
більше 900 млн шт.(1)

Реалізація худоби і птиці (у ж.в.), тонн

Більше 5000
3000 – 5000
2000 – 3000
До 2000

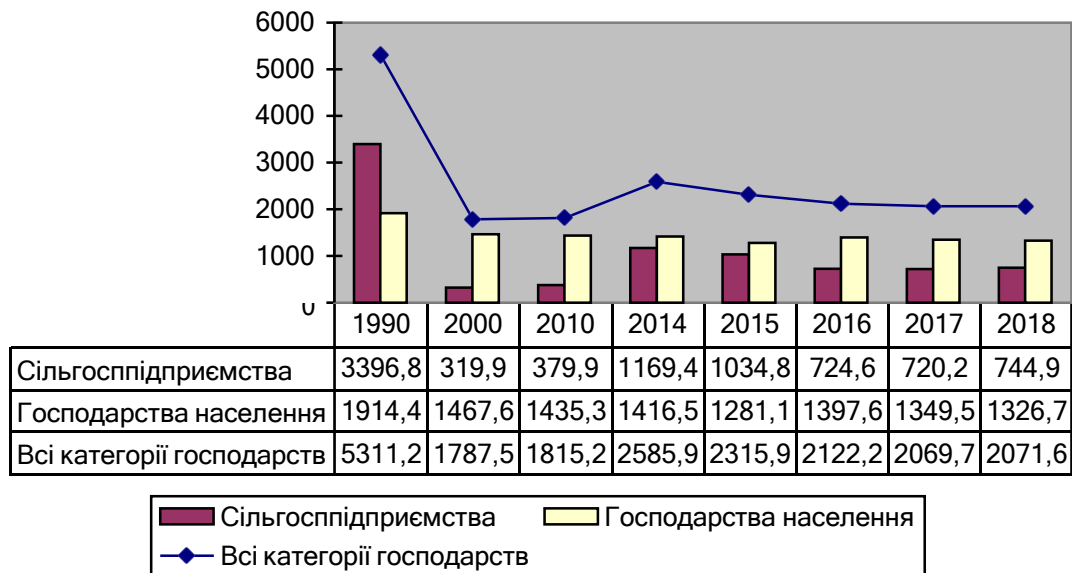
Виробництво молока, тонн

Більше 20000
15000 – 20000
10000 – 15000
До 10000

У структурі валового виробництва продукції тваринництва переважають господарства населення, які за 28 років зменшили виробництво на 31%. Сільськогосподарські ж підприємства скоротили виробництво у 4,6 рази.

**Динаміка виробництва валової продукції тваринництва,
млн грн**

У цілому виробництво валової продукції тваринництва у порівнянні з 2010 роком зросло на 14%, здебільшого за рахунок сільськогосподарських підприємств, які наростили виробництво продукції тваринництва на 96%. Це пояснюється інвестуванням у галузь тваринництва від великих підприємств, що здійснили значні капітальні вкладення у створення птахофабрики та

свинокомплексів, які і зайняли основну частку у валовому виробництві. Також за останні роки великі підприємства збільшили інвестування у молочне скотарство.

Це дозволило забезпечити реалізацію інвестиційних проектів з будівництва: птахокомплексу ПАТ «Чорнобайвське» у с. Східне Білозерського району, молочно-товарних комплексів ТОВ «Торговий дом «Долинское» і ПП БФ «Таврія» Чаплинського району, ПП АФ «Промінь» Генічеського району, ТОВ «Світанок» Новотроїцького району, свинокомплексів ТОВ «Зоотехнологія», ТОВ «Фрідом Фарм Бекон», ТОВ «АПФ Воронцовське» та інші.

Висновки:

1. Сільське господарство належать до провідних секторів економіки області, що має значний вплив на рівень та якість життя населення, стабільну роботу галузей, що споживають сільськогосподарську продукцію, формування експортного потенціалу.

2. Херсонщина зі своїми сприятливими кліматичними умовами та інвестиційним потенціалом має ресурси і може нарощувати сільськогосподарське виробництво для стрімкого збільшення обсягу виробництва, забезпечуючи тим самим зростаючу власну потребу у сільськогосподарській продукції, а також потребу інших регіонів.

3. У сільськогосподарському виробництві Херсонської області питома вага сільськогосподарських підприємств і господарств населення майже однакова.

4. Серед виробників домінують великі сільськогосподарські підприємства, концентрація земель у таких виробників є досить значною, що створює додатковий тиск на ринок зайнятості в сільських територіях.

5. Розширення зв'язків між адміністративними центрами районів і сільськими населеними пунктами, включаючи забезпечення транспортної доступності, розвитку сільської місцевості, а також вжиття заходів, що сприятимуть розвитку людського капіталу, упровадження новітніх технологій, покращення навколишнього природного середовища, сприятиме привабливості територій для інвестицій та активізації економічної діяльності на всій території області.

6. Зрошення в області дає можливість використовувати сприятливі умови для вирощування стабільних урожаїв сільськогосподарських культур, збільшити виробництво продукції, створити розвинуту матеріальну-технічну базу сільського господарства, поліпшити матеріальні та побутові умови населення області. Основними пріоритетними завданнями на найближчу перспективу мають стати:

- забезпечення збільшення використання зрошуваних земель від державних зрошувальних систем для гарантованого отримання врожаїв сільгоспкультур;

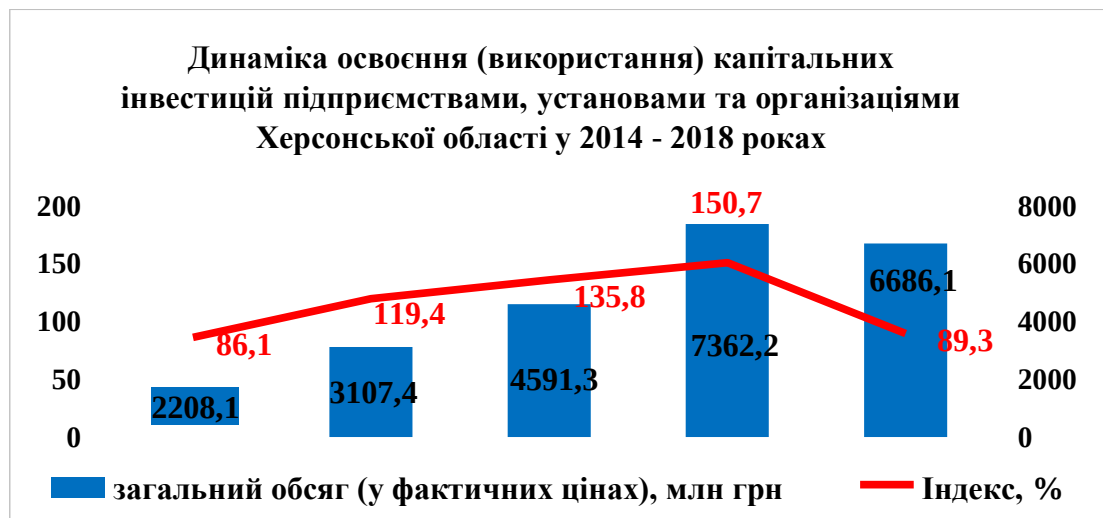
- відновлення функціонування внутрішньогосподарських зрошувальних систем шляхом проведення реконструкції і модернізації їх інженерної інфраструктури. Будівництво нових внутрішньогосподарських зрошувальних систем.

Оптимальним варіантом виконання поставлених завдань є системна реалізація державної політики щодо сталого інноваційно-інвестиційного відновлення та розвитку зрошуваного землеробства із залученням ресурсів регіону та приватного бізнесу.

5.4. Інвестиційна діяльність

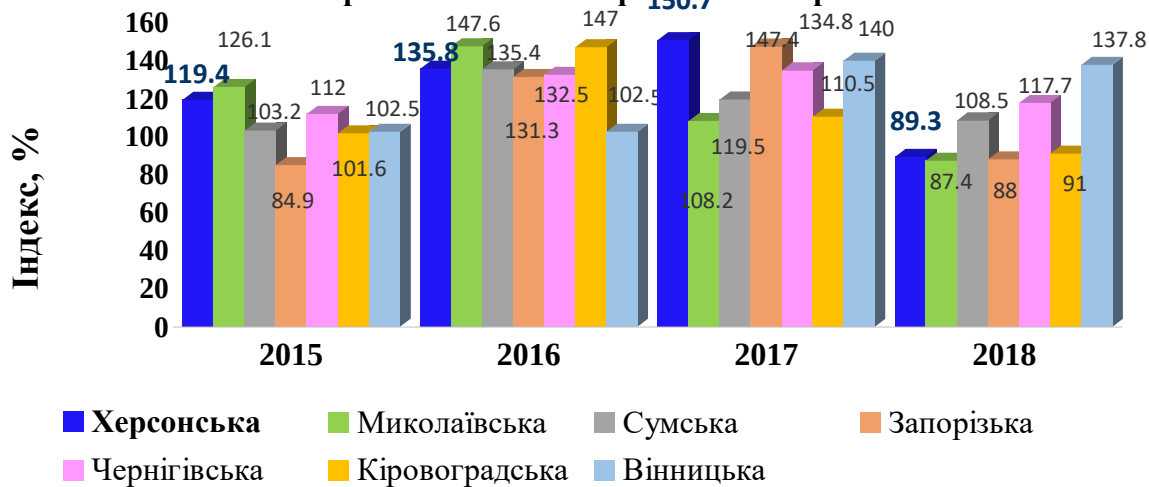
Капітальні інвестиції

Упродовж 2015 – 2017 років спостерігалася позитивна динаміка в частині освоєння капітальних інвестицій підприємствами, установами та організаціями області за рахунок усіх джерел фінансування (варіація значень індексу капітальних інвестицій у відсотках до відповідного показника попереднього року коливалася від 119,4% у 2015 році до 150,7% у 2017 році). У 2018 році відбулося скорочення обсягу капітальних інвестицій на 10,7%.

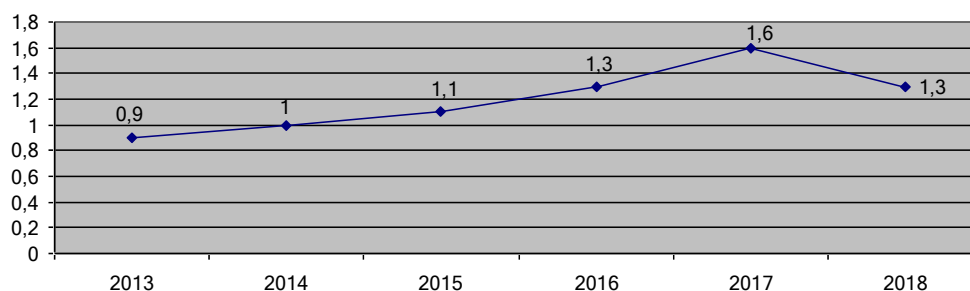
За підсумками 2017 року за індексом капітальних інвестицій (150,7% до відповідного показника 2016 року) Херсонська область посіла перше місце в рейтингу регіонів України.

Динаміка індексу капітальних інвестицій Херсонської області за 2015 - 2018 роки (у відсотках до попереднього року) в порівнянні з іншими регіонами України

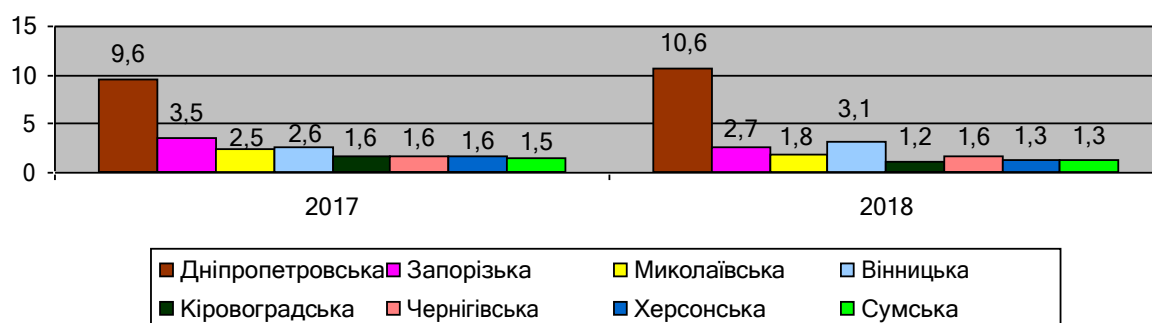

Залежно від обсягів освоєних капітальних інвестицій змінювалася частка Херсонської області в загальнодержавних обсягах – від 0,9% у 2013 році до 1,6% у 2017 році.

Частка обсягів капітальних інвестицій області в загальнодержавних обсягах, %

Частка обсягів капітальних інвестицій в загальнодержавних обсягах у сусідніх областях і регіонах, що відносяться до однієї типології, %

Обсяг капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу населення до середнього показника по Україні варіював від 46,4% у 2015 році до 67,7% у 2017 році.

Обсяг капітальних інвестицій у розрахунку на 1 особу населення

Область	2017 рік		2018 рік	
	Обсяг капітальних інвестицій у розрахунку на 1 особу населення, грн	До середнього обсягу по Україні, %	Обсяг капітальних інвестицій у розрахунку на 1 особу населення, грн	До середнього обсягу по Україні, %
Україна	9375,6		11941,3	
Вінницька	6746,5	72,0	10206,1	85,5
Дніпропетровська	12345,0	131,7	17016,0	142,5
Запорізька	8480,9	90,5	8136,9	68,1
Кіровоградська	6691,0	71,4	6373,3	53,4
Миколаївська	8644,1	92,2	7885,4	66
Сумська	5468,1	58,3	6144,1	51,5
Херсонська	6347,0	67,7	6087,9	51
Чернігівська	6426,9	68,5	7732,6	64,8

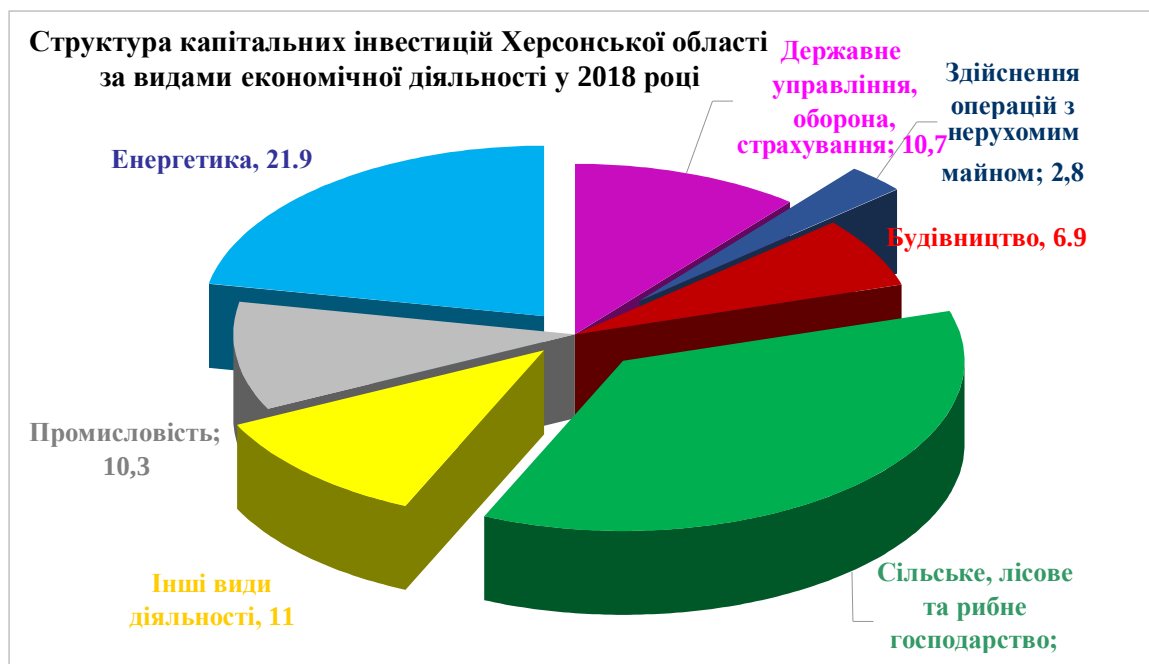
У структурі капітальних інвестицій за джерелами фінансування вагома частка припадає на власні кошти підприємств, установ та організацій різних форм власності, яка варіювала з 65,2% у 2014 році до 73,3% у 2016 році (у 2018 році – 59,3%).

Іншими вагомими джерелами капітальних інвестицій залишаються кредити банківських установ та інші позики, загальна частка яких у загальному обсязі зросла з 12,6% у 2014 році до 26,7% у 2017 році, а також кошти місцевих бюджетів, питома вага яких суттєво збільшилася у 2018 році до 11,4% проти 7% у 2014 році.

За видами економічної діяльності капітальні інвестиції найактивніше спрямовувалися у розвиток таких галузей: сільське, лісове та рибне господарство (2 432,1 млн грн, або 36,4% від загального обсягу капітальних інвестицій в області за 2018 рік), промисловість (2 151,3 млн грн, або 32,2%), державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування (716,4 млн грн, або 10,7%), будівництво (461,9 млн грн, або 6,9%), здійснення операцій з нерухомим майном (187,5 млн грн, або 2,8%), інші види економічної діяльності (737,0 млн грн, або 11%).

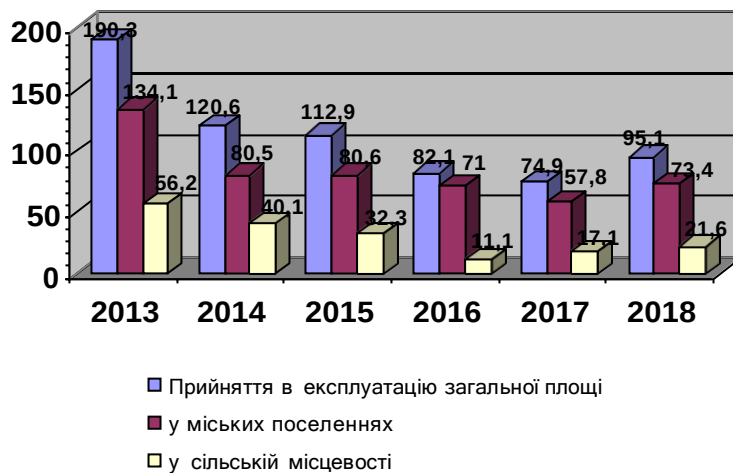
При цьому спостерігалася тенденція до зменшення загальної частки капітальних інвестицій, внесених у розвиток галузей соціальної інфраструктури – освіти, охорони здоров'я, мистецтва, професійної наукової та технічної діяльності.

Географічний розподіл капітальних інвестицій у Херсонській області свідчить про їх значну територіальну диспропорцію. Так, у 2017 році найбільші обсяги капітальних інвестицій було освоєно підприємствами й організаціями Скадовського (1473,4 млн грн, або 20% до загальнообласного показника), Великоолександрівського (385,2 млн грн, або 5,2%), Чаплинського (364 млн грн, або 4,9%), Генічеського (323,6 млн грн, або 4,4%), Каховського (351,2 млн грн, або 4,8%) районів, тоді як найменші їх обсяги в Нововоронцовському (61,7 млн грн, або 0,8%), Верхньорогачицькому (70,5 млн грн, або 1%) та Іванівському (74,1 млн грн, або 1%) районах. Серед міст обласного значення максимальне значення показника відмічено в м. Херсоні (2169,6 млн грн, або 29,5%), мінімальне – в м. Гола Пристань (92 млн грн, або 1,2%).

Основним напрямом вкладення коштів населення (4% у загальній структурі капітальних інвестицій) є **житлове будівництво**.

Загальна площа прийнятих в експлуатацію житлових будинків за 2013 – 2018 роки

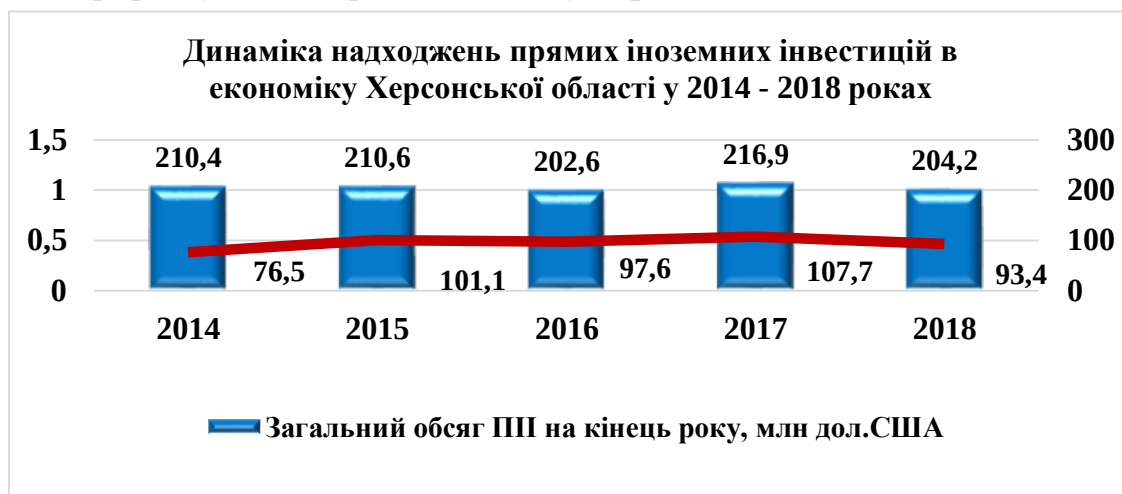

У сфері будівництва житла, після спадної динаміки 2014 - 2017 років, у 2018 році відмічено нарощування обсягу введення в експлуатацію загальної площі житла на 27% до попереднього року. Однак, до показника 2013 року він становить лише 50%.

Прямі іноземні інвестиції

Протягом 2014 – 2018 років у сфері залучення прямих іноземних інвестицій в економіку Херсонської області спостерігалася тенденція до уповільнення темпів приросту іноземного капіталу, розміщеного нерезидентами-інвесторами у регіоні, що обумовлено політичними факторами в країні та зниженням ділової активності іноземних бізнес-кіл на фондовому й інвестиційному ринках України.

Разом з тим, найбільший приріст прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) за вказаний період зафіксовано на території області станом на 31 грудня 2017 року – на 15,5 млн дол.США, або на 7,7%, по відношенню до відповідного показника на початок 2017 року (7 місце в Україні за темпом приросту акціонерного капіталу нерезидентів).

За географією надходжень структура прямих іноземних інвестицій в області впродовж останніх п'яти років суттєво не змінилася. Так, лідерами серед 40 країн-інвесторів, на які припадає понад 80% внесеного іноземного капіталу станом на 31 грудня 2018 року, залишаються держави: Республіка Кіпр (122,0 млн дол.США, або 59,8% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій в області), Беліз (22,0 млн дол.США, або 10,8%), Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії (10,0 млн дол.США, або 4,9%), Республіка Туреччина (5,4 млн дол.США, або 2,6%), Сполучені Штати Америки (3,0 млн дол.США, або 1,5%), Російська Федерація (2,9 млн дол.США, або 1,4%), Панама (2,4 млн дол.США, або 1,2%) та Федеративна Республіка Німеччина (2,0 млн дол.США, або 1,0%).

Домінуючою сферою економічної діяльності за обсягами залучених іноземних інвестицій стабільно залишається промислове виробництво, у якому станом на 31 грудня 2018 року було зосереджено 149,1 млн дол.США, або 73% від загального обсягу інвестицій в області, зокрема переробна промисловість – 127,5 млн дол.США, або 62,4%, виробництво і постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 21,6 млн дол.США, або 10,6%.

При цьому з точки зору іноземних суб'єктів господарювання серед інших перспективних напрямів для здійснення інвестування в регіоні протягом останніх п'яти років визначено наступні економічні сфери:

- здійснення операцій з нерухомим майном – 17,5 млн дол.США, або 8,6% від загального обсягу внесених прямих іноземних інвестицій на кінець 2018 року;

- транспортна діяльність, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 13,4 млн дол.США, або 6,6%;

- сільське, лісове та рибне господарство – 8,5 млн дол.США, або 4,1%;

- будівництво – 5,9 млн дол.США, або 2,9%;

- оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 5,1 млн дол.США, або 2,5%;

- тимчасове розміщення та організація харчування – 2,7 млн дол.США, або 1,3%;

- інші види економічної діяльності – 2,2 млн дол.США, або 1,1%.

За адміністративно-територіальним розрізом лідерська позиція за обсягами залучених прямих іноземних інвестицій незмінно залишається за містом обласного значення Каховка – 35% у сумарному обсязі іноземного капіталу в регіоні на кінець 2018 року. Майже на рівні утримували власні позиції за відповідним показником міста обласного значення Херсон (32,4%) і Нова Каховка (3,7%), а також Олешківський та Скадовський райони (12,7% та 10,7% відповідно).

Відносну стабільність демонстрували Білозерський (3%) та Каланчацький (8%) райони. Однак починаючи з 2017 року, частка наявного іноземного капіталу на зазначених територіях скоротилася до 1,4% та 0,2% відповідно.

Разом з тим, не зафіксовано наявності юридичних осіб – підприємств з іноземними інвестиціями, зареєстрованих на територіях міста обласного значення Гола Пристань та Верхньорогачицького й Іванівського районів.

На даний час найбільш вагомими об'єктами здійснення іноземних інвестицій в області у розвиток її економічної сфери діяльності є такі підприємства: ПрАТ «Чумак» (м. Каховка), ТОВ «Дунапак Таврія» (Олешківський район), ТОВ «Віндкрафт Україна» (Скадовський район), ТОВ «Данон Дніпро» (м. Херсон), ПрАТ «Херсонський комбінат хлібопродуктів» (м. Херсон), ПрАТ «Херсонський нафтопереробний завод» (м. Херсон), ТОВ «Аграрна промислова компанія «Дом-агро» (м. Каховка), ТОВ «Механічний завод» (м. Херсон).

Висновки:

1. При високих темпах нарощування обсягів капітальних інвестицій в області їх частка в загальнодержавних обсягах залишається незначною і не перевищує 1,6%.

2. Освоєння капітальних інвестицій в регіоні значною мірою відбувається за рахунок власних коштів підприємств, установ і організацій, при цьому спостерігається збільшення частки кредитів банків та інших позик – майже до третини загального обсягу.

3. Пріоритетними галузями спрямування капітальних інвестицій в області залишаються сільське господарство та переробна промисловість.

4. Понад 60% капітальних інвестицій припадає на міста Херсон, Каховка та Нова Каховка.

5. Спостерігається зниження ділової активності інвесторів-нерезидентів, що обумовлено безпосередньою близькістю адміністративного кордону з тимчасово окупованою територією Автономної Республіки Крим та складною зовнішньоекономічною ситуацією в регіоні, спровокованою військовою агресією Російської Федерації.

Водночас зберігається заінтересованість іноземних інвесторів у реалізації масштабних інвестиційних проектів з широким синергічним ефектом та високою імовірністю повернення внесеного капіталу (альтернативна енергетика).

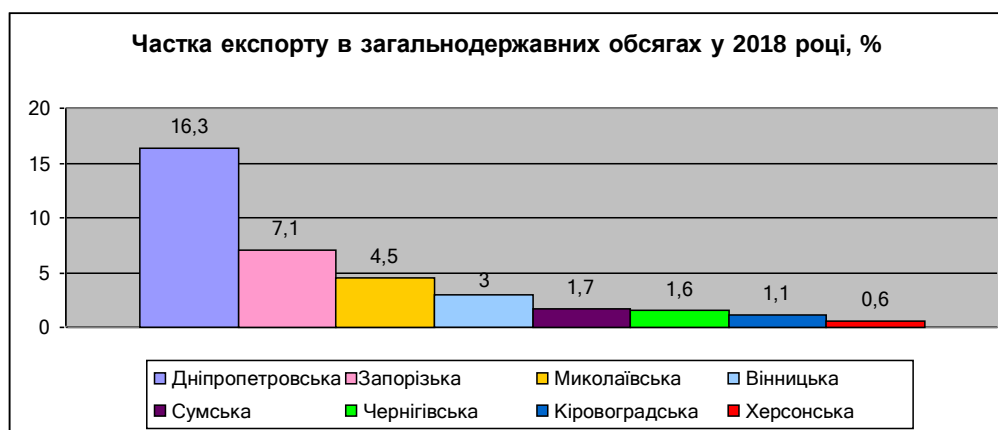
6. Пріоритетними економічними секторами для надходження іноземних інвестицій в області залишаються переробна промисловість, виробництво і постачання електроенергії, здійснення операцій з нерухомим майном, сільське господарство.

7. Відсутність надходження іноземного акціонерного капіталу в розвиток економічної сфери міста Гола Пристань та Верхньорогачицького й Іванівського районів обумовлена недостатньо розвиненими інвестиційними ринками на вказаних територіях та відсутністю адекватних засобів для їх промоції.

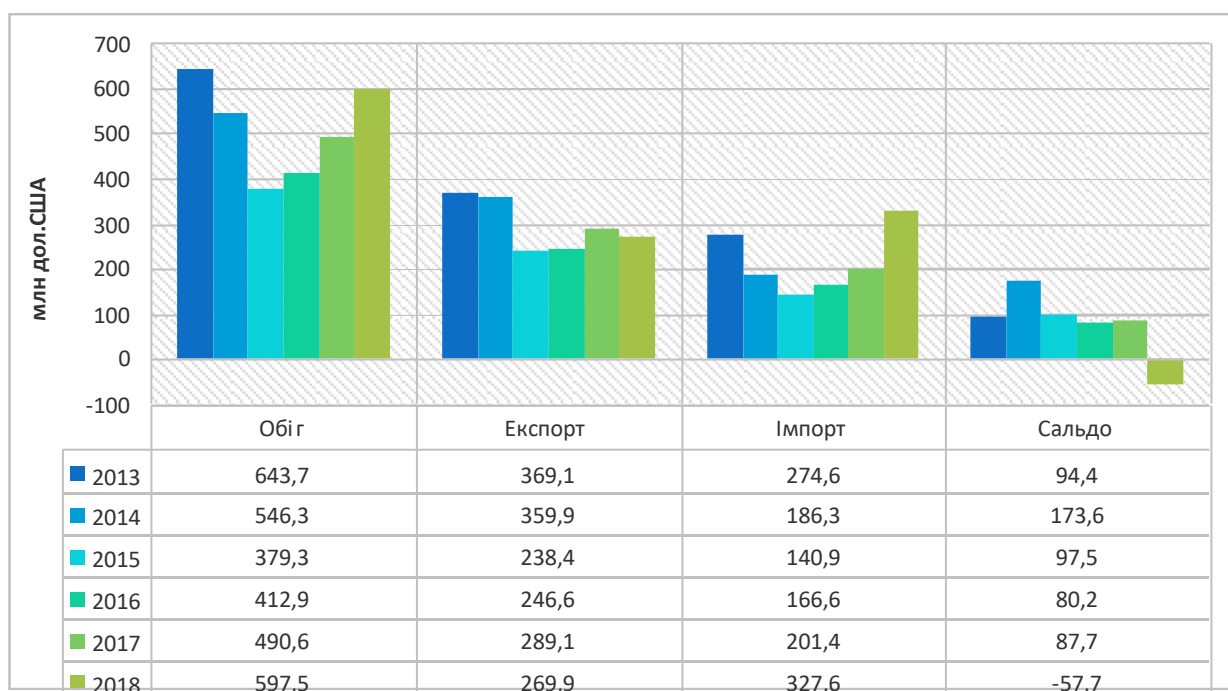
5.5. Зовнішньоекономічна діяльність

Зовнішньоторговельна діяльність Херсонської області має яскраво виражену експортоорієнтовну специфіку. Протягом 2013 – 2017 років середній коефіцієнт покриття експортом імпорту складав 1,55. У 2018 році вперше за всі роки відмічено від'ємне сальдо зовнішньоторговельної діяльності, що пов'язано з активізацією інвестиційної діяльності в галузі альтернативної енергетики та ввезенням в область відповідного високовартісного обладнання.

Частка Херсонської області в загальному обсязі експорту товарів держави незначна і складає 0,6 - 0,7%. Це найменше значення показника серед сусідніх областей та регіонів, що належать до однієї типології.

**Динаміка зовнішньої торгівлі товарами області
за 2013 – 2018 роки**

Суб'єкти господарювання області здійснюють зовнішньоекономічну діяльність з партнерами близько із 120 країн світу щороку. Основну частину експорту області складає експорт до країн ЄС (у середньому за 2013 – 2018 роки – 32,2%).

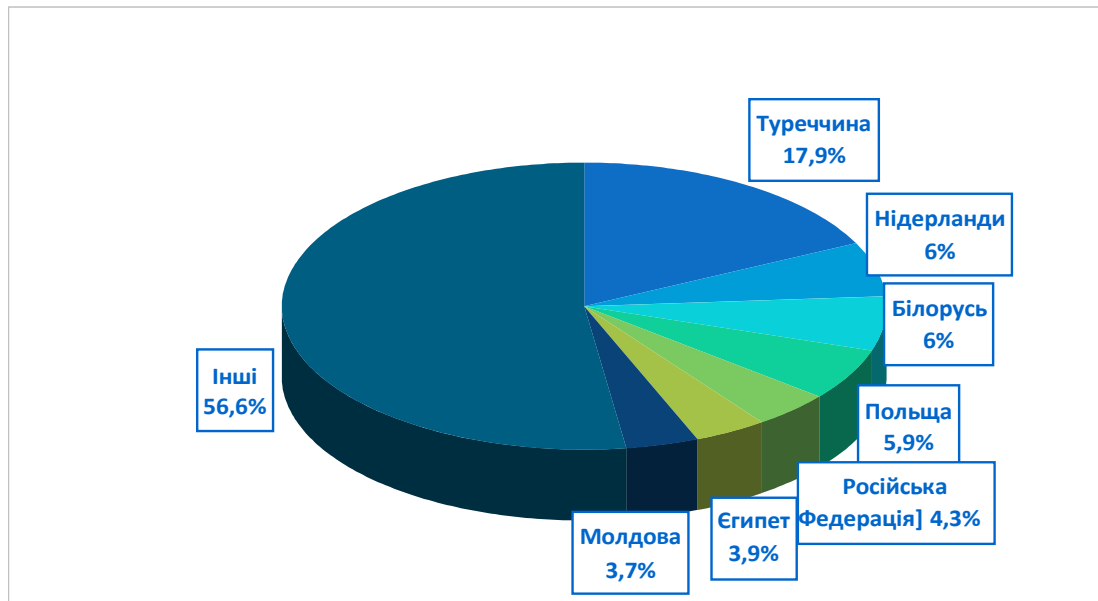
Серед основних партнерів в експорті товарів області за динамікою останніх років можна виокремити Туреччину (14,4% від загального обсягу експорту за 6 років), Російську Федерацію – 12,5%, Нідерланди – 8,6%, Білорусь – 4,1%, Японію – 3,2%.

В області, як і в Україні у цілому, змінилася географічна структура зовнішньої торгівлі: більша частина товарних потоків переорієнтувалася з російського ринку на європейський, азіатський, американський та африканський.

У 2018 році найбільше експортувалися товари до Туреччини (17,9% до загального обсягу експорту), Нідерландів (6%), Білорусі (6%), Польщі (5,9%), Російської Федерації (4,3%).

Експорт товарів до країн Європейського Союзу становив 97,3 млн дол. США, або 36,1% від загального обсягу експорту, та збільшився порівняно з відповідним періодом минулого року на 7,7%.

Географічна структура експорту товарів у 2018 році

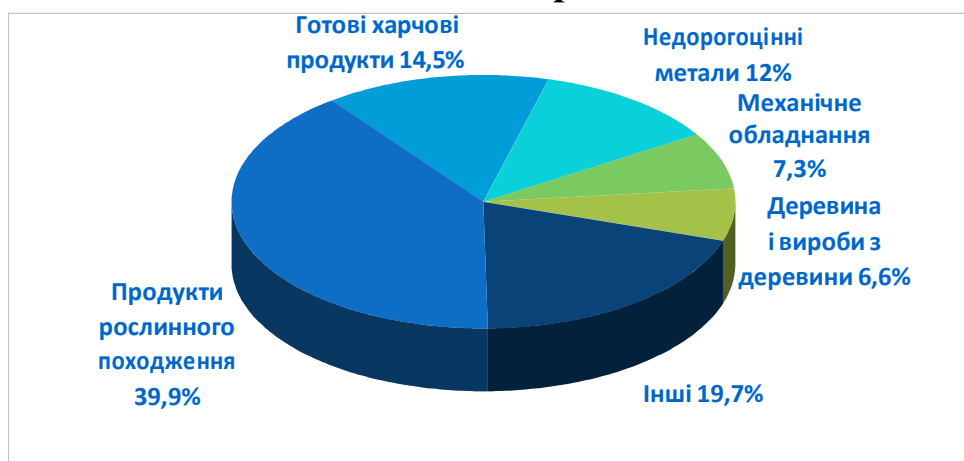
Серед країн-партнерів, до яких експортувалися товари, також слід виділити Італію (2,5% від загального експорту області, Словаччину (2,4%), Ізраїль (2,4%), США (2,3%), Німеччину (2,2%), Мальту (2,1%), Японію (2,0%), Ліван (1,9%), Азербайджан (1,7%), Маршалові Острови (1,6%), Велику Британію (1,5%). Частка інших країн у загальному обсязі експорту складала менше 1,5%.

Основні експортери області – ТОВ «Смарт-Меритайм Груп», ФГ «Інтегровані агросистеми», ТОВ «Укрфорвард», ТОВ «Механічний завод», ПП «Поліекспо», ПП «Гранулан», ТОВ Фірма «Алеф, ЛТД», ПАТ «Чумак».

Основу товарної структури експорту традиційно складають:

- продукти рослинного походження (35,5% у середньому за 2013 – 2018 років), у тому числі зернові культури – 17,71%;
- готові харчові продукти – 15,2%;
- недорогоцінні метали та вироби з них – 13,1%;
- машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 9,0%.

Товарна структура експорту зовнішньої торгівлі товарами у 2018 році

Протягом останніх років провідними імпортерами області стали Китай (15,8%) та Туреччина (12,8%). Також традиційно здійснюються поставки товарних груп із США (у середньому 6,8% за останні 6 років).

У 2018 році імпортувались товари до області переважно з Китаю – 30,4%, Данії – 15,7%, Туреччини – 9,9%, США – 4,9%.

Географічна структура імпорту товарів у 2018 році

У товарній структурі імпорту області переважають поставки машин, обладнання та механізмів, а також електротехнічного обладнання – 31,8% (у середньому за 2013 – 2018 роки). Інша частка припадає на:

- полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 14,0%;
- продукцію хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 11,5%.

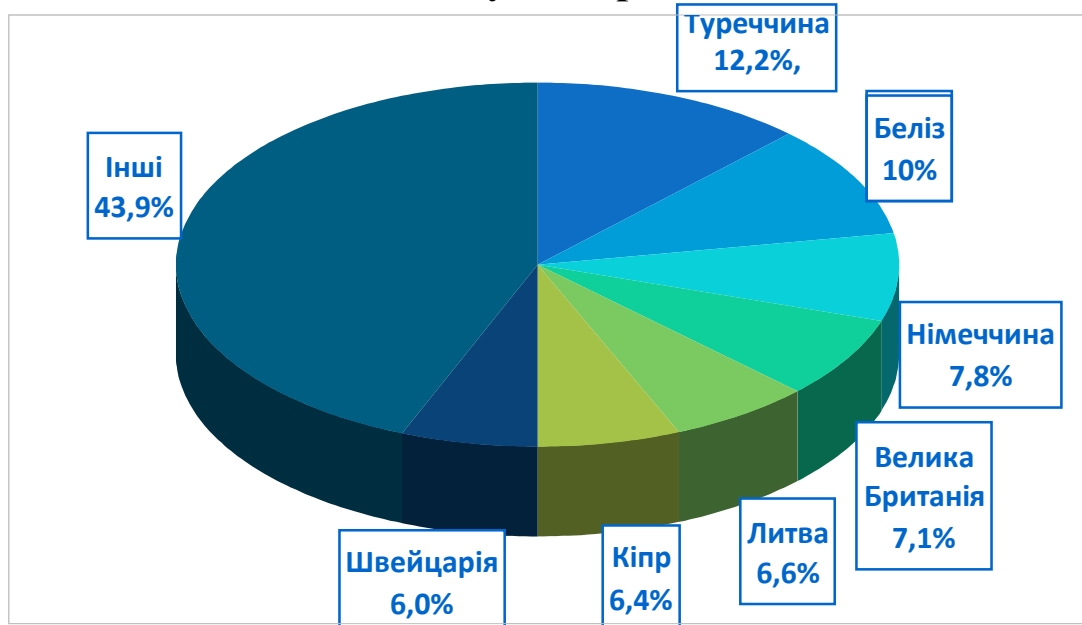
У зовнішній торгівлі послугами області значно переважає експорт. Графік відображає суттєві коливання у динаміці експорту послуг у період з 2013 по 2018 роки.

Основними партнерами області по експорту послуг є Велика Британія (середній показник за 2013 – 2018 роки – 10,8% від загального обсягу експорту), Туреччина – 10,4%, Беліз – 9,6%, Швейцарія – 7,1%, Панама – 6,2%, Російська Федерація – 6,1% та Німеччина – 6,0%.

Головними партнерами по імпорту послуг протягом 2013 – 2018 років були Франція, Естонія, Австрія та Велика Британія.

У 2018 році зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами з 90 країн світу. Найбільші обсяги експорту послуг припадали на Туреччину (12,2%), Беліз (10%), Німеччину (7,8%), Велику Британію (7,1%), Литву (6,6%), Кіпр (6,4%), Швейцарію (6,0%).

Основні партнери по експорту послуг Херсонської області у 2018 році

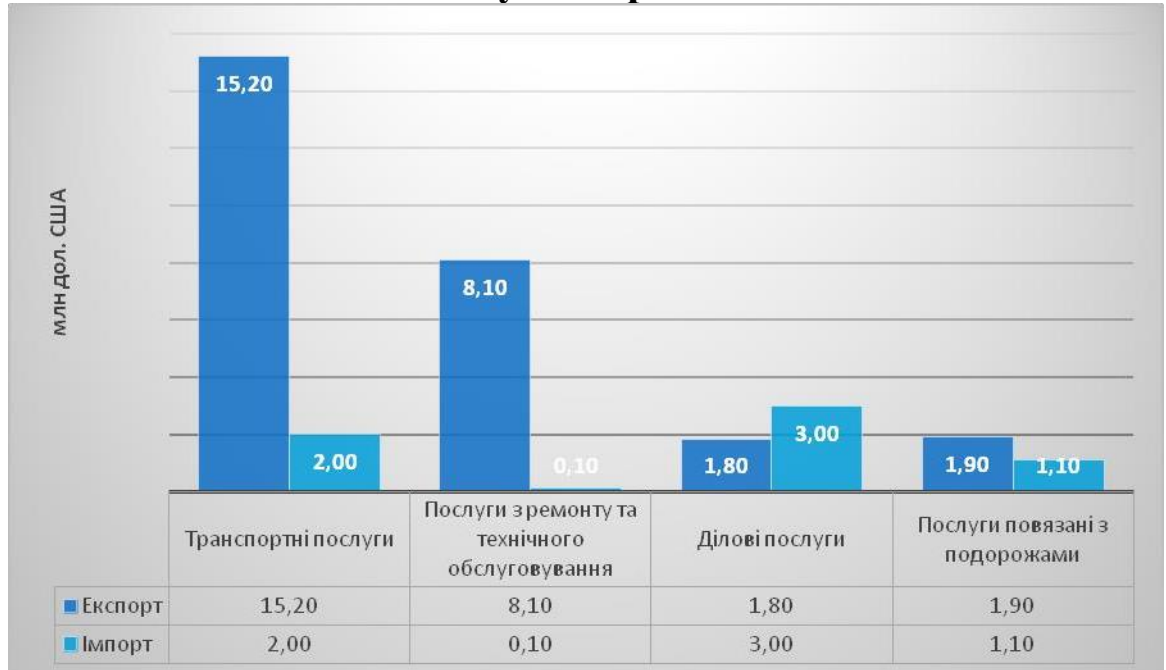

У структурі зовнішньоторговельного обігу послугами області переважають:

- транспортні послуги, зокрема морського транспорту;

- послуги з ремонту та технічного обслуговування;
- ділові послуги, в тому професійні та консалтингові послуги;
- послуги, пов'язані з подорожами.

Експорт–імпорт основних послуг в області у 2018 році

Висновки:

1. Зовнішня торгівля Херсонської області є експортоорієнтованою. Основну частину експорту області у 2018 році складав експорт до країн Європейського Союзу – 36,1%, до країн СНД – 18,0%.
2. Серед районів та міст області основними експортерами є міста Херсон, Каховка, Нова Каховка, а також Скадовський та Олешківський райони.
3. Основу товарної структури експорту регіону складають продукти рослинного походження, у тому числі насіння і плоди олійних рослин та зернові культури; машини, обладнання та механізми; недорогоцінні метали та вироби з них; готові харчові продукти; живі тварини, продукти тваринного походження.

5.6. Мале та середнє підприємництво

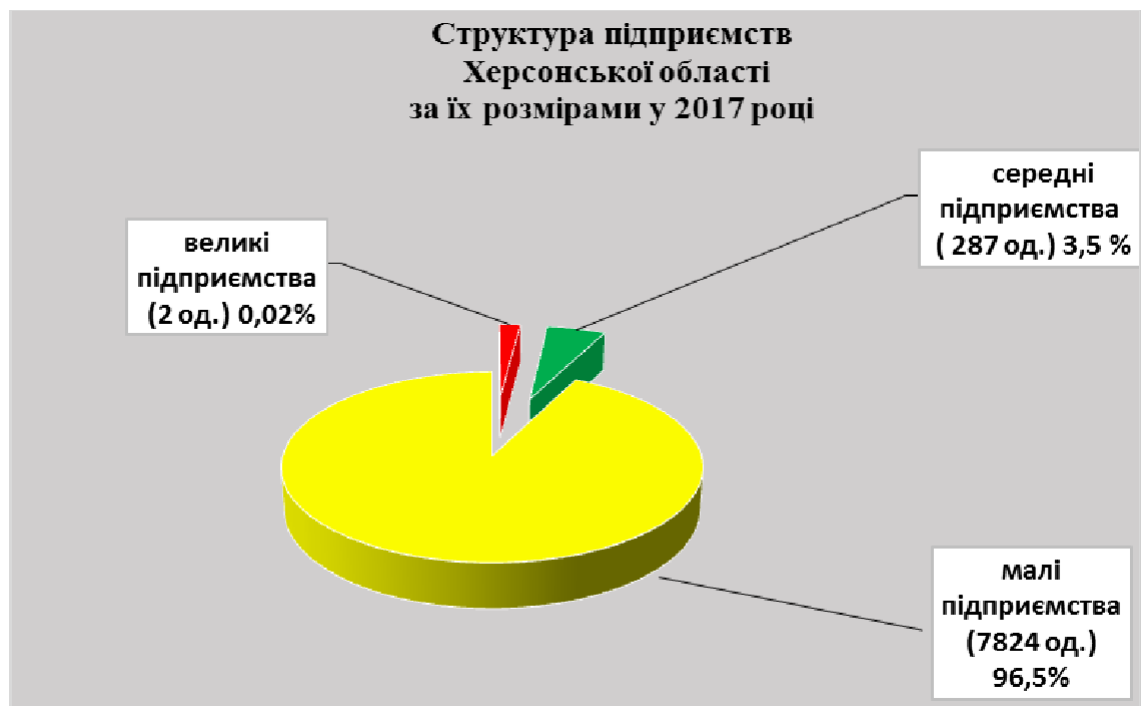
Мале і середнє підприємництво займає ключове місце у структурі регіональної економіки.

Негативний вплив на стан підприємництва в Херсонській області має анексія Автономної Республіки Крим, наслідком якої стало припинення традиційних господарських зв'язків та зміна традиційних транспортно-логістичних каналів торговельного обміну. Ця проблема в області набула значно більшого масштабу у порівнянні з іншими регіонами України. Незважаючи на цей фактор, протягом останніх років частка малих підприємств у загальній кількості підприємств області залишається майже незмінною:

2013 рік – 96,3%, 2014 рік – 96,5%, 2015 рік – 96,6%, 2016 рік – 96,0%, 2017 рік – 96,5%.

У 2017 році функціонували 8105 малих та середніх підприємств (2,4% від загальної кількості підприємств по Україні), що на 13%, або на 936 одиниць, більше ніж в 2016 році, з них малих підприємств – 7824 (+13,7%, або +942 одиниці), де було зайнято 36823 особи (44% до загальної кількості зайнятих працівників).

Станом на 01 квітня 2019 року на обліку Головного управління Державної фіскальної служби України у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі перебували 66789 суб'єктів малого та середнього підприємництва (у тому числі 43341 фізична особа, 23448 юридичних осіб), що на 798 осіб, або на 1,2%, більше ніж на початок 2018 року (65991 особа).

Надходження до бюджетів усіх рівнів від діяльності малого і середнього підприємництва за 2018 рік склали 6408,9 млн грн, у тому числі до місцевих бюджетів – 3541,9 млн грн, що на 41,8% і на 60% більше у порівнянні з відповідним періодом попереднього року (4520,3 млн грн та 2214,3 млн грн).

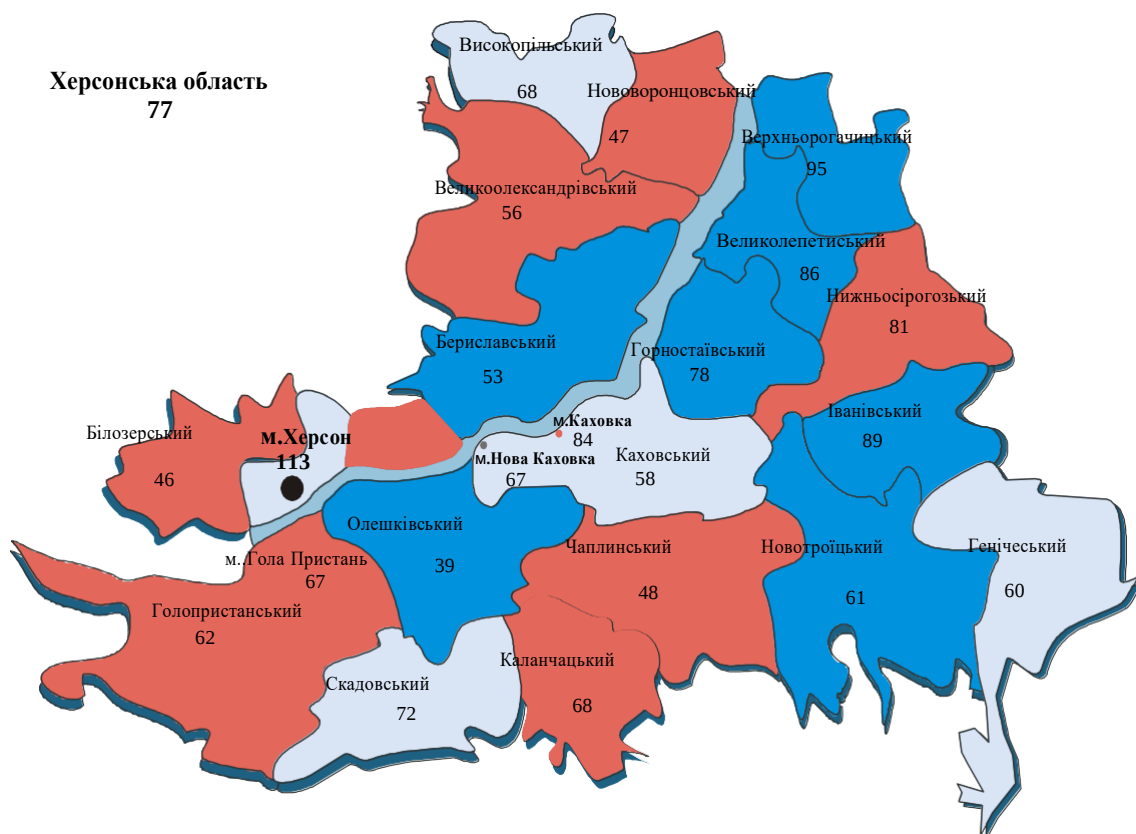
У 2017 році кількість малих і середніх підприємств на 10 тис. осіб наявного населення Херсонської області становила 77 одиниць (по Україні – 80 підприємств). У порівнянні з 2016 роком цей показник збільшився на 13%.

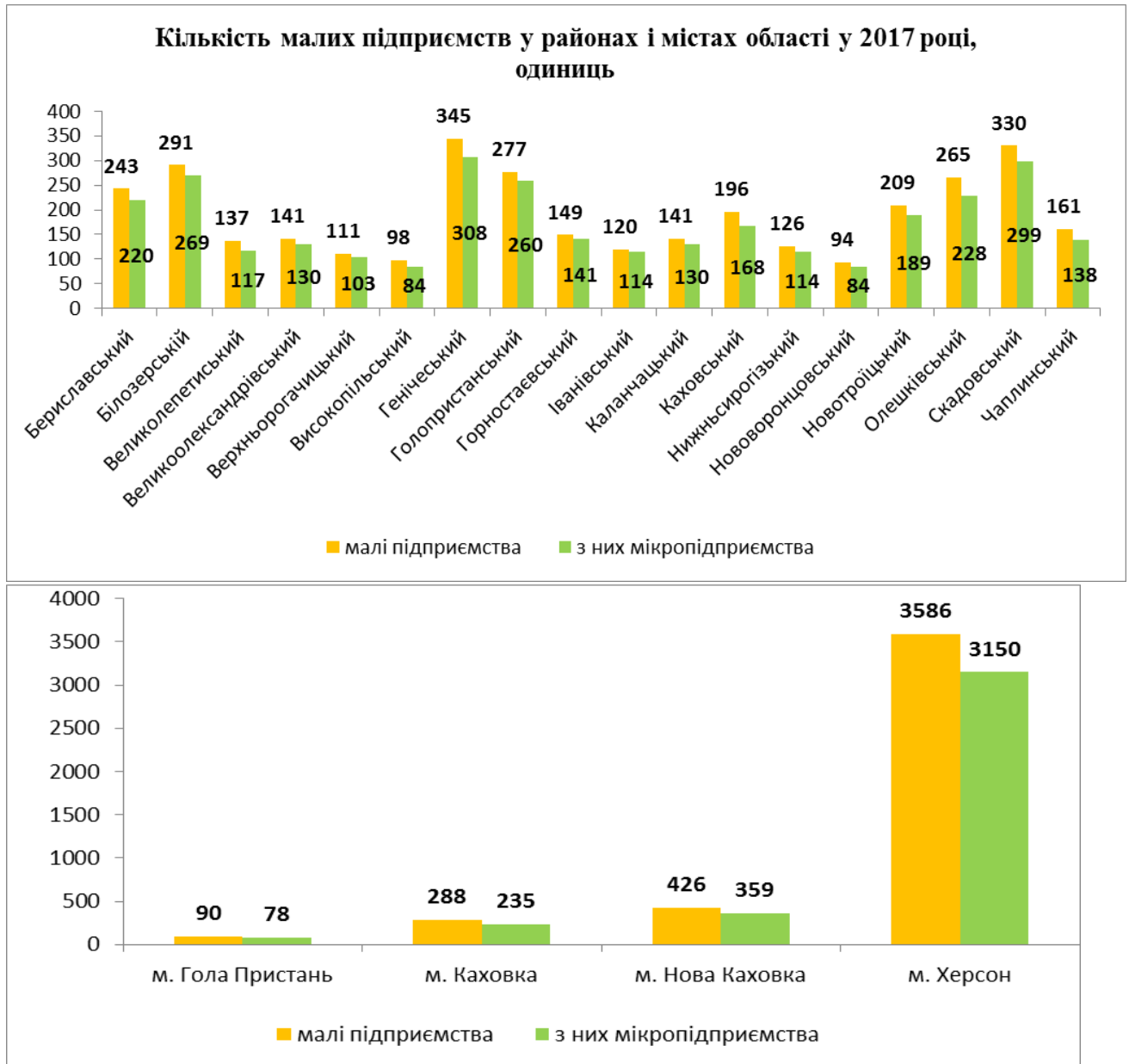
Серед регіонів-сусідів та регіонів, що належать до однієї типології, за даним показником Херсонщина випереджає Вінницьку, Чернігівську та Сумську області.

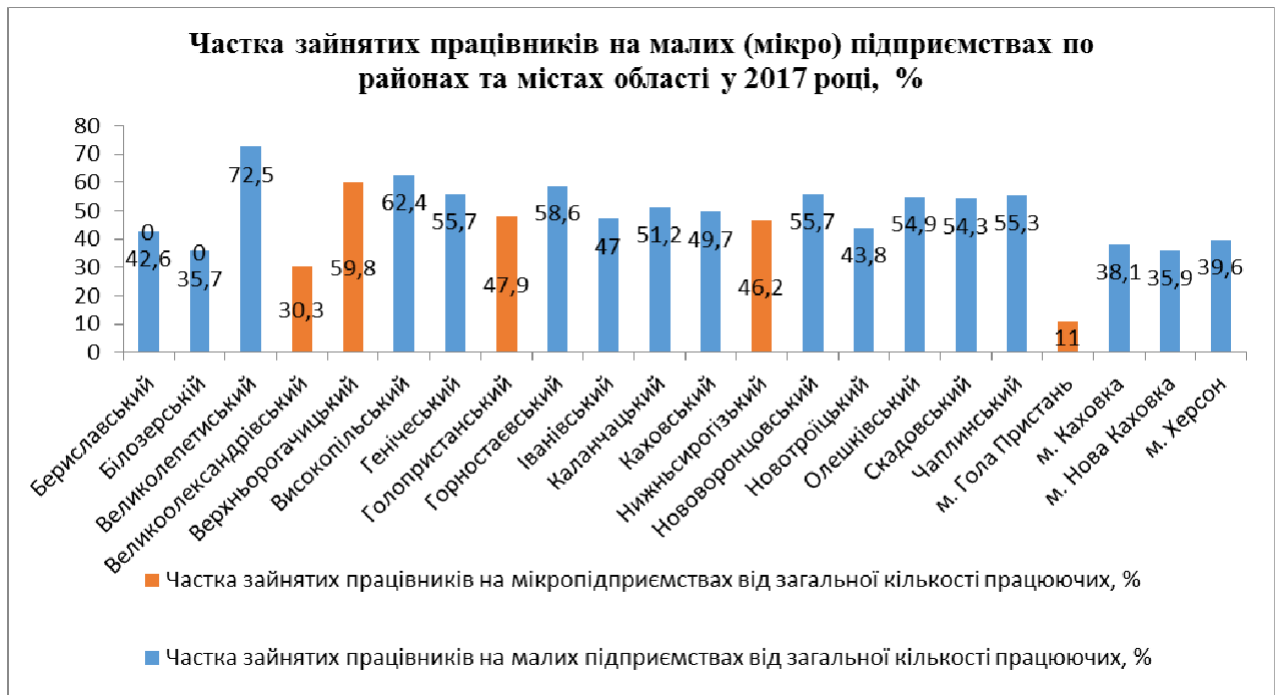
У розрізі адміністративно-територіальних одиниць області найбільша кількість малих та середніх підприємств на 10 тис. осіб наявного населення зосереджена в м.Херсоні (113 одиниць), найменша – в Олешківському та Білозерському районах (39 та 46 одиниць відповідно).

Кількість підприємств на 10 тис. осіб наявного населення по районах та містах обласного значення Херсонщини у 2017 році

Спостерігається значна диференціація показника кількості малих підприємств. Цілком закономірним є його суттєве переважання в обласному центрі (3586 підприємств). Висока концентрація малих підприємств відмічається в Генічеському (345), Скадовському та Білозерському районах (330 та 291 підприємство відповідно). У Верхньогрогачицькому районі цей показник найменший (111).

Частка зайнятих працівників у сфері малого бізнесу в загальній кількості працюючих проти 2013 року (42,4%) збільшилась на 1,6 відсоткового пункту (2014 рік – 42,7%, 2015 рік – 44,1%, 2016 рік – 42,2%, 2017 рік – 44%).

У 2017 році суб'єктами малого підприємництва реалізовано продукції (товарів, послуг) на суму 27009,5 млн грн, що становить 41,3% від загального обсягу реалізованої продукції по області та 123,6% до показника 2016 року (21846,6 млн грн). По Україні цей показник становить 19,2%.

Частка області в загальнодержавних обсягах реалізованої продукції, (товарів, послуг) суб'єктами малого підприємництва – 1,8%.

У галузевій структурі загального обсягу реалізації товарів і послуг у 2017 році найвищу питому вагу мали підприємства у сфері оптової та роздрібної торгівлі (45,4%) сільського, лісового та рибного господарства (29,4%), промисловості (9,8%).

**Структура обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг)
малих підприємств за видами економічної діяльності
у 2013 – 2017 роках**

(відсотків)

№ з/п	Вид діяльності	Роки				
		2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7
1	Сільське, лісове та рибне господарство	17,7	21,4	27,0	30,8	29,4
2	Промисловість	10,0	10,6	9,7	9,9	9,8
3	Будівництво	4,2	3,9	3,0	2,8	4,0
4	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотransпортних засобів і мотоциклів	55,2	50,8	49,7	46,1	45,4
5	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	4,6	5,5	5,6	5,1	5,6
6	Операції з нерухомим майном	2,7	2,8	1,5	1,6	1,3
7	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,3	1,5	0,8	0,8	1,0
8	Інші види діяльності	4,3	3,5	2,7	2,9	3,5
Всього		100	100	100	100	100

Висновки:

1. Кількість суб'єктів МСП на 10 тис. населення у Херсонській області є нижчою ніж середня по Україні.

2. Найбільшу частку підприємств Херсонської області займають сфери сільського господарства, оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотransпортних засобів і мотоциклів, промисловості. Найбільше зростання підприємств МСП відзначається у сільському, лісовому та рибному господарстві (з 17,7% у 2013 році до 29,4 у 2017 році).

3. Збільшення обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) малими підприємствами сприяло зростанню надходжень до бюджетів усіх рівнів від їх діяльності.

6. СФЕРА ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ІННОВАЦІЙ

Упродовж 2017 року наукові дослідження і розробки в області здійснювала 21 організація (у 2013 році – 23). Чисельність працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, склала 732 особи, з них 48 докторів наук, 191 кандидат наук, 333 магістри (спеціалісти).

Кількість організацій, які здійснювали наукові дослідження і розробки, та працівників, задіяних у їх виконанні

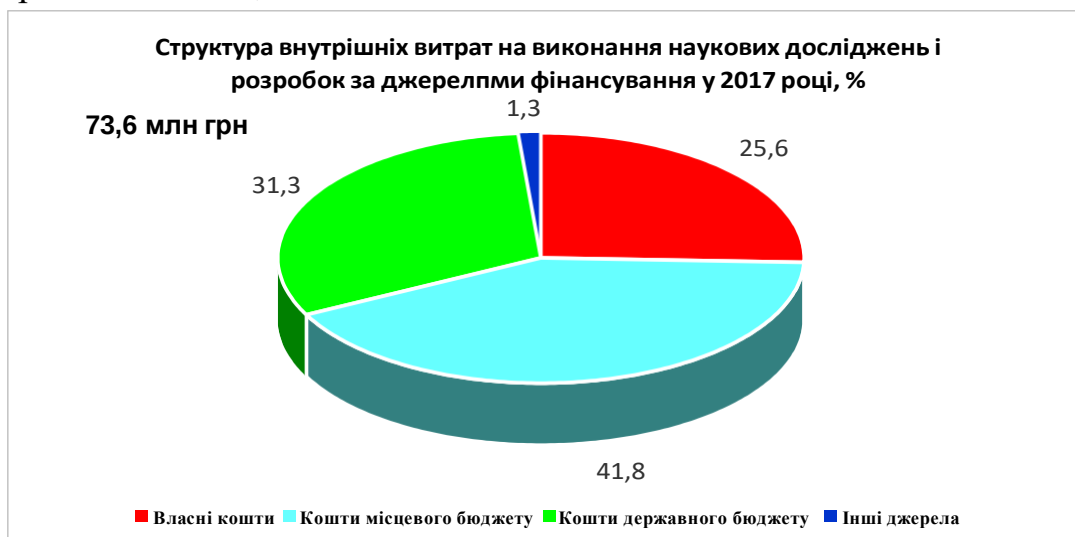
Область	Кількість організацій, одиниць		Кількість працівників, осіб		з них			
					доктори наук, осіб		кандидати наук, осіб	
	2013	2017	2013	2017	2013	2017	2013	2017
Україна	1143	963	155386	94274	11155	6942	41196	19219
Дніпропетровська	62	54	11155	8954	456	414	1652	1158
Запорізька	26	31	4880	4216	100	88	390	284
Миколаївська	33	26	3209	2268	159	38	698	121
Сумська	15	16	3228	2081	150	69	870	334
Херсонська	23	21	817	732	34	48	135	191
Чернігівська	19	14	1434	699	81	11	436	83
Вінницька	17	22	796	627	54	65	184	194
Кіровоградська	13	15	1528	503	82	11	631	89

У розподілі організацій за секторами науки більша частина – це організації галузевого профілю – 39,1%, наукові установи академічного профілю – 30,4%, заклади вищої освіти – 21,8%, організації, що відносяться до заводської науки, – 8,7%.

Частка виконавців наукових досліджень і розробок у загальній кількості зайнятого населення складає 0,17%, (середній показник по Україні – 0,58%).

Із числа дослідників 53,3% (390 осіб) становили жінки, з яких 3,6% мали науковий ступінь доктора наук і 24,4% – доктора філософії (кандидата наук).

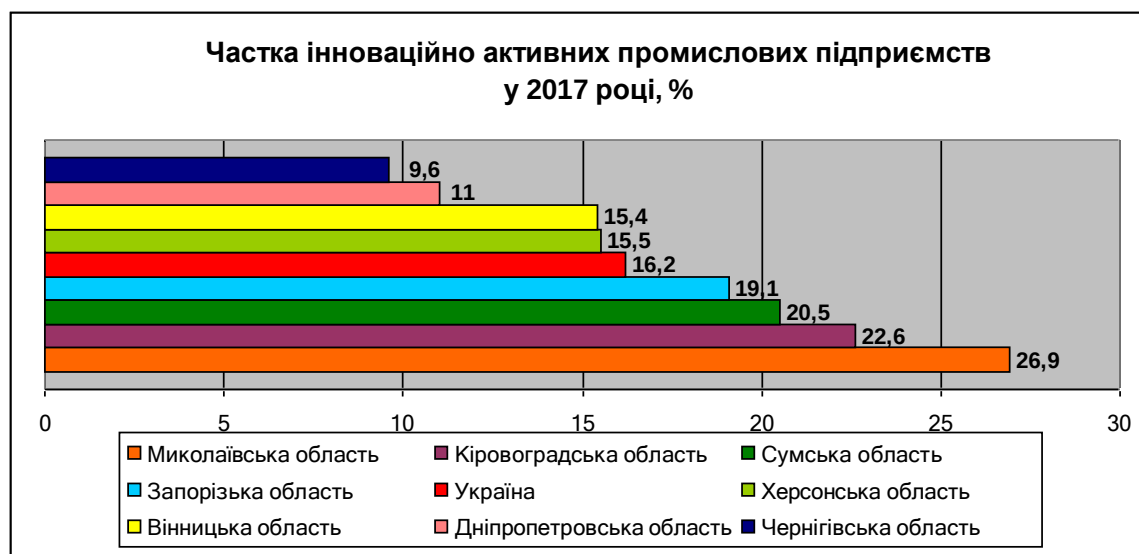
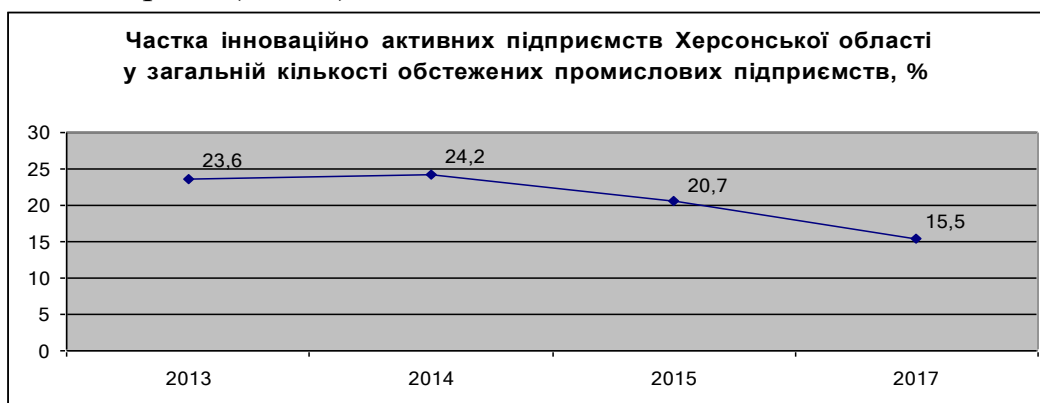
Внутрішні витрати на виконання наукових досліджень і розробок у 2017 році збільшилися проти 2016 року на 50,8% і склали 73601,9 тис.грн. У структурі витрат за джерелами фінансування найбільшу частку складають кошти бюджету – 73,1%, у тому числі державного – 31,3% та власні кошти організацій – 25,6%.

Понад 78% витрат припадало на виконання наукових досліджень і розробок у галузі сільськогосподарських наук.

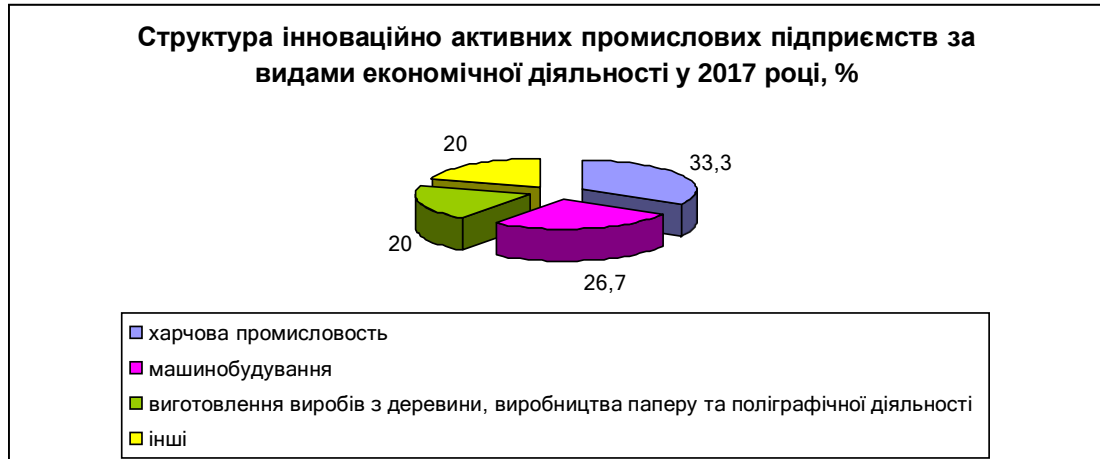

В інноваційній діяльності спостерігається негативна тенденція до зменшення кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації, – з 27 одиниць у 2013 році до 15 у 2017 році, а їх частка у загальній кількості промислових підприємств відповідно з 23,6% до 15,5%, що менше середнього показника по Україні (16,2%).

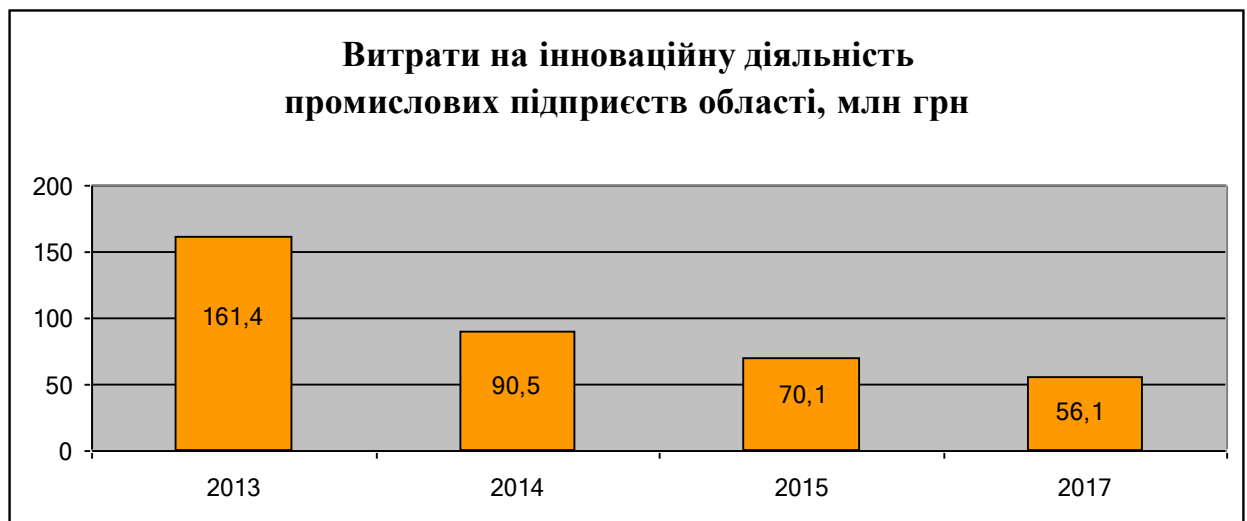

Серед сусідніх областей та регіонів, що належать до однієї типології, Херсонська область за даним показником поступається Чернігівській, Дніпропетровській та Вінницькій областях.

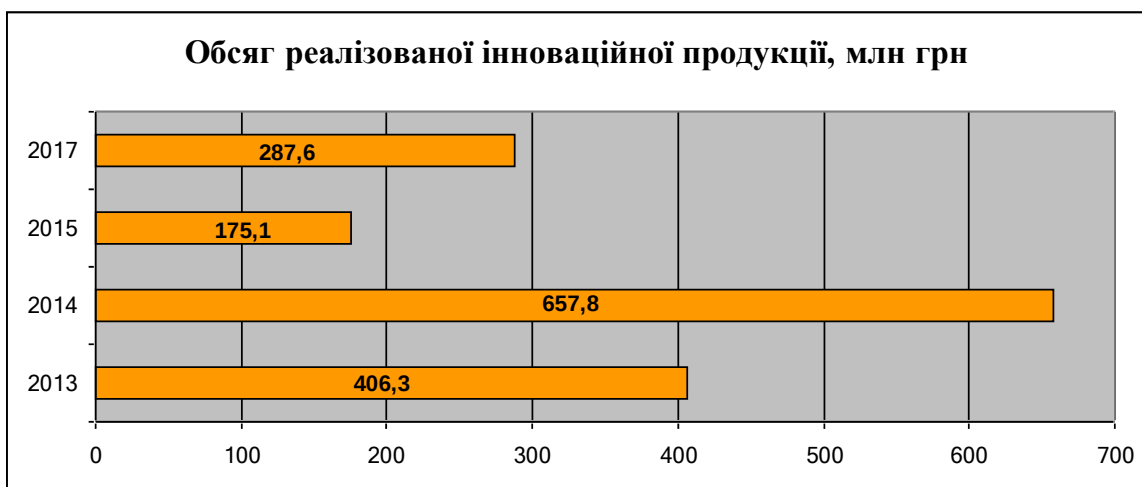
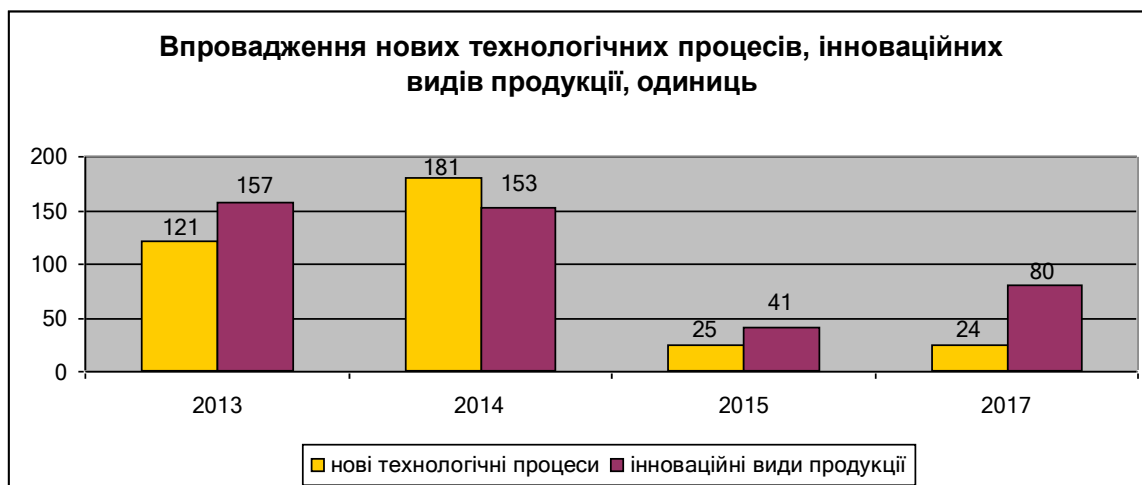
Найбільшою інноваційною активністю в області відзначалися підприємства харчової промисловості (33,3% всіх інноваційно активних підприємств), галузі машинобудування (26,7%), виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності (20%).

Загальна сума витрат на інноваційну діяльність у порівнянні з 2013 роком зменшилася на 62,2% і в 2017 році становила 56149,7 тис. грн, з них на дослідження і розробки витрачено 2821,4 тис. грн, на придбання інших зовнішніх знань – 879,1 тис. грн, придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 48093,4 тис. грн, інші витрати – 4355,8 тис. грн.

За 2017 рік введено 24 нові технологічні процеси, в тому числі 12 маловідходних та ресурсозберігаючих, введено 80 найменувань інноваційних видів продукції, у тому числі 5 нових видів машин, устаткування, приладів, апаратів. Питома вага реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції області склала 5,5%.

Висновки:

1. Область має значний науковий потенціал для впровадження наукових досліджень і розробок у галузі сільськогосподарських наук.
2. Інноваційна активність промислових підприємств Херсонщини характеризується її уповільненням.
3. Найбільшою інноваційною активністю в області відзначаються підприємства з виробництва харчових продуктів і галузі машинобудування, що може вплинути на визначення смарт-спеціалізації області.

7. ВИДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ ВОЛОДІЮТЬ ІННОВАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ

Процес розробки Стратегії передбачає визначення пріоритетів смарт-спеціалізації. І для їх обговорення було створено відповідну тематичну підгрупу з представників бізнесу, науки, влади, інституцій підтримки бізнесу, громадянськості.

Було проведено 2 засідання вказаної підгрупи і 3 засідання малих фокус-груп з напрацювання проектних ідей у сфері смарт-спеціалізації.

На засіданнях розглядалися галузі, відібрані за коефіцієнтом локалізації більше одиниці за кількістю підприємств, зайнятих працівників, обсягом виробленої продукції та на основі аналітичного звіту про економічний та інноваційний потенціал області, підготовленого за алгоритмом, розробленим експертами директорату Єврокомісії «Спільний дослідницький центр».

За результатами аналізу визначено 9 галузей у КВЕД В-Е, які показують як економічний, так і інноваційний потенціал, що становить 9,1% загальної зайнятості в регіоні:

1. Переробка та консервування фруктів і овочів (КВЕД 10.3).
2. Виробництво олії та тваринних жирів (КВЕД 10.4).
3. Виробництво молочних продуктів (КВЕД 10.5).
4. Виробництво інших харчових продуктів (КВЕД 10.8).
5. Виробництво напоїв (КВЕД 11).
6. Виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів (КВЕД 25.1).
7. Виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства (КВЕД 28.3).
8. Будівництво суден і човнів (КВЕД 30.1).
9. Виробництво меблів (КВЕД 31).

За результатами обговорення, та враховуючи конкурентні переваги області, напрямами смарт-спеціалізації області було визначено:

- переробку сільськогосподарської продукції;
- розвиток медичного туризму;
- розвиток креативної індустрії.

8. ФІНАНСОВО - БЮДЖЕТНА СФЕРА

8.1. Доходи бюджету. Загальна характеристика

Доходи місцевих бюджетів області складаються з надходжень загального і спеціального фондів та трансфертів з державного бюджету.

Структура загального фонду бюджету Херсонської області за групами надходжень (з урахуванням трансфертів з державного бюджету) у 2014 – 2018 роках

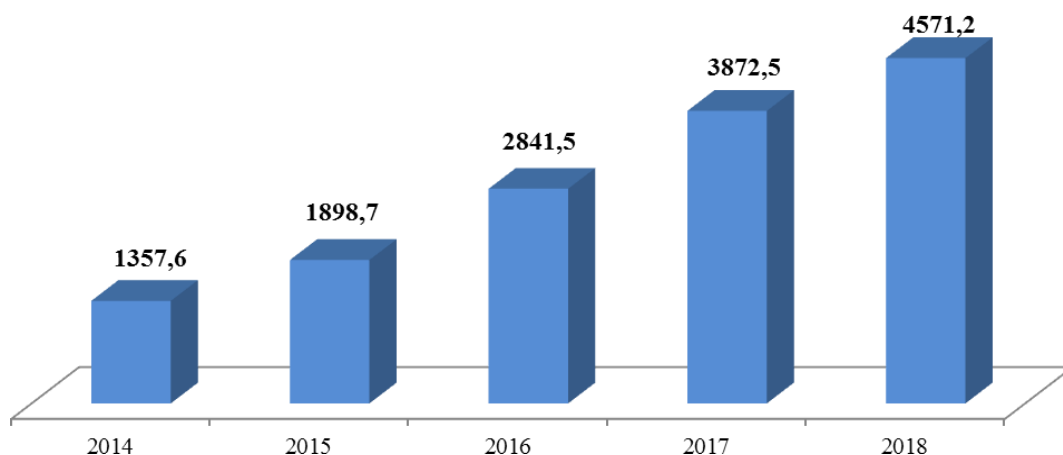
Групи надходжень	2014		2015		2016		2017		2018	
	Сума (млн грн)	Питома вага (%)	Сума (млн грн)	Питома вага (%)	Сума (млн грн)	Питома вага (%)	Сума (млн грн)	Питома вага (%)	Сума (млн грн)	Питома вага (%)
Податкові надходження	1312,3	26,6	1798,9	27,1	2739,7	33,8	3743,8	34,7	4418,6	35,3
Неподаткові надходження	45,1	0,9	99,6	1,5	101,6	1,3	128,4	1,2	152,4	1,2
Доходи від операцій з капіталом	0,2	0,0	0,2	0,0	0,2	0,0	0,3	0,0	0,2	0,0
Трансферти	3578,0	72,5	4735,9	71,4	5264,2	64,9	6931,6	64,1	7937,4	63,5
Разом	4935,6	100,0	6634,6	100,0	8105,7	100,0	10804,1	100,0	12508,6	100,0

Найбільшу питому вагу в доходах загального фонду місцевих бюджетів області займають трансферти – від 72,5% у 2014 році до 63,5% у 2018 році, а також податкові надходження, частка яких у загальному фонді місцевих бюджетів збільшилася з 26,6% у 2014 році до 35,3% у 2018 році. Це свідчить про зростання власного фінансового ресурсу місцевих бюджетів області та зменшення залежності від наданих державою трансфертів.

Надходження до загального фонду місцевих бюджетів Херсонської області (без урахування трансфертів) у 2014 – 2018 роках

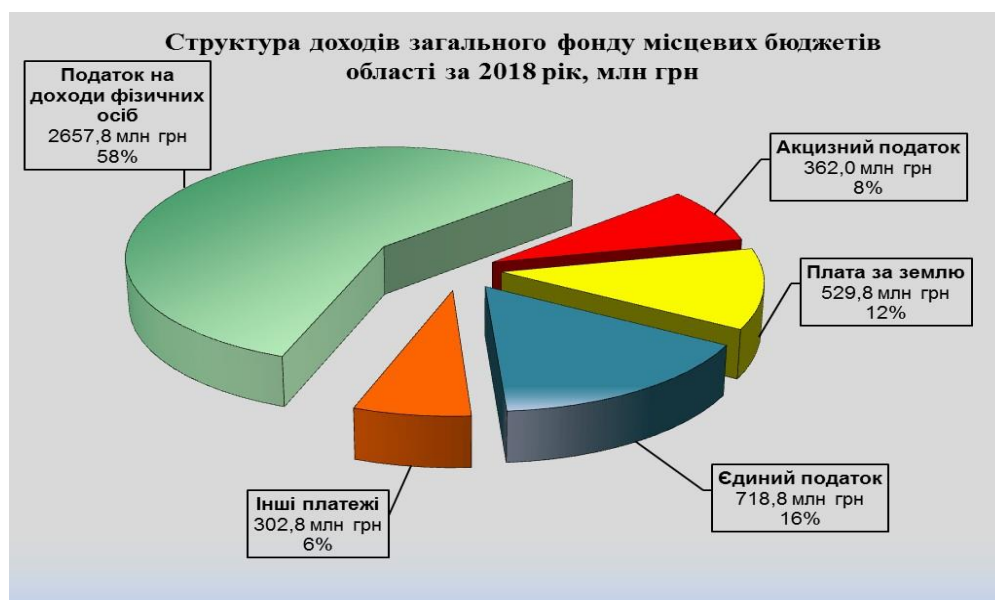
2014 (млн грн)	2015 (млн грн)	2016 (млн грн)	2017 (млн грн)	2018 (млн грн)	Темп росту (%)			
					2015 до 2014	2016 до 2015	2017 до 2016	2018 до 2017
1357,6	1898,7	2841,5	3872,5	4571,2	139,9	149,7	136,3	118,0

Динаміка надходжень податків і зборів до загального фонду місцевих бюджетів Херсонської області за 2014-2018рр., млн грн

Насамперед зростанню надходжень сприяло запровадження справляння нових податків починаючи з 2015 року, передача до місцевих бюджетів податків, які раніше зараховувалися до державного бюджету, розширення бази оподаткування деяких податків і зборів, встановлення нових нормативів відрахувань.

Основними бюджетоутворюючими джерелами місцевих бюджетів є податок на доходи фізичних осіб, питома вага якого у структурі загального фонду 58%, плата за землю – 12%, єдиний податок – 16%.

**Структура спеціального фонду бюджету Херсонської області
(з урахуванням трансфертів з державного бюджету)
у 2014 – 2018 роках**

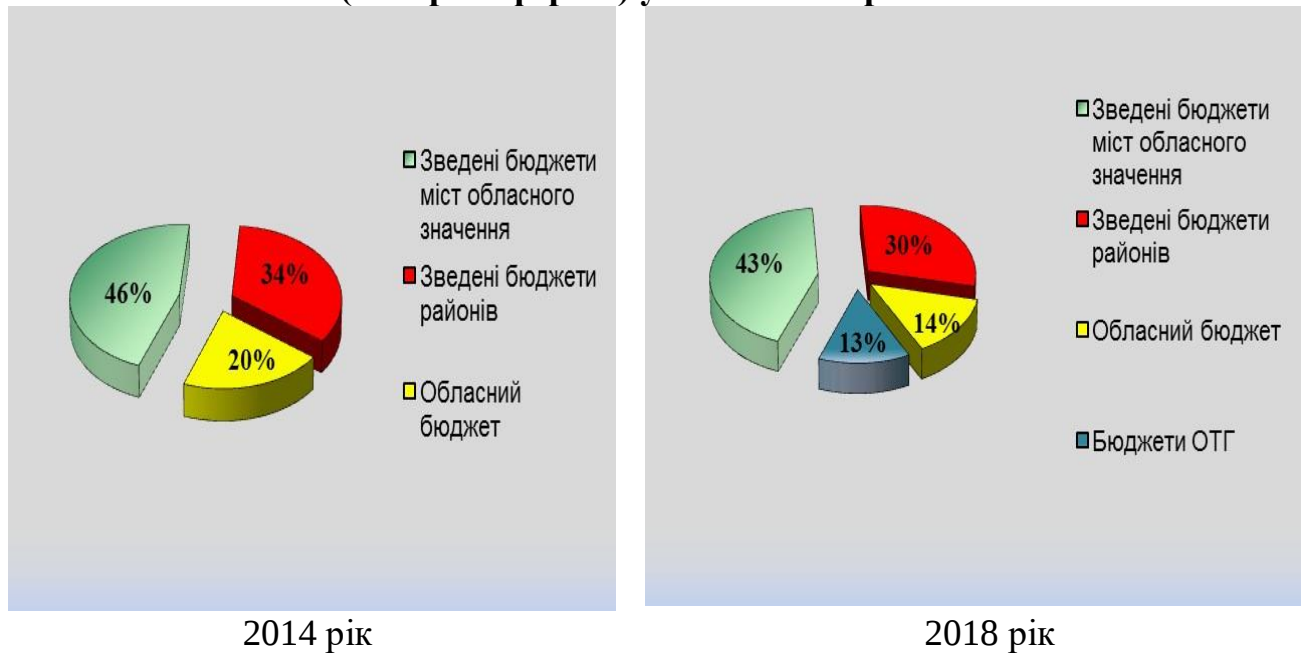
Групи надходжень	2014		2015		2016		2017		2018	
	Сума (млн грн)	Питома вага (%)	Сума (млн грн)	Питома вага (%)	Сума (млн грн)	Питома вага (%)	Сума (млн грн)	Питома вага (%)	Сума (млн грн)	Питома вага (%)
Платежі до бюджету	182,0	27,3	42,4	11,0	48,5	10,6	95,5	11,0	99,6	10,6
Власні надходження бюджетних установ	287,7	43,1	332,0	86,5	409,7	89,4	534,1	61,5	515,4	54,7
Трансферти	197,4	29,6	9,7	2,5	0,0	0,0	238,4	27,5	327,6	34,7
Разом	667,1	100,0	384,1	100,0	458,2	100,0	868,0	100,0	942,6	100,0

Найбільші обсяги в доходах спеціального фонду місцевих бюджетів області займають власні надходження бюджетних установ, питома вага яких коливається в діапазоні від 43,1% до 89,4%.

8.2. Доходи бюджету області у розрізі територій

Із запровадженням у 2015 році реформи бюджетної децентралізації змінилася і структура зведених бюджетів області. Так, починаючи з 2016 року до зведених бюджетів міст обласного значення, районів та обласного бюджету додалися бюджети об'єднаних територіальних громад.

Структура зведених бюджетів Херсонської області за обсягами доходів (без трансфертів) у 2014 – 2018 роках

Доходи місцевих бюджетів Херсонської області (без трансфертів та власних надходжень бюджетних установ) у 2014 – 2018 роках

тис. грн

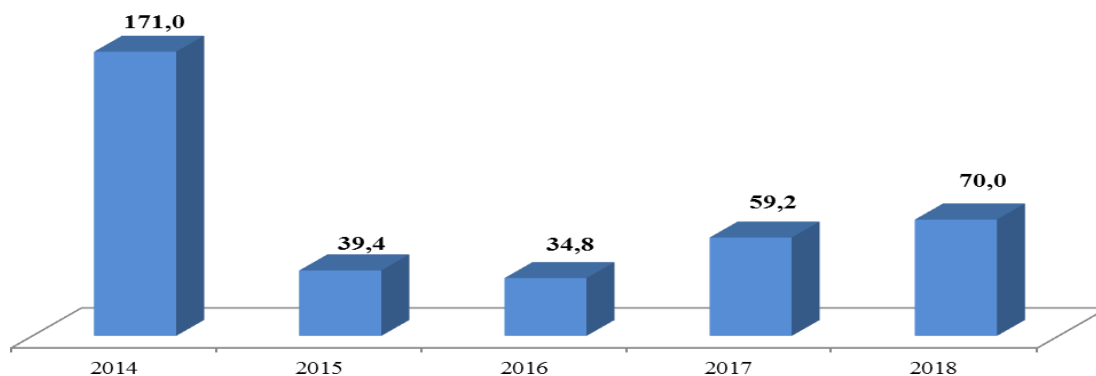
Найменування району, міста, ОТГ	Факт за 2014 р.	Факт за 2015 р.	Факт за 2016 р.	Факт за 2017 р.	Факт за 2018р.
обласний бюджет	310 768,9	263 711,9	376 101,3	546 340,7	653 035,0
м. Херсон	523 518,8	673 955,3	984 719,0	1 299 039,7	1 519 631,9
м. Каховка	54 668,9	70 179,4	97 389,2	133 319,2	150 695,6
м. Нова Каховка	105 136,3	134 536,5	189 999,8	244 014,0	286 251,0
м. Гола Пристань	20 390,6	28 853,2	44 415,2	59 026,9	66 842,9
Бериславський	35 820,5	52 056,4	85 980,5	120 506,0	148 965,3
Білозерський	49 340,2	64 032,0	103 826,6	135 285,8	109 868,0
Великопетиський	17 793,8	26 486,8	41 925,8	62 300,3	69 832,8
Великоолександрівський	26 275,6	39 448,2	55 825,5	80 856,3	77 503,1
Верхньорогачицький	8 900,7	12 623,2	19 729,3	29 132,4	35 151,4
Високопільський	12 841,3	19 237,5	22 345,6	30 203,6	15 883,5
Генічеський	56 371,3	80 517,6	130 931,8	188 066,1	221 677,5
Голопристанський	28 752,6	41 634,7	60 399,1	78 033,3	65 019,1
Горностаївський	20 142,5	29 174,4	45 718,6	63 537,5	357,7
Іванівський	15 707,8	24 884,6	36 553,4	54 138,4	22 861,5
Каланчацький	20 601,5	27 776,4	47 549,3	7 932,9	8 215,0
Каховський	37 476,1	61 948,3	99 055,5	77 814,8	60 555,2
Нижньосірогозький	18 991,8	31 592,7	46 398,0	65 309,3	75 538,4
Нововоронцовський	14 206,8	22 442,8	33 146,0	46 460,5	57 977,3
Новотроїцький	34 711,2	54 361,0	84 408,7	115 270,2	135 833,9

Найменування району, міста, ОТГ	Факт за 2014 р.	Факт за 2015 р.	Факт за 2016 р.	Факт за 2017 р.	Факт за 2018р.
Скадовський	43 211,4	59 231,4	87 179,1	118 163,5	135 920,8
Олешківський	51 958,9	74 313,7	112 944,4	136 639,2	132 692,3
Чаплинський	32 085,5	48 126,8	77 830,2	11 001,5	12 293,4
Кочубеївська ОТГ			5 706,1	7 731,0	9 226,2
Асканія-Нова ОТГ				13 171,4	15 946,8
Каланчацька ОТГ				46 163,1	53 991,1
Мирненська ОТГ				14 306,4	15 185,3
Чаплинська ОТГ				55 435,3	66 345,5
Зеленопідська ОТГ				26 255,5	28 185,6
Великокопанівська ОТГ				16 880,4	16 503,7
Гладківська ОТГ				6 770,6	8 110,1
Григорівська ОТГ				13 461,7	16 558,1
Музиківська ОТГ				18 093,6	23 121,1
Тавричанська ОТГ				28 769,6	31 059,5
Хрестівська ОТГ				18 505,7	21 100,9
Виноградівська ОТГ					18 194,0
Горностаївська ОТГ					45 195,7
Станіславська ОТГ					11 720,9
Білозерська ОТГ					33 391,7
Борозенська ОТГ					18 197,3
Високопільська ОТГ					20 296,8
Бехтерська ОТГ					10 416,1
Чулаківська ОТГ					9 888,2
Костянтинівська ОТГ					20 918,1
Іванівська ОТГ					43 470,5
Ювілейна ОТГ					17 667,4
Любимівська ОТГ					34 746,9
Долматівська ОТГ					9 966,0
Роздольненська ОТГ					8 731,2
Всього	1539673,1	1941124,7	2890077,8	3967936,3	4670737,5

8.3. Бюджет розвитку

За останні п'ять років відповідно до бюджетного законодавства змінювалися і джерела формування бюджету розвитку місцевих бюджетів. У 2014 році до складу бюджету розвитку входили надходження єдиного податку та податку на нерухоме майно, які в загальній сумі надходжень займали 84,6%. З 2015 року зазначені податки виключені з переліку доходів бюджету розвитку.

Доходи бюджету розвитку місцевих бюджетів
Херсонської області за 2014-2018рр., млн грн

На сьогодні джерелами доходів бюджету розвитку є кошти від продажу землі, надходження від відчуження майна комунальної власності, кошти пайової участі забудовників у розвитку інфраструктури населеного пункту, які не мають стабільної динаміки надходжень. Так, у 2018 році лише 30 із 49 зведених бюджетів області мали надходження до бюджету розвитку.

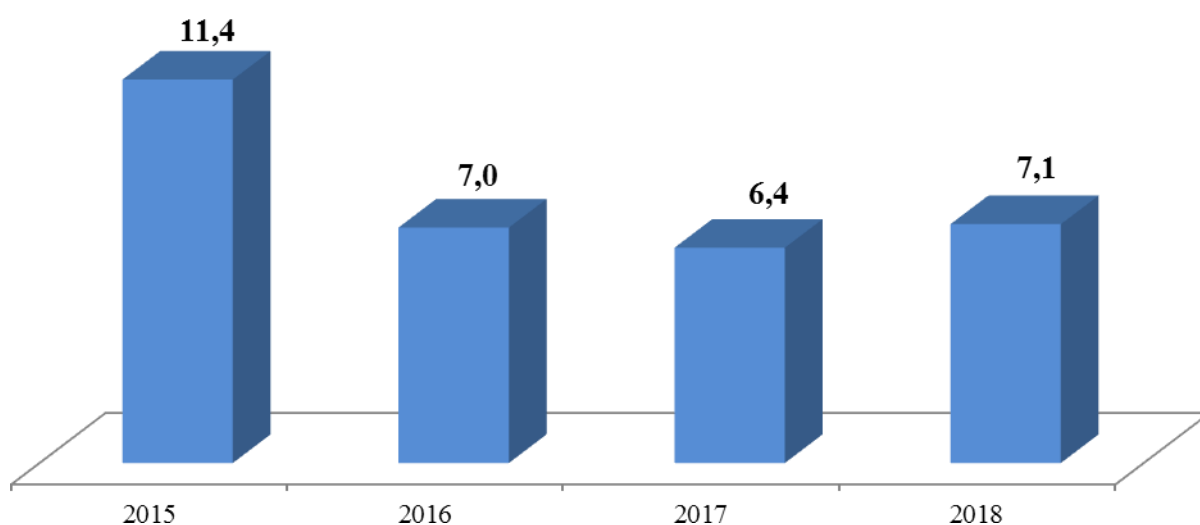
У розрахунку на одного мешканця доходи бюджету розвитку коливаються від 0,4 грн (Білозерський район) до 307,5 грн (Чаплинський район).

Із започаткуванням з 2015 року реформи бюджетної децентралізації відбулися новації і в трансфертній політиці, зокрема систему балансування місцевих бюджетів замінено системою бюджетного вирівнювання, яка передбачає отримання місцевими бюджетами з державного бюджету базової дотації замість дотації вирівнювання.

Рівень залежності місцевих бюджетів від базової дотації у 2015 – 2018 роках коливався від 11,4% до 6,4%.

Дотаційність місцевих бюджетів
Херсонської області за 2015-2018рр., %

Висновки:

Незважаючи на те, що з кожним роком власний фінансовий ресурс місцевих бюджетів області зростає, вони залишаються дотаційними.

У зв'язку з відсутністю постійних (стабільних) джерел надходжень до бюджету розвитку виникає брак коштів у місцевих бюджетах на реалізацію інфраструктурних проектів.

9. ЕКОЛОГІЯ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

9.1. Стан атмосферного повітря

Спостереження за забрудненням атмосферного повітря у м. Херсоні на 4 стаціонарних постах спостережень здійснює лабораторія Херсонського обласного центру з гідрометеорології. На основі існуючої матеріально-технічної бази лабораторія не має можливості здійснювати відбір проб повітря в районах міста, крім зазначених постів, а отже, й по області в цілому.

Найбільшим джерелом забруднення атмосфери міста є транспорт, кількість якого з кожним роком збільшується. Це вантажний, власний та громадський транспорт. Автотранспорт спричиняє 70% усіх токсичних викидів

в атмосферу.

Надходження забруднюючих речовин від пересувних джерел забруднення та виробничої техніки в всіх районах області переважає над викидами від стаціонарних джерел. Серед транспортних засобів за обсягом викидів лідирують автомобілі, а саме автотранспорт, що перебуває у приватній власності населення.

Крім того, існує загроза забруднення атмосферного повітря в Каланчацькому та Чаплинському районах Херсонської області, що прилягають до тимчасово окупованої АР Крим, яке попередньо пов'язано з порушенням технологічного процесу виробництва або вірогідною аварійною ситуацією на підприємстві хімічної промисловості, що спеціалізується на виготовленні титанової продукції (двоокису титану) Ukrainian Chemical Products (раніше – завод «Кримський Титан»), потужності якого розташовані в м. Армянськ (АР Крим). Враховуючи критичність ситуації, що ускладнюється розміщенням хімічного заводу на окупованій території АР Крим, відсутність доступу українських екологічних служб на територію підприємства, можливі наслідки для європейських країн у результаті транскордонного перенесення забруднюючих речовин невідомого походження, необхідно забезпечити моніторинг стану атмосферного повітря.

Через зменшення площі зелених насаджень та щільності лісосмуг на території Херсонської області зростає загроза пилового забруднення атмосферного повітря.

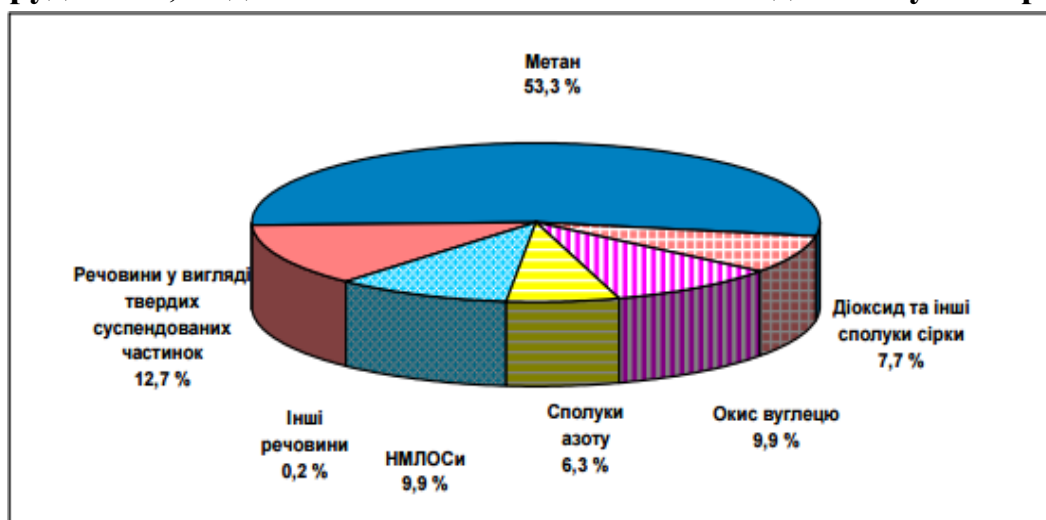
Протягом 2017 року шкідливі викиди в повітряний басейн області здійснювали 475 підприємств, від яких в атмосферу надійшло 9,6 тис.тонн забруднюючих речовин (без вуглецю діоксиду). Із загальної кількості викидів 8,3 тис.тонн, або 86,5% хімічних речовин та їх сполук, мають парниковий ефект та негативно впливають на зміну клімату. Зокрема, це викиди метану – 5,1 тис.тонн, оксиду азоту – 0,5 тис.тонн. Крім того, в атмосферу надійшло 319,6 тис.тонн діоксиду вуглецю, який має також парникову дію.

Динаміка кількості викидів забруднюючих речовин за останні роки

	2015	2016	2017
Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, тис. тонн	8,9	9,7	9,6

Структура викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення, згідно з останніми статистичними даними у 2017 року

Заходи щодо запобігання, зниження або ліквідації забруднення атмосферного повітря повинні передбачати впровадження сучасних рішень планувального характеру, а також враховувати можливість здійснення ефективних рішень технологічного, санітарно-технічного та організаційного характеру, позитивний вітчизняний та зарубіжний досвід їх використання, включаючи застосування маловідходних та безвідходних технологій, комплексне використання природних ресурсів, споруд та пристроїв для ефективного вловлювання, знешкодження та утилізації шкідливих речовин і приладів для контролю їх вмісту у викидах та атмосферному повітрі.

Головними заходами щодо зменшення викидів в атмосферне повітря є:

1. Створення газовловлювальних установок та пристроїв для технологічних систем та вентиляції.
2. Розробка технологічного устаткування для нейтралізації вихлопів двигунів внутрішнього згорання.

3. Перехід на газоподібне паливо, виключення етилованого бензину, використання нейтралізаторів токсичних вихлопів.
4. Впровадження обладнання для опалювання та очищення газів від котелень та інших нагрівальних печей.
5. Розробка і впровадження комбінованих методів з метою зменшення викидів окислів азоту і сірки від котлоагрегатів.
6. Переведення нагрівальних печей та пристроїв на паливо з меншою кількістю шкідливих речовин тощо.
7. Ремонт дорожнього покриття.

9.2. Екологічна ситуація в галузі водокористування

Фахівцями ДУ «Херсонський обласний лабораторний центр МОЗ України» та її відокремлених структурних підрозділів систематично здійснюються лабораторні дослідження води відкритих водоймищ у постійних створах та місцях водокористування (на пляжах).

У 2017 році було досліджено за санітарно-хімічними показниками 828 проб річкової та 597 проб морської води, з яких не відповідали вимогам санітарних правил і норм 46 (5,5%) проб річкової та 4 (0,7%) проби морської води.

Проби річкової води за санітарно-хімічними показниками не відповідали нормативам з р.Інгулець за вмістом сухого залишку, хлоридів, сульфатів у Великоолександрівському і Високопільському районах та р.Дніпро за показниками ХСК (хімічне споживання кисню), БСК (біологічне споживання кисню) і розчинного кисню у м.Херсон.

Морська вода не відповідала вимогам санітарних правил і норм за вмістом нітратів у м.Скадовськ.

За мікробіологічними показниками досліджено 1408 проб річкової води та 1145 проб морської води, з яких не відповідали вимогам санітарних правил і норм 11 (0,8%) проб річкової та 14 (1,2%) проб морської води.

Проби річкової води не відповідали нормативам за індексом ЛКП з р.Інгулець у Великоолександрівському і Високопільському районах, Каховського водосховища у м.Берислав, р.Конка у містах Гола Пристань, Олешки, р.Дніпро у м.Херсон і с.Кізомис Білозерського району та за індексом колі-фагів у м.Херсон.

Морська вода не відповідала вимогам санітарних правил і норм за індексом ЛКП та індексом ентерококів у м.Скадовськ, а також за індексом ЛКП, індексом колі-фагів та ентерококів у м.Генічеськ.

За паразитологічними показниками досліджено 628 проб річкової та 508 проб морської води, з яких у 3 (0,5%) пробах річкової води виявлено наявність яєць гельмінтів та цист кишкових найпростіших (лямблій) у Високопільському районі (р.Інгулець) та м.Нова Каховка (р.Дніпро).

У морській воді наявність яєць гельмінтів та цист кишкових найпростіших (лямблій) не виявлено.

Протягом 2017 року спостереження за якістю вод Каховського водосховища велися ЛСЗПВ Каховської ГМО в пунктах м. Запоріжжя, с. Малокатеринівка, м. Нікополь, смт Велика Лепетиха, м. Берислав, Північно-Кримський канал та р. Дніпро в пунктах м. Нова Каховка, с. Садове, м. Херсон.

На теперішній час ЛСЗПВ виконує вимоги чинного законодавства щодо здійснення моніторингу довкілля в обсягах, які дозволяє існуюча матеріально-технічна база. Враховуючи, що основна мережа спостережень за забрудненням довкілля формувалася у 80-х роках минулого сторіччя, технічні ресурси засобів вимірювання рівнів забруднення довкілля майже вичерпані та не відповідають вимогам європейського законодавства.

Кисневий режим Каховського водосховища та р. Дніпро в 2017 році був задовільним, концентрація коливалася в межах 0,59 - 0,98 ГДК. Склад головних іонів стабільний, серед них домінують хлориди (0,15 - 0,17 ГДК), сульфати (0,50 - 0,52 ГДК), кальцій (0,28 - 0,29 ГДК), магній (0,50 - 0,56 ГДК), натрій та калій (0,39 - 0,56 ГДК). Їх вміст у водах Каховського водосховища та нижнього Дніпра в 2017 році був на рівні попередніх років. Мінералізація коливалася в межах 0,36 - 0,37 ГДК. Середній вміст сполук азоту був трохи нижчим за показник попереднього року і становив для азоту амонійного 0,77 - 0,95 ГДК, азоту нітритного 0,35 - 0,70 ГДК, азоту нітратного 0,035 - 0,040 ГДК.

Вміст нафтопродуктів (0 - 0,6 ГДК) мало змінився у порівнянні з попереднім роком. Концентрація летких фенолів (0 - 4 ГДК) та АСПАР (0 - 0,4 ГДК) залишається незмінною. Забруднення важкими металами, зокрема хромом (+6), залишається на рівні попередніх років і становить 0-3 ГДК.

На замовлення Запорізького інституту регіональних екологічних досліджень була відібрана та проаналізована 1 проба в Каховському водосховищі (20 визначень). Була відібрана додатково до плану 1 проба на вміст нафтопродуктів після аварії баржі на Каховському водосховищі. Випадків ВЗ та ЕВЗ в акваторії Каховського водосховища та р. Дніпро протягом 2017 року не зафіксовано.

Скидання зворотних вод та забруднюючих речовин основними водокористувачами – забруднювачами поверхневих водних об'єктів

	Названість, потужність (куб.м/добу), ефективність використання (використання потужності) очисних споруд	2015 рік			2016 рік			2017 рік		
		об'єм скидання зворотних вод, тис. куб.м	у тому числі об'єм скидання забруднених (без очищення) та недостатньо очищених зворотних вод, тис. куб.м	кількість забруднюючих речовин, що скидаються разом із зворотними водами, тонн	об'єм скидання зворотних вод, тис. куб.м	у тому числі об'єм скидання забруднених (без очищення) та недостатньо очищених зворотних вод, тис. куб.м	кількість забруднюючих речовин, що скидаються разом із зворотними водами, тонн	об'єм скидання зворотних вод, тис. куб.м	у тому числі об'єм скидання забруднених (без очищення) та недостатньо очищених зворотних вод, тис. куб.м	кількість забруднюючих речовин, що скидаються разом із зворотними водами, тонн
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
р.Каланчак										
ККУП «Джерело» Каланчацької селищної ради	X	41,0	X	24,0	44,0	X	25,0	44,6	44,6 (НДО)	
Чорне море										
МКП «Очисні споруди» м.Скадовськ	X	71,0	X	120,305	333,0	X	467,52	327,2	327,2 (НДО)	
ТОВ «Рис України» с. Олександрівка Каланчацького району	X	X	X	X	X	X	X	193,0	193,0 (БО)	
Фермерське господарство «Південне»	X	X	X	X	X	X	X	39,0	39,0 (БО)	
Каланчацький лиман										
ТОВ «Рис України» с. Тарасівка Скадовського району	X	X	X	X	X	X	X	308,0	308,0 (БО)	

Скидання забруднюючих речовин із зворотними водами у поверхневі водні об'єкти

Скидання забруднюючих речовин за регіоном	2015** рік	2016* рік	2017 рік
	обсяг забруднюючих речовин, тис. тонн	обсяг забруднюючих речовин, тис. тонн	обсяг забруднюючих речовин, тис. тонн
1	2	3	4
БСК ₅	0,001	0,006	0,012
Азот амонію	0,001	0,002	0,002
ХСК	0,009	0,025	0,028
Нафтопродукти	0,006	-	0,055 (т)
Сухий залишок	0,120	0,570	1,012
Сульфати	-	-	0,276
Хлориди	0,034	0,112	0,164
Завислі речовини	0,006	0,015	0,013
Фосфати	0,251(т)	1,428(т)	-
Нітриди	71,000		

*иість підприємств

**п'ять підприємств

Середньорічні концентрації забруднюючих речовин у контрольних створах водних об'єктів регіону за звітний рік (мг/л)

Місце спостереження за якістю води	Показники складу та властивостей																
	завислі речовини	БСК ₅	мінералізація	сульфати	хлориди	амоній сольовий	нітрати	нафтопродукти	ХСК	розчинений кисень	фосфати	цинк	марганець	Фториди**	залізо	нітри	мідь
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
ОБРВ (1990 р.)*	0,25+ф он	3,0	1000	100	300	0,5	40,0	0,05	15-30	≤4	0,17	0,01	0,01	-	0,1	0,08	0,001
Ках водосх. смт В.Лепетиха	1,60	2,79	368	49,8	47,7	0,68	1,50	0,004	14,9	8,69	0,564	-	-	-	-	0,033	-
Ках водосх. м.Берислав	2,07	2,52	363	49,8	45,6	0,66	1,50	0	20,0	8,65	0,490	-	-	-	-	0,033	-
Ках водосх. ППК	1,40	2,65	370	50,6	48,8	0,68	1,50	0	17,6	9,75	0,520	0,012	0,008	-	0,053	0,033	0,002
р.Дніпро м.Нова Каховка в межах міста	1,99	2,69	367	50,7	48,4	0,68	1,50	0,003	18,9	9,48	0,453	-	-	-	-	0,036	-
р.Дніпро м.Нова Каховка нижче міста	2,07	2,69	372	51,1	49,8	0,68	1,55	0,003	20,6	9,45	0,453	-	-	-	-	0,039	-
р.Дніпро с.Садове	1,85	2,74	363	50,2	47,4	0,66	1,50	0	18,5	9,78	0,480	-	-	-	-	0,036	-
р.Дніпро м.Херсон вище міста	1,98	2,56	370	51,4	49,4	0,68	1,55	0,021	18,7	9,30	0,453	0,013	0,012	-	0,037	0,036	0,002
р.Дніпро м.Херсон в межах міста	2,08	2,77	362	50,0	48,4	0,68	1,50	0,021	24,2	8,64	0,437	0,013	0,012	-	0,026	0,036	0,002

Примітка:

*Узагальнений перелік гранично допустимих концентрацій (ГДК) та орієнтовно безпечних рівнів впливу (ОБРВ) шкідливих речовин для води рибогосподарських водойм.

**Визначення фторидів не проводиться

Інструментально-лабораторний контроль якості поверхневих вод

Назва водного об'єкта	Кількість контрольних створів, в яких здійснювались вимірювання, од.		Відібрано та проаналізовано проб води, од.	Кількість показників, у тому числі забруднюючих речовин, що визначалися, од.	Кількість випадків та назва речовин з перевищенням ГДК, од.
	усього	з перевищенням ГДК			
1	2	3	4	5	6
р.Дніпро	6	6	64	27/3	ХСК – 64 БСК ₅ – 12 рН – 2
р.Інгuleць	4	4	32	27/9	Сух. Зал.-20 ХСК – 32 БСК ₅ - 25 Кальцій- 8 Магній – 15 Хлориди – 13 Сульфати – 17 Жорсткість-21 рН – 2
Магістр. канали	4	4	24	27/2	БПК ₅ – 3 ХСК – 24
Зрошув. системи	2	2	6	27/2	ХСК – 6 рН – 2
Каховське водосховище	1	1	12	27/3	ХСК – 12 БПК ₅ – 5 рН – 3

Зворотні води, що скидаються у морське середовище

Скидання зворотних вод	
усього, тис.куб.м	з них неочищених, %
21096,0	4,1

За даними Басейнового управління водних ресурсів нижнього Дніпра, за підсумками 2018 року всього по області прозвітували 1192 водокористувачі.

Загальний об'єм забору води з природних водних об'єктів склав 3043 млн куб. м, у тому числі по джерелах водопостачання:

- з поверхневих джерел – 2976 млн куб. м;
- з підземних джерел – 59,58 млн куб. м;
- з моря – 0,086 млн куб. м;
- лиманів – 7,589 млн куб. м.

У 2018 році водокористувачами використано 1241 млн куб. м води, в тому числі на потреби:

- питні та санітарно-гігієнічні – 39,37 млн куб. м;
- виробничі – 26,08 млн куб. м;
- зрошення – 1174 млн куб. м;
- сільськогосподарське водопостачання – 0,091 млн куб. м;
- інші потреби – 1,562 млн куб. м.

Скид зворотних (стічних) вод до поверхневих водних об'єктів Херсонської області склав 71,7 млн.м³, в тому числі за категоріями:

- забруднених – 2,106 млн куб. м;
- нормативно чисті без очистки – 36,59 млн куб. м;
- нормативноочищених – 22,2 млн куб. м;
- некатегорованих – 10,8 млн куб. м.

9.3. Стан ґрунтів

У сучасних умовах стан використання земельних ресурсів області не завжди відповідає вимогам їх охорони, оскільки в результаті антропогенної діяльності порушено екологічно безпечне природокористування, в першу чергу порушено допустиме співвідношення площ угідь, зокрема ріллі, пасовищ, сінокосів, земель водного та лісового фондів.

Надмірне розширення площі ріллі призвело до порушення екологічно збалансованого співвідношення земельних угідь: ріллі, природних кормових угідь, лісів та водойм, що негативно позначилося на стійкості агроландшафтів і обумовило значну техногенну ураженість екосфери. Особливу тривогу викликає зниження родючості ґрунтів області. Характерними процесами в ґрунтах є щорічний від'ємний баланс гумусу, зниження вмісту поживних елементів, декальцинація ґрунтів, підвищення кислотності, погіршення фізичних, фізико-хімічних показників.

Одна з головних проблем землекористування в області – деградація ґрунтів. Дуже високий рівень сільськогосподарського освоєння території, посушливий клімат з частими суховійними вітрами призводять до вітрової ерозії, а в районах з вираженим рельєфом має місце інтенсивна водна ерозія

ґрунтів. Усього зазнають водної ерозії близько 264,3 тис. га, або 13,4% загальної площі сільськогосподарських угідь.

Дефляційно небезпечною є практично вся територія області площею 1706,3 тис. га, або 86,6% від загальної площі сільськогосподарських угідь.

Серед сільськогосподарських угідь впливу ерозії внаслідок високої розораності 90,3% найбільшою мірою зазнають орні землі.

Ерозія і дефляція обумовлюють втрату гумусу, азоту, фосфору, калію й інших живильних речовин, знижуючи їхній вміст у ґрунті та негативно впливаючи на їх баланс, особливо гумусу. Середньорічні втрати гумусу в ґрунтах становлять 0,3 тонн/га, що обумовлено недосконалою культурою землеробства.

На якісному стані земельних ресурсів позначаються й інші негативні чинники, такі як засоленість, солонцюватість тощо.

Крім того, на стан земельних ресурсів і цілого ряду об'єктів галузей економіки істотно впливають гідрометеорологічні та небезпечні екзогенні геологічні процеси і явища (руйнування узбережжя Чорного моря, берегів річок та водосховищ тощо).

На фоні глибокого порушення екологічної рівноваги між природними та зміненими господарською діяльністю угіддями, інтенсивного прояву ерозії найбільшу небезпеку для ґрунтового покриву Херсонської області становить агрохімічна деградація, тобто прискорене збіднення ґрунтів на елементи родючості, погіршення реакції ґрунтового середовища, гумусового стану ґрунтів і поживного режиму.

Відмічено негативну тенденцію до зменшення площ з високим і підвищеним вмістом гумусу та їх трансформацію до нижчих агрохімічних класів, що пояснюється припиненням внесення органічних добрив та насиченням площ просапними культурами.

У сучасному землеробстві створені вкрай несприятливі умови, коли агрохімічний стан ґрунтів погіршується не в результаті перевантаження агросистеми надмірно високими дозами агрохімікатів, а внаслідок глибокого порушення основного екологічного закону агрохімії, за яким вимивання поживних речовин з ґрунту необхідно компенсувати внесенням екологічно доцільних норм добрив.

9.4. Природні об'єкти та збереження біорізноманіття

Гарантом забезпечення, збереження і відтворення генофонду рослинного та тваринного світу, різноманіття природних екосистем є природно-заповідний фонд області.

Без сумніву, природно-заповідний фонд – гордість Херсонщини, про що свідчать площі території та кількість об'єктів як місцевого, так і загальнодержавного значення.

Так, природно-заповідний фонд Херсонської області має у своєму складі 81 територію та об'єкт загальною площею 346904,5041 га, в тому числі 15 об'єктів загальнодержавного значення – 306748,6041 га і 66 об'єктів місцевого значення – 28035,9 га.

Налічується 7 категорій територій та об'єктів:

- Біосферний заповідник «Асканія-Нова» ім. Ф.Е.Фальц-Фейна та Чорноморський біосферний заповідник;
- Азово-Сиваський національний природний парк і національні природні парки «Джарилгацький», «Олешківські піски», «Нижньодніпровський», «Кам'янська Січ»;
- 1 дендропарк загальнодержавного значення «Асканія-Нова»;
- 8 заказників загальнодержавного та 13 заказників місцевого значення;
- 30 пам'яток природи;
- 13 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення;
- 10 заповідних урочищ.

Згідно з Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2014 року № 385, до 2021 року в Херсонській області площа земель природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) має становити 508 тис.га (17,9%). На сьогодні відношення площі природно-заповідного фонду до площі Херсонської області (показник заповідності) складає 10,6%.

Отже, пріоритетним завданням є збільшення і розширення вже існуючих площ територій та об'єктів ПЗФ області, регіонального ландшафтного парку «Гілея», заказників місцевого значення «Карадай» та «Острів Каланчак», розширення території національного природного парку «Олешківські піски».

Висновки:

1. Забруднення атмосферного повітря в області нерівномірне. Найбільш забруднені – промислові вузли, транспортні магістралі, менш забруднені – території, що віддалені від промислових вузлів та автодоріг. Відсутність розгалуженої системи моніторингу та пересувних лабораторій для контролю за станом атмосферного повітря унеможливорює складання повної картини про стан забруднення атмосферного повітря, зокрема складання картографічних матеріалів щодо забруднення, та спричиняє недоліки в системі інформування населення про реальний стан атмосферного повітря, контроль за транскордонним перенесенням забруднюючих речовин як на територію Херсонської області, та і з території області до інших областей.

2. Очисні споруди і каналізаційні мережі населених пунктів Херсонської області не відповідають вимогам техногенно-екологічної безпеки. Обладнання та мережі понаднормативно зношені. Існує потенційна загроза забруднення водойм, зон рекреації державного значення. Через недосконалість та зношеність систем водовідведення відбувається забруднення Дніпра, Азовського та Чорного морів недостатньо очищеними та неочищеними (аварійні скиди) стічними водами.

Гострими екологічними проблемами Херсонщини у сфері водокористування залишаються: забруднення Каховського водосховища неочищеними стічними водами м. Берислав, вкрай незадовільний стан очисних споруд смт Каланчак та забруднення узбережжя Чорного моря стічними водами, що відводяться комунальними підприємствами м. Скадовськ та смт Лазурне Скадовського району.

3. Деградація ґрунтів – одна з головних проблем землекористування в області.

4. Агрохімічний стан ґрунтів погіршується внаслідок глибокого порушення основного екологічного закону агрохімії, за яким вимивання поживних речовин з ґрунту необхідно компенсувати внесенням екологічно доцільних норм добрив.

5. Істотний вплив на стан земельних ресурсів мають гідрометеорологічні та небезпечні екзогенні геологічні процеси і явища (руйнування узбережжя Чорного моря, берегів річок та водосховищ тощо).

6. Херсонщина має значну кількість об'єктів природно-заповідного фонду, площа якого складає 10,6% загальної площі області і є перспектива на її збільшення до 17,9%.

10. УРАХУВАННЯ ГЕНДЕРНОГО КОМПОНЕНТА В ПРОЦЕСАХ ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ

Згідно з Глобальним індексом гендерного розриву в 2017 році Україна зайняла доволі низьке 61 місце у рейтингу, при цьому найбільші гендерні розриви мали місце в економічних можливостях та рівні політичної участі жінок. Поряд з цим Україна досягла певних успіхів у формуванні законодавства

та інституційного середовища, які визначають головні принципи гендерної рівності та недопущення дискримінації. Країна ратифікувала основні міжнародні документи, що стосуються гендерної рівності.

На регіональному рівні гендерний компонент включено до програми соціально-економічного та культурного розвитку Херсонської області, де пріоритетним завданням на 2019 рік визначено утвердження гендерної рівності в суспільстві, а одним з основних завдань – проведення інформаційно-просвітницьких заходів з питань попередження насильства в сім'ї, подолання гендерних стереотипів і протидії торгівлі людьми.

У Херсонському державному університеті викладаються такі курси, як «Гендерна рівність: за і проти», «Етика та психологія сімейного життя», «Жіночий самозахист», «Гендерна психологія», «Вступ до теорії гендеру», «Технології вирішення міжособистісних конфліктів».

Вагомим індикатором гендерної рівності є політична участь. Запровадження гендерних квот у виборчому процесі (мінімум 30% жінок у списках кандидатів у депутати) розширило можливості участі жінок у прийнятті управлінських рішень.

Представництво депутаток у складі Херсонської обласної ради сьомого скликання складає 17,2%. Представництво жінок у складі місцевих рад об'єднаних територіальних громад – 49%. Із 29 обраних голів ОТГ жінки складають 21%.

Для вирішення питань щодо взаємодії суб'єктів з реалізації гендерної політики діє обласна міжвідомча рада з питань сім'ї, гендерної рівності та протидії торгівлі людьми, засідання якої проводяться щокварталу.

Розділ «Утвердження гендерної рівності» обласної програми соціального захисту людей похилого віку, осіб з інвалідністю та підтримки сім'ї, утвердження гендерної рівності і протидії торгівлі людьми на 2015 – 2019 роки, затвердженої рішенням обласної ради від 29 квітня 2015 року № 1204 (зі змінами), приведено у відповідність з Державною соціальною програмою забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 року № 273.

11. РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЮЧОЇ СТРАТЕГІЇ

Стратегія розвитку Херсонської області на період до 2020 року (далі – Стратегія) затверджена рішенням Херсонської обласної ради від 10 вересня 2015 року № 1296 (зі змінами).

Метою Стратегії є досягнення стабільного зростання якості життя населення області на основі збалансованого та узгодженого розвитку регіональної економіки, що базується на інноваціях, ощадливому ставленні до природного середовища, збереженні природної системи розселення в області, а також з урахуванням стратегічних інтересів держави.

Реалізація Стратегії ґрунтується на переході до системного та збалансованого планування на основі проектного підходу, для чого розроблено плани заходів з її реалізації у 2016 – 2017 та 2018 – 2020 роках, затверджені рішеннями Херсонської обласної ради від 31 березня 2016 року № 78 (зі змінами) та від 16 березня 2018 року № 748 (зі змінами) відповідно.

За 2016 – 2017 роки здійснювалася реалізація понад 50% запланованих проектів (39 з 72). Найбільше – 18 проектів (66,7%) – стосувалися реалізації програми В «Забезпечення місцевого економічного розвитку». Разом з тим, більші обсяги фінансування (861518,988 тис. грн, або 67,0%) були залучені у проекти програми С «Екологічна безпека та ресурсозбереження».

Стратегічні цілі (програми)	За кількістю проектних ідей			За обсягами фінансування (тис. грн)		
	план	факт	% виконання	план	факт	% виконання
Програма А «Розвиток та збереження населення»	23	11	47,8	1313491,443	180309,747	13,7
Програма В «Забезпечення місцевого економічного розвитку»	27	18	66,7	1306461,600	480792,590	36,8
Програма С «Екологічна безпека та ресурсозбереження»	22	10	45,5	1285126,831	861518,988	67,0
Разом	72	39	54,2	3905079,874	1522621,325	39,0

За вказаний період обсяги фінансування склали 1522621,325 тис. грн (39% запланованих обсягів). Таким чином, недостатній рівень фінансування зумовив неповне виконання плану заходів (детально розписано нижче).

Стратегічні цілі (програми)	2016 рік		2017 рік	
	план	факт	план	факт
Програма А «Розвиток та збереження населення»	1011822,983	80799,740	301668,460	112723,607
Програма В «Забезпечення місцевого економічного розвитку»	519200,900	219125,172	787260,703	246253,019
Програма С «Екологічна безпека та ресурсозбереження»	679988,241	221137,703	605138,590	375151,062
Разом	2211012,124	521062,615	1694067,753	734127,688

Ґрунтуючись на даних аналізу виконання попереднього плану заходів, на 2018 – 2020 роки передбачено реалізацію 58 проектів, більшість з яких – 28 проектів – належать до програми А «Розвиток та збереження населення» (до програм В та С включено 13 і 17 проектів відповідно).

У 2018 році реалізовано проект А.2.2.2 «Якісна високоспеціалізована медична допомога дитячому населенню». За рахунок коштів обласного бюджету та медичної субвенції створено належні умови для лікування 30000 дітей на рік, для чого придбано необхідне медичне обладнання.

За вказаний період також частково виконано 33 проекти (18 – за програмою А, 6 – за програмою В, 9 – за програмою С), не виконано 24 проекти (9 – за програмою А, 7 – за програмою В, 8 – за програмою С).

Стратегічні цілі (програми)	За кількістю технічних завдань						
	кількість технічних завдань	виконані (у 2018 р.)	% виконання	частково виконані (у 2018 р.)	% виконання	не виконані (у 2018 р.)	% виконання
Програма А «Розвиток та збереження населення»	28	1	3,6	18	64,3	9	32,1
Програма В «Забезпечення місцевого економічного розвитку»	13			6	46,2	7	53,8
Програма С «Екологічна безпека та ресурсозбереження»	17			9	52,9	8	47,1
Разом	58	1	1,7	33	56,9	24	41,4

Фактичні обсяги фінансування у 2018 році склали 1581864,711 тис. грн, що становить 38,8% до плану. Найбільший обсяг коштів залучено до реалізації проектів програми В (83,2%), найменший – програми А (20,7%).

Стратегічні цілі (програми)	За обсягами фінансування		
	план	факт	% виконання
Програма А «Розвиток та збереження населення»	1564918,645	323790,858	20,7
Програма В «Забезпечення місцевого економічного розвитку»	1080899,023	899753,318	83,2
Програма С «Екологічна безпека та ресурсозбереження»	1433680,612	358320,535	25,0
Разом	4079498,280	1581864,711	38,8

Додаткові порівняльні дані щодо виконання планів заходів з реалізації Стратегії розвитку Херсонської області у 2016 – 2017 роках та 2018 – 2020 роках за кількістю проектних ідей/технічних завдань та обсягами фінансування наведено нижче.

Стратегічні цілі (програми)	2016 – 2017 роки			2018 – 2020 роки		
	план	факт	% виконання	план	факт (2018 рік)	% виконання
Програма А «Розвиток та збереження населення»	23	11	47,8	28	1	3,6
Програма В «Забезпечення місцевого економічного розвитку»	27	18	66,7	13		
Програма С «Екологічна безпека та ресурсозбереження»	22	10	45,5	17		
Разом	72	39	54,2	58	1	1,7

Стратегічні цілі (програми)	2016 – 2017 роки			2018 – 2020 роки		
	план	факт	% виконання	план	факт (2018 рік)	% виконання
Програма А «Розвиток та збереження населення»	1313491,443	193523,347	14,7	3390057,086	323790,858	9,6
Програма В «Забезпечення місцевого економічного розвитку»	1306461,600	465378,191	35,6	3535306,533	899753,318	25,5
Програма С «Екологічна безпека та ресурсозбереження»	1285126,831	596288,765	46,4	9307673,363	358320,535	3,8
Разом	3905079,874	1255190,303	32,1	16233036,982	1581864,711	9,7

ПЕРЕЛІК

**індикаторів, на досягнення прогнозованих значень яких спрямовані
Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року та
Стратегія розвитку Херсонської області до 2020 року**

Індикатор	2015 рік	Прогнозовані індикатори		2018 рік	Стан досягнення показника
		2018 рік	2020 рік		
Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах), у розрахунку на одну особу, грн	30246	41828	57241	45532 (2017 рік)	Вірогідне досягнення показника
Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн	27067	35065	40278	50109,4	Досягнуто за абсолютним значенням
Середньомісячна заробітна плата (номінальна), грн	3123	6980	8700	7058	Вірогідне досягнення показника
Рівень безробіття за методологією Міжнародної організації праці, %	10,2	10	9,3	10,3	Має місце протилежна до задекларованої тенденція
Обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку інвестування, дол. США	196	212	248	196,2	Зростання за 2015-2018 роки становить лише 0,1%
Обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу, дол. США	224,7	260	291	260	Показник 2018 року складає 115,7% до 2015 року
Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. наявного населення, одиниць	73	66	68	76	Прослідковується тенденція до зростання показника
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, відсотків загального обсягу реалізованої промислової продукції	1,4	1,7	2	5,5 (2017 рік)	Відбулося значне зростання
Загальний коефіцієнт вибуття сільського населення (вибуття із сільської місцевості на 1 тис. наявного сільського населення)	11,4	3,4	1,7	7,4 (2017 рік)	Прослідковується тенденція до зменшення показника

Індикатор	2015 рік	Прогнозовані індикатори		2018 рік	Стан досягнення показника
		2018 рік	2020 рік		
Загальний коефіцієнт смертності, померлих на 1 тис. наявного населення	15,6	14,1	13,7	15,5	Показник залишається майже на рівні 2015 року
Демографічне навантаження населення віком 16 – 59 років (на 01 січня), осіб у віці 0 – 15 років та 60 років і старше на 1 тис. постійного населення у віці 16 – 59 років	623	649	676	666	Прослідковується тенденція до погіршення показника
Питома вага утилізованих відходів, % до загальної кількості утворених відходів	15,8	20,1	23,8	8,5	Має місце протилежна до задекларованої тенденція
Питома вага площі природно-заповідного фонду до площі адміністративно-територіальної одиниці, %	10,6	14,25	17,9	10,6	Має місце протилежна до задекларованої тенденція

III. ГОЛОВНІ ЧИННИКИ ТА СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ

1. SWOT-аналіз для Херсонської області

SWOT-аналіз соціально-економічного становища Херсонської області проведено з урахуванням тенденцій розвитку, виділених проблемних аспектів функціонування економіки, інфраструктури та соціальної сфери, визначення можливих зовнішніх впливів і викликів. В основу SWOT-аналізу покладено висновки до розділів описово-аналітичної частини Стратегії, пропозиції, надані за результатами засідань робочої групи з розробки Стратегії.

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Вихід області до азово-чорноморського узбережжя (700 км узбережжя). 2. Різноманіття природних ресурсів, що створює необхідні умови для розвитку екологічно безпечної господарської діяльності. 3. Розвинена транспортна мережа. 4. Потенціал розвитку малої енергетики з відновлювальних джерел енергії. 5. Потенціал для підготовки та перепідготовки кадрів, значний науковий потенціал. 6. Вагомий туристично-рекреаційний потенціал. Наявність цікавих історичних пам'яток. 7. Наявність високих технологій у галузі сільського господарства, які можуть бути використані як майданчики для поширення технологій. 8. Наявність інфраструктури для зрошення. 9. Діючі промислові підприємства у таких галузях: - виробництво харчових продуктів, напоїв; - машинобудування; - металургійне виробництво; - виробництво гумових і пластмасових виробів та іншої неметалевої продукції; - виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу і поліграфічна діяльність. 10. Значна кількість об'єктів природно-заповідного фонду. 11. Значне біорізноманіття. 12. Наявність значної кількості земельних ділянок, придатних для запровадження	1. Вагома втрата несучої спроможності дорожнього покриття більшості автомобільних доріг місцевого значення. 2. Дефіцит кадрів, незначна кількість робочих місць, які приваблюють молодь. 3. Недостатня кількість належних очисних споруд та низький рівень ефективності діючих. Відсутність сучасних технологій очищення стічних вод. 4. Високий рівень фізичного зносу основних засобів та енергоємність більшості підприємств області, втрата конкурентоспроможності. 5. Низька додана вартість в агропромисловому комплексі. 6. Застаріла, неефективна й неекологічна система збору та утилізації твердих побутових відходів. 7. Необлаштованість історичних пам'яток. 8. Недостатньо розвинена туристична інфраструктура. 9. Слабо розвинена інфраструктура підтримки бізнесу та залучення інвестицій, низький рівень підприємницької культури. 10. Зношеність меліоративної системи та застарілість дощувальної техніки. 11. Технічно застарілі транспортні засоби. 12. Низька культура землеробства і, як наслідок, зниження родючості ґрунтів. 13. Незначна площа сільськогосподарських угідь під багаторічними насадженнями. 14. Недостатній розвиток логістичних, інформаційних мереж для просування сільськогосподарської продукції на світові

інвестиційної діяльності на території області. 13. Поліетнічність і міжетнічна злагода	ринки.
Можливості	Загрози
1. Децентралізація влади, проведення адмінреформи та зростання бюджетної самостійності громад. 2. Покращення бізнес-клімату в Україні, відновлення стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу. 3. Зростання інтересу населення України та іноземних туристів до курортно-рекреаційного, екологічного та сільського зеленого туризму. 4. Продовження процесів інтеграції з ЄС стимулюватиме виробників до підвищення якості продукції та відповідальності за охорону довкілля. 5. Покращення інвестиційного клімату в Україні. 6. Активізація економічних процесів сприятиме зростанню попиту на логістичні послуги. 7. Зростання світового попиту на продовольство, що сприятиме впровадженню у сільськогосподарське виробництво сучасних технологій, зокрема ресурсозберігаючих, розвитку тваринництва, тепличного господарства; розширенню сфери переробки продукції. 8. Нарощування міжнародної технічної допомоги для України. 9. Впровадження політики енергозаміщення та підвищення енергоефективності з метою розвитку альтернативної енергетики, технічного переоснащення комунальної інфраструктури. 10. Розвиток е-урядування, відкритості влади. 11. Динамічний розвиток IT-індустрії. 12. Посилення попиту на продукцію риборозведення, аквакультуру. 13. Можливості для експорту.	1. Продовження деградації родючості ґрунтів. Низький рівень заліснення (залуження) деградованих земель та таких, що перебувають під ризиком затоплення (підтоплення). 2. Подальший відтік населення через скорочення робочих місць. 3. Недостатній рівень впровадження вимог ЄС до сільськогосподарської продукції. 4. Виникнення надзвичайних ситуацій природного (підтоплення, затоплення) та техногенного характеру (руйнування берегів Каховського водосховища та морського узбережжя, забруднення басейну р. Дніпро та акваторії Азовського, Чорного морів стічними водами тощо). 5. Замулювання річища Дніпра та Дніпровсько-Бузького лиману, скорочення стоку малих річок, зменшення дебету водних ресурсів. 6. Зростання цін на енергоносії через енергоемність виробництва. 7. Корупція

2. SWOT-матриця

SWOT-матриця дозволяє виявити взаємозв'язки між «внутрішніми» (сильні та слабкі сторони) та «зовнішніми» (можливості та загрози) факторами, які мають стратегічне значення для Херсонської області. Суцільна лінія символізує сильний взаємозв'язок, пунктирна – слабкий. Саме ці взаємозв'язки дозволяють сформулювати порівняльні переваги, виклики та ризики, які є основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних та операційних цілей розвитку громади на довгострокову перспективу.

Порівняльні переваги

Сильні сторони	Підтримують	Можливості
1. Вихід області до азово-чорноморського узбережжя (700 км узбережжя)		1. Децентралізація влади, проведення адмінреформи та зростання бюджетної самостійності громад
2. Різноманіття природних ресурсів, що створює необхідні умови для розвитку екологічно безпечної господарської діяльності		2. Покращення бізнес-клімату в Україні, відновлення стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу
3. Розвинена транспортна мережа		3. Зростання інтересу населення України та іноземних туристів до курортно-рекреаційного, екологічного та сільського зеленого туризму
4. Потенціал розвитку малої енергетики з відновлювальних джерел енергії.		4. Продовження процесів інтеграції з ЄС стимулюватиме виробників до підвищення якості продукції та відповідальності за охорону довкілля
5. Потенціал для підготовки та перепідготовки кадрів, значний науковий потенціал		5. Покращення інвестиційного клімату в Україні.
6. Вагомий туристично-рекреаційний потенціал. Наявність цікавих історичних пам'яток		6. Активізація економічних процесів сприятиме зростанню попиту на логістичні послуги.
7. Наявність високих технологій у галузі сільського господарства, які можуть бути використані як майданчики для поширення технологій		7. Зростання світового попиту на продовольство, що сприятиме впровадженню у сільськогосподарське виробництво сучасних технологій, зокрема ресурсозберігаючих, розвитку тваринництва, тепличного господарства; розширенню сфери переробки продукції.
8. Наявність інфраструктури для зрошення		8. Нарощування міжнародної технічної допомоги для України
9. Діючі промислові підприємства у таких галузях: - виробництво харчових продуктів, напоїв; - машинобудування; - металургійне виробництво; - виробництво гумових і пластмасових виробів та іншої неметалевої продукції; - виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу і поліграфічна діяльність		9. Проведення політики енергозаміщення і підвищення енергоефективності та розвитку альтернативної енергетики, технічного переоснащення комунальної інфраструктури
10. Значна кількість об'єктів природно-заповідного фонду		10. Розвиток е-урядування, відкритості влади
11. Значне біорізноманіття		11. Динамічний розвиток ІТ-індустрії
12. Наявність значної кількості земельних ділянок, придатних для запровадження інвестиційної діяльності на території області		12. Посилення попиту на продукцію риборозведення, аквакультуру
13. Поліетнічність і міжетнічна злагода		13. Можливості для експорту

Виклики

Слабкі сторони	Зменшують	Можливості
1. Вагома втрата несучої спроможності дорожнього покриття більшості автомобільних доріг місцевого значення		1. Децентралізація влади, проведення адмінреформи та зростання бюджетної самостійності громад
2. Дефіцит кадрів, незначна кількість робочих місць, які приваблюють молодь		2. Покращення бізнес-клімату в Україні, відновлення стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу
3. Недостатня кількість належних очисних споруд та низький рівень ефективності діючих. Відсутність сучасних технологій очищення стічних вод		3. Зростання інтересу населення України та іноземних туристів до курортно-рекреаційного, екологічного та сільського зеленого туризму.
4. Високий рівень фізичного зносу основних засобів та енергоємність більшості підприємств області, втрата конкурентоспроможності		4. Продовження процесів інтеграції з ЄС стимулюватиме виробників до підвищення якості продукції та відповідальності за охорону довкілля
5. Низька додана вартість в агропромисловому комплексі		5. Покращення інвестиційного клімату в Україні
6. Застаріла, неефективна й неекологічна система збору та утилізації твердих побутових відходів.		6. Активізація економічних процесів сприятиме зростанню попиту на логістичні послуги
7. Необлаштованість історичних пам'яток		7. Зростання світового попиту на продовольство, що сприятиме впровадженню у сільськогосподарське виробництво сучасних технологій, зокрема ресурсозберігаючих, розвитку тваринництва, тепличного господарства, розширенню сфери переробки продукції
8. Недостатньо розвинена туристична інфраструктура		8. Нарощування міжнародної технічної допомоги для України
9. Слабко розвинена інфраструктура підтримки бізнесу та залучення інвестицій, низький рівень підприємницької культури		9. Проведення політики енергозаміщення та підвищення енергоефективності з метою розвитку альтернативної енергетики, технічного переоснащення комунальної інфраструктури
10. Зношеність меліоративної системи та застарілість дощувальної техніки		10. Розвиток е-урядування, відкритості влади
11. Технічно застарілі транспортні засоби		11. Динамічний розвиток ІТ-індустрії
12. Низька культура землеробства і, як наслідок, зниження родючості ґрунтів		12. Посилення попиту на продукцію риборозведення, аквакультуру
13. Незначна площа сільськогосподарських угідь під багаторічними насадженнями		13. Можливості для експорту
14. Недостатній розвиток логістичних, інформаційних мереж для просування сільськогосподарської продукції на світові ринки		

Ризики

Слабкі сторони	Послідують	Загрози
1. Вагома втрата несучої спроможності дорожнього покриття більшості автомобільних доріг місцевого значення		1. Продовження деградації родючості ґрунтів. Низький рівень заліснення (залуження) деградованих земель та таких, що перебувають під ризиком затоплення (підтоплення)
2. Дефіцит кадрів, незначна кількість робочих місць, які приваблюють молодь		2. Подальший відтік населення через скорочення робочих місць
3. Недостатня кількість належних очисних споруд та низький рівень ефективності діючих. Відсутність сучасних технологій очистки стічних вод		3. Недостатній рівень впровадження вимог ЄС до сільськогосподарської продукції
4. Високий рівень фізичного зносу основних засобів та енергоємність більшості підприємств області, втрата конкурентоспроможності		4. Виникнення надзвичайних ситуацій природного (підтоплення, затоплення) та техногенного характеру (руйнування берегів Каховського водосховища та морського узбережжя, забруднення басейну р. Дніпро та акваторії Азовського, Чорного морів стічними водами тощо)
5. Низька додана вартість в агропромисловому комплексі.		5. Замулювання річища Дніпра та Дніпровсько-Бузького лиману, скорочення стоку малих річок, зменшення дебету водних ресурсів
6. Застаріла та неефективна і неекологічна система збору та утилізації твердих побутових відходів		6. Зростання цін на енергоносії через енергоємність виробництва
7. Необлаштованість історичних пам'яток		7. Корупція
8. Недостатньо розвинена туристична інфраструктура		
9. Слабо розвинена інфраструктура підтримки бізнесу та залучення інвестицій, низький рівень підприємницької культури		
10. Зношеність меліоративної системи та застарілість дощувальної техніки		
11. Технічно застарілі транспортні засоби		
12. Низька культура землеробства і, як наслідок, зниження родючості ґрунтів		
13. Незначна площа сільськогосподарських угідь під багаторічними насадженнями		
14. Недостатній розвиток логістичних, інформаційних мереж для просування сільськогосподарської продукції на світові ринки		

3. Порівняльні переваги, виклики і ризики розвитку області

Порівняльні переваги

(визначені в результаті аналізу сильних сторін і можливостей)

- Значна кількість потенційних туристичних об'єктів спільно зі зростанням інтересу населення України та іноземних туристів до курортно-рекреаційного, екологічного та сільського зеленого туризму сприятиме покращенню інвестиційного клімату та розвитку туристичного бренду області.
- Реформа децентралізації сприятиме розвитку самостійності територіальних громад, що у свою чергу сприятиме нарощуванню прозорості та відкритості місцевої влади і надаватиме перевагу при розгляді інвестиційних пропозицій.
- Зростання попиту на продовольство на світовому ринку може привабити інвесторів в аграрний сектор на сільських територіях, стимулюватиме розвиток наявних підприємств виробників та переробників агропродукції, а також харчової промисловості, аквакультури тощо.
- Проведення політики енергозаміщення та розвитку альтернативної енергетики матиме значний вплив на місцевий ринок праці, а значний кадровий потенціал підсилуватиме спроможність місцевих громад до реалізації масштабних інвестиційних проектів.

Виклики

(визначені в результаті аналізу слабких сторін і можливостей)

- Зростання світового попиту на продовольство сприятиме оновленню технічного потенціалу в аграрній сфері, збільшенню площ сільськогосподарських угідь під багаторічними насадженнями, підвищенню культури землеробства.
- Нарощування міжнародної технічної допомоги вкупі з проведенням реформи децентралізації дозволить розв'язати проблеми поводження з відходами, оновлення дорожнього покриття, облаштування пам'яток та туристичної інфраструктури.
- Покращення бізнес-клімату сприятиме створенню нових робочих місць, що разом з наявністю житла зменшуватиме дефіцит кадрів та даватиме поштовх для розвитку інфраструктури підтримки бізнесу.
- Продовження процесів інтеграції з ЄС сприятиме розвитку системи якості та безпечності харчових продуктів, нарощуванню потужностей меліоративної системи, дощувальної техніки.

Ризики

(визначені в результаті аналізу слабких сторін і загроз)

- Подальший відтік кадрів посилюватиметься через незначну кількість робочих місць, що приваблюють молодь.
- Виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру підсилуватиметься неефективністю систем утилізації відходів, очищення стічних вод і призводитиме до негативних екологічних наслідків.

4. Сценарії розвитку Херсонської області до 2027 року

Сценарієм називаємо деяку послідовність подій (у випадку територіальної соціально-економічної системи – станів), які можуть відбутися в майбутньому зі значною долею ймовірності за певних умов. Такі умови, або фактори, можуть бути як зовнішні (задаються системою вищого рівня або формуються поза межами системи), так і внутрішні (формуються всередині самою системою).

Тому сценарій нерозривно пов'язаний з припущеннями, за яких можуть виникати ті чи інші фактори впливу.

Інерційний сценарій розвитку регіону формується на комплексі припущень стосовно того, що тривкий у часі (горизонті планування) баланс зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на стан регіону як соціально-економічної системи залишається незмінним, тобто послідовність станів системи змінюється за інерцією. У бізнес-плануванні такий сценарій називають *business as usual*, тобто «справи йдуть, як зазвичай».

Базовими припущеннями інерційного сценарію є такі:

- 1) правове поле держави, яке регулює її економічну базу, тобто законодавство у сферах державних фінансів, податків, економічної та промислової політики тощо, залишається без змін або змінюється поволі, «наздоганяючи» суспільні запити;
- 2) адміністративно-територіальна реформа завершиться в 2021 році;
- 3) індекс міграції та індекс народжуваності залишаться на тому ж рівні;
- 4) тіньова економіка й надалі залишається на рівні близько 50%;
- 5) у планований період діє нинішня Конституція, яка визначає територіально-адміністративний устрій країни та систему управління регіональним розвитком, що не змінюються;
- 6) рівень ресурсного забезпечення регіонів, у тому числі Херсонщини, залишається незмінним. Рівень дотаційності бюджету області, хоча й поволі, але продовжує зростати, роблячи регіон все більш залежним від центру;
- 7) довіра до державних інститутів підприємців і громадян залишається на тому самому рівні;
- 8) рівень корупції в державних структурах усіх рівнів залишається високим
- 9) рівень зацікавленості міжнародних інвесторів до України та до Херсонщини зокрема залишається незмінним;
- 10) економічна активність малих і середніх підприємств й надалі переважатиме у сферах торгівлі та послуг.

Основні елементи інерційного сценарію.

Упродовж найближчих 10 років кількість населення Херсонщини буде повільно скорочуватися. У 2020 році воно становитиме близько 1 млн осіб. На цьому тлі спостерігатиметься процес «старіння» населення, що призведе до зростання демографічного навантаження. Неминуче відбуватиметься також скорочення робочої сили. Додатковою тенденцією буде зменшення кількості молодшої робочої сили внаслідок зменшення чисельності молодого населення

загалом. Середній вік працездатного населення збільшиться, тому бракуватиме молодих працівників і буде зафіксовано збільшення кількості працівників старшого віку.

Виходячи з цього, роботодавці регіону дедалі більше відчуватимуть нестачу трудових ресурсів.

Економічний потенціал Херсонщини за квазаний період суттєво не змінюється: ВРП регіону зростатиме незначними темпами, не перевищуючи в найкращому випадку загальноукраїнських 2,8% на рік. За рахунок випереджаючих темпів інфляції зростатиме розрив між номінальним і реальним ВРП.

Сукупний фонд заробітної плати зростатиме незначними темпами.

Зміни у структурі промисловості області теж будуть незначними. Вплив держави на економічні процеси й надалі буде обмежений лише рекомендаційними програмами, відносно невеликою кількістю державних замовлень, проведенням подальшої зміни власності шляхом приватизації, незначною фінансовою підтримкою за рахунок державних інвестицій, деякими змінами податкового законодавства. Пріоритет у розвитку промисловості буде надаватися виробництвам, що не потребують значних капіталовкладень в організацію та підготовку виробництва або мають швидку економічну віддачу. В основному будуть підтримуватися низько- або середньотехнологічні, ненаукомісткі галузі промисловості: деревообробка, виробництво будівельних матеріалів, енергії з відновлювальних джерел та інше. При цьому якісні показники розвитку виробництва залишатимуться на місці. Деякі інноваційні прориви можливі в секторі виробництва органічних добрив (ТОВ «5 елемент»), виробництва та переробки органічної сільськогосподарської продукції.

Зростання виробництва здійснюватиметься переважно за рахунок зазначених галузей і характеризуватиметься недостатніми та нестабільними темпами. При збереженні існуючого тренду динаміки розвитку галузей промисловості не варто сподіватися на прогресивні структурні зрушення в них.

Структура промисловості області й надалі характеризується невисокою часткою продукції кінцевого споживання. В обсязі реалізованої промислової продукції більше половини займає сировинна продукція. На інвестиційну продукцію припадає не більше 8%.

У планований період у структурі переробної промисловості переважатимуть легка промисловість, виготовлення виробів з деревини, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції, харчових продуктів.

Незадовільний у цілому інвестиційний клімат в Україні та в Херсонській області зокрема (навіть попри зростання обсягів іноземного інвестування), його значні територіальні диспропорції загострюватимуть проблему фінансово-інвестиційного забезпечення структурно-технологічних змін у значній частині міст та адміністративних районів області.

Співвідношення імпорту/експорту в товарному вимірі й надалі зростатиме на користь першого і до кінця планованого періоду може вирости до 4:1.

Реалізація інфраструктурних проектів буде розподілятися нерівномірно, регіональна диспропорція збільшуватиметься.

Практично незмінною залишиться галузева структура економічної активності суб'єктів малого підприємництва Херсонської області: основні види економічної діяльності, в яких вона буде сконцентрована, – це торгівля, туризм, операції з нерухомістю.

Дещо збільшується рівень економічної активності у сфері надання інформаційно-консультативних послуг, комп'ютерного програмування, вирощування органічної продукції.

Оптимістичний сценарій інноваційного розвитку Херсонської області ґрунтується на таких припущеннях:

1) правове поле держави, яке регулює її економічну базу, тобто законодавство у сферах державних фінансів, податків, економічної та промислової політики тощо, значно покращується і відповідає суспільному запиту щодо впровадження реформ;

2) адміністративно-територіальна реформа завершиться в 2020 році;

3) індекс міграції та індекс народжуваності значно підвищуються;

4) економіка поступово виходить із «тіні» і залишається на рівні близько 30%;

5) збільшується зацікавленість зовнішнього і внутрішнього туриста до узбережжя Чорного та Азовського морів, гирла Дніпра, озер;

6) у планований період вносяться зміни до Конституції, визначається територіально-адміністративний устрій країни та система управління регіональним розвитком, які стають прогресивними;

7) рівень ресурсного забезпечення регіонів, у тому числі Херсонщини, збільшується. Рівень дотаційності бюджету області, хоча й поволі, але зменшується;

8) рівень довіри до державних інститутів підприємців і громадян починає зростати;

9) рівень корупції в державних структурах усіх рівнів суттєво знижується;

10) рівень зацікавленості міжнародних інвесторів до України та до Херсонської області зокрема суттєво зростає;

11) економічна активність малих і середніх підприємств змінюється у бік виробництва та глибокої переробки продукції.

Геополітичний рівень.

1) Україна стає повноправним членом НАТО та ЄС;

2) військовий конфлікт з Росією завершується шляхом урегулювання на користь України.

Національний рівень.

1) національне законодавство повністю синхронізується із законодавством ЄС;

2) у країні рішуче проводяться системні реформи: реформа адміністративно-територіального устрою, податкова, бюджетна тощо;

3) на законодавчому рівні встановлюються пільги для інвестицій у реальний сектор економіки;

4) суттєво знижуються митні тарифи на імпорт;

5) проголошується «амністія» на виведені в офшори капітали. Як наслідок, покращується інвестиційний клімат, зростає інтерес до України з боку міжнародних інвесторів.

Регіональний рівень, економіка.

1) знижується рівень корупції в державних інститутах, підвищується рівень довіри з боку підприємців і громадян;

2) зростає рівень капітальних інвестицій у реальний сектор економіки.

3) підвищується інвестиційна привабливість області та, відповідно, зацікавленість з боку міжнародних інвесторів;

4) нові економічно спроможні громади отримують території власної юрисдикції, в тому числі суттєвий обсяг земельних ресурсів для створення інвестиційно привабливих територій («зелених» зон);

5) обласна рада отримує власний виконавчий орган, повноваження, ресурси та відповідальність за регіональний розвиток;

6) відбувається поступовий вихід економіки з «тіні», зокрема у малому і середньому підприємстві.

7) зростає матеріально-фінансове забезпечення базових адміністративно-територіальних одиниць – громад та їх можливості у місцевому економічному розвитку.

Регіональний рівень, соціальна сфера

1) трудова міграція населення до країн ЄС поступово скорочується.

2) для збереження кваліфікованих працівників роботодавці збільшують заробітну плату;

3) частина людей, які раніше виїхали на заробітки до Європи повертаються і відкривають власний бізнес на Херсонщині.

4) зростає попит на туристичні продукти Херсонщини.

За цим сценарієм Україна, поступово інтегруючи національне законодавство з європейським, створює передумови для здійснення масштабних соціально-економічних реформ.

Унаслідок радикальних системних змін правового і політичного поля країни крок за кроком трансформується територіальна організація влади регіону: формуються економічно достатні первинні адміністративно-територіальні одиниці, які стають повноправними суб'єктами свого соціально-економічного розвитку.

Збільшується рівень притоку іноземних інвестицій, створюються нові робочі місця, підвищується експортний потенціал, збільшується інноваційність виробництв та валова додана вартість за рахунок використання смарт-спеціалізації.

Нова промислова політика спрямована на стимулювання експорту кінцевої продукції переробної промисловості при одночасному стримуванні експорту сировини та матеріалів, захист вітчизняного ринку від напливу імпортової продукції, аналогічної вироблених в Україні. Інноваційний сценарій

розвитку промислового комплексу області пов'язаний із всебічною модернізацією, структурною трансформацією не тільки промисловості, а й усіх основних галузей господарства – сільського господарства, транспорту, зв'язку тощо, та їх інтеграцією з інноваційним і науково-освітнім комплексом регіону.

Здійснюється кардинальний підйом технічного рівня промислових підприємств регіону. Відповідно технічно переоснащені потужності промислових підприємств максимально забезпечують потреби господарства в інноваційній продукції. Сприятливим чинником реалізації цього варіанта розвитку промислового комплексу Херсонської області є те, що основу виробничого потенціалу регіону складають підприємства переробної промисловості.

Істотної трансформації за цей період зазнає і галузева структура промислового комплексу області. У перспективі домінуючу роль у ній відіграє машинобудування, перш за все його високотехнологічні наукомісткі галузі. Частка зайнятих у цій галузі у промисловому комплексі області збільшиться до 20%. Певним зростанням характеризуватиметься частка легкої промисловості, виробництва будівельних матеріалів, деревини та виробів з деревини. Дещо знизиться питома вага електроенергетики, видобутку енергетичних матеріалів, хімічної промисловості, металургії. Разом з тим, абсолютні обсяги виробництва кожної з галузей промисловості у планований період істотно зростуть. При цьому темпи росту галузей будуть досить диференційованими. Найбільшими (у 3 – 4 рази) вони будуть у машинобудуванні, легкій промисловості, целюлозно-паперовій, поліграфічній та харчовій промисловості. Значні темпи зростання виробництва спостерігатимуться у виробництві будівельних матеріалів (у 2 – 3 рази).

Запровадження високоефективних технологій у всіх галузях промисловості сприятиме не тільки зниженню енерго- та матеріаломісткості виробництва, а й зростанню продуктивності праці. Одночасно значно зросте чисельність зайнятих у промисловості. На 2025 рік її частка складатиме 20% у загальній чисельності зайнятих в області.

Характер територіальних пропорцій та розміщення основних промислових центрів на перспективу не зазнає значних зрушень.

Податкова реформа створює підґрунтя для повернення в Україну виведених в офшори капіталів, які стають великим інвестиційним ресурсом, а запроваджені податкові пільги на інвестиції в реальний сектор економіки спрямують критичний обсяг інвестицій саме туди.

У регіоні відбувається активізація інвестиційної діяльності. Важливим напрямом активізації інвестиційних потоків стають розробка, просування і реалізація інвестиційних та інвестиційно-інноваційних проектів.

Така ситуація сформує запит на розвиток та ефективне використання науково-технічного потенціалу Херсонської області. Пріоритетним завданням промислової політики регіональної влади стає створення інноваційних форм організації та розміщення підприємств – логістичних центрів, технопарків, технополісів.

Завдяки суттєвим зростанням фінансових ресурсів, розвиваючи власну інфраструктуру, територіальні громади регіону поступово стають інвестиційно привабливими. Завдяки спільним зусиллям регіональної та місцевої влади покращується інвестиційний клімат, формуються нові привабливі інвестиційні пропозиції, що призводить до стрімкого зростання внутрішніх і зовнішніх інвестицій в економіку регіону, головним чином в інноваційні високотехнологічні наукомісткі виробництва. Створюються нові привабливі для працівників робочі місця, що формує підґрунтя для повернення до регіону частини заробітчани з країн ЄС, Росії, а також переорієнтації частини учасників прикордонної «човникової» торгівлі на робочі місця на нових виробництвах.

Водночас деяка частина працездатного населення області мігрує до країн ЄС, що негативно позначиться на демографічному балансі.

Швидкими темпами виводиться з «тіні» малий і середній бізнес, переміщуючись з ніші торгівлі і послуг до сфери товарного виробництва у тісній кооперації зі стратегічними інвесторами.

Стрімко зростає сектор інформаційно-комунікаційних технологій та програмування.

Реалістичний сценарій. Підставою формування такого сценарію є деякі обмеження на припущення оптимістичного сценарію.

Базові припущення.

Геополітичний рівень.

- 1) Україна продовжує залишатися асоційованим членом ЄС;
- 2) залучення коштів фондів ЄС для розбудови інфраструктури;
- 3) військовий конфлікт з Росією продовжується.

Національний рівень.

1) національне законодавство синхронізується із законодавством ЄС дуже повільними темпами;

2) реформа адміністративно-територіального устрою, податкова, бюджетна тощо впроваджуються некомплексно і несистемно, зі значним уповільненням;

3) державний фонд регіонального розвитку починає працювати відповідно до європейської практики.

4) інвестиційний клімат поступово змінюється на краще, однак інтерес до України з боку міжнародних інвесторів зростає несуттєво.

Регіональний рівень, економіка.

1) транскордонний товарообмін зростає повільно;

2) рівень корупції в державних інститутах залишається ще досить високим, рівень довіри з боку підприємців і громадян незначно підвищується;

3) рівень капітальних інвестицій у реальний сектор економіки незначно зростає;

4) інвестиційна привабливість області зростає повільно, як і зацікавленість з боку міжнародних інвесторів;

5) вихід економіки з «тіні», зокрема малого і середнього підприємництва, стимулюється державою недостатньо;

б) до області надходять прогнозовані кошти для реалізації проектів регіонального розвитку з державного фонду регіонального розвитку.

Регіональний рівень, соціальна сфера

- 1) демографічна ситуація змінюється у рамках прогнозої;
- 2) соціальна інфраструктура та соціальні послуги покращуються повільно в межах доступних фінансових ресурсів.

Реалістичний сценарій реалізовується на тлі повільної і поступової трансформації правового поля держави, що спричинене неготовністю як політичної еліти, так і населення країни до різких змін.

Повільне впровадження задекларованих реформ (адміністративно-територіального устрою, податкової, бюджетної тощо) у планований період скеровує розвиток регіону в напрямі інерційного сценарію, однак деякі зрушення, зокрема у промисловій та інвестиційній політиці, створюють підґрунтя для поступової технологічної модернізації промислових підприємств та покращання інвестиційного клімату в країні та регіоні.

При загальному інерційному варіанті розвитку більшості галузей та виробництв окремі з них будуть розвиватися інноваційним шляхом. У результаті їх реалізації тією чи іншою мірою будуть пом'якшуватися соціальні та комунальні проблеми розвитку регіону, проте це не забезпечить комплексного їх розв'язання.

За таких обставин з високою долею ймовірності може відбутися становлення та розвиток інноваційної моделі господарства через певну «точку (або точки) зростання» як мультиплікатора інноваційних змін у регіоні або в галузі.

Реалізація цього сценарію передбачає не цілком комплексний, але послідовний шлях у напрямі вирішення окремих локальних господарських та інноваційних завдань як складових інноваційної моделі економіки.

У результаті виваженої промислової та інвестиційної політики центральної і регіональної влади поступово відбувається технологічна модернізація промислових підприємств та, відповідно, зростання їх продуктивності.

Однією з підстав економічного розвитку регіону стає ефективна інвестиційна політика. Вона реалізовується скоординованими зусиллями регіональної та місцевої (міст і районів) влади, а її основним завданням є підвищення інвестиційної привабливості регіону, формування привабливих інвестиційних продуктів та їх ефективне просування на інвестиційні ринки.

Сформовані «інвестиційні зони» поступово освоюють стратегічні інвестори, створюючи нові інноваційні підприємства: логістичні центри, технопарки, технополіси – нові «точки зростання».

Зазнає поступових змін сільськогосподарська галузь унаслідок підвищення інтересу з боку іноземних інвесторів: створюються високотехнологічні підприємства вирощування й переробки органічної сільськогосподарської продукції, насамперед в овочівництві/садівництві та тваринництві.

Мале і середнє підприємництво поступово переміщується зі сфери торгівлі та послуг до сфери виробництва. Постійно зростає частка малих та середніх підприємств у високотехнологічних інноваційних галузях: інформаційно-комунікаційних технологіях, програмуванні.

Реалістичний сценарій стає можливим з більшою часткою ймовірності за умови, що обласна влада в особі обласної ради та обласної державної адміністрації в його рамках здійснює активні кроки з планування регіонального розвитку, мобілізації бюджету розвитку області та коштів фонду регіонального розвитку на провадження розвиткових проєктів, які є взаємоув'язаними з цілями регіонального розвитку та тенденціями глобальної економіки.

Область поступово наблизатиметься за рівнем валовий регіональний продукт на душу населення до середньоукраїнського показника.

IV. СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ І МІСІЯ

Стратегічна місія:

збереження та розвиток унікального людського капіталу і природних ресурсів Херсонщини як конкурентоздатної території Східної Європи, де люди щасливо живуть, успішно працюють та зручно подорожують.

Стратегічне бачення:

Херсонська область у 2027 році:

територія активного громадянського суспільства, толерантності, взаєморозуміння, доступних публічних просторів.

Область, орієнтована на розвиток креативних індустрій, туризму, сільськогосподарської переробки, зрошення та логістики на основі інноваційних технологій, з екологічно безпечним виробництвом та комфортним буттям.

V. СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ, ОПЕРАЦІЙНІ ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ

Досягнення стратегічного бачення відбуватиметься за стратегічними цілями:

Стратегічна ціль 1	Стратегічна ціль 2	Стратегічна ціль 3	Стратегічна ціль 4
Регіональний економічний розвиток з урахуванням діджиталізації та інноваційно-інвестиційних процесів	Демографічний та просторовий розвиток	Екологічна безпека та ресурсозбереження	Посилення конкурентних переваг області на основі смарт-спеціалізації

Обрані стратегічні цілі будуть реалізовані через систему операційних цілей.

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Завдання
Стратегічна ціль 1. Регіональний економічний розвиток з урахуванням діджиталізації та інноваційно-інвестиційних процесів	1.1. Розвиток інноваційних секторів економіки та діджиталізації	1.1.1. Забезпечити формування портфелю інвестиційних пропозицій регіону та їх просування на інвестиційні ринки
		1.1.2. Сприяти розвитку підприємництва, в тому числі у сільських віддалених територіях, зокрема, із забезпеченням доступного навчання підприємництву жінок, молоді, ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб та членів їх сімей
		1.1.3. Забезпечити надання адміністративних послуг на основі цифрових технологій з урахуванням доступності для осіб з інвалідністю з порушенням зору, слуху та мовлення
		1.1.4. Забезпечити підтримку комерціалізації науки, розвиток креативних індустрій
		1.1.5. Забезпечити цифровий розвиток області, зокрема безперешкодний доступ до високошвидкісного Інтернету всіх населених пунктів (насамперед сільських та малих міст)

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Завдання
	1.2. Розвиток зрошення, органічного сільськогосподарського виробництва, рибного господарства	1.2.1. Забезпечити розвиток систем зрошення на основі сучасних екологічних енергозберігаючих технологій
		1.2.2. Створити умови для підтримки малого, середнього фермерства та кооперативного руху, просування продукції на зовнішні ринки
		1.2.3. Створити умови для виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції
		1.2.4. Забезпечити стандартизацію і контроль якості продукції
		1.2.5. Забезпечити відтворення біологічних ресурсів
	1.3. Туристично-рекреаційна індустрія для відпочинку та інтелектуально-духовного збагачення людей	1.3.1. Створити умови для промоції туристичного продукту
		1.3.2. Покращити якість туристичних послуг
		1.3.3. Створити умови для розвитку внутрішнього туризму
	1.4. Розвиток транспортної інфраструктури та сполучення	1.4.1. Забезпечити подальший розвиток авіаційних перевезень пасажирів і вантажу
		1.4.2. Покращити автотранспортну доступність
		1.4.3. Розвиток водного транспорту
Стратегічна ціль 2. Демографічний та просторовий розвиток	2.1. Херсонщина – територія здорового життя	2.1.1. Створити умови для розвитку високоспеціалізованої, спеціалізованої та екстреної медичної допомоги з використанням електронних систем
		2.1.2. Покращити доступність та якість первинної медичної допомоги
		2.1.3. Забезпечити розбудову системи громадського здоров'я на регіональному рівні

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Завдання
		2.1.4. Створити умови для розвитку фізичної культури і спорту з урахуванням потреб осіб різної статі, віку, місця проживання та стану здоров'я
	2.2. Розвиток людського капіталу для забезпечення продуктивної зайнятості населення	2.2.1. Забезпечити доступність дошкільної освіти
		2.2.2. Забезпечити якість і доступність загальної середньої освіти
		2.2.3. Впровадити нові сучасні форми роботи в науково-технічному напрямі позашкільної освіти
		2.2.4. Забезпечити інноваційний розвиток університетів як науково-освітніх центрів для потреб ринку праці
		2.2.5. Забезпечити підготовку кваліфікованих кадрів для потреб ринку праці
		2.2.6. Створити умови для формування спроможного та всебічно розвинутого молодого покоління
	2.3. Створення комфортних умов для проживання населення	2.3.1. Розбудувати мережу об'єктів життєзабезпечення на території області
		2.3.2. Забезпечити спроможність регіону попереджати, реагувати, ліквідовувати наслідки надзвичайних ситуацій та загроз військового характеру
		2.3.3. Підвищити ефективність просторового планування в області
		2.3.4. Забезпечити соціальний захист населення та гендерну рівність
	2.4. Збереження та розвиток культурного простору	2.4.1. Забезпечити розвиток центрів культури та просвіти як сучасних громадських просторів
		2.4.2. Відродити та забезпечити

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Завдання
		розвиток народних традицій, культури і мистецтв національних та етнічних меншин, які проживають на Херсонщині
		2.4.3. Забезпечити збереження культурної спадщини, розвиток історико-культурних заповідників, у тому числі музеєфікацію пам'яток археології та покращення доступу до них
	2.5. Кожна дитина у щасливій родині	2.5.1. Забезпечення реформування системи інституційного догляду та виховання дітей
		2.5.2. Розвиток ефективної та спроможної системи підтримки зростання дітей у сім'ї
		2.5.3. Забезпечення якісного альтернативного догляду дітей, які залишились без піклування батьків, з метою запобігання потраплянню таких дітей до закладів інституційного догляду та виховання
Стратегічна ціль 3. Екологічна безпека та ресурсозбереження	3.1. Забезпечення загальнонаціональних інтересів у сфері захисту довкілля	3.1.1. Забезпечити дотримання міжнародних стандартів екологічного поводження на території Херсонської області
		3.1.2. Формування екологічної мережі на території області
		3.1.3. Збереження та відтворення лісової екосистеми області
		3.1.4. Створити та забезпечити функціонування системи моніторингу за станом водних об'єктів та берегових ліній
		3.1.5. Забезпечити очищення стічних вод у басейні р. Дніпро, акваторії Азовського, Чорного морів
	3.2. Покращення управління відходами	3.2.1. Вдосконалити систему збору та утилізації відходів
		3.2.2. Налагодити систему поводження з небезпечними

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Завдання
	3.3. Енергетично безпечна територія	відходами
		3.3.1. Створити систему моніторингу раціонального використання енергетичних ресурсів у Херсонській області
		3.3.2. Забезпечити розвиток та модернізацію енергетичної інфраструктури області для підвищення можливостей виробництва та збереження енергії з відновлювальних джерел
		3.3.3. Забезпечити пропорційний доступ до енергетичних ресурсів усіх територіальних громад області
Стратегічна ціль 4. Посилення конкурентних переваг області на основі смарт-спеціалізації	4.1. Збільшення доданої вартості агровиробництва, розвиток сільських територій.	4.1.1. Підтримка інновацій в сфері агропромислового та крафтового виробництва
		4.1.2. Створити умови для підвищення конкурентоспроможності місцевих виробників, диверсифікації виробництва та розвитку агротуризму на сільських територіях
		4.1.3. Забезпечити впровадження систем якості та безпеки сільгосппродукції, інноваційних технологій її виробництва і переробки
	4.2. Розвиток медичного туризму	4.2.1. Забезпечити збереження та раціональне використання природних лікувальних ресурсів Херсонської області
		4.2.2. Забезпечити розширення асортименту туристичних послуг та задоволення попиту на лікувально-оздоровчий туризм, промоція технологічних можливостей лікувальної галузі
		4.2.3. Забезпечити формування інвестиційного продукту в галузі медичного та оздоровчого туризму, залучення інвестицій

1. Стратегічна ціль 1. Регіональний економічний розвиток з урахуванням діджиталізації та інноваційно-інвестиційних процесів

Шляхом впровадження сучасних технологій та системної роботи із залучення інвестицій планується забезпечити глибоку диференціацію економіки області для сталого розвитку території, яка для Херсонщини охоплює широкий спектр економічних напрямів.

На наступному етапі розвитку акцент буде зроблено на впровадженні систем управління якістю, діджиталізації процесу надання адміністративних послуг на всіх рівнях, впровадження більш гнучких систем управління процесами, в тому числі таких, як державно-приватне партнерство, кооперація, впровадження кластерних форм організації виробництва, підтримка підприємництва, малого та середнього бізнесу.

Передбачається створення умов для впровадження інноваційних технологій в усіх сферах виробництва та послуг на основі комерціалізації науки, більш тісного співробітництва науковців та бізнесу.

Застосування важелів стимулювання економічної активності передбачає системну підтримку бізнесу шляхом раціональної регуляторної політики на рівні місцевого самоврядування та узгодженої діяльності всіх гілок публічної влади для забезпечення інфраструктурної підтримки реального сектору економіки.

Створення нових робочих місць завдяки впровадженню сучасних технологій в управління і виробництво досягатиметься шляхом залучення цільових інвестицій у галузі, визнані пріоритетними.

Усі сфери економічного розвитку ґрунтуватимуться на технологіях дружніх до довкілля, управлінні знаннями та принципах створення доданої вартості тут і зараз.

Подальший розвиток логістичної сфери, транспортної інфраструктури сприятиме розвитку транскордонного співробітництва.

Розширення сфери дії внутрішніх виробничих та коопераційних зв'язків з іншими областями України, розвиток міжнародних зв'язків сприятиме формуванню місткого цілісного внутрішнього ринку та збільшуватиме можливості виходу на міжнародні ринки. Інфраструктурна підтримка регіонального економічного розвитку в найширшому розумінні є головним завданням, що в цілому сприятиме:

- створенню середовища довіри та співпраці на території області для всіх суб'єктів підприємництва;
- зростанню рівня інвестування як зовнішніми, так і внутрішніми інвесторами в економіку Херсонської області;

- створенню умов для розвитку за збереження місцевого бізнесу, забезпеченню його інфраструктурної підтримки;
- поглибленню міжобласних, міжнародних зв'язків.

Досягнення стратегічної мети передбачається через реалізацію таких операційних цілей:

Операційна ціль 1.1	Операційна ціль 1.2	Операційна ціль 1.3	Операційна ціль 1.4
Розвиток інноваційних секторів економіки та діджиталізації	Розвиток зрощення, органічного сільсько-господарського виробництва, рибного господарства	Туристично-рекреаційна індустрія для відпочинку та інтелектуально-духовного збагачення людей	Розвиток транспортної інфраструктури та сполучення

Операційна ціль 1.1. Розвиток інноваційних секторів економіки та діджиталізації

Передбачається забезпечити якісну підтримку інвестиційних процесів через створення та сприяння агенціям місцевого розвитку, створення якісних сервісів для інвесторів та забезпечення їх актуальною інформацією.

На умовах взаємодії та співробітництва науковців і бізнесу для Херсонської області буде розширюватися сфера застосування інноваційних технологій з підвищенням наукоємності виробництв та послуг.

Процес цифрової трансформації передбачає навчання персоналу та керівництва установ, проведення роз'яснювальної роботи та комунікації з громадськістю.

Підтримка малого та середнього бізнесу відбуватиметься шляхом його інформаційного та кадрового забезпечення.

Загалом впровадження такої системи сприяє створенню значної кількості нових робочих місць.

Необхідним є переформатування ставлення населення області до органів державної влади за принципом «держава для людини». У зв'язку з цим постає потреба у проведенні інвентаризації всіх послуг, що надаються державними органами, для їх подальшої оптимізації та переведення в режимі онлайн.

Упродовж наступних років планується створити умови для забезпечення доступності публічних послуг, розвитку електронної демократії та цифрового розвитку області.

Розвиватимуться такі напрями:

- Діджиталізація адміністративних послуг.

Основна складова підходу «Держава – сервіс» має забезпечити перехід до надання 100% послуг у режимі онлайн.

- Діджиталізація системи охорони здоров'я.

Електронна охорона здоров'я є однією зі складових «Цифрової держави». Вона передбачає, що кожен пацієнт області матиме власну електронну медичну картку. Лікарі медичних установ будуть під'єднані до відповідних медичних онлайн-платформ. Кожна лікарня матиме повністю цифрову інфраструктуру: Wi-Fi, електронний обмін медичними даними пацієнта між різними установами (телемедицина) та систему дистанційного моніторингу стану пацієнта.

- **Діджиталізація освіти.**

Цей напрям стане головним трендом розвитку освітніх систем й охопить всі рівні – від початкової освіти до магістрів та докторів наук. Херсонщина долучається до створення державної єдиної цифрової школи, в якій може проходити навчання будь-яка дитина, котра перебуває в будь-якій частині світу. Цифрова школа – це багатофункціональний освітній інформаційний цифровий сервіс, у якому учень може проходити навчання в режимі віддаленого доступу.

- **Діджиталізація економіки.**

Вона може бути застосована в будь-якій сфері виробництва та послуг. Діджиталізація сформує плато конкурентних переваг підприємства: високий рівень конкурентоздатності, спрощення роботи з масивом інформації, економію коштів, лояльність клієнтів, позитивне ставлення до іміджу підприємства.

Важливою складовою розвитку має стати процес комерціалізації науки, розвитку креативних індустрій на основі найширшого залучення молоді до участі в цих процесах.

Очікувані результати:

забезпечено вільний доступ до інвестиційних ресурсів області для місцевих та міжнародних інвесторів;

усі територіальні громади можуть вільно представляти свої інвестиційні продукти;

створено рівний доступ до інформаційних потоків на території області;

проведено діджиталізацію адміністративних, медичних, освітніх послуг;

наукові розробки представників науково-дослідних установ Херсонщини використовуються місцевим бізнесом;

створено єдиний портал електронних послуг, на якому поступово будуть зібрані послуги всіх центральних органів влади за єдиними стандартами;

100% державних послуг доступні онлайн.

Індикатори:

частка адміністративних послуг в електронному вигляді, %;

кількість видів адміністративних послуг, які надаються в електронній формі, одиниць;

кількість громадян, які отримали послуги онлайн, осіб;

кількість оцифрованих архівних документів, одиниць;

обсяг капітальних інвестицій у розрахунку на 1 особу, тис. грн;

обсяг капітальних інвестицій на 1 особу населення у % до загального показника по Україні;

обсяг прямих іноземних інвестицій на 1 особу населення у % до загального показника по Україні;

обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн;

частка інноваційно активних промислових підприємств у загальній кількості промислових підприємств, %;

кількість підготовлених інвестиційних майданчиків;

кількість реалізованих інвестиційних пропозицій;

кількість наукових розробок, зареєстрованих у базі інновацій;

кількість освоєних нових видів продукції у промисловості, одиниць;

кількість організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи, одиниць;

частка витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт у ВРП, %

частка реалізованої продукції (товарів, послуг) малими і середніми підприємствами у загальному обсязі реалізації області, %.

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
1.1.1. Забезпечити формування портфелю інвестиційних пропозицій регіону та їх просування на інвестиційні ринки	Формування якісного онлайн-сервісу для обслуговування інвесторів за принципом «єдиного вікна». Створити систему оприлюднення та поширення в Україні і за її межами актуальної інформації щодо реєстру наявних інвестиційно привабливих об'єктів регіону. Забезпечення промоції потенціалу області в Україні та світі, максимального поширення інвестиційних пропозицій Херсонщини серед потенційних інвесторів. Створення індустріальних парків. Впровадження проектів на основі публічно-приватного партнерства (влада, бізнес, громади)
1.1.2. Сприяти розвитку підприємництва, в тому числі у сільських віддалених територіях, зокрема, із забезпеченням доступного навчання підприємництву жінок, молоді,	Фінансова підтримка суб'єктів малого та середнього бізнесу шляхом компенсації відшкодування відсоткових ставок за кредитами. Популяризація соціально відповідального

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб та членів їх сімей	бізнесу (впровадження заходів щодо підвищення рівня дисципліни сплати податків; введення ефективних інноваційних інструментів комунікації з бізнесом, що сприятимуть зростанню рівня поваги до нього). Стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу серед внутрішньо переміщених осіб, учасників АТО/ООС, інших вразливих груп жінок і чоловіків
1.1.3. Забезпечити надання адміністративних послуг на основі цифрових технологій з урахуванням доступності для осіб з інвалідністю з порушенням зору, слуху та мовлення	Створення та розвиток мережі центрів надання адміністративних послуг. Надання онлайн та офлайн адміністративних послуг, у тому числі через особистий кабінет херсонця. Створення онлайн-системи моніторингу послуг ЦНАПів. Забезпечення сучасних стандартів надання адміністративних послуг, підвищення їх доступності для населення та бізнесу. Створення та забезпечення функціонування реєстру будівельної діяльності як складової частини Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва
1.1.4. Забезпечити підтримку комерціалізації науки, розвиток креативних індустрій	Створення умов для ідентифікації кластерів закладів вищої освіти та ІТ-компаній для комерціалізації інновацій. Банк даних для інновацій. Підтримка бізнес-інкубаторів. Забезпечення співробітництва студентської молоді, науковців та бізнесу. Сприяння розвитку креативних індустрій
1.1.5. Забезпечити цифровий розвиток області, зокрема безперешкодний доступ до високошвидкісного Інтернету всіх населених пунктів (насамперед сільських та малих міст)	Надання публічних послуг в режимі онлайн. Відкриті дані. Взаємодія реєстрів. Оцифрування архівів. Електронний документообіг. Прийняття управлінських рішень на основі

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
	електронних систем. Забезпечення повноцінної присутності області у всесвітньо відомих картографічних сервісах. Запровадження зон для вільного під'єднання до Інтернету в громадських місцях, соціальних закладах та комунальних установах. Проведення повної комп'ютеризації закладів загальної середньої освіти із залученням різних джерел фінансування, навчання педагогічних працівників цифровій грамотності. Підвищення рівня цифрової грамотності населення сільських територій

Операційна ціль 1.2. Розвиток зрошення, органічного сільськогосподарського виробництва, рибного господарства

Подальший розвиток зрошуваних земель на території області відбуватиметься на основі встановлення та дотримання балансу між потребами бізнесу та можливостями екосистеми. Буде визначено та забезпечено покроковий розвиток сучасних систем зрошення з мінімальним використанням водних ресурсів на одиницю зрошуваних площ на правобережній та лівобережній частинах Херсонської області.

Якісне використання земель забезпечуватимуть системи дорадництва та підтримки для бізнесу у співпраці з науковими установами.

Умови для підтримки малого, середнього фермерства та кооперативного руху, просування продукції на зовнішні ринки забезпечуватимуть маркетингова підтримка товаровиробників та розвиток логістичних центрів – агропромислових парків, комплексних оптово-роздрібних ринків.

Збільшення виробництва продукції тваринництва та рибництва у всіх категоріях господарств відбуватиметься за рахунок реалізації напрямків державної фінансової підтримки, зростання ефективності використання площ водних об'єктів, збільшення кількості суб'єктів господарювання.

Особливу нішу займатиме рибництво та аквакультура як високотехнологічні процеси, включаючи переробку та логістику продукції.

Продовжуватиметься активне використання балок Каховського водосховища, Дніпровсько-Бузького лиману для виробництва товарної риби. У перспективі значного розвитку набудуть ставкові господарства, які менше

піддаються впливу інших водокористувачів або не мають значних протиріч з ними.

Рибні господарства на основі рибних заводів будуть повносистемними: від ікри до товарної (столової) продукції. Вони матимуть усі види ставків: головний, зимові, розсадні, маточні, нерестові, вирощувальні та нагульні, які в необхідні періоди заповнюються водою, а із завершенням повного рибоводного циклу спорожнятимуться. Паралельно розвиватиметься виробнича діяльність різних напрямків аквакультур.

Увесь комплекс виробництв буде забезпечено можливістю сертифікації продукції.

Очікувані результати:

розширено площі зрошуваних земель з використанням ресурсозберігаючих технологій;

забезпечено виробництво екологічно чистої сільськогосподарської продукції;

створено та діє мережа логістичного забезпечення продажу та переробки сільгосппродукції;

забезпечено консультаційну, інформаційну підтримку малих фермерських господарств, сільських обслуговуючих кооперативів;

збільшено чисельність водокористувачів та підвищено ефективність використання водних об'єктів;

збільшено рибні запаси області через розвиток рибного господарства;

збільшено виробництво товарної риби, організовано її переробку та логістику.

Індикатори:

площа зрошуваних земель на основі ресурсозберігаючих технологій, тис. га;

індекс виробництва сільськогосподарської продукції до попереднього року, %;

продуктивність праці на сільськогосподарських підприємствах, тис. грн на 1 зайнятого в сільськогосподарському виробництві;

кількість учасників у напрямках державної програми фінансової підтримки галузі тваринництва та аквакультури;

обсяг органічної продукції в загальному обсязі сільськогосподарської продукції;

кількість обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів;

кількість працюючих рентабельних рибних господарств, одиниць;

обсяг виробництва товарної риби, тис. тонн;

кількість водних об'єктів, наданих в оренду.

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
1.2.1. Забезпечити розвиток систем зрошення на основі сучасних екологічних енергозберігаючих технологій	Створення умов для ефективного землекористування на основі інноваційних технологій зрошення. Дослідження можливостей для зрошення лівобережної та правобережної Херсонщини. Розбудова зрошувальних мереж
1.2.2. Створити умови для підтримки малого, середнього фермерства та кооперативного руху, просування продукції на зовнішні ринки	Розвиток служб консультування для сільгосптоваровиробників. Розвиток сімейного фермерства, що є ефективним механізмом розвитку підприємництва жінок. Формування культури виробництва та споживання продукції органічного землеробства. Розвиток сільських обслуговуючих кооперативів. Маркетингова підтримка. Розвиток логістичних центрів – агропромислових парків, комплексних оптово-роздрібних ринків
1.2.3. Створити умови для виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції	Впровадження органічного землеробства. Встановлення контролю за станом ґрунтів з використанням новітніх технологій. Створення умов для збільшення виробництва продукції тваринництва. Створення стимулів до вирощування екологічно чистої продукції та відмови від ГМО
1.2.4. Забезпечити стандартизацію і контроль якості продукції	Запровадження стандартизації, сприяння збільшенню кількості зареєстрованих торгових марок виробників області. Сертифікаційні центри для сільгоспідприємств. Створення мобільних лабораторій для

	швидкої перевірки якості продукції
1.2.5. Забезпечити відтворення біологічних ресурсів	Проведення інвентаризації водних об'єктів Підтримка приватних ініціатив з розвитку аквакультури. Інституційна та інформаційна підтримка розвитку кластеру аквакультури

Операційна ціль 1.3. Туристично-рекреаційна індустрія для відпочинку та інтелектуально-духовного збагачення людей

Значні рекреаційні можливості Херсонської області розвиватимуться гармонійно – як Азовські, так і Чорноморські регіони узбережжя. Також через розвиток зеленого туризму відбуватиметься розширення надання послуг на території Нижньодніпровського національного парку. Розвиток туристичної сфери враховуватиме гранично допустимий рівень антропогенного навантаження на територію та ґрунтуватиметься на використанні культурного та рекреаційного потенціалу області.

Ціль досягатиметься шляхом подовження туристичного сезону в рекреаційних зонах, покращення якості туристичних послуг через впровадження сертифікації послуг на основі міжнародних стандартів, розвитку нових туристичних комплексів, створення умов для промоції туристичного продукту.

Важливою складовою буде забезпечення доступності туристичних об'єктів завдяки запровадженню багатомовної системи ознакування та навігації на Херсонщині, ознакуванню та маркуванню маршрутів активного туризму, впорядкуванню знакових пам'яток історії та культури Степового Причорномор'я, забезпеченню їх інфраструктурою для відвідування туристів.

Очікувані результати:

- діє мережа інформаційної підтримки туристичної галузі;
- впроваджено систему стандартизації закладів розміщення;
- проведено ознакування туристичних маршрутів;
- подовжено туристичний сезон від травня до жовтня;
- створено базу підготовки кадрів для туристичної галузі.

Індикатори:

- кількість обслуговуваних туристів до попереднього періоду, млн осіб;
- тривалість туристичного сезону, місяців;
- кількість сертифікованих закладів розміщення, одиниць;
- кількість відвідувань туристичних електронних ресурсів області, одиниць;
- обсяг суми туристичного збору до місцевих бюджетів регіону, тис. грн.

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
1.3.1. Створити умови для промоції туристичного продукту	Формування та просування бренду, маркетингова політика. Промоція Херсонщини туристичної. Створення мережі регіональних туристично-інформаційних центрів. Розвиток туристичного бренду Херсонської області
1.3.2. Покращити якість туристичних послуг	Підвищення якості підготовки фахівців у галузі гостинності. Сприяння впровадженню державних, міжнародних стандартів у туристичній сфері. Сприяння розробленню та запровадженню багатомовної системи ознакування та навігації на Херсонщині. Сприяння ознакуванню та маркуванню маршрутів активного туризму. Впорядкування знакових пам'яток історії та культури Степового Причорномор'я, забезпечивши їх інфраструктурою для відвідування туристів. Подовження курортного сезону. Підтримка сільського зеленого туризму. Забезпечення організаційної, інформаційної та промоційної підтримки фестивалів та івент-заходів, що проводяться не в літній період
1.3.3. Створити умови для розвитку внутрішнього туризму	Інфраструктурне забезпечення рекреаційних територій області. Підвищення туристичної привабливості міст, сіл та селищ. Розвиток туристичної інфраструктури на сільських територіях. Екологічні стежки Херсонщини. Формування та просування кейсів туристичних пропозицій (магніти), орієнтованих на внутрішнього туриста (у тому числі кластери «Соляна дорога»,

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
	«Таврійське екооздоровлення», проект «Tavria SPA Resort» тощо)

Операційна ціль 1.4. Розвиток транспортної інфраструктури та сполучення

Ключовим питанням для розвитку всіх сфер виробництва є якісна інфраструктура. Пропозиції щодо розвитку транспортної інфраструктури сформовано на основі Схеми планування території Херсонської області, що визначає місце області в Генеральній схемі планування території України та враховує територіальну організацію, особливості господарського комплексу області, напрями її розвитку, систему розселення.

З огляду на потреби розвитку транспортних можливостей території буде забезпечено подальший розвиток авіаперевезень, підвищено автотранспортну доступність, більш активно розвиватиметься водний транспорт, причальна інфраструктура області.

Очікувані результати:

створено оптимальні умови для транспортного забезпечення області;
забезпечено розвиток портового господарства та його сталість.

Індикатори

темп зростання вантажоперевезень до попереднього періоду, окремо – водними видами транспорту (%);

темп зростання пасажироперевезень до попереднього періоду (%);

частка вантажів, пасажирів, перевезених авіаційним, водним транспортом (%).

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
1.4.1. Забезпечити подальший розвиток авіаційних перевезень пасажирів і вантажу	Покращення матеріально-технічної бази міжнародного аеропорту «Херсон». Розвиток малої авіації на узбережжях Чорного та Азовського морів
1.4.2. Покращити автотранспортну доступність	Оптимізація маршрутної мережі з урахуванням процесів укрупнення територіальних громад області. Диспетчеризація управління та контролю за роботою автобусів на маршрутах. Впровадження електротранспорту за актуальними маршрутами
1.4.3. Розвиток водного	Забезпечення комплексного розвитку та підвищення конкурентоспроможності

транспорт	портової галузі. Забезпечення ефективного використання водних об'єктів для організації пасажирських та вантажних перевезень. Залучення суднобудівних підприємств області до модернізації причальної інфраструктури області, а також до оновлення вітчизняного флоту
-----------	--

2. Стратегічна ціль 2. Демографічний та просторовий розвиток

В основу Стратегії покладено людиноцентричний підхід. Збереження та розвиток людського капіталу, підвищення якості життя населення Херсонської області є важливою складовою місцевої політики. Людський капітал – один з вагомих потенціалів регіону, який можна задіяти для форсування економічного розвитку.

Для Херсонської області демографічний баланс залишається визначальним, оскільки щільність населення нижча за середню по Україні.

Основні виклики щодо демографічної ситуації – це старіння, загальне скорочення населення, зменшення чисельності населення працездатного віку, зокрема брак молодих працівників. За умов відсутності цілеспрямованої політики стабілізації демографічних процесів через десять років чисельність працездатного населення у віці 25 - 30 років скоротиться на 40%, що спричинить значний дефіцит робочої сили. Ця тенденція матиме негативний вплив на систему розселення та може спричинити в подальшому зникнення деяких населених пунктів.

Тож збереження і розвиток системи розселення, зміцнення громад забезпечуватиме рівномірний розвиток території області в подальшому. Створення умов для надання всього спектра соціальних послуг, формування позитивного іміджу території як місця проживання сприятиме стабілізації населення.

Стратегічна ціль «Демографічний та просторовий розвиток» передбачає стабілізацію демографічних процесів через створення на території області умов для забезпечення доступності та якості послуг охорони здоров'я, якісної, перспективної освіти молоді, соціальних послуг, популяризації здорового способу життя, розвитку регіонального ринку праці, розбудови комунальної інфраструктури та зміцнення громадянської безпеки.

Досягнення стратегічної мети передбачається через реалізацію таких операційних цілей:

Операційна ціль 2.1	Операційна ціль 2.2	Операційна ціль 2.3	Операційна ціль 2.4	Операційна ціль 2.5
Херсонщина – територія здорового	Розвиток людського капіталу для	Створення комфортних умов для	Збереження та розвиток культурного	Кожна дитина у щасливій родині

життя	забезпечення продуктивної зайнятості населення	проживання населення	простору	
-------	---	-------------------------	----------	--

Операційна ціль 2.1. Херсонщина – територія здорового життя

Дана ціль передбачає розвиток Херсонської області як території, де для кожної людини створено умови для профілактики захворюваності, лікування у разі потреби та забезпечення можливості підтримувати здоров'я.

Здоров'я є важливою цінністю з точки зору добробуту населення територіальних громад та суспільства в цілому. Безумовно, стан здоров'я жителів області впливає на формування трудових ресурсного потенціалу, визначає рівень продуктивності праці та значною мірою залежить від якості й результативності існуючої системи охорони здоров'я.

Для задоволення потреби населення в медичній допомозі, забезпечення доступності, якості та своєчасності надання медичних послуг поряд з модернізацією медичної інфраструктури першочерговими мають стати заходи щодо профілактики, виявлення на ранніх стадіях та лікування найбільш поширених у регіоні хвороб, охорони материнства та дитинства, а також популяризації здорового способу життя через розвиток фізичної культури та спорту.

Фізична культура та спорт є важливою складовою гармонійного виховання дітей і підлітків, учнівської молоді, відіграє значну роль у зміцненні здоров'я населення, фізичної та розумової працездатності, забезпеченні активної життєдіяльності впродовж усього життя. Систематичні заняття фізичною культурою дозволяють зберегти і примножити фізіологічні та функціональні резерви людини, а отже, забезпечити високий рівень її здоров'я і працездатності, підвищити активне творче довголіття та тривалість життя.

Очікувані результати:

забезпечено якісну, ефективну, доступну медичну допомогу всім верствам населення;

збільшено середню тривалість життя, зокрема за рахунок зниження темпів поширення та смертності від ускладнень серцево-судинних, судинно-мозкових захворювань, онкологічних та соціально небезпечних хвороб;

знижено показники перинатальної, немовлячої та дитячої смертності, відсутність материнської смертності;

покращено демографічну структуру населення;

збережено та розбудовано інфраструктуру у сфері фізкультури і спорту.

Індикатори:

середня очікувана тривалість життя, років;

середня очікувана тривалість життя чоловіків при досягненні 15 років;

середня очікувана тривалість життя жінок при досягненні 15 років;

сумарний коефіцієнт народжуваності (на 1 жінку);

кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань за класами хвороб (новоутворення, хвороби органів дихання), на 100 тис. населення, випадків;

- показник малюкової смертності, ‰;
- забезпеченість населення лікарями всіх спеціальностей (на 10 тис. наявного населення), осіб;
- укомплектованість закладів охорони здоров'я у сільській місцевості лікарями, які надають первинну медичну допомогу, %;
- кількість побудованих (реконструйованих) об'єктів для заняття фізичною культурою і спортом, одиниць.

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
2.1.1. Створити умови для розвитку високоспеціалізованої, спеціалізованої та екстреної медичної допомоги з використанням електронних систем	Розвиток госпітального округу, у тому числі: - забезпечення розбудови спроможної мережі надавачів медичних послуг усіх форм власності; - створення умов для надання медичної допомоги в рекреаційних зонах; - оснащення медичним обладнанням закладів охорони здоров'я; - створення обласного перинатального центру; - модернізація та розвиток системи екстреної медичної допомоги. Використання системи eHealth. Забезпечення розвитку Південного центру радіаційної терапії на базі Херсонського обласного онкологічного диспансеру
2.1.2. Покращити доступність та якість первинної медичної допомоги	Забезпечення закладів охорони здоров'я, які надають первинну медичну допомогу, відповідним обладнанням, транспортними засобами та кадрами. Забезпечення розв'язання проблем доступності та спроможності мережі закладів для надання якісних медичних послуг. Розбудова телемедичної мережі для надання медичної допомоги пацієнтам у важкодоступних умовах. Забезпечення доступу 100 відсотків закладів надання первинної медичної допомоги в сільській місцевості до Інтернету зі швидкістю від 100 Мбіт/с та

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
	облаштування відкритих Wi-Fi зон. Поліпшення медичного обслуговування жителів сільських територій: запровадження практики диспансерних оглядів, у тому числі з використанням мобільних пунктів, оснащених необхідним обладнанням
2.1.3. Забезпечити розбудову системи громадського здоров'я на регіональному рівні	Запровадження пропагування здорового способу життя, профілактики та раннього виявлення неінфекційних, інфекційних та онкологічних захворювань, зокрема: цереброваскулярних, ВІЛ, туберкульозу
2.1.4. Створити умови для розвитку фізичної культури і спорту з урахуванням потреб осіб різної статі, віку, місця проживання та стану здоров'я	Утвердження здорового способу життя через розвиток фізичної культури і спорту. Підтримка видів спорту, що культивуються в області з наданням переваги пріоритетним з урахуванням наявних гендерних розривів у споживанні послуг (у тому числі ДЮСШ). Підтримка мультиспортивного простору та національної свідомості шляхом популяризації, утвердження здорового способу життя. Сприяння функціонуванню діючих та утворенню нових місцевих центрів з фізичної культури і спорту для осіб з інвалідністю, фізкультурно-спортивних та фізкультурно-реабілітаційних клубів для жінок та чоловіків з інвалідністю. Доступність відкритих зелених зон для спорту та відпочинку

Операційна ціль 2.2. Розвиток людського капіталу для забезпечення продуктивної зайнятості населення

Демографічна ситуація в області, зміни вимог до якості та змісту освіти потребують комплексного вирішення питання становлення сучасної мережі закладів освіти в області, забезпечення надання якісних освітніх послуг та рівного доступу до них, розвиток інклюзивної освіти.

Створення умов для навчання за місцем проживання, покращення професійної (професійно-технічної) освіти, подальший розвиток закладів вищої освіти як бази інновацій, розбудова системи навчання упродовж життя створюватимуть умови для задоволення потреб ринку праці.

Гнучка та така, що відповідає потребам ринку праці, система освіти передбачає, насамперед, високоякісну освіту, яка дозволяє особистості бути конкурентоспроможною за будь-яких умов.

При цьому якість освітніх послуг в області повинна розглядатися водночас і як передумова формування освіченого, активного, креативного члена суспільства в майбутньому, і як фактор стримування міграції молоді за межі регіону в пошуках більш кращої підготовки.

Імплементация засад освіти впродовж життя особливо актуальна з огляду на старіння населення області та необхідність підвищення соціальної й економічної активності людей передпенсійного та пенсійного віку.

Очікувані результати:

модернізовано освітню інфраструктуру, забезпечено високу якість та доступність освіти для кожного жителя області;

впроваджено науково-технічний напрям позашкільної освіти;

удосконалено систему професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до вимог ринку праці в області;

забезпечено зручний взаємозв'язок між бізнесом та університетами для підготовки кадрового ресурсу області відповідно до потреб ринку праці;

забезпечено баланс між попитом і пропозицією робочої сили на ринку праці області;

підвищено рівень зайнятості населення та рівень доходів.

Індикатори:

показник охоплення дітей віком 4 - 6 років дошкільною освітою, у тому числі в сільській місцевості, %;

результативність ЗНО (не менше 160 балів) серед випускників сільських закладів загальної середньої освіти, %;

кількість осіб, які навчалися в навчальних закладах (I–IV рівнів) на 10 тис. населення;

показник охоплення позашкільною освітою дітей шкільного віку, %;

частка учнів, для яких організовано підвезення до місця навчання і додому, % до загальної кількості учнів, які того потребують;

кількість класів з інклюзивною формою навчання, одиниць;

наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн;

середня заробітна плата, грн;

рівень зайнятості населення віком 15 - 70 років (за методологією МОП), %;

зростання впливу молоді на соціально-економічні та культурні процеси в області.

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
2.2.1. Забезпечити доступність дошкільної освіти	Сприяння розвитку та розширенню мережі закладів дошкільної освіти, забезпечення доступності та пристосованості приміщень цих закладів для дітей з інвалідністю. Сприяння доступності послуг дошкільної освіти для дітей сільської місцевості. Створення центрів розвитку дитини на базі закладів загальної середньої освіти.
2.2.2. Забезпечити якість і доступність загальної середньої освіти	Створення (реконструкція, капітальний ремонт) опорних шкіл, їх оснащення сучасним навчальним обладнанням, забезпечення електронними освітніми ресурсами навчального призначення. Формування мережі профільних шкіл. Функціонування освітніх центрів для внутрішньо переміщених осіб. Забезпечення організованого та безпечного підвезення учнів і педагогічних працівників до місць навчання та роботи, придбання шкільних автобусів. Стимулювання розвитку інформаційно-комунікаційних технологій на сільських територіях та забезпечення закладів загальної середньої освіти (насамперед сільських та малих міст) доступом до Інтернету із швидкістю від 100 Мбіт/с, облаштування відкритих Wi-Fi зон. Впровадження в освітній процес інформаційних технологій, забезпечення доступу дітей та вчителів до якісних навчальних матеріалів (е-підручників, онлайн-курсів, інтерактивних матеріалів, відео, 3D-моделей, VR-лабораторій тощо). Підвищення рівня цифрової грамотності педагогічних працівників. Розвиток інклюзивного навчання для можливості реалізації дітьми з

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
	інвалідністю права на освіту (створення у закладах освіти інклюзивного та безпечного освітнього середовища, універсального дизайну та забезпечення розумного пристосування, забезпечення супроводу під час інклюзивного навчання тощо). Розширення мережі інклюзивно-ресурсних центрів. Оснащення ресурсних кімнат медіатек у закладах загальної середньої освіти, де діють інклюзивні та/або спеціальні класи. Забезпечення професійної підготовки осіб, які проводять комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини
2.2.3. Впровадити нові сучасні форми роботи в науково-технічному напрямі позашкільної освіти	Розширення мережі гуртків автоматизації та робототехніки на базі закладів освіти області. Створення на базі комунального закладу «Центр науково-технічної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради студії робототехніки, у структурі якої передбачається діяльність лабораторії робототехніки. Створення мобільної школи робототехніки для організації виїзних майстер-класів та надання методичної допомоги районам, містам, ОТГ щодо відкриття гуртків на базі закладів освіти
2.2.4. Забезпечити інноваційний розвиток університетів як науково-освітніх центрів для потреб ринку праці	Зручний взаємозв'язок між бізнесом та університетами як науково-освітніми центрами для підготовки кадрового ресурсу області відповідно до потреб ринку праці. Покращення умов для отримання сучасної освіти та проживання студентів. Модернізація сфери вищої освіти шляхом застосування новітніх технологій та

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
	інновацій. Забезпечення формування обсягів регіонального замовлення на підготовку фахівців у закладах вищої освіти з урахуванням прогнозу забезпечення потреб регіонального ринку праці. Створення у закладах вищої та фахової передвищої освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та забезпечення розумного пристосування. Забезпечення закладів вищої та фахової передвищої освіти доступом до Інтернету зі швидкістю від 100 Мбіт/с, облаштування відкритих Wi-Fi зон, збільшення кількості комп'ютерів у розрахунку на одного студента
2.2.5. Забезпечити підготовку кваліфікованих кадрів для потреб ринку праці	Створення освітніх холдингів. Створення центрів професійної підготовки. Відкриття нових навчально-практичних центрів. Впровадження дуальної освіти при підготовці робітничих кадрів. Формування системи професійної орієнтації у закладах позашкільної освіти з урахуванням перспективних потреб ринку праці. Підготовка кваліфікованих кадрів шляхом надання безвідсоткових пільгових кредитів батькам випускників шкіл на здобуття вищої освіти за умови відпрацювання за направленням. Забезпечення можливості зайнятості внутрішньо переміщених осіб, у тому числі жінок, їх професійна перепідготовки та підвищення кваліфікації з урахуванням актуальних потреб ринку праці.

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
	Моніторинг ринку праці. Впровадження програм стажування в бізнес-секторі з можливістю працевлаштування для жінок із вразливих груп, зокрема жінок, які належать до ромських або інших національних меншин. Вивчення стану доступу дівчат і жінок із сільської місцевості до оплачуваної праці та підвищення професійної кваліфікації. Формування регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів, враховуючи потреби роботодавців регіону та рівень безробіття жінок і чоловіків. Покращення якості змісту та навчального середовища з підготовки робітничих кадрів для області. Розвиток та модернізація закладів професійної освіти. Сертифікація педагогічних кадрів у сфері професійної освіти
2.2.6. Створити умови для формування спроможного та всебічно розвинутого молодого покоління	Сприяння професійній орієнтації, працевлаштуванню молоді, її самозайнятості, підвищенню рівня її конкурентоспроможності та професійного розвитку, отриманню відповідних компетентностей. Сприяння розвитку молодіжних центрів та забезпечення якості послуг, що ними надаються. Сприяння залученню молоді до процесів розроблення, ухвалення та впровадження рішень на регіональному та місцевому рівнях. Сприяння розвитку та підвищення спроможності інститутів громадянського суспільства

Операційна ціль 2.3. Створення комфортних умов для проживання населення

Одним з основних критеріїв ефективності розвитку регіону має стати забезпечення комфортного, безпечного середовища життєдіяльності для людей на всій території області.

Комфортне та безпечне середовище життєдіяльності, яке визначається рівнем захищеності життєво важливих інтересів людини, є запорукою уникнення міграційних настроїв у громаді та ексклюзії окремих груп населення, активного включення мешканців у соціально-економічні відносини в області, що забезпечить стає зростання кожної окремої громади та регіону в цілому.

Поряд з цим покращення якості життя населення Херсонської області, забезпечення комфортних умов для його проживання вимагає подолання низки ризиків, пов'язаних із:

незадовільним станом дорожньої інфраструктури, що стримує покращення рівня транспортного обслуговування сільських населених пунктів;

недостатньою забезпеченістю населення області якісними житлово-комунальними послугами (забезпечені централізованим водопостачанням 83,3% населених пунктів області, фізичний знос водопровідних, каналізаційних та теплових мереж, низька якість питної води);

наявністю проблем з доступом осіб з інвалідністю до об'єктів громадського та цивільного призначення, транспортної інфраструктури, інформації та зв'язку;

недостатньою забезпеченістю житловим фондом, зокрема сільського населення, елементами інформаційно-комунікаційної інфраструктури периферійних територій.

Територіальна близькість Херсонської області до зони збройного конфлікту з Російською Федерацією на сході країни обумовлює наявність значної кількості внутрішньо переміщених осіб, які, як правило, потребують соціального захисту, забезпечення житлом, працевлаштування, користуються послугами соціальної інфраструктури області тощо, а також кількості учасників військових дій та членів їх сімей, які потребують медико-соціального супроводу.

Підвищення ефективності просторового планування в регіоні вимагає забезпечення адміністративно-територіальних одиниць сучасною містобудівною документацією та створення системи містобудівного кадастру на основі використання сучасних геоінформаційних технологій.

Очікувані результати:

покращено експлуатаційний стан автомобільних доріг загального користування;

впроваджено новітній кредитно-фінансовий механізм для забезпечення громадян житлом, у тому числі в рамках місцевих житлових програм;

модернізовано систему теплопостачання, водопостачання та водовідведення, підвищено ефективність та надійність їх функціонування;

населення області забезпечено якісною питною водою;
 забезпечено розвиток інфраструктури соціального захисту, доступність публічних та інфраструктурних об'єктів для людей з особливими потребами;
 сформовано гендерну культуру та усунено гендерні стереотипи у суспільстві;
 посилено громадську безпеку в області;
 створено рівний доступ до інформаційних потоків на території області;
 підвищено ефективність управлінських рішень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за рахунок зростання якості просторового планування.

Індикатори:

протяжність відремонтованих автодоріг, км;
 площа відремонтованих ділянок автодоріг загального користування за рахунок експлуатаційного утримання, кв.м;
 рівень охоплення населених пунктів області централізованим питним водопостачанням та централізованим водовідведенням, %;
 водоемність валового регіонального продукту, куб. м використаної води на 1000 грн ВРП (у фактичних цінах)
 частка ветхих та аварійних водопровідних і каналізаційних мереж;
 обсяг будівельних робіт, млн грн;
 індекс обсягу будівельних робіт;
 обсяг прийнятого в експлуатацію житла у розрахунку на 10 тис. осіб населення, кв.м загальної площі;
 забезпеченість житлом на 1 особу/домогосподарство, м кв
 кількість планів об'єднаних територіальних громад;
 кількість генеральних планів населених пунктів, планів зонування територій та детальних планів територій, одиниць;
 кількість об'єктів, обладнаних спеціальними та допоміжними засобами для осіб з інвалідністю, одиниць;
 співвідношення заробітної плати жінок і чоловіків, %;
 рівень охоплення соціальними послугами (співвідношення кількості отримувачів до кількості потребуючих), %.

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
2.3.1. Розбудувати мережу об'єктів життєзабезпечення на території області	Будівництво, реконструкція та ремонт автомобільних доріг загального користування, штучних споруд (мостових переходів). Поліпшення умов транспортної доступності сільських населених пунктів до адміністративних центрів територіальних громад та найближчих міст з населенням понад 50 тис. осіб. Приведення до належного стану

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
	автомобільних доріг, якими здійснюється підвезення учнів до опорних закладів загальної середньої освіти, а також громадян до закладів охорони здоров'я. Забезпечення житлом мешканців області, тимчасово переміщених осіб, воїнів АТО. Індивідуальне житлове будівництво на селі та поліпшення житлових умов сільського населення. Будівництво багатоквартирних житлових будинків, у тому числі шляхом перепрофілювання незадіяних адміністративних будівель. Архітектурна доступність до громадських місць. Забезпечення загального доступу до безпечних, доступних і відкритих для всіх зелених зон та громадських місць, особливо для жінок і дітей, літніх людей та осіб з інвалідністю. Розвиток мережі телекомунікацій для віддалених районів області. Розвиток мереж ІТ-комунікацій для сільських територій. Розбудова мереж та споруд водопостачання та водовідведення у територіальних громадах області. Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт очисних споруд, водогонів та артезіанських свердловин. Захист джерел водопостачання. Доведення якості питної води, що централізовано подається населенню області, до встановлених нормативних показників. Оптимізація централізованої системи теплопостачання населених пунктів області

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
2.3.2. Забезпечити спроможність регіону попереджати, реагувати, ліквідовувати наслідки надзвичайних ситуацій та загроз військового характеру	Створення підрозділів місцевої пожежної охорони та центрів безпеки. Забезпечення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців центрів безпеки. Забезпечення пожежної та техногенної безпеки об'єктів і територій регіону. Запобігання підтопленню території області. Створення детальної цифрової моделі рельєфу для районів, що розташовані в зоні потенційного затоплення. Створення ситуаційного центру Херсонської області. Розбудова територіальної оборони області Реконструкція територіальної та створення місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення
2.3.3. Підвищити ефективність просторового планування в області	Розроблення містобудівної документації та забезпечення її публічності. Впровадження геоінформаційних систем містобудівного кадастру на обласному, місцевому рівнях та забезпечення їх публічності. Підтримка впровадження геоінформаційних систем інвентаризації земель територіальних громад області
2.3.4. Забезпечити соціальний захист населення та гендерної рівності	Оптимізація та модернізація матеріально-технічної бази установ і закладів соціального захисту. Підтримка соціально вразливих верств населення, ліквідація крайніх форм бідності. Забезпечення доступу до послуг планування сім'ї та зниження рівня народжуваності у підлітковому віці. Реалізація заходів з подолання гендерних

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
	стереотипів. Запобігання проявам дискримінації в суспільстві. Забезпечення рівних можливостей чоловіків та жінок прийняття рішень у політичному та суспільному житті територіальних громад. Запобігання та протидія домашньому насильству. Протидія поширенню насильства, торгівлі людьми та всіх форм експлуатації

Операційна ціль 2.4. Збереження та розвиток культурного простору

Громадяни України мають відчувати себе частиною українського культурного простору. Визначена операційна ціль дасть змогу забезпечити розвиток центрів культури та просвіти як сучасних громадських просторів, зокрема шляхом проведення їх модернізації, впровадження інформаційних та комунікаційних технологій в закладах культури.

Багатовікова історія та багатонаціональна культура – важлива ознака історичного та соціального розвитку Херсонської області. Упродовж тисячоліть формувався етносоціальний образ Херсонської області, який на теперішній час є безцінним надбанням, забезпеченням сталості території, її майбутнього процвітання. Культурний розвиток території – це також важлива складова забезпечення соціальної та туристичної привабливості регіону. Підтримка проектів зі збереження унікальних і неповторних пам'яток, забезпечення доступу до культурних надбань жителів області сприятиме її розвитку загалом.

Очікувані результати:

громадяни відчують свою приналежність до України із збереженням етнічного, релігійного та культурного різноманіття;

забезпечено відновлення привабливого іміджу визначальних пам'яток історії та культури Херсонщини;

задоволено культурні потреби громадян у кожній територіальній громаді.

Індикатори:

кількість людей, які відвідують культурні події як в цілому, так і секторально (візуальне мистецтво, театри, книжкові фестивалі, музейні проекти, музика, виставкові проекти тощо);

кількість відновлених історико-культурних пам'яток із забезпеченням їх подальшого збереження.

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
2.4.1. Забезпечити розвиток	Реконструкція та модернізація будівель

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
центрів культури та просвіти як сучасних громадських просторів	закладів культури (центри культурних послуг, молодіжні центри, мистецькі школи). Створення функціонально та організаційно нових моделей закладів культури (центрів культурних послуг, центрів творчості, креативних хабів, молодіжних центрів) для забезпечення діяльності митців, театральновидовищних закладів культури, незалежних театрів, музичних та художніх колективів, ансамблів. Забезпечення доступності культурних послуг відповідно до потреб жінок/дівчат та чоловіків/хлопців шляхом модернізації наявних і запровадження нових видів культурних послуг з урахуванням потреб та інтересів споживачів послуг, а також пристосованості приміщень закладів культури для всіх категорій населення, у тому числі для маломобільних груп. Сприяння розвитку національно-патріотичного виховання населення, зокрема шляхом створення центрів національно-патріотичного виховання. Професійний кадровий потенціал: вдосконалення кваліфікації місцевих керівників галузі культури. Створення умов для використання інформаційних та комунікаційних технологій у закладах культури. Реалізація іміджевих мистецьких проектів, у тому числі міжнародних та всеукраїнських фестивалів і конкурсів. Відкриття закладів культури для альтернативних проектів і заходів, встановлення ключових показників ефективності для керівництва. Сприяння розробці програм розвитку культурної політики в ОТГ: філії у сільській місцевості

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
2.4.2. Відродити та забезпечити розвиток народних традицій, культури і мистецтв національних та етнічних меншин, що проживають на Херсонщині	Формування національної єдності. Активна участь у започаткуванні та функціонуванні ринку творів мистецтв. Підтримка недержавного сектору культури через грантові програми. Підтримка мистецтв національних та етнічних меншин, збереження їхньої національно-культурної ідентичності, самобутності, популяризація їхньої мови традицій, обрядів
2.4.3. Забезпечити збереження культурної спадщини, розвиток історико-культурних заповідників, у тому числі музеєфікацію пам'яток археології та покращення доступу до них	Внесення даних про ресурс культурної спадщини Херсонщини до електронного інформаційного реєстру України. Забезпечення проєктних, вишукувальних і виробничих робіт та реставрації об'єктів культурної спадщини. Повернення культурної спадщини в сучасний освітньо-культурний процес. Підтримка проєктів громадського сектору

Операційна ціль 2.5. Кожна дитина у щасливій родині

Діти – це найголовніший скарб нашого суспільства. Кожна дитина – це людина майбутнього. І від того, в яких умовах вони виховуються, залежить не тільки їхнє майбутнє, а й майбутнє України.

З метою досягнення соціальної стабільності суспільство повинно забезпечити ефективне поєднання демографічних і технологічних факторів, при якому для кожної дитини будуть створені належні та безпечні матеріальні умови життя, сприятливі умови для всебічного розвитку.

Кожна дитина має зростати та виховуватися в родині або в умовах, максимально наближених до сімейних, у благополучному, доброзичливому та безпечному середовищі, де дбають про потреби та інтереси дітей. Проте, на жаль, багато дітей позбавлені такого права.

Кількість дітей, які перебувають у закладах інституційного догляду та виховання, становить близько 4 тисяч. Понад 92% дітей, що перебувають в інтернатах, мають батьків та близько 30% можуть повернутися у сім'ї.

В області близько 3 тисяч дітей мають статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Щороку понад 50 з них усиновлюються,

понад 96% таких дітей проживають під опікою, піклуванням, у прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу.

На обліку служб у справах дітей області перебувають 54 дитини, які постраждали від домашнього насильства.

Важливим пріоритетом стане реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, пропаганда національного усиновлення, розвиток сімейних форм виховання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, послуг альтернативного догляду за дітьми, які з певних причин не можуть проживати з біологічними батьками.

Очікувані результати:

зменшено кількість дітей, які перебувають у закладах інституційного виховання та догляду;

зменшено кількість випадків домашнього насильства.

Індикатори:

питома вага дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються у сімейних формах виховання, у загальній кількості дітей цієї категорії, %;

кількість дітей, які отримують послугу з патронату, осіб;

питома вага дітей, які перебувають у закладах інституційного виховання та догляду, у загальній кількості дитячого населення, %.

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
2.5.1. Забезпечення реформування системи інституційного догляду та виховання дітей	Повернення вихованців закладів інституційного догляду та виховання у сім'ї батьків, забезпечення їх усиновлення, влаштування під опіку/піклування, до прийомних сімей або дитячих будинків сімейного типу
2.5.2. Розвиток ефективної та спроможної системи підтримки зростання дітей у сім'ї	Забезпечення надання матеріальної підтримки жителям області при народженні дитини, створення умов для безпечного материнства, збереження репродуктивного здоров'я населення, покращення демографічних процесів через реалізацію соціального програмного проекту «Одна родини – три дитини». Розвиток послуг з підтримки сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, з метою

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
	збереження сім'ї для дитини. Розроблення та впровадження механізмів моніторингу й оцінювання ситуації у територіальних громадах щодо забезпечення реалізації права дитини на виховання в сім'ї. Забезпечення доступності послуг для дітей з особливими потребами, зокрема дітей з інвалідністю, та сімей, у яких виховуються такі діти. Розвиток мережі та забезпечення надання освітніх, медичних, соціальних, реабілітаційних послуг (зокрема раннього втручання, інклюзивного навчання)
2.5.3. Забезпечення якісного альтернативного догляду дітей, які залишились без піклування батьків, з метою запобігання потраплянню таких дітей до закладів інституційного догляду та виховання	Розвиток послуг альтернативного догляду за дітьми, які з певних причин не можуть проживати з біологічними батьками. Запровадження механізму врахування інтересів та індивідуальних потреб кожної дитини під час визначення форми її влаштування. Створення сприятливих умов для залучення громадянського суспільства, бізнесових кіл, лідерів громадської думки до питань захисту прав дітей

3. Стратегічна ціль 3. Екологічна безпека та ресурсозбереження

Позиціонування Херсонщини як екологічно чистої області вимагає відповідального ставлення всіх суб'єктів господарювання, громадськості до питань збереження та розвитку її природних ресурсів.

Забезпечення екологічної сталості та ресурсозбереження є основою сучасного господарювання. І хоча структура економіки області майже не містить підприємств, які створюють пряму загрозу стану навколишнього середовища, вона має велику кількість суб'єктів господарювання, діяльність яких безпосередньо пов'язана з використанням природних ресурсів.

Усвідомлення відповідальності за збереження та розвиток природних багатств – земельних, водних, енергетичних ресурсів – основа для досягнення цієї стратегічної цілі.

Існує ряд проблем, які вимагають нагального реагування:

наявність значної кількості територій та об'єктів природно-заповідного фонду області, межі яких не винесені в натуру (на місцевості), що створює підґрунтя для різних порушень (зміни площі та конфігурації меж, самозахоплення земель природно-заповідного фонду, поширюється практика відчуження земель природно-заповідного фонду для нецільових потреб або вилучення земельних ділянок);

наявність джерел неочищених стоків у р. Дніпро та Каховське водосховище, Чорне й Азовське моря. Відсутність єдиної схеми очищення стоків у Херсонській області;

відсутнє комплексне управління станом прибережних смуг та укріплення берегів;

неналежним чином здійснюється контроль за використанням водних ресурсів;

замуленість водних об'єктів пониззя Дніпра, що скорочує кількість природних джерел його наповнення;

відсутні інструменти підтримки інфраструктури забезпечення збереження родючості ґрунтів, зокрема лісових смуг;

відсутність комплексного підходу у сфері поводження та видалення побутових відходів;

відсутня система управління енергетичними ресурсами в Херсонській області;

збереження тенденції до здорожчання традиційних енергетичних ресурсів: вугілля, нафти, газу, та їх обмеженості в обсягах;

недостатня забезпеченість енергетичними ресурсами окремих районів області.

З огляду на необхідність подолання визначених проблем досягнення стратегічної цілі передбачається через реалізацію таких операційних цілей:

Операційна ціль 3.1	Операційна ціль 3.2	Операційна ціль 3.3
Забезпечення загальнонаціональних інтересів у сфері захисту довкілля	Покращення управління відходами	Енергетично безпечна територія

Операційна ціль 3.1. Забезпечення загальнонаціональних інтересів у сфері захисту довкілля

Херсонська область, розташована у дельті найбільшої в Європі річки, на берегах водосховища і двох морів, має місію захисту та збереження природних багатств національного і міжнародного значення. Світова спільнота визнає дельти великих річок неоціненними природними фільтрами, що забезпечують збереження екосистем.

Незважаючи на те, що на території області незначна кількість підприємств, які безпосередньо впливають на довкілля, екологи виокремлюють проблеми, пов'язані з необхідністю будівництва та підтримки екомережі за умов чинної системи розселення та з урахуванням активної експлуатації природних ресурсів для туристичної сфери та сільськогосподарського сектору. Область, яка обирає екофункціонування, забезпечує підвищення екологічної свідомості населення, упроваджує систему екологічного моніторингу. Визначення такої операційної цілі передбачає найширше залучення навчальних, наукових установ до цього процесу, оскільки широкий спектр туристично-рекреаційних послуг, які надає Херсонщина, може бути конкурентоспроможним саме за умов дотримання екологічних стандартів.

Очікувані результати:

припинено втрати біологічного та ландшафтного різноманіття;

забезпечено належний рівень утримання існуючих та створено нові об'єкти природно-заповідного фонду;

підвищено екологічну культуру населення;

удосконалено діючі та впроваджено сучасні системи очищення стічних вод у басейні р. Дніпро, акваторії Азовського, Чорного морів;

відновлено гідрологічний режим річок та водойм області.

Індикатори:

обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, т на кв. км площі регіону;

кількість територій та об'єктів природно-заповідного фонду області, одиниць;

частка площі природно-заповідного фонду в загальній площі області, %;

створено систему спостережень за забрудненням навколишнього природного середовища та інформування громади про результати спостережень;

рівень лісистості області, %;

частка скидів забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти регіону в загальному обсязі скидів зворотних вод регіону, %

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
3.1.1. Забезпечити дотримання міжнародних стандартів екологічного поводження на території Херсонської області	Впровадження міжнародних стандартів у сфері екологічного поводження. Створення системи екологічного моніторингу. Здійснення заходів щодо зниження викидів парникових газів. Проведення наукових досліджень в напрямку антропогенного посилення парникового ефекту у зв'язку з зростанням аномально спекотних періодів і аномальних опадів. Впровадження дієвих механізмів інтеграції складових політики у сфері зміни клімату на регіональному та місцевому рівнях. Створення умов для відмови від пластику та переходу до екологічно безпечних матеріалів. Інформаційно-просвітницька кампанія з формування екологічної культури. Створення системи спостережень за забрудненням навколишнього природного середовища відповідно до вимог Директив ЄС. Підвищення рівня обізнаності громадянського суспільства з усіма аспектами проблеми зміни клімату, низьковуглецевого розвитку та забруднення навколишнього природного середовища
3.1.2. Формування екологічної мережі на території області	Херсонщина в системі національної екомережі. Підтримка заповідних територій Херсонщини, зокрема створення нових і розширення наявних територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Створення стимулів та інфраструктури до збільшення частки використання велосипедів та електротранспорту.

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
	Боротьба з небезпечними рослинами-алергенами
3.1.3. Збереження та відтворення лісової екосистеми області	Збереження та відновлення лісосмуг і зелених насаджень. Збереження та захист лісів від пожеж ті шкідників
3.1.4. Створити та забезпечити функціонування системи моніторингу за станом водних об'єктів та берегових ліній	Система моніторингу за станом гідрологічного балансу водних об'єктів з метою прогнозування рівня морів з урахуванням локальних факторів та інформування громадян. Відновлення гідрологічного режиму річок та водойм області. Моніторинг стану виконання заходів, спрямованих на берегоукріплення узбережжя Азовського та Чорного морів, інших водних об'єктів області
3.1.5. Забезпечити очищення стічних вод у басейні р.Дніпро, акваторії Азовського, Чорного морів	Упорядкування споруд водовідведення на р. Дніпро та Каховському водосховищі. Упорядкування споруд водовідведення на узбережжях Чорного та Азовського морів. Стимулювання використання новітніх технологій з водовідведення. Використання сучасних систем захисту морських та річкових акваторій від забруднення

Операційна ціль 3.2. Покращення управління відходами

Проблема зі збиранням, вивезенням та утилізацією твердих побутових відходів (далі – ТПВ) є актуальною і невідкладною як з точки зору щодо вирішення організаційних питань, так і для розв'язання санітарно-гігієнічних та екологічних проблем населених пунктів.

В області склалася критична ситуація у сфері поводження з побутовими відходами, оскільки відсутні підприємства сміттєпереробної галузі, не запроваджено роздільне збирання та сортування відходів.

Відсутність культури утилізації твердих побутових відходів і технічних умов збирання та вивезення сміття завдає значної шкоди екологічному стану

області, призводить до того, що численні балки, русла річок перетворилися на стихійні звалища.

Упродовж терміну реалізації Стратегії основними напрямками діяльності у сфері поводження з відходами мають бути: впровадження оптимальної мережі полігонів ТПВ, сучасних технологій та обладнання зі збирання, сортування, транспортування, переробки й утилізації твердих побутових відходів, ведення еколого-просвітницької роботи, а також налагодження системи поводження з небезпечними відходами.

Очікувані результати:

організовано управління твердими побутовими відходами;

впроваджено сучасні екологічно чисті технології та обладнання у сфері поводження з твердими побутовими відходами;

сформовано систему збирання, заготівлі та переробки відходів як вторинної сировини;

забезпечено вивезення з території області непридатних пестицидів;

ліквідовано забруднення ґрунтів, поверхневих та підземних вод неочищеними стічними водами.

Індикатори:

обсяг утворених відходів на одиницю ВРП, кг на 1000 грн у фактичних цінах;

кількість паспортизованих полігонів;

кількість виявлених та ліквідованих несанкціонованих сміттєзвалищ, одиниць;

кількість населених пунктів, у яких впроваджено роздільне збирання побутових відходів;

кількість вивезених та знищених токсичних відходів, тонн.

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
3.2.1. Вдосконалити систему збору та утилізації відходів	Моніторинг впровадження роздільного збирання твердих побутових відходів у населених пунктах області. Використання успішного практичного досвіду еколого-просвітницької роботи. Забезпечення населених пунктів області спецтехнікою та обладнанням для санітарної очистки. Будівництво, упорядкування об'єктів поводження з твердими побутовими відходами, впровадження сучасних технологій та обладнання зі збирання,

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
	сортування, транспортування, переробки й утилізації твердих побутових відходів. Належний збір та очищення рідких відходів (стічних вод) відповідно до вимог чинного законодавства
3.2.2. Налагодити систему поводження з небезпечними відходами	Знешкодження не придатних до використання пестицидів. Збір та утилізація елементів живлення (батарейок), лампочок і термометрів зі складом ртуті

Операційна ціль 3.3. Енергетично безпечна територія

У Херсонській області найбільшим споживачем енергетичних ресурсів є населення, причому втрати на використання енергоносіїв складають у 3 – 3,5 разу більше ніж у країнах Європи. Також часто в населених пунктах споживачі не мають вибору ні енергопостачальної компанії, ні енергоносіїв. Упровадження енергоефективних технологій, розширення спектра джерел енергії, у тому числі відновлювальних, сприятиме підвищенню енергонезалежності Херсонської області. Важливим елементом реалізації Стратегії буде виконання проектів з енергозбереження, стимулювання населення до енергоефективних заходів.

Очікувані результати:

створено систему моніторингу раціонального використання енергетичних ресурсів в області;

підвищено рівень обізнаності населення про економічну ефективність впровадження енергозберігаючих проектів у побуті;

забезпечено розвиток альтернативної енергетики;

забезпечено проектування та будівництво житла із застосуванням енергозберігаючих технологій та використанням місцевих екологічно чистих будівельних матеріалів.

Індикатори:

частка використання відновлювальних джерел енергії від загального споживання областю енергоносіїв, %;

частка сумарної потужності котелень на альтернативних видах палива в регіоні до сумарної потужності котелень області, %;

кількість реалізованих інвестиційних проектів з енергоефективності, одиниць;

частка домогосподарств, які уклали кредитні договори в рамках механізмів підтримки заходів з енергоефективності в житловому секторі за рахунок коштів державного бюджету (в тому числі із співфінансуванням з місцевих бюджетів), % до загальної кількості домогосподарств області.

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
3.3.1. Створити систему моніторингу раціонального використання енергетичних ресурсів у Херсонській області	Забезпечити моніторинг та аналіз споживання енергетичних ресурсів у бюджетній сфері на обласному та місцевому рівні. Запровадження сертифікації енергетичної ефективності будівель
3.3.2. Забезпечити розвиток та модернізацію енергетичної інфраструктури області для підвищення можливостей виробництва та збереження енергії з відновлювальних джерел	Впровадження об'єктів відновлювальної енергетики в області
3.3.3. Забезпечити пропорційний доступ до енергетичних ресурсів усіх територіальних громад області	Підтримка впровадження енергоефективних проектів територіальних громад області. Стимулювання населення до впровадження енергоефективних заходів. Забезпечення населених пунктів області газопостачанням

4. Стратегічна ціль 4. Посилення конкурентних переваг області на основі смарт-спеціалізації

Херсонська область володіє достатнім ресурсним, аграрним та рекреаційним потенціалом для зміцнення своїх позицій на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Посилення конкурентних переваг області на основі смарт-спеціалізації є одним із найважливіших напрямів проривного розвитку регіону.

Переробка сільськогосподарської продукції є провідною стратегічною галуззю агропромислового комплексу області. Від рівня її розвитку, стабільності функціонування залежить стан економіки та продовольча безпека, розвиток внутрішнього і зовнішнього ринків, а також рівень життя населення регіону.

Переробка з використанням інноваційних технологій забезпечує вирощеній сільськогосподарській продукції високу додану вартість та сприяє підвищенню конкурентоспроможності аграрної продукції та області в цілому.

Інтегрований розвиток агровиробництва та туризму, підтримка виробників географічних позначок і традиційних продуктів, збереження та зміцнення біорізноманіття і культурної спадщини місцевих спільнот сприятимуть розвитку сільських територій.

Сприятливий клімат, наявність морського узбережжя та проявів природних лікувальних ресурсів, зокрема родовищ мінеральних та термальних вод, лікувальних грязей, ропи соляних озер на багатьох її територіях, зумовлює необхідність проведення належних наукових досліджень та обґрунтованих висновків щодо безпечності, якості, призначення їх використання у рекреаційній діяльності для можливості подальшого розвитку медичного туризму, впровадження «велнес» та «спа» технологій, наближення до європейського рівня обслуговування туристів.

Стратегія смарт-спеціалізації є актуальною для досягнення сталого зростання, сприяючи переходу до ресурсозберігаючої економіки, створюючи конкурентні переваги на внутрішніх та зовнішніх ринках, підтримуючи структурні зміни, пропонуючи нові та кращі робочі місця та соціальні інновації. Смарт-спеціалізація дає можливість розблокувати регіональний потенціал для структурних і технологічних змін, а також промислової модернізації на інноваційних засадах.

Досягнення стратегічної цілі передбачається через реалізацію наступних операційних цілей:

Операційна ціль 4.1	Операційна ціль 4.2
Збільшення доданої вартості агровиробництва, розвиток сільських територій	Розвиток медичного туризму

Операційна ціль 4.1. Збільшення доданої вартості агровиробництва, розвиток сільських територій

Оцінюючи науково-дослідний та інноваційний потенціал області в розрізі видів та підвидів економічної діяльності, а також враховуючи розвиненість необхідної інфраструктури, потенціал суміжних галузей, інвестиційну привабливість тощо, основу для смарт-спеціалізації області може сформулювати такий вид економічної діяльності, як переробка сільськогосподарської продукції, зокрема плодоовочевої.

У Херсонській області наявні передумови для започаткування крафтового виробництва харчових продуктів. Це може бути виробництво сирів, вина, варення, пива, чаю, солодоців тощо. Розвиток цього напрямку розглядається як перспективний, адже Херсонщина – це водночас і аграрний, і туристичний регіон, де є попит та сировинна база для виробництва подібних товарів.

Завдяки туристичній привабливості регіону, шляхом формування агротуристичного діджиталізаційного крафтового простору будуть створені умови для спільного використання суб'єктами агропромислового комплексу матеріально-технічного, наукового та освітнього потенціалу Херсонської області, що сприятиме посиленню впливу аграрної науки на конкурентоспроможність галузей сільського господарства і переробної промисловості та розвиток інфраструктури села.

Впровадження крафтового виробництва, розширення переробки сільськогосподарської продукції шляхом заморожування, сушіння, застосування інших сучасних систем збереження продукції може послужити потужним драйвером економічного розвитку області та позитивно вплине на розвиток сільських територій.

Модернізація діючих переробних підприємств області та впровадження на переробних об'єктах регіону міжнародних систем якості та безпечності продукції забезпечать підвищення якості й конкурентоспроможності продукції та сприятимуть на цій основі розширенню її ринків збуту.

Очікувані результати:

запущено у виробництво 9 нових для регіону видів крафтової продукції;
забезпечено диверсифікацію виробництва 5 видів продукції переробки томатів;

сформовано нові канали зовнішнього збуту та збільшено обсяги експорту продукції з доданою вартістю;

сформовано структуру випуску конкурентоспроможної харчової продукції, що відповідає потребам ринку, збалансованості та ефективному завантаженню виробничих потужностей з використанням власних сировинних ресурсів для насичення внутрішнього ринку та формування експортного потенціалу галузі;

створено агротуристичну карту області з розміщеними на ній локаціями об'єктів крафтової переробки сільськогосподарської продукції;

діє веб-сайт агротуристичних локацій;

створено єдину електронну агротуристичну промоційну платформу;
збільшено кількість агропереробних підприємств, які додатково орієнтують свою діяльність на агротуризм.

Індикатори:

кількість впроваджених проектів з виробництва крафтової продукції, (одиниць);

кількість конкретних об'єктів агротуристичного напрямку;

обсяг залучених інвестиційних коштів на розвиток крафтового напрямку, тис. грн;

обсяг ВРП у розрахунку на 1 особу (у фактичних цінах), тис. грн;

індекс фізичного обсягу ВРП (у порівнянних цінах), %;

індекс виробництва харчових продуктів, %;

обсяг експорту сільськогосподарської продукції, млн.дол США.

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
4.1.1. Підтримка інновацій в сфері агропромислового та крафтового виробництва	Залучення фінансової підтримки на розбудову об'єктів крафтової агропереробки. Відновлення роботи непрацюючих підприємств або диверсифікація виробництв з використанням місцевої сировини. Впровадження проектів з виробництва крафтової продукції (сири, бринза, в'ялене та сушене плодово-овочевництво, маринади, джеми, вино, снеки фруктові та овочеві, табак, спеції, устриці, равлики, цвіркуни тощо). Моніторинг підприємств з виробництва крафтової продукції. Презентація діяльності крафтових виробників
4.1.2. Створити умови для підвищення конкурентоспроможності місцевих виробників, диверсифікації виробництва та розвитку агротуризму на сільських територіях	Формування агротуристичного діджиталізаційного крафтового простору (створення агротуристичної карти, веб-сайту агротуристичних локацій, єдиної електронної агротуристичної промоційної платформи). Розвиток альтернативних видів підприємницької діяльності на селі. Впровадження та розвиток гастрономічних маршрутів - «Доріг смаку та вина Херсонщини»
4.1.3. Забезпечити впровадження систем якості та безпечності сільгосппродукції, інноваційних технологій її виробництва і переробки	Сприяння в налагодженні партнерства між науковими установами та суб'єктами господарювання. Впровадження технологій використання відходів переробки. Високоточні ІТ технології для

	виробництва, переробки та реалізації аграрної продукції. Модернізація існуючих підприємств з переробки плодоовочевої продукції, будівництво нових. Використання потенціалу підприємств машинобудування області у виробництві безпечного промислового обладнання для підприємств харчової промисловості області
--	---

Операційна ціль 4.1. Розвиток медичного туризму

Медичний туризм для Херсонщини є надзвичайно перспективним напрямом, адже унікальні природні багатства та кліматичні особливості регіону створюють чудові умови для лікування різного виду захворювань, проведення оздоровлення та реабілітації.

Перспективні для використання родовища цілющих бальнеологічних ресурсів (мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, соляні озера), виявлені на території області, стають останнім часом місцем паломництва тих туристів, які бажають не лише відпочити, а й всерйоз оздоровитися.

Розвиток медичного туризму сприятиме збереженню та раціональному використанню природних лікувальних ресурсів області, а також розширенню асортименту туристичних послуг для задоволення попиту на лікувально-оздоровчий туризм.

Ціль досягатиметься шляхом проведення комплексної оцінки природних лікувальних ресурсів Херсонської області, типізації рекреаційних зон, перспективних для розвитку санаторно-курортної та рекреаційно-оздоровчої діяльності, проведення відповідних наукових досліджень, сприяння їх подальшому використанню у рекреаційній діяльності та медичній практиці.

Очікувані результати

здійснено комплексну оцінку сучасного стану та характеристики природних лікувальних ресурсів;

створено реєстр бальнеологічних ресурсів Херсонської області та нанесено на картосхеми їх просторового розташування;

проведено прогностичну оцінку безпечності та якості природних лікувальних ресурсів;

забезпечено їх збереження та раціональне використання;

розширено асортимент туристичних послуг.

Індикатори:

кількість лікувально-оздоровчих центрів, об'єктів;

картосхеми просторового розташування природних лікувальних і рекреаційних ресурсів, одиниць;

кількість впроваджених інноваційних «велнес» та «спа» технологій, одиниць.

Завдання	Можливі напрями реалізації проектів
4.2.1. Забезпечити збереження та раціональне використання природних лікувальних ресурсів Херсонської області	Проведення комплексної оцінки природних лікувальних ресурсів: - визначення сучасного стану та загальних характеристик природних лікувальних ресурсів; - структуризація наявної інформації щодо природних лікувальних ресурсів у розрізі адміністративних районів області, створення їх реєстру; - нанесення на картосхеми просторового розташування природних лікувальних і рекреаційних ресурсів області. Типізація рекреаційних зон Херсонської області: - визначення територій, перспективних для розвитку санаторно-курортної та рекреаційно-оздоровчої діяльності; - виявлення потреб різних груп зацікавлених сторін щодо об'єктів природних лікувальних ресурсів. Проведення досліджень безпечності та якості природних лікувальних ресурсів (мінеральних та термальних вод, лікувальних грязей, ропи соляних озер, донних відкладів). Підготовка кадрів для сфери медичного туризму
4.2.2. Забезпечити розширення асортименту туристичних послуг та задоволення попиту на лікувально-оздоровчий туризм, промоція технологічних	Використання наявних туристичних ресурсів у рекреаційній діяльності та медичній практиці. Впровадження «велнес» та «спа» технологій.

можливостей лікувальної галузі	Підготовка інвестиційних пропозицій щодо створення бальнеологічних центрів. Розвиток курортів на узбережжі Чорного й Азовського морів, у районі солоних лікувальних водойм Голопристанського, Олешківського та Чаплинського районів. Створення медичних та педіатричних рад для впровадження оздоровчих стандартів на курортах області
4.2.3. Забезпечити формування інвестиційного продукту в галузі медичного та оздоровчого туризму, залучення інвестицій	Формування презентаційних матеріалів. Промоція курортних територій та залучення інвестицій. Формування бази інвестиційно-привабливих ділянок

VI. ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Реалізація Стратегії здійснюватиметься на основі партнерства, координації та узгодження діяльності всіх основних учасників цього процесу.

Впровадження Стратегії буде забезпечуватися через системну реалізацію комплексу інформаційних, організаційних та фінансових заходів, які проводитимуться суб'єктами регіонального розвитку області відповідно до плану реалізації Стратегії та інших регіональних програм, які впливають із Стратегії, а також рішень органів місцевого самоврядування, що приймаються для досягнення стратегічних цілей.

Регіональна стратегія не може передбачити всі дії місцевого, регіонального та національного рівня, які будуть реалізовуватись у Херсонській області до 2027 року та можуть сприяти досягненню очікуваних результатів.

Проте стратегічні цілі, визначені цим документом, фактично визначають точки докладання зусиль та напрями використання ресурсів (у тому числі приватних інвестицій), аби їх результативність була максимальною з точки зору досягнення стратегічного бачення, визначеного у Стратегії.

Реалізація Стратегії – це завдання для підрозділів обласних та місцевих органів влади, сектору громадських організацій та громадян, які займаються різноманітною діяльністю у сфері розвитку регіону, в тому числі за підтримки проектів міжнародної технічної допомоги.

Стратегія значною мірою покладається на компетентність, готовність і бажання населення області сприяти змінам і покращенням.

Стратегія побудована таким чином, аби зробити можливою одночасну реалізацію всіх цілей з метою поширення спроможностей реалізації, територіального поширення впливу та фінансової доступності. У цьому сенсі черговість проектів у рамках плану реалізації Стратегії вибудовується так, щоб уникнути розривів і пропусків у виконанні пов'язаних між собою заходів проектів.

Методика реалізації Стратегії передбачає її здійснення у рамках двох послідовних та взаємопов'язаних програмних етапів, включених до двох планів реалізації:

перший – 2021 – 2023 роки;

другий – 2024 – 2027 роки.

План заходів з реалізації Стратегії розробляється строком на три роки та, після оцінки його виконання, на наступні роки періоду дії Стратегії.

План заходів з реалізації Стратегії передбачає заходи, обсяги і джерела фінансування з визначенням індикаторів результативності їх виконання та є основою для розроблення інвестиційних програм (проектів), спрямованих на розвиток регіону.

Основними механізмами реалізації Стратегії є:

1) *механізм державно-приватного партнерства*, який передбачає використання різних його форм – концесії, орендних відносин, лізингу, угоди про розподіл продукції, договору щодо управління державним і комунальним майном, договору про спільну діяльність тощо.

У процесі реалізації Стратегії механізми державно-приватного партнерства можуть використовуватися у сфері будівництва (реконструкції, модернізації) мереж газо- і теплопостачання, водопостачання, водовідведення, розвитку житлового будівництва; розбудови об'єктів дорожнього господарства та інфраструктури галузі охорони здоров'я і соціального забезпечення; видобутку та переробки корисних копалин; екологізації регіонального розвитку (будівництві очисних споруд, переробці твердих побутових відходів тощо), забезпечення координації та надання інформаційно-методичної підтримки діяльності суб'єктів господарювання;

2) *механізм кооперації*, який передбачає розроблення регіональної програми розвитку кооперативного руху; підвищення кваліфікаційних знань про сільськогосподарську кооперацію (організацію на постійній основі тренінгів, семінарів та курсів для керівників і працівників сільськогосподарських підприємств, фермерів, селян); розроблення єдиного інформаційно-просвітницького інтернет-ресурсу.

У процесі реалізації Стратегії переваги механізму кооперації можуть використовуватися у розвитку виробничих, обслуговуючих, споживчих кооперативів, а також кредитної (ощадно-позичкової) і страхової кооперації;

3) *механізм кластеризації*, що передбачає розроблення системи заходів щодо фінансового стимулювання кластерних ініціатив та існуючих у регіоні кластерів; організації та проведення тематичних конференцій, семінарів та засідань за «круглим столом» для зацікавлених осіб, чинних і потенційних учасників кластера, із залученням фахівців відомих вітчизняних і зарубіжних кластерних об'єднань;

4) *механізм стимулювання підприємницької активності* передбачає:

спрощення процедур реєстрації (функціонування «єдиного вікна») та ведення бізнесу на місцевому, регіональному рівні;

підтримку в регіоні розвинутого конкурентного середовища, недопущення монополізації сфер діяльності малого та середнього бізнесу;

сприяння розвитку інфраструктурного забезпечення діяльності малого та середнього бізнесу, самозайнятості населення (в тому числі налагодження роботи бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів тощо);

налагодження ефективної взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з підприємцями, сприяння формуванню освітньої, інституційної та інформаційної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу, підприємництва та самозайнятості в регіоні;

5) *механізм міжрегіонального співробітництва*, який передбачає підтримання постійних робочих контактів між обласними, районними державними адміністраціями, радами та профільними управлінськими структурами Херсонської та суміжних областей задля виявлення та визначення шляхів розв'язання проблем, що мають міжрегіональне значення;

6) *механізм комунікації держави, бізнесу та громад*. Досягненню цілей та пріоритетів Стратегії сприятиме системний підхід до взаємодії держави, бізнесу та суб'єктів громадянського суспільства, зокрема шляхом використання таких комунікаційних механізмів:

формування ефективно діючої системи електронного урядування;

участь представників громадськості у розробці проектів рішень обласної влади, регіональних цільових програм, стратегій регіонального розвитку (області, районів, міст тощо);

розвиток механізмів державно-приватного партнерства;

розвиток механізмів громадського моніторингу соціально-економічної ситуації, включаючи громадський контроль та експертизу реалізації Стратегії;

реалізація політики інформаційної відкритості влади.

Зазначена взаємодія забезпечуватиме активне залучення громадськості до процесів планування та реалізації стратегічних планів та проектів розвитку. На цій основі має бути досягнуто конструктивне ставлення населення до процесу розробки і реалізації та до змісту регіональних стратегій, планів, управлінських

і соціальних інновацій тощо, максимально втілено потенціал креативної ініціативи усіх прошарків суспільства.

Організаційно-інституційне забезпечення реалізації Стратегії

передбачає:

координацію заходів щодо реалізації Стратегії, зокрема чіткий розподіл повноважень, усунення дублювання під час прийняття управлінських рішень, налагодження ефективної співпраці всіх органів влади на регіональному та місцевому рівні;

державну підтримку та стимулювання взаємодії органів місцевого самоврядування різних територіальних рівнів під час вирішення спільних питань місцевого та регіонального рівня в рамках інструментів співробітництва між територіальними громадами;

завершення розроблення (оновлення) схем територіального планування (генеральних планів та схем розвитку) на рівні регіону, міст та інших населених пунктів;

створення системи взаємопов'язаних програмних документів щодо розвитку регіону, їх узгодження з генеральними планами територіального розвитку на місцевому, регіональному та загальнодержавному рівні.

Основними інститутами, які відповідають за реалізацію Стратегії, є:

Херсонська обласна рада, Херсонська обласна державна адміністрація, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Обласна рада затверджує:

Стратегію;

план заходів щодо реалізації Стратегії та регіональні цільові програми, спрямовані на розв'язання актуальних проблем місцевого розвитку та соціально-економічного розвитку регіону.

Обласна державна адміністрація забезпечує реалізацію Стратегії та розробляє:

план заходів щодо реалізації Стратегії;

регіональні цільові програми, спрямовані на розв'язання актуальних проблем місцевого розвитку та соціально-економічний розвиток регіону.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування беруть участь у реалізації Стратегії відповідно до плану заходів щодо її реалізації у рамках їхніх повноважень, а також можуть, спираючись на положення Стратегії, розробляти стратегії розвитку та плани у межах відповідних територіальних громад. З метою практичного забезпечення реалізації положень Стратегії в регіоні можуть бути задіяні Агенція

регіонального розвитку, інститути розвитку, які в тому числі функціонують на засадах державно-приватного партнерства.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії

Стратегія розглядається як плановий документ найвищого ієрархічного рівня планування в регіоні, її реалізація вимагає зосередження фінансових та людських ресурсів. Усі зусилля органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування в області, громадянського суспільства, наукових кіл і громадян мають бути націлені на успішну реалізацію проектів та заходів, передбачених Стратегією. Таким чином, зосередження та належна координація наявних фінансових ресурсів, залучених із надходжень регіонального рівня, державного бюджету, коштів донорів та з приватних джерел, дасть змогу забезпечити досягнення цілей, визначених у цій Стратегії.

Джерелами фінансування реалізації Стратегії будуть:

кошти Державного бюджету України, зокрема державного фонду регіонального розвитку, галузевих (міжгалузевих) державних цільових програм та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що спрямовуються на розвиток відповідної сфери у регіонах, субвенцій, інших трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам;

кошти місцевих бюджетів;

кошти міжнародних організацій, зокрема кошти технічної допомоги ЄС; кошти інвесторів, власні кошти підприємств;

благодійні внески;

кошти з інших джерел, не заборонених законодавством.

Конкретні обсяги фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для виконання Стратегії, будуть визначені під час розроблення плану заходів з її реалізації.

Узгодженість Стратегії з програмними та стратегічними документами

Національна система стратегічного планування має базуватися на узгодженій системі координації процесів стратегічного планування на центральному, регіональному та місцевому рівні.

Розроблена Стратегія розвитку Херсонської області на 2021 – 2027 роки відповідає принципам, пріоритетам, стратегічним цілям та завданням державної регіональної політики України та процесам державного стратегічного планування розвитку окремих секторів економіки країни та її регіонів, що враховує потреби їх розвитку та необхідність підвищення конкурентоспроможності.

Назва показника	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025 рік	2026 рік	2027 рік	2027 до 2019
робіт, %										
Темп росту капітальних інвестицій, %	160,8	30,9	110	110	110	130	130	130	130	117,5
Обсяг капітальних інвестицій, млн грн	12368,3	3903,6	4600	5370	6220	8490	11590	15820	21595	x
Обсяг прямих іноземних інвестицій всього, млн дол.США	191,1	199,3	219,8	242,4	267,4	295	325	360	395	+203,9
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн	8187	9220	10500	11585	12965	14485	16150	17975	20000	+11813
Середня очікувана тривалість життя, років	70,52	70,52	70,55	70,60	70,80	70,95	71,20	71,50	72,00	+1,48
Сумарний коефіцієнт народжуваності (на 1 жінку)	1,33	1,35	1,39	1,5	1,6	1,9	2,2	2,4	2,5	+1,17

Моніторинг базується на розгляді обмеженої кількості відібраних показників (індикаторів). При цьому обов'язковою умовою забезпечення моніторингу реалізації Стратегії є застосування системи індикаторів, які використовуються для визначення результативності реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року. Ці індикатори можуть бути досягнуті за умови виконання базового сценарію розвитку області та України і забезпечення відповідного фінансування за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та надходження коштів із зовнішніх джерел фінансування.

**Показники моніторингу досягнення цілей
Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки**

Індикатор	Одиниця виміру показника	Територіальний рівень	Значення показника в базовому році	Описове прогнозоване проміжне значення показника у 2023 році	Описове прогнозоване цільове значення показника у 2027 році
-----------	--------------------------	-----------------------	------------------------------------	--	---

1	2	3	4	5	6
Ціль 1. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах					
1. Відношення кількості робочої сили віком 15 – 70 років до загальної кількості населення відповідного віку	відсотків	1) Україна 2) Херсонська область	(2019 рік) 1) 63,4 2) 65,2	показник не має тенденції до зменшення	показник не має тенденції до зменшення
2. Наявний дохід, у розрахунку на одну особу	гривень	1) Україна 2) Херсонська область	(2018 рік) 1) 58442 2) 50195	наближення рівня регіону до середнього рівня в Україні	наближення рівня регіону до середнього рівня в Україні
3. Частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами на місяць нижче від фактичного прожиткового мінімуму	відсотків	1) Україна 2) Херсонська область	(2018 рік) 1) 27,6 2) 42,5	забезпечення тенденції до зменшення	збереження тенденції до зменшення
4. Середньомісячна заробітна плата	гривень	1) Україна 2) Херсонська область	(2019 рік) 1) 10497 2) 8187	тенденція до підвищення рівня середньомісячної заробітної плати у регіоні	тенденція до підвищення рівня середньомісячної заробітної плати у регіоні
5. Забезпечення актуальною містобудівною документацією (розробленою після 2010 року)	відсотків	1) схеми планування територій областей Україна Херсонська область 2) генеральні плани міст – обласних центрів Україна Херсонська область	(2019 рік) 70 100 50 0	2-6) збереження тенденції до зростання	2-6) збереження тенденції до зростання

1	2	3	4	5	6
		3) генеральні плани міст обласного значення Україна Херсонська область 4) генеральні плани міст районного значення Україна Херсонська область 5) генеральні плани селищ міського типу Україна Херсонська область 6) генеральні плани сіл та селищ Україна Херсонська область	48 33 24 40 23 65 11 19		
5.1. Забезпечення актуальною містобудівною документацією (розробленою після 2010 року) з обов'язковим урахуванням рекомендацій щодо включення кліматичних питань до документів державного планування, які розміщені на веб-сторінці Міндовкілля за	відсотків	1) схеми планування територій областей Україна Херсонська область 2) генеральні плани міст – обласних центрів Україна Херсонська область	(2019 рік) 0 0 0 0	1-6) забезпечення тенденції до зростання	1-6) забезпечення тенденції до зростання

1	2	3	4	5	6
посиланням https://menr.gov.ua/news/34766.html		3) генеральні плани міст обласного значення Україна 0 Херсонська область 0 4) генеральні плани міст районного значення Україна 0 Херсонська область 0 5) генеральні плани селищ міського типу Україна 0 Херсонська область 0 6) генеральні плани сіл та селищ Україна 0,5 Херсонська область 0			
6. Частка територій та об'єктів природно-заповідного фонду у відношенні до площі держави (регіону)	відсотків	1) Україна 2) Херсонська область	(2019 рік) 1) 6,8 2) 10,6	збереження тенденції до зростання	збереження тенденції до зростання
7. Частка площі територій національної екологічної мережі у загальній території України (регіону)	відсотків	1) Україна 2) Херсонська область	(2018 рік) 38,16 9,9	забезпечення тенденції до зростання	збереження тенденції до зростання у кожній області
8. Лісистість території України (регіону)	відсотків	1) Україна	(2018 рік) 1) 15,9	забезпечення тенденції до зростання	збереження тенденції до зростання з

1	2	3	4	5	6
		2) Херсонська область	2) 5,4		урахуванням показників регіональних нормативів оптимальної лісистості
9. Частка площі орних земель (ріллі) у загальній території України (регіону)	відсотків	1) Україна 2) Херсонська область	(1 січня 2018 року) 53,9 62,5	забезпечення тенденції до зменшення	збереження тенденції до зменшення з урахуванням регіональних особливостей
10. Частка площі сільсько-господарських угідь екстенсивного використання (сіножатей, пасовищ) у загальній території України (регіону)	відсотків	1) Україна 2) Херсонська область	(1 січня 2018 року) 13 5,8	забезпечення тенденції до збільшення	збереження тенденції до збільшення з урахуванням регіональних особливостей
11. Вміст органічного вуглецю (гумусу) у ґрунтах сільськогосподарських угідь	відсотків	1) Україна 2) Херсонська область	(2015 рік) (у середньому в Україні – 3,16) у розрізі зон: Полісся – 2,33; Лісостеп – 3,21; Степ – 3,45) 2,45	забезпечення тенденції до збільшення	збереження тенденції до збільшення
12. Площа відновлених земель та екосистем, площа рекультивованих земель та земель, на яких здійснюються заходи з консервації	гектарів	1) Україна 2) Херсонська область	(2020 рік) дані відсутні	забезпечення тенденції до збільшення	збереження тенденції до збільшення

1	2	3	4	5	6
Ціль 2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів					
13. Прямі іноземні інвестиції на душу населення на регіональному рівні	доларів США	1) Україна 2) Херсонська область	(2018 рік) 1) 767 2) 196,2	збереження тенденції до зростання	збереження тенденції до зростання
14. Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств	відсотків	1) Україна 2) Херсонська область	(2019 рік) 1) 1,3 2) 1,5	забезпечення тенденції зростання	збереження тенденції зростання
15. Щільність автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення з твердим покриттям	кілометрів доріг на 1 тис. кв. кілометрів території	1) Україна 2) Херсонська область	(2017 рік) 1) 277 2) 174,3	збереження тенденції до зростання	збереження тенденції до зростання
16. Частка соціальних закладів (школи, центри надання адміністративних послуг, заклади вторинної медичної допомоги, заклади професійно-технічної освіти, заклади культури, заклади соціального захисту населення, інклюзивно-ресурсні центри, пожежно-рятувальні команди, пожежно-рятувальні частини, відомчі заклади МВС, дошкільні навчальні заклади, спортивно-	відсотків	1) Україна 2) регіони	без оптичного Інтернету в Україні: школи – 37%; інші заклади освіти – 70%; бібліотеки – 92%; спортивні та культурні заклади – 91%; міські ради – 24%; ЦНАПи – 54%; соціальні заклади – 77%; заклади первинної меддопо-	школи, заклади первинної та вторинної допомоги, центри надання адміністративних послуг – 100% інші заклади – 95%	1) 100 2) 100

1	2	3	4	5	6
оздоровчі заклади), що використовують фіксований широкопугмовий доступ до Інтернету			моги – 82%; заклади вторинної меддопомоги – 37%; підрозділи МВС / ДСНС – 92%		

Проведення моніторингу та оцінки результативності виконання Стратегії та плану заходів з її реалізації здійснюватиметься у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Відповідний звіт про результати моніторингу подається обласній раді щороку.

Моніторингові звіти є відкритими документами і використовуються для уточнення завдань та бюджетних програм області на наступний за звітним бюджетний рік.

VII. УЗГОДЖЕНІСТЬ З ЦІЛЯМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Концепція Національної системи стратегічного планування базується на узгодженій системі координації процесів стратегічного планування на державному, регіональному та місцевому рівнях. Розроблена Стратегія відповідає принципам, пріоритетам, стратегічним цілям та завданням державної регіональної політики України та процесам державного стратегічного планування розвитку окремих секторів економіки країни.

Зважаючи на те, що Україна приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку та здійснила адаптацію Цілей сталого розвитку, важливо визначити рівень взаємозв'язку між цілями Стратегії та Цілями Сталого Розвитку.

Зв'язок Цілей Сталого Розвитку та цілей Стратегії розвитку Херсонської області на період 2021-2027 років

Цілі Стратегії розвитку Херсонської області на період 2021-2027 років Цілі сталого розвитку України	Ціль 1. Регіональний економічний розвиток з урахуванням діджиталізації та інноваційно-інвестиційних процесів	Ціль 2. Демографічний та просторовий розвиток	Ціль 3. Екологічна безпека та ресурсозбереження	Ціль 4. Посилення конкурентних переваг області на основі смарт-спеціалізації
Ціль 1. Подолання бідності	+	++		
Ціль 2. Подолання голоду,	++		++	++

розвиток сільського господарства				
Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя		++	++	+
Ціль 4. Якісна освіта	+	++		+
Ціль 5. Гендерна рівність		++	+	
Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови		++	++	
Ціль 7. Доступна та чиста енергія		++	++	+
Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання	++	+		++
Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура	++	++	+	++
Ціль 10. Скорочення нерівності	+	++		+
Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад	++	+		+
Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво	+	+	++	+
Ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату		++	++	+
Ціль 14. Збереження морських ресурсів	++	+	++	
Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші	+	+	++	
Ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути		++		
Ціль 17. Партнерство заради сталого розвитку	++	++	+	+

Примітка: ++ - сильний зв'язок, + - опосередкований зв'язок

Важливо наголосити на існуванні сильного або опосередкованого зв'язку між цілями Стратегії розвитку Херсонської області на період 2021-2027 років та сімнадцятьма Цілями сталого розвитку за переважною більшістю їх компонентів. Це свідчить про те, що розроблена Стратегія відповідає баченню орієнтирів досягнення Україною Цілей сталого розвитку на період до 2030 року.